ټولوونکی: عبدالنافع همت

د جهاني جهان

(د ښاغلي عبدالباري جهاني د شاعرۍ او ليکوالۍ په اړه د مقالو مجموعه)

۱۳۹۱ لمريز کال

د جهاني جهان

ټولوونکی: عبدالنافع همت

...والو ليکني لوستلای سئ:

...حمد صديق روهي

... – کندهار

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاني جهان

د مقالو مجموعه

لیکوال :

بېلابېل

ټولوونکی:

عبدالنافع همت

۱۳۹۱ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د چاپ او خپرولو حقوق د خپرندويي ټولني سره خوندي دي .

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم	:	د جهاني جهان
ليکوال	:	بېلابېل
ټولوونکی	:	عبدالنافع همت - an_himmat@yahoo.com - ۰۷۰۸۱۹۸۴۵۱
د چاپ کال او شمېر	:	۱۳۹۱ل، (۱۰۰۰) ټوکه
خپرندويه ټولنه	:	ميوند کلتوري ټولنه - کندهار
کمپوز او ډيزاين	:	خليل احمد ثارن
انلاين چاري	:	مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام بربښنايي کتابتون

www.Larawbar.com

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهدا:

دا کتاب د پښتو ادب ځلانده ستوري استاد درویش دُراني صاحب ته

ډالۍ کوم چې د افغان ملت ټېپونو ته يې د شعر ژبه ورکړه

عبدالنافع همت

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

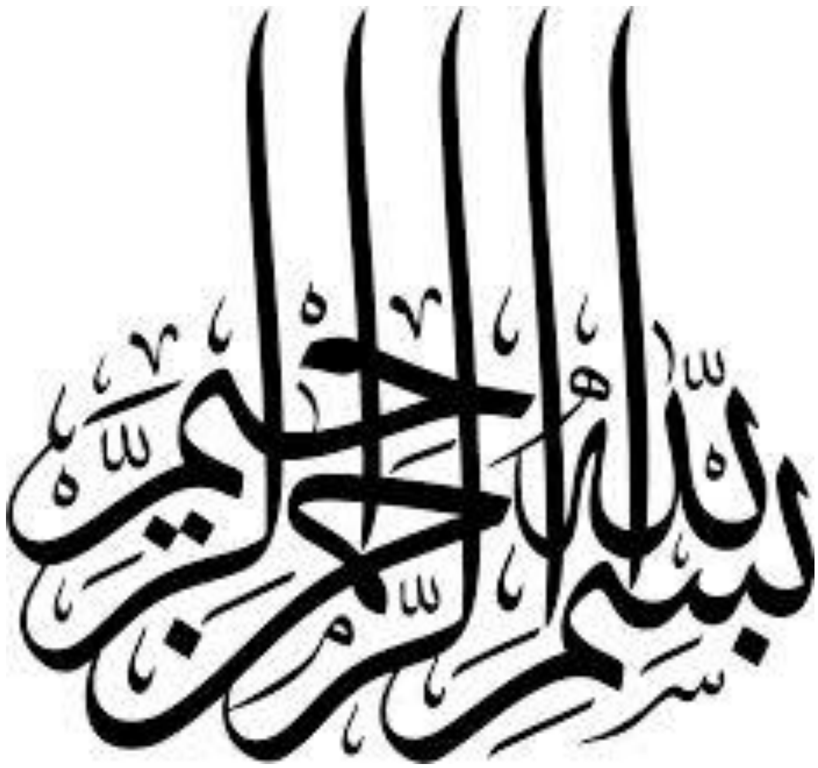

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب او يو څو يادوني

دا خبره به تول پښتانه، په تېره بيا فرهنګي کهول راسره ومني چي ښاغلی جهاني صاحب د پښتو ژبي يو ستر خواخوږی او خدمتګار دی چي بايد د ادبي او علمي خدمتونو پوره يادونه او ستاينه يې وسي. څو کاله مخکي مي د همدې مسئوليت له مخي په زړه کي راوګرځېده چي د هيواد ددې وتلي شاعر، ليکوال، ژورنالست او تاريخ کښونکي په اړه يو سيمينار جوړ کړم چي په دې ډول يې يو څه حق ادا او خپله غاړه خلاصه کړم.

کله چي مي دغه خبره له ځينو فرهنګيانو سره شريکه کړه، هغوی هم مشوره راکړه چي دا يو ضروري او پر ځای کار دی. تر دې وروسته مي د لري او بري پښتونخوا يو شمېر ليکوالو ته موضوعات ور ووېشل، د دوی يې هم کور ودان هر يوه په ورين تندي مقالې چمتو او راولېږلې چي په دې لړ کي دا ليکوال د يادولو وړ دي: ښاغلی استاد محمد معصوم هوتک، ښاغلی محمود اياز، ښاغلی عبدالغفور لېوال، آغلې پروين فيض زاده ملال، ښاغلی لال پاچا ازمون او ښاغلی عصمت الله زهير. په دوی کي مي له چا سره مخامخ وليدل، له چا سره مي په تيليفون کي خبري وکړې او له چا سره مي د برېښناليک له لاري اړيکي ونيولې.

د مقالو ليکلو او راټولولو خورا ډېر وخت او زيار وغوښت، خو ماته مهمه دا وه چي مقالې وليکل سوې او زما تر ګوتو پوري راورسېدې، د دې ټولو ليکوالو يې کور ودان چي اول يې د مقالو ليکل پر ځان ومنل او بيا يې له خپلو ډېرو بوختياوو سره سره مقالې وليکلې.

تر دې وروسته مي نو زړه ښېغمه سو، ما ويل څه مقالې چمتو سوې اوس به نو له خيره سره سيمينار جوړ کړم، کله چي مي جهاني صاحب ته د سيمينار بلنه ورکړه، نو هغه راته وويل چي زه ناروغه يم او ډاکټر راته ويلي چي بايد په امريکا کي پر له پسې درملنه وکړم. څرنګه چي ما د سيمنيار جوړولو کلک هوډ کړی و، نو دا کار مي پر ځان فرض ګاڼه او دا راته ګرانه وه چي له دې کار څخه لاس واخلم. دا مي هم نه خوښېده چي د جهاني صاحب په غياب کي دا سيمينار جوړ

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم، بیا مي په زړه کي راوګرځېده چي تر لاسه سوي مقالې په کتابي بڼه چاپ کړم. ما ویل که سیمینار پاته سو، نو لږ تر لږه په دې کتاب به مي د جهاني صاحب حق یو څه ادا کړی وي.

دا مهال زما په لاس کي یوازي شپږ مقالې وې، ما چي وکتل نو کتاب د کیفیت له اړخه یو څه ډېر او کوچنی راته و ایسیده، وروسته مي دا بڼه وګڼله چي ددې مقالو تر څنګ هغه مقالې هم راټولي او په دې کتاب کي یې ورګډې کړم چي تر دې مخکي د جهاني صاحب په اړه لیکل سوي او په بېلابېلو کتابونو، ویب پاڼو، مجلو او اخبارونو کي خپرې سوي دي. په دې لړ کي جهاني صاحب د ښاغلي ډاکټر راج ولي شاه خټک یوه ناچاپه مقاله هم په ایمیل کي راواستوله.

د مقالو راټولول په لومړي سر کي اسانه را ته ایسده، خو وروسته دا کار ډېر ستونزمن سو، ځکه چي د ټولو مجلو او اخبارونو کلکسیونونه مي نه درلودل، که درلودلي مي هم وای نو لټولو یې کلونه کلونه وخت غوښت، خو خدای دي یې نه کموي چي په دې اړه مي پر هر فرهنګي انډیوال ږغ کړی نو خپل وس یې نه دی را څخه سپمولی، بس یو څه زه وم او یو څه فرهنګي انډیوالان وه، په درې کاله کي دا مقالې راغونډې سوې.

لکه څنګه چي له یوې خوا د جهاني صاحب ادبي جهان ډېر پراخ او هره برخه یې ګام کول اسانه کار نه دی او له بلې خوا پر لیکوالو هم ډېر ګران دی، نو زه دا سي فکر کوم چي ډېري مقالې به را څخه پاته سوي وي، په دې ډول زه له هغو لیکوالو او شاعرانو څخه ډېره بخښنه غواړم چي مقالې یې په دې کتاب کي نه دي چاپ سوي. البته ځیني هغه مقالې ما خپله د چاپ وړ و نه بللې چي محتوا یې کمزورې او یا یې جهاني صاحب چاپول نه غوښتل.

د مقالو تر را غونډولو وروسته بله ستونزه دا وه چي مقالې په بېلا بېلو لیکدودونو لیکل سوي وې، ما د لیکوالو په لیکدود کي ګوتي و نه وهلې، خو یوازي مي دومره وکړه چي د پښتو ژبې د اوسني لیکدود ځیني عام او منل سوي معیارونه مي په پام کي ونیول، البته دا کار مي په دې نیامت وکړ چي د مقالو ژبه یو بل ته سره ورته او په کتاب پوهېدل اسانه سي. ځینو لیکوالو د جهاني صاحب شعرونه په خپله لهجه او خپل لیکدود را اخیستي وه، ما دغه شعرونه د جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب له شعري ټولګو سره پرتله او بیرته مي په هماغه بڼه راواخیستل چي جهاني صاحب غوښتل.

ددې مقالو په اړه یوه بله یادونه هم ضروري ګڼم، هغه دا چي ددې مقالو په کمپوزولو او پروف کتلو کي ځینو ملګرو هم مرسته راسره کړې ده، نو که په دې بهیر کي د ځینو مقالو لیکدود یو و نیم ځای بدلون موندلی وي، هیله ده چي لیکوال به یې ما وبخښي، ځکه چي دا کار به قصدي نه، بلکي زما د ملګرو ناپامي وي.

په مقالو کي د مفاهیمو تکرار او ناسم معلومات هم داسي ټکی و چي پوره غور یې غوښت. څرنګه چي ځیني مقالې ډېري پخوا لیکول سوي وې، نو یو شمېر داسي معلومات هم پکښي خوندي سوي وه چي له اوسنیو واقعیتونو سره یې اړخ نه لګاوه، د بېلګې په ډول چا به لیکلي وه چي تر دې مهاله د جهاني صاحب اوز (دومره) شعري ټولګي چاپ سوي دي، حال دا چي تر هغه وروسته به د جهاني صاحب نوري شعري مجموعې هم چاپ سوي وې، یا به یې لیکلي وه چي دی اوس په امریکا ږغ راډیو کي کار کوي، حال دا چي جهاني صاحب اوس له یادي راډیو سره کار نه کوي. کېدای سي په ځینو مقالو کي دغسي نور زاړه معلومات هم پاته وي چي باید نوي سي خو زما به نه وي ورته پام سوی، ما له ځینو مقالو څخه دغه ډول ناسم معلومات او تکراري خبري وایستلې، هیله ده چي درانه لیکوال داسي و نه انګېري چي ګواکي ما د کوم شخصي غرض له مخي د دوی په مقالو کي ګوتي وهلي دي.

د مقالو د چاپولو اجازه هم یوه ستونزه وه، هغه لیکوال چي ما پېژندل له هغوی سره مي مشوره وکړه چي ستاسي فلانۍ مقاله مي را اخیستې او غواړم چي له نورو مقالو سره یو ځای یې په کتابي بڼه چاپ کړم، د ځینو لیکوالو یې ډېر ډېر کور ودان، دوی نه یوازي دا چي د مقالې د چاپ اجازه یې راکړه، بلکي خپلي مقالې یې له سره وکتلې او بیا یې ما ته راوسپارلې، البته هغه لیکوال چي ما نه پېژندل او تر ډېرو هڅو وروسته مي بیا هم د هغوی د برېښنالیک پتې او موبایل شمېرې پیدا نه کړې، د هغوی مقالې مي له اجازې پرته راواخیستې چي په دې کار سره له هغوی څخه بخښنه غواړم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوالو د عکسونو پيدا کول هم اسانه کار نه و ، ځکه ما هوډ کړی و چې د هر ليکوال له مقالې سره د هغه عکس هم چاپ کړم، ستونزه دا وه چې ټول ليکوال ما نه پېژندل او ځينو خو يې آن په مرګ له دې دنيا څخه کډه کړې وه، هغه و چې تر ډېرو هڅو وروسته مې د ځينو ليکوالو عکسونه پيدا او ځيني را څخه پاته سول.

په پای وايم چې جهاني صاحب تر دې هڅوني او ستايني ډېر حقدار دی او بايد ډېر ونازول سي، خو په پښتو کي يو متل دی چې وايي: تور توتان تر تا قربان، بس زموږ همدا وس و ، هيله ده چې نور ليکوال به د جهاني صاحب جهان نور هم وڅېړي، زه هيله لرم چې په دې جهان کي به ګڼ شمېر داسي علمي او ادبي کانونه ومومي او په دې ډول به د پښتو ژبي ادبي او هنري برخه نوره هم بډايه سي.

عبدالنافع همت

۱۳۹۰/۱۰/۲المريز کال

سيد نور محمد شاه مېنه، کابل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

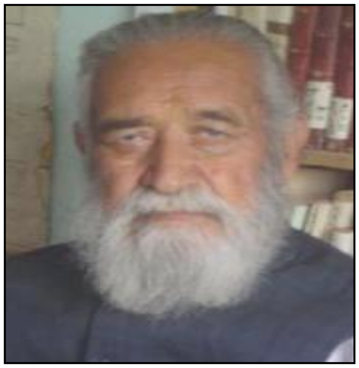

علامه عبدالشکور رشاد بابا

یاغي او مبتکر شاعر

ښاغلی عبدالباري جهاني ځوان پښتون شاعر دی. زما په خیال ابتکار او سلاست دده د شعر ځانګړتیاوي دي. زه چي دده ترانې وایم او یا یې اورم، نو ګمان کوم چي دده پر نغمو مستۍ ناځي او ترانو ته یې شاپېرۍ اتڼ اچوي.

ماته د ښاغلي جهاني د شعرونو بل خصوصیت دا ښکاري چي له رسومو بغاوت کوي، د جمال جلوې له ده څخه ځان او جهان هېروي. په دغه جذبه کي نه دی ځاني دی او نه جهاني. د احتساب بېره یې له زړه وتلې وي، د مغانو پر دوکانو په ډېره زړه ورتیا ګرځي، په خورا بې احتیاطۍ د میخانو ترلي دروازې ورټکوي، د حسن پر کعبه طوافونه کوي، د میني د بت پر پښو تندی موږي، ځکه نو زه دی یاغي شاعر بولم. د ښاغلي جهاني د فکر شهباز د نویو معناوو په ښکار پسي ډېري هسکي الوتني کوي او بې ښکاره نه راستنېږي، ځکه نو زه دی مبتکر شاعر بولم.

که ووایم چي د ښاغلي جهاني دغه استعداد یوازي د ښکلا ستاینې ته نه دی وقف سوی، زما امید دا دی چي ادب پوهان به یې رد نه کړي. دا ځوان شاعر زیار باسي چي د ګران وطن پر شمع باندي سرښندونکي پتنګان د ستۍ کېدلو لپاره راوبولي. دده شعر بې مبالغې د افغان ولس د ویښتابه له پاره هغه سوي چیغې دي چي ږغ یې په اورېدلو کي د غوږو او په لوستلو کي د سترګو له لاري بخري پاشي. رنځېدلی او کړېدلی افغان ولس ملي وحدت ته هڅوي، دده استعارې هغه تارونه او کنایې یې هغه ستني دي چي زړونه سره ګنډي. اوس چي په ګران افغانستان کي اخترونه عاشورې سوي دي، ددې اسکېرلي ولس د سوځېدلي او لولپه هیواد په کربلا کي جهاني د حق پر شهیدانو ساندي وایي او د یزیدانو په لټون د ماغزو په غوړو مشالونه لګوي. زه چي دده د شعر په طور کي ګرځم د تاثیر جلوې زما ذهن ته د لیدلو بلنې راکوي. زه دده د طبعي په سینه کي هغه رڼاوي وینم چي د ډېرو به د هغه دیدار نه وي په نصیب سوی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کي به دا هم ووایم چي په دې مجموعه کي د پښتني متلونو غمي د قطعو په ګوتميو کي داسي کښېنول سوي دي چي د شعر د ناوي ښکلا يې دوه ګرايه کړې ده.

زه چي دا کرښي ليکم د ښاغلي جهاني د سباوون په تمه کتاب مي مخي ته پروت دی او د هر بيت لوست مي ستايني ته هڅوي. د ښاغلي جهاني پر قريحه او قلم دي برکت وي.(۱)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

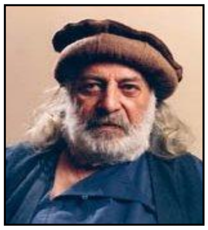

اروانباد عبدالرحمن پژواک

د اروانباد عبدالرحمن پژواک یاداښت

هر شاعر ځان ته یو جهان دی چي یوازي دی یې جهانیان دی. شعر راز دی، پر راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح تېری دی، زه پر شعر باندې تقریظ او انتقاد ګناه ګڼم.

عبدالباري جهاني یو استعداد دی چې که چېري زموږ د اسیر محیط له قید او بند څخه آزاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پیامونو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي، چې د نننۍ بازاري شعارونو بازار مات کړي، زه ورته دعا کوم چې خدای(ج) او خندا دي ور سره مل وي.(۲)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید شمس الدین مجروح

کوم شعر ښه او څوک ښه شاعر دی؟

انسان دوې خواوې لري، يوه خوا عقل او منطق او بله خوا يې عواطف او جذبات دي. د علم ، صنعت، ساينس او ټکنالوجۍ منبع ناطقه قوه ده، يعني پر عقل او منطقو اتکاء لري او شعر او هنر د مخيله قوې نه الهام اخلي او د هغه پر تخيل او جذباتو بنا ده. شاعر د انساني عواطفو او روحي وارداتو نماينده دی، نو ځکه دی د بل انسان عواطف او احساسات راپاروي او متاثر کوي يې. انسان يوازې له نورو حيواناتو نه د ناطقه قوې په لرلو سره امتياز نه لري، بلکې ژړا او خندا هم کوي او نور حيوانات له ژړا او خندا نه محروم دي، نو شاعر د ژړا او خندا له جهان سره ارتباط لري.

تخيل او جذبات خو اجتماعي قيود نه مني او تر هيڅ امر او قاعدې لاندې نه راځي، نو ځکه زه شاعر د هر چا نه زيات انقلابي ګڼم. شاعر د اجتماعي قيودو او ادابو پر خلاف ګرځېږي او خپل عواطف او جذبات ازاد بيانوي. شاعر د رياکارۍ پردې او د رياکارانو ګرېوان شلوي. دی په ښکاره سورې وهي، چې خوله يې راکړه. شاعر د ښکلا او جمال مداح دی، دی د جمال په رباب کې خپلې قصيدې وايي.

پر دې سربېره شاعر د ژبې په انکشاف او ښايسته کولو کې کومک کوي او د ده ابتکارات، تشبيهات او استعارات د ژبې ذخيره زياتوي. شاعر د تخيل پر بنا د فيلسوف سره شباهت لري، ځکه فيلسوف هم د تخيل په زور د کايناتو پردې شلوي او حقايق راڅرګندوي او شاعر هم د تخيل په قوت د تحت الشعور پردې څيري او د انسان روحي حقايق ښکاره کوي. همدا وجه ده چې اکثر فلاسفه شاعران هم وو. په مشرق کې بوعلي سينا او حکيم عمر خيام هم شاعران او هم فيلسوفان وو او په مغرب کې ګويتي او نيچيي هم شاعران او هم فيلسوفان وو. دا فهرست ډېر اوږد دی او اوس يې هم په دنيا کې ژوندي مثالونه شته. که شعر په رښتيا سره د عواطفو بيانګر وي او د بل احساسات بيان کړي، ښه شعر او ويونکی يې ښه شاعر دی.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دې بنا ما د جهاني په اشعارو کې دا صفت ولیده او زه یې متاثر کړم. جهاني پـه خپلو سندرو کې د وطن په غم کې په زار زار ژړلي دي او هم یې په خپله تخیلي میخانه کې په کټ کټ خندلي دي. دې د اراکوزیا د مېرو او سپېدونکي د شعر په بحر کې د دریاب سفر کړی او د خیال په اسمان کې یې وزرې خورې کړې دي. زه ویلای شم چې جهاني د شعر په قلمرو کې ځانتـه ښـه مقام پیدا کړی او د شاعرانو په محفل کې یې ښه درنه کرسۍ نیولې ده. (۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاندید اکاډمیسین سرمحقق محمد صدیق روهي

عبدالباري جهاني

د جهاني شعر له تخیل، عاطفې او طغیان څخه ترکیب شوی او د پښتنو د هنري فرهنګ د ګالري یو زړه وړونکی تصویر دی. د پښتو ادبیاتو نامتو څېړونکی حبیب الله رفیع لیکي: جهاني زموږ د هیواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی. (ورکه مینه۱۲ مخ)

عبدالباري جهاني د عبدالاحمد زوی په (۱۳۲۷ش) کال د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. خپله زده کړه یې د بکلوریا تر درجې پوري هماغلته سر ته رسولې او د کابل پوهنتون د ادبیاتو او بشري علومو د پوهنځي تر لوستلو وروسته یې په پښتو ټولنه کې د علمي غړي په توګه کار پیل کړ.

په (۱۳۲۷ش) کال کې د (ورکه مینه) په نامه دده د شعرونو یوه مجموعه خپره شوه چې پر هغه باندې یو شمېر ادبپوهانو او شاعرانو ، لکه عبدالرحمن پژواک، پوهاند حبیب الله تږي او ادبي مورخ حبیب الله رفیع تقریظونه لیکلي دي. ددغه کتاب په سر کې جهاني د (اهداء) تر سرلیک لاندې لیکي: (د بزم او رزم د نیمګړو ترانو دا وړه مجموعه د پښتو ژبې هغو شاعرانو ته اهداء کوم چې تقدیر محکوم پیدا کړي، واکمنانو یې پر خولو مهرونه وهلي او زمان یې قلمونه زولانه کړي دي.)

عبدالرحمن پژواک لیکي: (هر شاعر ځانته یو جهان دی چې یوازې دی یې جهانیان دی. شعر راز دی، په راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح باندې تېری دی، زه پر شعر باندې تقریظ او انتقاد ګناه ګڼم. عبدالباري جهاني یو استعداد دی چې که چېرې زموږ د اسیر محیط له قید او بند څخه ازاد پاتې شي نو خپل رازونه به د سپېڅلو پیامونو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي چې د ننني بازاري شعرونو بازار به مات کړي، زه ورته دعا کوم چې خدای(ج) او خندا دې ورسره مله وي).

پوهاند دوکتور تږی وایي: (... دلته که له یوې خوا د افغاني جنګیالیو د توري خرپ او شرنګ ستایل شوی او د باتور افغان ولس د توري، زړه ورتیا ، سرتېري او د مېړاني ترانې غږول شوي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له بلې خوا د ژوند ښښونکو يو غرپ او د افغاني رباب زړه وړونکي ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصوير شوی او د زړو ميکدو او پښتني تاريخي حجرو کيفيت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دغه مقدمه هم په شاعرانه انداز کې ليکل شوې او ټوله د ويلو وړ ده، نو د کتاب د حجم په پام کې نيولو سره له هغې څخه تېرېږو او د جهاني له جهان سره ځانونه اشنا کوو. بايد وويل شي چې جهاني ځينې شعرونه د پردېسۍ په حالت کې ويلي او په (ورکه مېنه) کې خپاره شوي دي. ددې مجموعې په لوستلو سره هر څوک د شعر اعجاز درک کولی شي چې دلته به يو ازې د جهاني د شعر دوې بېلګې راوړو:

ورکه مېنه

د ژوندون وحشي موجونو
له اشنا مېنې بېل کړی
د زمان ياغي بادونو
بل جهان ته يم راوړی

را ياد ېږي مي جونګړه
را ياد ېږي مي خيالونه
هسي ليري را ته ښکاري
لکه ورک ستړي خوبونه

نه د چا پر ببړو شونډو
څه مرموزه نغمه ناځي
نه د چا له پټو سترګو
د هوس ترانې پاځي

نه د چا پر سپينو لېچو
توري څېي راخپرې دي
نه د مړو کتو يادونو

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیني کړي د چا شپې دي

نه د چا پر دنګه غاړه
لونګین په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو
ماتي کړي دي ګلخانګي

نه هغه د سوما بوټی
نه هغه د غرو لمني
نه اوښبه نه يي هی هی دی
نه کېږدۍ دي چېري پلني

نه هغه وحشي د ښتونه
نه غاټول پکښي غوړېږي
نه شپلۍ نه يې باډاسکي
نه څپې پکښې مستېږي

نه خوشال له زوره رېغ کړه
په ښکاره چې خوله يې راکړه
نه له بخته فريادي دی
چې ملګرو ورته شا کړه

نه حميد په شنه زړګي کي
خيال د شونډو دی ساتلی
نه فراق د نوخطانو
کړی شپه دی ژړولی

نه محفل سته د رندانو
نه قيامت د پايکوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه فریاد له سرکوبونو

نه څه زېرې د فردوس دی
نه هوس د کوثرونو
نه څه وېره د ګناه سته
نه وحشت له دوزخونو

نه جنون په خروښ راغلی
نه هوښیاره بدمستي ده
نه د عقل لیونتوب دی
نه د بنګو هوښیاري ده

دلته اور د ژوندون نسته
د ساړه جهنم کور دی
دلته هر څه ایرې کېږي
د حیات په نامه ګور دی

دلته هر څه سودا کېږي
دلته هر څه بازاري دي
دلته وینې بېګانه دي
دلته مینې ظاهري دي

زما د جګو غرو سندرې
څوک یې نه سي اورېدلای
زما زیږه پښتنه ژبه
دلته نه سي ګړېدلای

زه داستان د بربادیو
زما کیسې په وینو سرې دي
نه له ستوني مې ږغ وزي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه په سور کي زمزمې دي

دلته وژنم خپلي هيلي
بې لمبې سوځم ويلېږم
نه د چا د لارې مل يم
نه د چا مخ ته بلېږم

زما هغه جنت پردی سو
چي مي حوري ورستا يلې
زما هغه کورگی تباه سو
چي کيسې به مې کولې

ها نسيم لمبه لمبه سو
چي يې ويني وبښولې
هغه جام له زهرو ډک سو
چي مستۍ يې پاڅولې

زما وروستي بخري مړه سول
زما ، نه مه غواړئ اورونه
زما گونگی احساس مړ سوی
زما ، نه مه غواړئ شعرونه

(ويرجنيا ، امريکا ، ۱۹۸۵م)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه شاهد وم

ما به لیده چي د ساقي په لاس غوټۍ زمولېږي
ما به لیده چي د ساقي په لاس خمونه رنګ سول
زه د جامونو د لوټلو شاهد
زه د غوټیو د زموللو شاهد
د میکدو د ورانولو شاهد
ما ددې بڼ د بوټي، بوټي لانښېدل ولیدل
ما په سپرلي کي د زاغانو پایکوبونه کتل
ما د نسیم په غېږ کي زېري د خزان اورېدل
ما د بلبلو ځوانیمرګي نغمې
ما د ګلونو چپاو سوي ورېمې
ما د پایمالو آرزوګانو زګېروی
ما له وحشته رپېدلي زړونه ټول ولیدل
راوینښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ړغوئ مي ولي؟
ما به لیدل چي د زمان توپان وهلې بېړۍ
د ګردابونو تلاطم کي رنګه بنګه خوځي
د څپو غېږي ته ورځرمه سي ډوبېږي پکي
د جاله وان له نامردیه څخه
ددې ظالم له بېباکیه څخه
بېړۍ له پرښو سره وجنګېږي
د غرقېدو له وېري ټوله بېړۍ وال چیغي کړي
څوک د بېړۍ تیاره کونجونو ته له وهمه ځغلي
مال او اولاد هېروي
د ډوبې څنګ ته له قاه قاه سره غاښونه برېښي
دا جاله وان دی ظالم

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه يې خندا پېژنم
له دې لېوه سره پخوا هم څه اشنا غوندي وم
ما هر څه وليده خو هيڅ مي لا ويلي نه دي
زه د ببړۍ د ډوبولو شاهد
زه د توپان د خوځېدلو شاهد
ما له ارام ساحله تېښته ليده
زه په لوى لاس د غرقېدلو شاهد
راوېښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا زغوئ مي ولي؟
ما به ليده چي د غوغا د چوپېدو لپاره
سپيني ابداري توري څه په بې ابۍ سري کېږي
تر يو څو سويو کرږو وروسته څه کمزوري چيغي
وروستى نفس د زولنو په شرنګهار کي ورک کي
يو لالهانده زړه ارام غوندي سي
يوه سينه د هديرې په رسم
يوه کوچنوټې قفسچه کي هلته
يو لوى جهان لره جهان پيدا کي
يوه نرۍ شاني لمبه توري تيارې ته درومي
د ابدي سکوت په غېږ کي حرکت ډوبېږي
څوک د ژوندي مرګ په آرزو د ګولۍ لاري څاري
څوک بيا د مړه ژوندون بقا ته له ايمانه تېر سول
زه د زګېروي د چوپولو شاهد
زه د ترټلو د لوټلو شاهد
ما تاړاکونه چپاوونه ليدل
زه د سرو څاڅکو تويولو شاهد
راوېښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ږغوئ مي ولي؟
ما به لیده چي د جلاد په وینو سرو منګولو
ما به لیده چي د لېوانو د ښېرلو وهم
خلک د ورور پر جنازه نڅول
خلک په ډکو ستونو و خندول
ما به لیده چي څوک د میني په تور
ولي سنګسار سو ولي ټولو ګناهکار وباله
ما به لیده چي خلکو لوی لوی ګناهونه ستایل
هر چا چي ښې منګولي سرې کړې قهرمان قبول سو
دلته قاتل قضا ته نه کشبږي
دلته چي سر وهي سردار يې بولي
دلته د سرو لاسو په نوم عبادتونه کېږي
سجده هغو ته ده چي زړونه يې سینو کي نسته
زه بې ګناه ګناهکاران پېژنم
ما ګناهکاره جنتیان ولیدل
زه د پایکوب د سرکوبونو شاهد
زه د قاتل د سرو لاسونو شاهد
چا د منبر پر سر ګناه ستایله
خو دا ثواب د سنګسارونو شاهد
څوک چي زرګونه قتلوي خلک بیعت ورکوي
هغه چي ویني پاکوي، هغه دوزخ ته درومي
د ګناهونو د تمیز پر میدان
ددې نړۍ د عدالت شاهد یم
راوینبوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ږغوئ مي ولي؟
پربږدئ چي هر څه په سینه کي و لحد ته یوسم
د شعر ژبه مي ګونګۍ ښه ده پرې سوې ښه ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سترګو وينم خو چي نه يم ګرېدلی ښه يم
دلته ليدل او کول ښه دي څه ويل کفر دی
په رڼو سترګو ژوندي ډېر او سېړي
خو څوک چي ژبه لري سر نه لري
دلته لاسونه پرې کېدل ژبي يې هم غوڅي کړې
خو سترګورو هر څه وليده ګونګي پاته سول
پرېږدئ چي وسوځېږم
پرېږدئ چي وکړېږم
چيري به زه هم د ويلو په تور
ددې ليدنو د ويلو په تور
د ژبورو په دود خپله سزاګۍ ووينم
زما پر مری باندي به هم د چا منګولي سرې سي
راوينسوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ږغوئ مي ولي؟ (۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند ډاکټر حبيب الله تږی

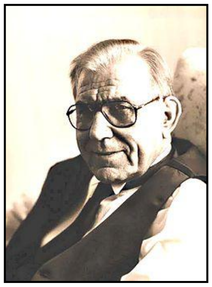

د پوهاند ډاکټر حبيب الله تږي يادانبت

که زه د جهاني پر ځای وای، نو ددې مجموعې نوم به مې د (رزم او بزم نغمه) ايښی وای، ځکه په دې مجموعه کې که له يوې خوا د خونړيو جګړو لړزوونکي داستانونه په پوره شور او ځوږ بيان شوي او د افغاني ځوانانو د سرو لښکرو په سرو وينو سره لاسونه د افغاني سردرو د بازانو له سرو منګولو سره د شاعر د رنګينو خيالونو په قلم د هيواد د پرتمينو غرو د پاسه په شفق کې نقش شوي، نو له بلې خوا شاعر د افغاني جهان رنګينې افسانې هم د تصور په رنګينه دنيا کې تصوير کړي او د افغاني پېغلو سرې منګولې، سره بارخوګان او سرې شونډې يې هم د سره سالو تر ګلګون انعکاس لاندې د تخيل په ازاده او بې قيده نړۍ کې کېښودلې، مچ کړي او زېبښلي دي.

دلته که له يوې خوا د افغاني جنګياليو د توري خرپ او شرنګ ستايل شوی او د باتور افغان ولس د تورې، زړه ورتيا ، سرتېرۍ او مېړاني ترانې غږول شوي، نو له بلې خوا د ژوند ښښونکو يو غړپ او افغاني رباب زړه وړونکی ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصوير شوی او د زړو ميکدو او پښتني تاريخي حجرو کيفيت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دلته که له يوې خوا د افغاني مېړونو پولادي او له هيبته ډکو بدنونو ، کږو ورمېږونو ، آهنينو متو ، ببرو سرونو او لوڅو ، خو مضبوطو پښو توصيف د شاعر شعر ته ډېر اوچت صلابت ور په برخه کړی، نو له بلې د افغاني پېغلو د نازکو اندامونو ، هسکو غاړو ، سپينو مړوندونو ، تورو څڼو ، بربنډو بدنونو او پستو ورنونو رنګين خيال نوی شانته لذت او غذوبت وربښلی دی.

په دې مجموعه کې له يوې خوا له روسي يرغلګرو سره د افغاني شازلمو د خونړيو جنګونو ، مضبوطو ډغرو ، بې پروا غورځنګونو او د قاطع تاړاکونو له هيبته ډکې سندرې غږول شوي، نو له بلې خوا د وطن د مستو پېغلو د اتڼونو ، نازونو او کرشمو تصويرونه کښل شوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته که له يوې خوا شاعر د بې اسرې يتيمانو سرې سترګې او د بورو ميندو د توپاني اوښکو راڼه څاڅکي ژړلي، نو له بلې خوا يې د ګل د نازکو پاڼو د پاسه د شبنم مرغلين څاڅکي هم نه دي هېر کړي.

شاعر که له يوې خوا د زړو ميکدو له خمونو، ښايسته ساقي او سازونو... جامونو او خوږو يارانو او رندانو محفلونو په ياد ساړه اسوېلي ايستلي، نو له بلې خوا يې د جګړې د ميدان د بمونو، ټانکونو، توپونو او وحشانه استبداد او ظلمونو له لاسه تودې چيغې هم کړي دي.

که زما د خيال د مرغه وزرونه د زمانې د استبداد ښکاري نه واى زخمي کړي، نو باور دى چې د دغه مجموعې په لوستلو به بيا په پرواز راغلى واى، د هيواد په پرتمينو سردرو، دنګو غرونو، پراخو دښتو، خالي باڼډو، سپېرو کنډوالو، له وېرې او وير نه ډکو ښارونو، خورو ورو ولسونو او بې شماره پردېسيو به ګرځېدلى واى او ددې مجموعې مقدمه به مې د سوز او ساز، سوځنده سندرو، مينې، درد، هيلو او ماتم له رنګينو شعرونو نه جوړه کړې واى، خو اوس چې څه تيار، هغه د يار.
(۵)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر راج ولي شاه خټک

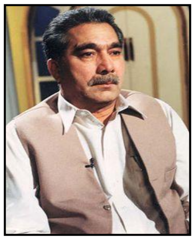

جهاني له ښکلا او درد سره اشنا شاعر

عبدالباري جهاني بې له مبالغې د ذوق د معيار په بام ولاړ شاعر دی، دا ذوق د جمال ذوق هم دی او د ادب هم، جمال د کائناتو په مظهرونو کښې له ټولو ستر د کمال مظهر دی، د ښکلا پېژندنه د حق د پېژندنې صوفيانه لاره ده، د چا ذهن چې د ذوق په دا رڼا منور وي، د هغه نظر د ښکلا مجرد صورتونه پېژندی شي او بيا چا چې د ادب په واسطه ددې جمالياتي تجربې، په تورو کښې د تصوير کولو قدرت ترلاسه کړ، نو د عصر په بنيادمانو کښې د امتياز څښتن کېږي، خوشحال بابا په يوه بله حواله دا خبره کوي:

خاص بنده د خدای هغه ګڼه خوشحاله

چې د ځان په معرفت يې سرفراز کا

د ځان معرفت د جهان معرفت دی، جهان د جمال د پرتو يو رنګ دی، ځکه نو د ښکلا پېژندنه د معرفت ذريعه کېږي، رحمان بابا وېلي چې:

معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کښې

سترګې وخوره چې څوک هومره نظر نه کا

جهاني صېب لکه څنګه چې يې تخلص جهاني دی، ګڼ اړخيز ذهن لري، په تېره د ادب په حواله، په شاعرۍ کښې يې ښې ګڼې موضوع ګانې شته، د فکر د ورشو لمنه يې ډېره پراخه ده، ولې د ټاکلې وخت له کبله به زه جهاني صېب ته يوازې له هغه زاويې و ګورم، څنګه چې ما ته ښکاري او چې ما ته څنګه ښکاري، نو هغه د شاعر په بلنه چې وګوره و ماته، ستا نظر کښې څنګه ښکارم يا لکه دا چې:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په تصور کښې تصويرونه جوړومه ستا

دا زما هنر دی ،دې هنر کښې څنګه ښکارم

د هنر يعني د خپل شعر په آئينه کښې چې جهاني صيب ته ګورو نو قدرت پکښې د کمال صلاحيتونه ايښي دي،د هغه شخصيت، د هغه هنر او د هغه د جذبې سپېڅلتيا په يو ذات کښې داسې کم رايو ځای کېږي، صلاحيتونه او صفتونه سره د معنو نږدې والی لري، خو څه کسبي وي او څه وهبي وي او جهاني صيب قدرت په دواړه رنګه نمانځلی دی، دا شخصيت د وجود د رنګ جوتې په حواله هم ښکلی دی، په ښکلا مين هم دی، ښکلا پېژني هم او ښکلا تخليق کولی هم شي او دا په دې چې د خپل جمال ادراک شايد چې لري، خبر نه يم چې هغه به زما دې تبصرې سره اتفاق وکړي که نه خو زه يې په يو اعتماد وړاندې کوم، د دې اعتماد بنياد د حمزه صيب د هغه جواب ثبوت دی کوم چې يې د ژوند په اخري شپو ورځو کښې ما ته راکړی و او څرګنده ده چې حمزه شينواری د پښتو ادب د ښکلا تاريخي تخليق کار دی، ما د حمزه صيب نه دا پوښتنه کړې وه چې،تا د هنر په واسطه دا دومره معياري ښکلا زېږولې ده، نو ستا په ذهن د چا جمال خور دی؟حمزه صيب راته په جواب کښې په لنډه وويل، چې خپل جمال او دا يو حقيقت هم ښکاري، ولې دا هغه نفسياتي نرګسيت نه دی،نرګسيت په ځان مين کېدل او د جهان نه سترګې د خپل ځان په لوري کړول دي او په جمال د پوهې خاوند خپله ښکلا په جهان خوروي د خپل وجود ذره د کل د وجود سره په يو ځای کولو د ادراک تر کوره رسي، د خپل جمال ادراک هله کېدی شي، چې د موضوعي ښايست په صافه آئينه کښې د ښکلاد مجرد صورت د ليدو ذهني لټون وکړی شي، ددې لټون په لاره کښې د مينې رنګ رنګ کيفتونه راځي، د مجاز د ښکلا ښه رنګ د بنيادم په مخ کښې وي، ځکه نو اکثره مينه هم داسې مخونو سره کېږي او که د عشق صورت يې واخست نو بيا هم دمجاز د مينې اوږدې برتاو لري:

لکه زه سوی سکاره شوم مخ د يار خو داسې نه و

چې اور بل کاندي په ځمکه نوبهار خو داسې نه و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې تر دې ځايه خبره راورسي، نو د حقيقت لټون شروع شي، بيا د داسې لټون لپاره د زړه سترګې پکارولی شي، اخر د خپل وجود د ادراک لارې روښانه شي، څوک چې په داسې ادراک قادر شو، نو خامخا به د ښايست د نوعي صورت منظر ويني، دا د تصوف يوه باريکه نقطه هم ده ،ولې خبره که ډېره نه ګرانوو، نو په لنډه به دا ووايو، چې جهاني صېب چې کله د خپل وجودي ښکلا ادراک کړی دی، نو ښايست يې پېژندلی هم دی او د مينې تاو يې د زړه د سترګو نظر ته ځلا هم ورکړې ده، د مودو مودو د ذهني لټون او د سفر نه وروسته د خپل زړه تر کوره رارسېدلی ښکاري، د زړه په کور کې چې سړی د خپل منزل ننداره وکړي، نو لکه د خيبر د حسرت داسې ناره وکړي:

داسې دې نه وې چې هم تا سره يم

ما خـــو دنـيا پـــه بله وارولــــــه

او د جهاني صېب خوشبختي دا وه ،چې دا ننداره يې د ذات په آئينه کښې څه خو کولی شوه او هغه هم شايد د ازل د هغه سرګردانه لټون نه وروسته د خپل ځان د خوب ليدو نه وړاندې د مينې يو اوږد ستر مزل وي لکه چې وايي:

د ازل کـــانـــي ويشـــتلی زر تـــوتـــې لکه هيـنداره

چې په خيال کښې درسره يم د خپل ځان خوبونه وينم

دا مزل جهاني صېب په کومو لارو څنګه کړی دی او ولې؟ نو ددې ولې په جواب کښې بايد داسې ووايو چې دا د کندهار د خاورې د هوا او اوبو تاثير هم کېدا شي، چېرته چې مين کېدلو ته زړه هسې هوسېږي، په هر حال دا خبره چې جهاني صېب ښکلا پېژني، د ښکلا د معيار ذوق هم لري، نو دا ثبوت د هغه په شاعرۍ او د شاعرۍ په مضامينو کښې ښکاره په نظر راځي او چې دومره ووايو نو د دې ضرورت نه پاتې کېږي، چې هغه د شعر د هنر کوم معيار لري، د ښايست ننداره کوي، اثر ترې اخلي او د هنر په ذريعه يې وړاندې کوي، دا هنر د هغه د شعر هنر دی او جهاني د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې عصر استاذ ، فنکار ، هنرمند شاعر دی، خو انتخاب يې د تاريخ دوران کړی دی، ځکه نو په خاطر يې زخم د دوران اېښی دی، د زخمي احساس کومې نخښې چې د جهاني صېب په شعر کښې ليدی شي، هغه هم په دوه رنګه دي، يو پرهر د مينې د جنون په غرمو د ګرځېدو د پښو هغه تناکې دي، چې له درده يې زوېرګي د شاعرۍ په رنګ کښې خېژي:

دا متل دی چې له درده زبېرګي خېژي

ګني څه و د رحمان له شاعرۍ

دا شاعري د ذات په داخل کښې د ننه د لټون د لارو د مزلونو درد وي، دا سفر د روح د پښو تناکې جوړوي، دا يو ستړی ناتمام سفر وي، په دې لاره تلونکي هم يو ستړی ژوند لري، داسې لکه چې يو ځل د سند د خاورې د مشهور صوفي بزرګ شاه عبدالطيف بهټايي يو مريد تمر شاه لطيف ته ووېل چې سايين ! دا پښې مبارکې دې رادې پلو کړه چې څپلۍ در په پښو کړم، تمر چې کله څپلۍ را اخيسته نو له خولې يې چيغه وخته، چې سايين دومره درنې څپلۍ؟ زه خو يې اوچتولی نه شم، نو شاه لطيف جواب ورکړ چې تمره ! ددې په تليو کښې زما د عمر عمر ستوماني هم ده کنه، نو يو خو د لټون دغه مزل دی او جهاني صېب د مينې، د ښايست د ارمان دغه لټون هم کړی ښکاري:

تــر دې منــزلــه د پېړيــو پــر اوږو راغلمه

زه د زاړه نکل کيسه يم چې مې هېره نه کې

زه دې د عمر لـه تنــاکــو تــوکېــدلی يمه

ستا د خيالونو آئينه يم چې مــې هېره نه کې

او د زخمي افغانستان د پرهرونو درد هم جهانې په خپله سينه کښې ځای کړی دی، د افغانستان د هر پرهر نه څڅېدونکي د وينو څاڅکيو د جهاني په خاطر داسې داغونه جوړ کړي دي، چې د احساس زخم يې ترې جوړ شوی دی، ځکه نو د جهاني صېب په شاعرۍ کښې د مينې درد ، چې خوږ درد دی، د افغانستان درد چې تريخ درد دی، داسې را يو ځای شوي دي، کله چې غزل ليکي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د خپل خاطر د خپل ارمان غږ ته د سندرې رنګ ورکوي، کله چې نظم لیکي نو یو فریاد یوه نعره یا یوه چیغه پکښې اورېدی شي، دا اواز هم که هر څو د درد یو اواز دی، خو هنرمند جهاني یې د هنر په داسې انداز کښې پورته کوي، چې اورېدونکي یې د سندرې د اهنګ د سوز په رنګ کښې اوري او بیا ددې د پاسه د هجران یو بل تریخ حقیقت سره مخ شوی ښکاري، د چا جدایۍ یې په خاطر یو بل داسې داغ هم ایښی دی، چې د خوند او رنګ دغه شاعر پیالو، د سرو شرابو د مستۍ د سرور د کیفیت د اظهار نه په بله اوړولی ښکاري، هغه ارغوان چې جهاني به یې د پانړو په رنګ کښې د ارغواني شرابو د مستۍ کېف لیده بیا نو په دغه ارغواني پانړو کښې هم د خپل احساس د زخم د وینو د څاڅکو رنګ ویني، بل یې حسرت دی، که څه هم زما په پوهه جهاني صیب لا ډېر زوړ نه دی او اوس هم د انګوري شرابو خوند اخستی شي، د تورو زلفو په تال د تخیل جوتې خوړلی شي اوس هم هغه د تورو سترګو شنو خالونو سره د مرمرینو وجودونو شاعرانه پیکرونه تراشلی شي:

ته د حسن خالق راوړې، ته دسته وې د سرو ګلو

ته مینا وې په محفل کښې د پېریو د سرو ملو

ته د ګل په څېر نازکه له پاپیو تر کاکلو

ته اواز وې د بلبلو ته شرنګی وې د پایلو

بس یو زه وای یوه ته وای سر تر نوکه مې ستایلای

کشکې زه یو بت تراش وای له مرمرو مې تراشلای

داسې ښکاري چې هغه د وفا یو شدید احساس لري، خپل وجود شاید چې امانت ګڼي، نو د مستۍ هغه شاعر اوس اکثره بې وخته د خپلې ځوانۍ د دوران د تېرېدو ذکر کوي، که څه هم کله کله داسې هم وایي چې:

زړه مې راته وایي لا ځواني ده توبې ماتې که

نن د زاهدانو په حرم کښې سجدې ماتې که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځم چې د تيارې پر زنګانــــه خوبــونه ووينم

سترګې يم له رنګه دا پانوس او ډيوې ماتې که

جهاني صيب فطري شاعر دی، د ژوند د هلکوالي راهيسي شاعري کوي، د کندهار، د ارغنداب يا د هلمند د شمالونو پـه تـاثير کښې د فطرت د شـاعرۍ انګـازې هسـې هـم شـته، مـاحول شـاعرانه ښکاري، په ناليدلي کندهار تل زما د مينې هم داسې سود کېږي او شايد ما د جهاني صيب د شعر د خوشبو نه دا تاثر اخستی وي،خو د جهاني صيب د بې صبره ماشومتوب نه دا اندازه کېږي، چې په چاپېر يال کښې به يې خامخا څه داسي اثر وي، چې په طفوليت کښې هم پکښې هلکان د مستۍ د يوې ناقلاره جذبې سره مخ کېږي،دا د مستې هوا او د مست ماحول سبب کېدی شي او سرې پـه ماشومتوب کښې د مينې د جذبې ښکار شي، که هر څو دا نه وي معلومه چې په چا او پـه څه بانـدې مين دی:

ښکلـي يو ازي پـر تــا نــه يم پـر ښکلا مين يم

په خدای قسم دی که خبر يم چې پر چا مين يم

نو د جهاني صيب په ژوند کښې هم څه داسې علامې ليدی شي او چې حال هم داسې وي، چې شوخ ماشوم هر چارګل او د هر چا چارګل په لاسو کښې رانيسي، نو د چارګل پرې خو غوغول هم کـوي کنه، دا ټپه د داسې هر کيفيت ترجماني کوي، ځکه نو:

ستا د چارګل په پرو غوڅ شوم

ورکوټی لوی شوم روغ مې نه شو پرهرونه

جهاني صيب چې په هلکتوب کښې کوم داسې پرهر اخستی دی، نو وړوکی لوی شـو، خـو پرهـار يې تازه ښکاري دا تازه پرهار د شاعرۍ سبب کېږي هم ، نو زه په پوره ډول خو نه يم خبر چې جهاني صيب دا زخم په هلکوالي کښې اخستی که نه د وخت پـه تېرېدو ورتـه خپـل رومـان د احسـاس دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زخم ورکړی دی، خو په شاعری کښې یې د زخمي خاطر څرګندې انګازې اورېدی شي، ګني شاعر هسې هم د عشق یوه ناقلاره جذبه لري او د حمزه صېب دا خبره هم د شاعری سبب کېږي چې:

انګـــېره یـــې د اشـــنا د تبـسم نــــه

نور په چا کښې چې خپل اور و اور پرې بل شو

او بیا که څوک د ښایست داسې ننداره وکړي، چې دغه د وجود اور پرې لمبه کېږي، نو د عشق یو بل کیفیت ترې پېدا کېږي او هغه د جهاني صېب په قول:

زه لکه منصور ستا په نامه په ځان مین سومه

سل ځله سنګسار ته درغلی وم تـــا نـــه لیدم

د جهاني صېب په غزل کښې د فن او هنر ټولې خوبۍ شته، د کلاسیک هنري روایتونه هم لري، خو د مضمون له مخه بیخي یو منفرد او ځانګړی صورت هم لري، دا ځکه چې شاید د جهاني په فکر د خپل ماحول اثر زیاته غلبه کړې ده، ښایست ستایلی هم شي، خوښ یې هم دی، شوخي هم لري، خو یا د څه حادثې له اثره او یا د خپل فطرت له تاثیره، جمال د لذت لپاره نه ستایي، د خپل وجود په آئینه کښې ورته ګوري او د وصل د هغه ابدي لټون په لاره خپل سفر جاري ساتي، چې د خپل ارمان ترکوره پرې ورسي:

ستا په طلب کي تر خپل ځانه پوري ورسېدم

پر ګـام د اوښکو تر ګرېوانــه پوري ورسېدم

ټوله هستي مې د وجود او د عدم شبېه وه

لکه شبنم تر ګلستانـــه پـــوري ورسېـــدم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د رقیب نه د غماز غوږونو واورېدلم

یوه ناره وم تر جانانه پوري ورسېدم

هم د منصور هم د خیام هم د جنون په ژبه

له کوه طور تر لامکانه پوري ورسېدم

نور مې د عمر له شوګیر سره پېوند شلولی

د خپلو هیلو تر ارمانه پوري ورسېدم

دا او داسې نور ډېر د غزل شعرونه او خیالونه یې دا څرګندوي، چې لکه د هر مخلص او د حقیقي عشق د لارې د لاروي په رنګ جهاني صېب د حقیقت تر بامه رسېده غواړي او دغه بام د تصوف د رومان په جذبه موندل کېږي او د فاروق دا وینا ډېره په ځای ښکاري:

ګوره آئینې ته چې هم تا به تا ته ښایي

یار خو یو سبب دی رسېدل غرض دي ځان ته

نو د جهاني صېب د مینې داسې آئینه لکه چې د وخت ګردونو له هغه نه پنا کړه، نو په خپل فکر کښې یې د خپل زړه په کور کښې منوره وساتله چې د محبوب په عکس کښې د خپل وجود په ننداره ځان د وصال تر کوره ورسوي، خو دا خبره هم تفصیل غواړي، چې د تصوف د فلسفې باریکۍ دي پکښې وي. بله خبره د جهاني صېب د غزل د هنري اوصافو ده چې هغه هم اوږد تفصیل غواړي. د غزل د فن ، فنکار شاعردی، ولې که هرڅو غزل په روایت پورې اړه لري، خو جهاني صېب تر ډېره د روایت نه بغاوت هم کړی دی، دا بغاوت د خیال او فکر د جدا لارې د خپلولو دی، ژوولي او منښلي تکراري موضوعاتو او مضامینو نه یې ځان ژغورلی دی او د پښتو غزل یې د خپل ځانګړي فکر په رنګ، رنګین کړی دی، په غزل کښې د دلبرو د جمال خبرې کېږي او هم هغه خبره ده ، چې جهاني صېب د خپل ذات جمال او د خپل فکر ښایست په غزل کښې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

منعکس کړی دی، دا د هغه انفرادیت دی، د سرو شونډو رخسارونو د ستایلو ځای یې د خپل فکر اذیت او د خپل وجود د لټون لپاره د غزل د پیرایې نه کار اخستی دی:

دا زېری د وصال که د بېلتون و خبر نه یم

چـې تـا لره درتلمه پر خپل ځان مینېدم

او ذات، وجود او ځان هغه پرده ده چې د جانان تصویر پرې راکښلی کېږي، دا د جهاني صبب د ذهني ارتقاء هغه منزل هم ښکاري، چې د هر شاعر د شعر اخري یا دریم منزل وي، ابتداء د هر ښکلي سره مینه، په ښکلا مینېدل، بلوغت، د ځواني جذبې د شدت وخت چې شاعر پکښې د چا محبوب د زلفو اسیر شي او د مجاز شوخي یې خیال په یوه نقطه متمرکز کړي او دریم د حقیقت په لور رجوع، چې شعر د ښایست تر غایته رسېدل غواړي او د شعر د صوفیانه روایت په لاره قدم ږدي، هم دغه د شاعرۍ اصل صورت وي، لیوټالستای وایي چې:

Mysticism without poetry is superstition and poetry without mysticism is prose.

د جهاني صبب په شعرونو کښې د فکري بلوغت دا سې هر رنګ موجود دی، شعوري لاشعوري د تصوف ځرکونه پکښې لیدی شي، د کوه طور او راز و نیاز نومونه ددې شعور یا لاشعور ځرګندونه کوي، د وجود تقاضې په خپل ځای خو د ژوند ترخو تجربو، د خپل احساس خوږو لکه د کاظم خان شیدا تردې خیاله راوستی دی:

خپل ګنبد لکه حباب ساته بې دره

امېزش ددې عـالم سـره بـلا دی

او زما په خیال د خپل شاعرانه اسلوب انفرادیت لپاره یې په غزل کښې د روایت په ځای نوي فکري تجربې زیاتې غوره کړي دي او دا د شاعرۍ د ارزښت لپاره ډېره ضروري هم ده، آمېزش اصلیت ته څه خو د نقصان سبب کېږي، د ذات په حصار کښې دننه د خپل وجود ادراک ښه کېدی شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غزل نه سېوا يې په نظم کښې هم د فکر د متهو زور ښه ښکاره کړی دی،دا سې نظمونه يې تخليق کړي دي، چې د پښتو ژبې د شمار په شاهکار نظمونو کښې د ګڼون صفت لري، په شعر د قدرت کمال يې په نظمونو کښې ښکاره کړی دی که هغه پابند نظمونه دي او که آزاده شاعري ده،يوه داسې رواني لري،چې بند په بند يې يون لکه درياب ښکاره کېږي، په نظم کښې د کمال منظر کشي کوي، داسې چې منظر سره د ټولو خاصيتونو د نظر مخې ته ودروي،دا د هنر هغه صفت دی چې کم خلق يې د بيان قدرت لري او جهاني صېب په ځای دا حق لري چې ورته (قادرالکلام) شاعر ورته ووايي، ترا وسه چې يې کومه شاعري مخې ته راغلې ده نو هم د معيار او هم د مقدار له لحاظه د هغه د قادرالکلامۍ ثبوت وړاندې کوي، د جهاني صېب د خپل بيان له مخه، هغه ته ستر پښتون دانشور سليمان لايق ويلي و چې طبع يې حماسي نظمونو ته جوړه ده، نو دا په دې چې د بيان زور او په موضوع د اظهار قدرت يې په داسې نظمونو کښې ښکاره کړی دی او چا چې يې د غزل رنګينۍ ليدلي دي نو هغه دوستانو ورته د غزل د ليکلو ويلي دي، د جهاني صېب خپله فطري طبع هم د غزل په لور مايله ښکاري، ولې هغه شاعر دی، د شعر د صورتونو رغولو په هنر پوهه دی، نو که نظم ليکي، د نظم تقاضې پوره کوي او که غزل ليکي نو په کاميابۍ خپل تصور اظهارولی شي، هر شاعر په بنيادي توګه حسن پرست وي او حسن پرستي غزل ليکلو ته شاعر پاروي، د تغزل شاعري په نظم کښې هم کېږي ولې حالات چې داسې وي چې د هر پرهر نه وينې څاڅي، هر يو غر په وينو رنګ وي، د هرې غونډۍ سينه چاودلې وي ،هر نظر زخمي زخمي وي،د وطن په هره لاره هره ګټه فريادي وي، نو بيا د نظم شاعري په دې په کار ده چې د حالاتو د تصوير کرښې پکښې پوره راکښلی شي، غزل څه خو ابهام ته مايل وي، څه په علامت کښې د اظهار خوند سېوا کوي، ،بل داخليت دی، د ذاتي مينې سرور دی او د باده او ساغر نه بغېر کېږي هم نه،نو ځکه په غزلونو کښې جهاني صېب د خپل پرهرجن احساس خبره کوي او نظم يې د وطن، چاپېريال، منظرونو، سيندونو، هواګانو او بيا د ښاغلي مقصديت تابع کړی ښکاري، اکثره په نظم کښې هم د غزل شاعري کوي،خو په بنيادي ډول يې نظم د خاورې د قرض خلاصولو لپاره وقف کړی ليدی شي.

د جهاني صېب نظمونه په څو رنګه دي، يوخو د پښتو د جديد نظم هنر دی، چې د شلمې پېړۍ د پښتو شاعرانو شروع کړی و، د نظم دغه شاعران په بيلو بيلو مکتبونو کښې وېشلي وو، که څه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د جمالیاتي مکتب شاعران د وخت ستر شاعران وو ،خو د بیان زور او د جذبې شدت او تندي په قام پرستو نظم ګو شاعرانو کښې ډېره لیدی شوه ، د قام پرستو تر څنګه د منورینو یا د اشتراکي شاعرانو نظم هم زور دارو ، څه هغه شاعران وو چې نظم یې فلسفیانه ژورو او د ژوند سره تړلیو په نورو موضوعاتو لیکه، دې ټولو د پښتو د جدید نظم ډېر خدمت کړی دی، په هنر او هیئت کښې یې هم کامیابې تجربې کړې دي، جهاني صېب د پښتو د جدید نظم د خپل انداز شاعر دی،خو یوه خاصه خبره پکښې دا هم ښکاري،چې د شلمې پېړۍ د نظم ټول هنري او فکري خصوصیات یې خپل نوي انداز ته راوړي دي او د خپل هنر په زور یې په خپل ځانګړي اسلوب کښې ځای کړي دي، ددغه مخصوص دور نظم د سیاسي نظریاتو د تړون له سببه فکر په تنګه دایره کښې ګیر کړی و ، ولي جهانې صېب چې هم د هغې خاوري غړی دی،د خپل نظم دایره د خپل ذات نه تر ټول پښتني کاینات خوره کړه ، د خپل فکر کېنوس یې لکه د پښتون د سینې پراخ وساته، نظم کښې یې رومان هم ځای کړ ، مینه هم ، ماحول او چاپېرچل هم ، تصوف او فلسفه هم، د ذاتي مینې کرب هم او بیا د ستر خوشحال په روایت چې د وطن مینه ای جانه، راپېدا ده له ایمانه، نو د وطن د مینې پور یې هم په نظمونو کښې خلاص کړی دی او د موضوعاتو ، مضامینو د دې رنګارنګۍ په کلام د جهاني صېب قدرت ښکاره کړی دی، بل اهم او ارزښتناک کار یې د فوکلوري تاثراتو په کلام کښې ځایول دي، د پښتو داستان په یو وخت کښې د کمال هنر زېږولی و ، بدله یا داستان د یو وخت دلربا صنف و ، دې نوي دور کښې نږدې نږدې هېر کړی شوی دی، جهاني صېب د ښکلیو حکایتونو د مثنوۍ په دغه صنف کښې لیکل هم یو بل غټ ادبي خدمت دی.

د پښتو شعر او ادب د ودې او ترقۍ لپاره د جهاني صېب خدمتونه ډېر زیات دي، د ادب په ذریعه د ولس د پوهې او تعلیم کار هم ستره کارنامه ده، چې جهاني صېب کړې ده، نه یوازې د خپل دردمند فکر د خورون په رنګ، بلکې چیرته چې ورته داسې د نورو ژبو شاعرۍ د کار او د ارزښت ښکاربدلي ده، هغه یې هم په خپله پښتو ژبه ژباړلې ده، د فارسۍ نه سېوا یې د عالمي ادب ځني هم ښکلي ترجمې کړې دي، په خصوص سره د انګرېزۍ د عالمي معیار شاعري یې د پښتو شاعري کړې ده، د انګرېزۍ د مشهورو شاعرانو کلام یې شاید ځکه په پښتو شعر اړولی دی، چې یو خو پرې د خپل خاطر تسکین وکړي او ورسره تړلی ښاغلی مقصد د پښتو ژبه او ادب

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمن کول دي، غربي ګلونه ،شرقي لمنې د نامه نه ښکاري چې د مقصد په خاطر يې دا ترجمې کړې دي،

جهاني صېب د يو مخلص پښتون په حيث تل دا فکر وړی ښکاري، چې پښتانه ته د شعور رڼا راوړي، په پښتو کښې به د کار خبرې خپلې هم ډېرې وې، ولې د آفاقي ارزښت وړ داسې د ډېرو فکرونو ځيني پښتون خبرول پکار دي، چې خپل تمدن پرې ډېر ښکلی کړی شي، نو جهاني صېب چې د هند مشهور افسانوي صوفي شاعر بګهت کبير په پښتو ترجمه کاوه نو مقصد يې هم دا ښکاري چې د بګهت کبير د مناجاتو پښتو منظومه ترجمه يې د بګهت کبير د پښتو په بڼ کښې لوی ادبي زيار دی.

د جهاني صېب د عملي تصوف نه خو زه خبر نه يم، ولې د فکر تصوف يې په اشعارو کښې ليدی شي او دا د هغه د اخلاص او د مينې د سوچه والي نخښه ده، شاعر هسې هم اخلاص من زړه لري، دردمند احساس لري، د قام او وطن د مينې اصل رنګ لري، ځکه چې سياسي نه وي او چې ذاتي مينه د خاورې د مينې او د عالم انسانيت مينې سره په هنر يو ځای کړی شي، نو لاره پخپله صوفيانه شي، داسې احساس په بنيادمانو کښې يو بل سره د مينې موجب کېږي.

عبدالباري جهاني، د حقيقت د لټون د لارې لاروی، د ښکلا ښايست د تخليق هنرمند، د ژوبل احساس دردمند شاعر د دې دور ستر شاعر دی، د قدرولو او د نمانځلو حق لري او د هغه د مقام صحيح تاکنه به د افغان ولس د مهذب کېدو ثبوت وي، که موږ ځان ته يو **civilized** ياني مهذب قام وايو، نو د خپلو دانشورانو د مقامونو تعين به کوو او ددې غونډې نه خو ښکاري، چې موږ يو او په پښتو هم پوهېږو ،خليل جبران وايي چې:

It takes two of us to discover truth: one to utter it one to understand it.

جهاني صېب وايي چې:

جهاني چې پکښې ليکي د زمري ولس نظمونه

هر اواز يې د بلال کې هره لوېشت ورته منبر کې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د جهاني صېب د مينې ،ښکلا او د هنر له ډېرو رنګونو يو رنګ و ، هغه په خپله خاوره خپل ولس ځومره مين دی، هغه د پښتني ښايست څومره ژوره مشاهده لري، د خپل خاطر تسکين يې په کومو مخونو کېږي، د پښتو موسيقي، د پښتو اوازونه اهنګونه د هغه زړه ته د خوشحالۍ کوم کيفيت ورکوي،د خپلو غرونو رغونو د دښتو د للمو د سپرليو د ليدو څومره ارماني دی، د خپلو سيندونو ، د جرجوړيو د شور نه د سندرې لپاره څه رنګه څه ارتسام اخلي، د هغه د ذهن په ورشو د ګلونو په رنګونو کښې د چا د ښايستونو عکس پروت دی، خپل ځان او د ځان د رنګونو لپاره د کومو آئينو په لټون دی، د هغه تخليق او هنر د پښتو د عصر په ادبي کلتور کښې د کومو ارزښتونو ور دی، نو دا يو اوږد بيان غواړي او وخت دومره نه دی، ځکه نو خبره به په دې رالنډه کړو چې:

د پېړۍ له پرهرو مې ويني څاڅي

د نصيب غشيو ويشتلی يم کابل يم

د زلمۍ ميني په سترګه راته ګوره

جهاني درته راغلی يمه خپل يم. (۲)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالطيف بهاند

زموږ شاعر جهاني

نه د چا د پيکي ګل يم نه د چا په تور سنګسار يم
نه بې لاري نه پر لار يم له خپل ځانه مې ګيله ده

که هنر دانسان د روحي، فکري او عاطفي اړتياوو پوره کول وي، نو ښه هنر او له هغه ډلې نه ښه شعر بيا د انسان په اروايي ژورتياوو، ښکلا يزو احساساتو (مينې، کرکې او غريزه)کې د هڅو او هاند د بهير پلټنه، څېړنه او يا ددغه بهير د کومې شيبې يا برخې انځورول دي.

ښه هنر په تېره بيا شعر، ښکلا او انځورونو ته اند ښندنې او تفکر وربښي. بايد دا هم ووايو چې د ژبې او تورو تر ټولو غوره انځورونه شعر دی. ددې لنډې يادونې نه مې موخه دا وه چې عبدالباري جهاني زموږ په هماغو شاعرانو کې راځي چې دا ټولې يادونې په خپلو شعرونو کې رانغاړي او زموږ مخې ته يې دژوندويو انځورونو په توګه ږدي. د غزلو يا قصيدو تر څنګ په نظم او داستاني بڼه کې دا هنر هم تصويروي.

جهاني د خپلې ژبې او ملت ويده نکلونه، هېرې شوي کيسې او نا ويل شوي افسانې بيا را ژوندۍ کوي، دی هغه ولس ته وريادوي چې پر هېواد يې دوحشت او تيارو کېږدۍ لمن اواره کړې وه. د جهاني شعر او دا کيسې تر دغو تيارو لاندې دده د ولس ويده روښان اندي ته د ستورې په څېر ځلېږي او دلارو نښې يې ګرځي. د خلکو ژبې ته د هغه د شعر د ژبې نږدېوالی ددې سبب شوی چې دا هڅه لا پسې بريالۍ او اغېزمنه کړي.

که کوم لوېديځ کره کتونکي يا د شعر څېړونکي د جهاني پر شعرونو زور وره څېړنه وکړي، هرو مرو به هغه د افسانې يا اسطوره جوړونکي شاعر په نامه ونوموي. هغه د تېرو او اوسنيو مذهبي، ملي او تاريخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساري لاس لري. هغوی ته ملي څېره ورکوي، هغوی په خپله فلسفه، د ياغيتوب او درېدو په اند ښښنو ،اند ښښنوي، له هغوی سره، د هغوی له اواز سره، خپل اواز او خپل هڅوونکي ښکلا يز انداز ملګری کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادم او درخو، شيرينو او فرهاد، ملوک او بدرۍ جماله، ليلا او مجنون، بلال، منصور، نمرود، کليم، نيل، اسرافيل، يعقوب، يوسف او زليخا، کنعان، ښاپېرۍ، خضر او دخضر چينه، شيطان، سکندر، جام جم او ډېرې نورې خبرې دي چې د ده منظومې افسانې رنګينوي.

زرکه، شپېلۍ،شپانه، رمباړې، وچ ډاګونه، نکرېزې، ډول ډولونه، غرونه رغونه، د بلبلو چغهار، منګوټي، پايزېب، څولۍ، ګودر، پېزوان، کلي، سپېلني، کاڼي، مالت، اغزي، کوچۍ، کېږدۍ، د کېږديو اورونه، اتڼونه، دنجونوخالونه، ورا، کاروان، رباط، ريبار، رباب، خال او دده د خلکو ژوند ته نورې ډېرې خبرې بيا هم دلته حضور لري چې دا دده په شعر کې د هغه د ژوند د ولسي چاپېريال غوره اغېز ګڼلی شو.

د هغه ځېنې شعرونه د هېواد د فرهنګ، سياست او تاريخ داسې ګډ مالګوبي دي چې د هېرو شويو افسانو، يادونو، بدمرغيو، خوښيو او غمونو بې ساري انځورونه باسي. د لرغوني او کلاسيک شعر څخه خبرتيا، په هغه پوهېدنه، د هر ښه شاعر غوره ځانګړتيا ده چې دا ټکي دده په نکلونو او ويل شويو نظمونو کې له ورايه ليدل کېږي. ددې تر څنګ د خپل تاريخ، تاريخي تګلورې، د تاريخي تګلورې له لوړو ژورو او له جرړو نه خبرتيا د ښه شاعر بله غوره ځانګړتيا ګڼل کېږي. د غه راز که شاعر د خپل ملت په هره کيسه، هره افسانه، هر متل، هرې ټوکې، ان ملنډو او په ټوليزه توګه په فولکلور، دود او دستور پوه وي، هغه به د خپلې ژبې له هر توري، هرې کلمې، هر ترکيب او هرې جملې نه په رښتيا لوی، نه هېرېدونکې، ژوند ښونکې، ازاروونکي او زړه راښکونکي کيسې او افسانې جوړوي. جهاني ته الله(ج) دا ټولې ځانګړتياوې ورکړې دي. د هغه ذهني خوځون د دې پورتنيو ځانګړتياوو د خوځون له هرې لوښتې او ځېک سره خوځېږي او په خپل تګلورې کې د زمانې له زړې حافظې نه هېر شوي زياتره هغه څه ويني او راسپړي چې نور يې حتی تصور هم کولای نه شي.

د مثال په توګه د درېيو غوايانو کيسه چې سپين او ابلق د زمري په ټونګ له تور نه خپله لاره بېلوي او وروسته سپين هم د زمري په شيطانت له ابلق نه بېلېږي او يوازې خپل ځان اصيل ورته ښکاري او باالاخره د خپل بېځايه غرور قرباني کېږي، د کيسې وروستۍ او د نتيجې خبرې داسې رانغاړي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژړا سو سپين غويى ويل يې خدايه !
پــه رښتيا چې زه کم عقل وم له ځايه
په هغه ورځ مي مرګي ته ځان تيار کړ
چې جلا مي تور له ځانه په اختيار کړ
چي ابلق مي د زمري په خوله جلا کړ
هغه ورځ مي ځان له مرګ سره سودا کړ

د غــوايــي او د زمــري پــردې دي ويني
له دښمن سره څــوک څنــګه پالي ميني
چــي پــه اصــل او کــم اصــل تېــروتلم
په لوى لاس مي د مرګي خولې ته ورتللم

دده پـه شعر کې د داستان يـا افسـانې يـا نظم ليکنـي يـوه سـتره او غـوره ځانګړتيـا داده چې هغـه د کومې لاسي ايديالوژۍ او يا واکمن مين او اسير نه دي. هغه مين دى خو پر ښکلا ، ادا ، تخليـق، انځورونو او نوښت مين دي. دى سره له ټولـه ياغيتوبه تر نـه بـاوره پـورې دهغـو پېـرزو او نـازورې خو اسير نه دي. د جهاني شعر د هغو ګوت شمېره شاعرانو پـه شعر کې راځي چي لـه رازونـو او نيازونو ډک دى او دا راز و نياز لا تر اوسه پور وړونکي او سپړونکي نه لري.

اوس به له چا سره سيالى ته د نصيب راوزو
منصوري چيغي غرغرې د ميدان پاته نه دي
دلته راغلي وه د کاڼو پــه حساب ســرونـه
جنون هغه دى زولنـې د زنـدان پاتـه نـه دي
کـه لـه ګـرېوانه يې سکروټي اورولي نه دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري په زړه کي خرخښي د اسمان پاته نه دي

زه د خوني فلک په سترګو کي اورونـه وينم
پاس له نصيب سره ځولۍ د توپان پاته نه دي

او يا دا چي:

مه راوړه تندي ته مي انکار په انګارونـو کـي
تا تـه مي نمروده د ايمان کيـسه معـلومـه ده
څـه بـه مـي بـوډۍ نظـر تـه نيسې د حيـا پـلو
ما ته دي پر شـونډو د پېزوان کيسه معلومه ده
نوري پـه څـپو کـي الاهـو سنـدري مه بـولـه
رنګ د زمانـې کـي د تـوپان کيسه معلومه ده
ولاړل جهاني زاړه ياران بيا به ستانـه نـه سي
وايـي ملاجـان د بل جهـان کيـسه معلومه ده

او يا دا چي:

پـه تنهـاکـو رنګـومـه د جـنون د پلـونـو نښي
چي د هر اغزي په کور کي د يادونو کيسه شنه سي
د پردېس محشر ميدان تـه دوږخـي سـاقي راغلی
چي پر شونډو مي جانـانه د کـوثـر پياله ترخه سـي

ځواني ستا انتظار يووړه بوډۍ عمر مي در جار سه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیلنی به داسي چېري درته بل څوک نذرانه سي

د شعر لوستونکي، په شعر پوهېدونکي او د شعر اورېدونکي که لږ بنه ځیر شي، دې ته به یې پام شي چې د جهاني د شعر هر توری څوځله د زړه په وینو، د ګلاب په عطرو، د ارمان په اسویلو، د درد په زګیرویو، د خیال په څپو او ددیدنونو په شیبو کې، لمبېدلی، ډوب شوی او بېرته یې ځان یا د غزل، قصېدې، یا څلوریزې او یا کوم بنکلي نظم په بڼه را څرګند کړی دی. که د یوه کلاسیک شاعر دا یادونه ومنو چې شعر په زړه کې د تېر شوي خیال نه جوړه شوې خبره ده چې پر ژبه راځي، ډېره به شاعرانه وي، مګر دا هم باید ورزیاته کړو چې شعر یوه داسې نه ماتېدونکې تنده ده چې په ویلو سره یې ماتېدل غواړي، مګر په بنو شاعرانو کې که یو هم وي نو هغه جهاني دی چې دا تنده دده د هر نوي شعر په ویلو سره لا څوچنده کېږي.

د نظمونو او داستانونو په بیان کې د جهاني دغه شان تنده له ورایه برېښي، هغه خبره چې لېونی مینې کړم اشنا له بیابانه سره، دی ورځ تر ورځې د کیسو او افسانو د بې پایه شاړو او میرو لوري ته هڅوي او ور غواړي یې. دی چې څومره دې پلو ته درومي، هومره یې تلوسې لاپسې،تلوسې کوي او هره ورځ هلته نوي څه پیدا کوي.

کله چې د مقدوني سکندر استاد ارسطو هغه ته په رمز دا ورپوهوي چې خپل زاړه او له کاره لوېدلي مامورین او جنرالان له کاره ګوښه کړي او پر ځای یې ځوان او لایق افسران وټاکي نو هغه د خپل استاد له توصیې سره سم عمل کوي او داستان داسې نتیجې ته رسېږي:

مقـــــرر پـــــــر مقـــــــامونو یـــــــــې ځوانـــــــــان کـــــــړل
د لښـــــــکر یـــــــې ټولـــــــه نـــــــوي افســـــــران کـــــړل
ارســـــــــــطو ورتـــــــــــه لېږلـــــــــــــي وه رمزونـــــــــــــه
ده لـــــــــــــه رمـــــــــــــزه وه اخیســـــــــــــتي دا پندونـــــــــــــه
زوړ ګمـــــــــــراه لاري تـــــــــــه نـــــــــــه ســـــــــــي ســـــــمېدلای
لـــــــــو مینـــــــــا خبـــــــــري نـــــــــه ســـــــــي زده کـــــــولای
کـــــــوږ لرګـــــــی پـــــــه بـــــــار کـــــــي نـــــــه ســـــــي ځایېـــــدلای
نـــــــه کـــــــوږ بـــــــار ســـــــي تـــــــر منزلـــــــه رســـــــېدلای

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وطن کي کراري سوه عدالت سو
له زړو داړه مارانو په راحت سو
د خاين قاضي يې ورانه کړله خونه
اهل کار ته چې يې وسپارل کارونه

دغه راز تقريبا ټول داستانونه په يوه او يا څو بيتونو داسي نتيجي ته رسېږي چي د سړي يې بيا بيا لوستلو او اورېدلو ته زړه کېږي. جهاني د خپلي شاعرۍ په اوږدو کې کرار کرار او سوکه سوکه له ذهني ښکلا نه ټولنيزي، ژبنۍ او جوليزې ښکلا ته، هغې ښکلا ته چې کله ناکله د لويو ارمانونو انځورونه باسي، ور روان دی او کولای شو ووايو چې ورسېدلی دی. دده د داستاني شعر بهير په څو ګودرونو ويشلای شو:

د پښتو په شاعرۍ کې د لاسي يا اګاهانه ښکلايز ي چاري لپاره هڅه، ملي معنی، ملي غوښتنو، پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرانستل، د ټولو پر وړاندې درېدل شته چې دده په شعر کي ما دغه خوځون د عصيان په نوم ياد کړی دی.

بله خبره دده د شعر ښکلې ژبه ده. خبره په دې کې ده چې دی ان غندنې، ښکنځلې او د نادودو يادونه په ډېر ښکلي انداز سره بيانوي. که د سيلمان لايق شعر د مست، ياغي او نه ايلېدونکي سمندر ښکلو څپو ته ورته دی، د جهاني شعر کولای شو، زرين يا مرغلين اميل ته ورته وبولو، داسي زرين اميل ته چې دښکلو د غاړې هار او دغاصب او مکار زاهد او دوکه مار مجاهد د غاړې د لعنتونو کړۍ جوړوي. دی د چا، کومې ډلې او کومې لارې ترېور نه دی. دی د تيارو، شرارت، شيطاني ارواحو او شيطاني کړو ترېور او دښمن دی، ان دا چې په دې برخه کې کله نا کله د هستۍ بښونکې پر وړاندې هم خپله ترېګني نه پټوي.

بايد شاعر د لوی روح، لوی روان او پراخ زړه خاوند وي. بايد شاعر د بې پايه تفکر، نه ماتيدونکي ارادې، نه ايليدونکي تکل، د سمندر ذوق، د پای ته نه رسېدونکو خيالانو، ژور درک، پياوړې پېژندنې او نه هېرېدونې ياد خاوند وي. تر تېر هغه وخت ښه دی چې د هغه له پېژندنې او تجربې نه تننۍ شخړې او اوړې کړای شو او فوکلور د تېر ميراث ژوندي کول دي. د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

فوکلور تر ټولو غوره معنی په ولسي هنر، په تېره بیا ادب کې د ژوند د بهیر موندل دي. په فوکلور کې افسانې، متلونه، کیسې، نکلونه او ان اپلتي هم راتلای شي. د فوکلور یوه غوره ځانګړتیا په هغه کې د یادونو ژوند دی.

ټولوته به څرګنده وي چې جهاني یو مورخ دی. یوملي، بامسئولیته مورخ او درازونو د راڅرګندولو، په تېره بیا په پښتو فولکلور کې د تاریخي پېښو د پلټنو مورخ دی، هغه د هیګل خبره د ټولنیز ژوند نه د پردې پورته کولو مورخ دی. ښه شاعر همداسې وي چې د خپلې ژبې، د هغې له روحي توان نه د هغه د تخیل، عاطفې او ملي اندېښنو له ښکلا یزو اندازو نه هغه پرده لرې کړي چې دانځورولو مخه یې نیولې ده. د هغه شعر ښکلاوي، ناښکلاوي، تور او سپین او ډېر څه او څوک شعر ته ورلېږدوي. هغه ارمانونه، ویرونه، خوښۍ، مینه او کرکه په شاعرانه ډول نه بیانېدونکي بیان سره هر هغه څه چې نور یې لا په خبروکې د ویلو توان نه لري،دی یې شعر ته ورلېږدوي. که څه هم هغه هیڅکله په خپله د متعهد شاعر دعوا نه ده کړې، خو هغه تر زیاتو متعهدو هغو شاعرانو ښه متعهد شاعر پاتې شوی دی، خو توپیر یې له دې نورو متعهدو شاعرانو نه په دې کې دی چې جهاني د خپل ملت، خپلې ژبې، خپل تاریخ او د خپل دوران په وړاندې متعهد پاتې شوی دی، دی د رښا ساتنې، پالنې، د ژبې او د هغه د ادبیاتو په وړاندې پوروړی او متعهد دی.

دده ددې ډول شعرونو یوه بله ځانګړتیا داده چې دی دلته تصویرونه داسې جوړوي چې هلته معنی او مفهوم د تصویرونو په مرسته په ژوند ښوونکو او لمسوونکو انځورونو بدلېږي. جهاني په خپلو داستاني یا اسطوریي شعرونو کې ځینې داسې سپېڅلې اسطورې راسپړي چې پېړۍ پېړۍ پټې پاتې شوي دي. د نکل یا داستان ویل ،له ولس سره له ډېري ولس سره د اړیکو، د خبرو او د مخامخ کېدو تر ټولو غوره لاره او چاره ده. هغه ولس چې په خپله د همدې کیسو، نکلونو او همدې روایتونو اصلي سرچینه او زېږنده ده. ښه شاعر هغه یادونه، خاطرې او هغه ټوله مروړې، هستۍ د نظم او شعر په ښه امېل کوي ، هغه په ښکلایي انداز، په ښکلا یزه ادا او د عاطفې او تخیل په زیاتوالي سره خلکو ته وریادوي. جهاني هم د خپلې ژبې تاریخي بهیر، د هغه د ویونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحي خوځون لويو ابدي اساطيرو په ويناوو ، د هغو د اتلانو په خبرو ، د هغو په تاريخي پير او د هغو په غم او خوشالۍ کې لټوي او په خوږه شاعرانه ژبه يې ننني کوي.

دنورو ځانګړتياوو تر څنګ کولای شو ووايو چې جهاني ډېر هغه څه چې شاعرانه نه دي، شاعرانه کوي.عنعنه ماتول، صراحت، طبيعي وزن او په هغو کې د مکار غندنه دده په شعر کې بل نوښت دی. هغه په دې افسانو کې موږ ته را پر زړه کوي چې څوک يو ، څېري يو ، چيرته تلای شو او څه کولای شو ؟ په دې توګه ويلای شو چې هغه دلته هم خپل ياغيتوب ساتلی دی. هغه دلته هم له دوکې څخه ياغي، له دروغو ياغي، له مکاره ياغي او له ريا ياغي پاتي شوی دی. دده همژبي بايد زموږ د څو نورو ګوته په شمار شاعرانو د شعرونو په شان دده شعر هم د پښتو ژبې د ويښتيا نوې الفبې وګڼي. هر يو يې په ډېرې مينې او تلوسې سره د هغه زدکړې ته پلټی ووهي او کنه دوی به د خپل ملي ژوند په پېژندنه کې همداسې نالوستي پاتي وي. (۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالطيف بهاند

ناويلي تعبيرونه

زه نه غواړم چې تاسي ته د جهاني برخليک بيان کړم، زه نه غواړم په معاصر پښتو ادب کې د هغه د ونډې او ځای په باب وغږېږم، زه نه غواړم د هغه شعر د کره کتنې په زرينه تله کې وګورم، زه نه غواړم د هغه د شعر او نثر پر هنري اړخونو وغږېږم. زه به هڅه وکړم چې د جهاني روح او د هغه د زړه تل ته لاره وباسم. دا په دې معنا چې هغه بايد د يو ستر مبتکر، ستر هنرمند او د يوه ستر ياغي په توګه وځېړل شي.

دا چې د هغه د ټولو اثارو زړې مراندې او د هغه د ناسپړل شوي تفکر اساس څه جوړوي؟ دا چې د هغه د شعر تل ته رسېدل ژور تفکر غواړي، دا چې د هغه د شعر مضمون او ښکلاييز اړخ څنګه له تقدير او ازل سره بې پايه تربګني لري؟ دا به زموږ د ليکنې زړی او بنسټ وي.

بايد په ډاګه څرګنده کړم که چا د جهاني شعر په دقت او شعري ښکلا سره لوستی وي، نو له ورايه به ورته څرګنده شوې وي چې ښکلا، تفکر او ياغيتوب د هغه د شعر اصلي مضمون جوړوي. تفکر د هغه د هنر سا او د هغه د شعر زړه دی. داسې ښکاري چې د هغه په روح کې د هغه د ژبې، د هغه د ملت د پېر پېرو او د ناپېژندل شويو ښکلاوو د معنويت ناپېژندل شوی سرګردان روح پروت دی. د هغه ټول تفکر، د هغه د هنر ټول تقدير د انسان له سرنوشت سره تړلی دی. د هغه فن د زاهد ريا او د هغه د رياکارانه انداز او تقدير تقدير انځوروي. د ژوند د ښکلاييزو اړخونو تصويرونه د تيارو او زمان د ګردونو لاندې راباسي. د طبيعت د ښکلاييز انځور انځور باسي. هغه له ازله تسلي ته نه يوازې دا چې غاړه نه ږدي، بلکې له هغه سره ډغرې هم وهي. د هغه شعر د هغه چا لپاره چې پرې پوهېږي، د معنوي ميراث منل شوې ادبي پانګه ده.

که تخليقي اثار په معنوي ښکلا سره د هستۍ انځورول وي، نو د جهاني شعر په دې برخه کې د لومړۍ کرښې ياغي او سرکښ مخکښ دی. که هنر روحي فعاليت وګڼو، د جهاني شعر موږ د هغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ته رسوي. که روحي او معنوي تخليق پر استبداد باندې برى دى، نو د جهاني شعر د دغه شان تخليق يوه اساسي کړى جوړوي.

که هنري تخليق، تل د استبداد په وړاندې درېدل دي، که هنر ازادي ده، که هنر خپلواکي ده، نو د جهاني هنر همدغه شان هنر دى. که هنر خوځون دى، که هنر د معنويت انځورول دي، نو زموږ د شاعر شعر د دغه خوځون او معنويت يو پياوړى او بې مثاله انځور دى.

که په هنر کې شاعر د ښکلا په مرسته انساني نړۍ ته تبرېدل غواړي، نو جهاني دا کار په بې سارې نوښت سره کوي، داسې نوښت چې د نوښت له تورې سره ښايي. که شاعر په شعر کې ورکه مينه او ورکې مېنې ته د ښکلا ټالونه او لارې باسي، دا چاره په خورا شاعرانه توګه کوي. که هنر خپل اصليت ته د ښکلا راستنېدل وي، موږ د جهاني د شعر په لوستلو سره راستنېدل کوو. زه چې هر کله د جهاني شعر لولم، نو تل راسره په لسګونو پوښتنې پيدا کېږي، چې څنګه امکان لري يو شعر داسې ښکلى ليکل شوى دى او په سلګونو واره نه شم کولاى دې اسانه او طبيعي پوښتنې ته ځواب پيدا کړم.

زه نه غواړم د جهاني شعرونو ته کلونه او دورې جوړې کړم. ډېره به ګرانه خبره وي چې د جهاني په شعر کې د ياغيتوب دورې وټاکو يا وو ايو چې پخوا له يرغل نه، دى څنګه ياغي و او وروسته له يرغل نه څنګه ياغي شو؟ د هغه په شعر کې زموږ د وطن غميزې او تراژيدۍ، بدمرغۍ، شر او فساد، ظلم او تېرى او تېول په ګډه پراته دي. که څوک په شعر او تاريخ پوهېږي نو سمدلاسه پوهېږي چې د هغه عاصي روح په ډېرې هوښيارتيا او ښکلاييز ډول په ډېرې بې باکۍ او خورا زړورتيا له ديوانو نه ډکې لارې د عشق او مينې د سپېڅلې نړۍ نه د داخلي جګړې تر وحشته پورې سرګردانه ګرځېدلى او د تاريخ حافظې ته يې سپارلى دى.

سره له دې چې جهاني ته نه د کلي ياغي طبيعت پاتې دى، نه د پېړيو پېړيو ساده او ځورېدلي انسانان، نه پاکه سپېڅلې کليوالي مينه، خو بيا هم له دې سره هغه خبرې په پوره توان سره عملي کوي چې وايي: په هره کلمه کې ښکلا پرته ده، خو د هغې تصوير جوړولو ته ښکلاييز ذوق په کار

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، دقت په کار دی چې هغه انځور کړي، هغه راوسپړي چې جهاني دا کار کوي او ډېر ښه یې کوي.

پوښتنه پیدا کېږي چې ولې د جهاني شعر سره له ټول زیږوالي، سره له ټوله یاغیتوبه، سره له ټولې نه عنعنوالي د شعر پېژندونکو ډېر خوښېږي؟ ځواب اسانه دی. ډېری یې ځکه خوښوي چې دا شعر د هغوی د روح له څپو سره، د هغوی د ژوند له څپو سره ګډ خوځېږي چې البته همدغه حالت د هغه د هنر تر ټولو غوره معما جوړوي.

دا پر څه مې تویوې پردېسي اوښکې

دا پر څه مې خوږوې زاړه زخمونه

لا مې ولې مسافر زړګي ته ښیې

پر شنېلیو د سکروټو کاروانونه

د جهاني د شعر بله څرګنده معما دا ده چې هغه وچ عقاید، وچ مذهبي وعظ، وچ ایډیالوژیک تبلیغ نه کوي. هغه په ښکلاییز انداز کې تاریخ، ښکلا او د انساني روح هستۍ انځوروي:

چې هر محراب ته ځمه، ستا جلوه پکښې بلېږي

د یار د تصویر خیاله هېرومه خو دي نه

چې شمېر د جهاني د ګناهونو باندي کېږي

زاهده رندوم دي، خپلومه خو دي نه

زموږ په نسل کې ښه شعر هغه نه دی چې وعظ کوي، ښه شعر هغه نه دی چې مبالغه کوي، ښه شعر هغه نه دی چې د بل شاعر په تقلید جوړېږي، یعني د بل شاعر په وزن او قافیه جوړېږي. جهاني د شعر لیکلو داسې دور ایښی دی، چې نه و او نه شته، اصلاً کېدای شي په راتلونکو نږدې وختونو کې یې څوک ونه شي کولای:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ته څوک يې چې کرې مې
په مړه وينه کې سندرې
لټوې مې، ويښوې مې
په رګونو کې بڅرې

د جهاني د شعر دا نور دور، حماسي تغزلي دور دی. هغه داسي شان سوځي چې زاهد ، سره د هغه د ريا نه اور ته تېرېږي، هغه د سپين بګړي ملاتور زړه راسپړي، هغه د چا له دوزخ نه، نه وېرېږي.هغه د خيالي جنتونو قصرونه نړولي، هغه د سېلاب سره ډغرې وهي، د هغه په سرکښ طبيعت کې د بل شوي اور څپې د اشنا غوندې غږونه تودوي، د هغه د اوږدو خيالونو لړۍ، حتی خاموش پيغام هم ماتوي، د هغه د عمرو تللي خيالونه د اشنا يادونه د زړه کور ته ورستنوي. هغه سره له دې چې د اغزنو خوبونو شاعر دی، د هغه ژوند د مرګونو د زېرو ژوند نه دی، په هغه کې تل اورنۍ سوې کړکې دي، هغه ته تل سوځلي مېنې يادي دي. هغه چې د ابا خونه نه ويني، هغه ته ډېرې هديرې ژړل کېږي، هغه ته تل د ماشومانو قبرونه شمېرل شوي دي. هغه باندې د پسرليو په شنو لارو کې نامرده خزانونو چپاوونه کړي دي. هغه د مغرورو شملهورو کمرونو د پرهار، پرهار ژړا او مجبور اوربدونکی پاتې شوی دی. هغه په اغزنو لارو کې د بې شمېره ګلونو زخمونه ليدلي دي. هغه د ستم او په ستم کې د ستم د دور د ښايسته خيالونو وراوي کوچولي دي. د هغه مسافر روح او زړه ته، د زمان او وخت پر شنيليو د سکروټو کاروانونه ښودلي دي. هغه د خپل وطن د لوړو څوکو ايرې کېدل ليدلي دي. هغه د دې څوکو د درو د شاړو شويو ځمکو نه تېر شوی دی، خو بيا هم هغه د ښېښتني ماحول ستر انځورګر پاتې شوی دی. البته دا انځور زما قلم نه شي انځورولی، نو دی به يې خپله درته ووايي:

ماته مه وايه چې سوځې لوړې څوکې
ماته مه وايه چې شاړې يې درې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته مه ښييه د بوري مورکۍ اوښکي

ماته مه وايه چي تشي يې حجرې دي

ماته ولي يادوې سوځلې مېنه

ماته ولي يادوې د ابا خونه

ماته ولي هديره هديره ژاړې

ماته ولي راشمېرې ماشوم قبرونه

هو کې ! هغه ياغيتوب، حماسه، تغزل او ښتني هستي داسې سره ګډ کړي دي، لکه جنون، مستي، تقوا او د ګناه لذت. دی پرته له دې چې د چا ستمګر او ځای نوم واخلي، پرته له دې چې د دوران نښې ووايي، په يوه ښايسته بيت کې د څو کلونو يا څو پېړيو تاريخ بيانوي:

هغه دي پورته سوې لمبې له کلي

هغه دي ورانې سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کې خزان وغوړېدئ

د ګلو ښار ته ورشېوه سول زاغان

جهاني د تاريخ دور بدلوي، هغه نه پليګون جوړوي، هغه له ټولو ياغي دی. هغه زيات شکمن دی، هغه نه د چا په سبا باور لري، نه د چا په بېګا. هغه د مطرب په ګوتو کې سوځېدونکې نغمې ګوري. هغه دا ګوري چې ځنګه فتنې په ښار راخورې او نڅا پيل کوي. هغه داسې شان تصوير چې د ښار نه د فتنې د تسلط په وخت کې باسي، زموږ په ادبياتو کې ساری نه لري.

شپه د سهار په غېږ کې وغوړېده

زريني وړانګې رخصتونه غواړي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښار په منځ کي بلا لنګه سـوله

باج کښي زلمیو نه سرونه غواړي

زه پوهېږم چې د هر شاعر سرنوشت نامعلوم، له رنځونو ډک او له ازله ناراضه دی. په تېره بیا زموږ د نامعلوم، له رنځونو او ازلي ستم او بدمرغیو نه ډک ژوند کې، نو لـه دې کبله جهاني پـه خپلو اکثرو خبرو کې شکمن دی او هر څه ته د شک په سترګه ګوري:

د هر بـزم پـه پايکوب کي

د سرکوب نخښه ويده ده

هر کوثر د زهـرو خُـم دی

هـر جنـت پتـه لمبه ده

جهاني د نويو ترکيبونو او د ژبې د پانګې په غني کېدو کې لوی لاس لري، دا سې لـوی لاس چې دلته هم کولای شو هغه بې ساری وګڼو، چې البته زموږ د خبرو تصديق د هغه په شعر کې هغـه نـوي ترکيبونه کوي چې اوس به يې په ګډه سره ولولو:

د سکروټو کـرل، نـاويلي تعبيرونـه، د خيـال يـاغي وزرې، اغـزن خوبونـه، پـر شـنېليو د سـکروټو کاروانونه، اغزنې اوږدې شپې، د اتڼ له زوره د ځمکې رېږدېدل، له مستۍ نه د خمار د اخيسـتو کسات، د ښامار په نامه خزانه، د انتقام د برخو ځلېدل، د نصيب وعده، زخمي زېرى، پـه لالـه زار کې د خزان غوړېدل، د ژګېروي بيدول، سترې سوې کوڅې، د دوزخ کرل، مرګ له خوبه پاڅول، د کـوثر غـاړې نـړول، د جهـنم زړه، د ګنـاه ښـامار، د تسـبيح دامونـه، د يخنـۍ بـلا لـه کوڅـو نـه سـا ايسـتلې، د خيـام کوڅـه، د دوزخ اجـاره، د وينـې نـاره، د خاموشـي غوغـا شـور، د ګلبوټـو يـاغي کېدل، د ګناه شېرينه تنده، د تقوا د غرونو ړنګول، پر لېمو د هيلو د جنازو بارول، د ملا پـه چيغـو د شپې شړل، په سر باندې د اورونو چلول، په خماريانو د پلمو درول، په غاړه کې د دارونو نڅول، تنها کې په سکروټو اوبول، د پاڼو ژګېروی، لارورکي کاروانونه، د اورونو خولې، د نسيم لالونه،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیده خیالونه، د وینو رښکي، ژوندی بت، د خوبونو ځنځیرونه، د اورو ګنډل، د تنګ یاغي خوبونه، د وینې تخنول، د خیال یاغي لاري، یاغي تدبیرونه او په سلګونو نور یادولای شو.

د هغه په شعر کې په دې وطن، د هغه په شعر کې په دې خلکو، د هغه په شعر کې په دې ولس، د دې پېړۍ د ټول ستم د نوعي رالوېدل، بې له کوم شعار نه، بې له کوم ترون نه، بې له کوم ګوند نه، بې له زور زیاتي نه، په ډېره ماهرانه توګه ښودل کېږي. د ده شعر د ببر سرو، ګرېوان ځیرو، د بورو میندو، د بې وروره کرل شویو خویندو، نه تکرارېدونکي تصویرونو د کلیماتو د هیندارو نه په جوړو شویو کاروانونو او ماڼیو کې ګورو. کله چې مورږ د ده (د مورچل ځوانه) شعر لولو، په هغه کې د دې وطن د ټولو سپېڅلو جګړو، د ټولو ناسپېڅلو جګړو، د وطن د ورانېدو، د خپل کلي، د خپلې هدیرې، د خپل کور، د خپل نغري د ایره کېدو تاریخ لولو. د ده په شعر کې نور نو د ده لپاره، مورچل بې له تفاوته، د مورچل هر پلو چې دی، د خیالونو ځاله ده:

ځوانه دا څوک یې چې ګولۍ اوروې
د خپـل نیـکه او د ابــا پــر کلــي
دې هـدیره کې دې خپلوان پراته دي
څوک یې پرون څوک یې پخوا ویشتلي

دی د یوه بېباکه، بې خبره او په وسله مین سرتېري څېره څومره په زړه پورې او ښتینې تصویروي:

بـیا غــاړه ګـۍ د مردکـیو ډکـه
بیا دې اوربې لـه راکټـونـو درنې
بیا د اهـاړ تـرېي مورچل ته درومې
بیا دې پر سترې مخ راماتي خولې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر که په کندهار کې و، که په کابل کې، که په پېښور کې کډوال و او که په ویرجینیا کې، سره له هغه یو ځای لیکي:

دا زما په برخه لیکل سوي اوښکي

پاس په لېـمو کـي د ساتلو نه دي

زما په قسمت کي رسېدلي کوځې

د ستنـــېدلو پـرېښـودلـو نـه دي

خو بیا د نیکلای بردیالوف یوه خبره، څوک چې غني فرهنګ لري، هغه به په ډېرې سختۍ سره ځان د تمدن په غېږ کې ورکوي. دا په دې معنا چې جهاني په خپل شعر کې کله کله داسې رنګین پښتني او رنګین خیالونه باسي، چې سړی فکر کوي دی اوس هم د خپل سپېره کلي په پېړیـو پېـړو ګرد وهلو کوڅو کې یېلې پښې روان دی:

دا ته څوک یې چې لا ستا یې

زما د لوړو غرونو څوکي

لا غوړېږو ته در رسېږي

ملالۍ میوندۍ کړیکي

او یا دا د پښتنې فرهنګ رایادوونکي څو خبرې:

ماته مه وایه چې سوځي لوړي څوکي

ماته مـه وایه چې شاړي یې درې دي

ماتـه مه ښیه د بوري موري اوښکي

ماته مه وایه چې تشي یې حجرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا دا د ښکلو امیدونو خیالي دنیا، بیا هم د پښتني فرهنګ په انځورونو کې:

بیا به ځغلي محتسب تپو تیارو ته

زموږ اغزني اوږدې شپې به راسبا سي

بیا به ربړېدي د اتڼ له زوره څمکه

هوسونه د غماز به نیمه خوا سي

هغه کله رباب اوري، کله د کلي لویه لار کې ناست او د خاورو کورونه جوړوي او یا که د چا له خیاله سره هره ورځ د ده تبه ده، که یې خوب د چا د یاد زنداني دی، که په زړه کې د غرور ځلی نړوي، که خوبونه د چا په خیالونو غولوي، دا ټول په دې خاطر چې وایي:

(دا منمه چې مې مینه پښتنه ده).

د جهاني په شعر کې د ژوند دود دستور بدلېږي، د جهاني په شعر کې ورځني او پېژندل شوي اتلان د خپل معمول برخلاف کارونه کوي، وګورئ د ده په شعر کې:

ابراهیم د آذر په ځای بت ماتوي، مطرب ماتم غږوي، اغاز د انجام زېری کوي، ژوندون د مرګ اغاز دی، پایکوبي د سرکوبۍ نښه ده، کوثر د زهرو خم دی، جنت پټه لمبه ده، پر منبر شیطان ولاړ دی، د ابلیس له غېږې سجدې او تکبیرونه پاځي، آهنګ بې سُره، د ګناه ښامار د ثواب جامې اغوستې، د تسپې دانې دامونه دي، ساقي خرقه اغوستې، عقل لاره ورکه کړې، برعکس جنون دسته پرې ایښې ده، شیخ په خپله خماري کېږي، د ګناه په خم کې د زاهد پګړۍ رنګېږي، د زاهد ایمان شیطاني کېږي، ځوز ګلاب کېږي، توبې له مستۍ نه تښتي، د دوزخ په لړمانه کې کوثر جوړېږي، ښاروان د مرګ په کنډو مزلونه باسي، د ناجي کور قتلګاه ده، خلک د قاتل خیرن لاس نه مچوي، خوني منګولې ستایل کېږي، ښوک چې ډېر لحدونه باسي، هغه قهرمان وي، زاهد توبې ماتوي، د ګناه برخې د پرهېز په اوښکو مینځي، د سر سودا منل کېږي، خو سر نه ټیټېږي،

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د خدای(ج) په وړاندې تندی ماتوي، خولګوي يې نه، دلته جنون څوک نه ويدوي، بلکې هغه راپاروي.

د پښتو شعر د جهاني سره قيام کوي، د ده شعر نه يوازې د قيام د دورې همزولی دی، بلکې دی په خپله قيام دی، دا شعر نه له چا څخه ډارېږي، نه څوک ډاروي، کرار کرار خوځېږي، پخېږي او قيام کوي. د قيام شور او شوق، د هغه د شعر زړه جوړوي، که د رحمان او حميد شعر کور په کور د خلکو تنده ماتوله، نن زموږ ښه شعر پېژندونکي په دې پوهېږي چې زموږ د ملت قيام به د تور زړو او زورورو په وړاندې بې د جهاني له شعر نه ملي سرود کم ولري. (۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویش دراني

د جهاني جهان

زما یو دوست د امریکا په ویرجینیا نومي ایالت کي اوسي، چي ښاغلی عبدالباري جهاني هم له ډېره وخته هلته مېشت دی. هغه راته ویل چي ښاغلی جهاني په ویرجینیا کي زموږ خان دی، ځکه چي زبردست سترخوان لري. مېلمستیاوي کوي او په حجره کي یې د شعر او سرود محفلونه تاوده وي. د ښاغلي جهاني د خانۍ دغسي کیسې ما د نورو ملګرو له خولې اورېدلي دي، خو زه په دې حقله دا وایم چي جهاني به خان ضرور وي مګر عزیزخان نه دی، د چا په باره کي چي رحمان بابا ویلي و:

نه شــي د خانــانــو ملنګانو ســره کلي
چرته عزیزخان، چرته ملنګ عبدالرحمان

ځکه چي د ښاغلي جهاني له ملنګانو سره ډېره جوړه ده. ثبوت یې دا دی چي د خپلي شاعرۍ د دویم کتاب سریزه یې په یوه سائل باندي لیکلې وه او د دریم کتاب سریزه دا ده په یوه درویش باندي لیکي. دا دواړي سریزي له ملنګانو سره د هغه مینه ثرګندوي، کنې نو نه خو اوس د ده کتاب کومي سریزي ته اړتیا لري او نه دی په خپله څه پېژند ګلوۍ ته محتاج دی. دی اوس په پښتو کي یو پېژندل سوی شاعر دی. شاعري یې په چاپي بڼه تر خلکو رسېدلې ده او په ادبي حلقو کي ستایل سوې هم ده. له دې پرته یې کلام ځینو نامتو سندرغاړو هم ویلی دی او په دې توګه تر عام ولسه پوري هم رسېدلی دی. هسي هم د یوه شاعر تر ټولو ښه پېژند ګلوي د هغه خپل کلام کولی سي کوم کلام چي اغېزه ناک او په هنري ښېګڼو پسوللی وي او د لوستونکو او اورېدونکو پام ځان ته را ګرځولی سي. هغه ځان لره په خپله ځای جوړوي او ښاغلی جهاني چي یو ځیرک، لوستی او جهان ګښته شاعر دی په دغه خبره باندي پوه دی، له خپلي شاعرۍ سره یې ښه خواري کښلې ده. کوښښ یې کړی دی چي نوې خبره وکړي او که زړه خبره کوي نو هم یې هڅه دا وي چي په نوي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

انداز يې وکړي. ځکه يې په کلام کې د خپل وخت د ډېرو شاعرانو په پرتله تازګي او زيات نوی والی سته او دغه شی د دې لپاره کافي دی چې د يوه ښه شاعر په ډول دی په خلکو وپېژني.

ښاغلی جهاني له شاعرۍ سره سره زما يو ښه دوست او خواخوږی هم دی. ما هم د هغه کلام لوستی او هم مې مجلسونه ورسره سوي دي. څنګه چې زه د هغه د کلام د لوستلو په وخت په پټه خوله د هغه له خبرو څخه خوند اخلم، دغه راز يې په محفل کې هم ما په خپله د څه ويلو زياته هڅه نه ده کړې، بلکې د دې خوله ور شاعر وينا ته مې غوږ نيولی دی. د دې يوه وجه شايد زما خپله يوه کمزوري هم وي او هغه دا چې ما ته خدای پاک د هغو خلکو په شان هنر نه دی راکړی چې کوم وخت د ويلو دپاره څه ورسره نه وي نو بيا هم له يوې يا له بلې خوا څه خبره را پېدا کولای او مجلس ورباندې تود ساتلی سي. زه خپلې دې کمزورۍ په خپل ژوند کې ډېر ځورولی هم يم. کله چې له يوه پټ خولي غوندې سړي سره چرته کښېوزم، بيا نو زه او هغه دواړه حيران يو چې له کومې خوا سره ورغېږو او څه سره وواېو؟ زه همېشه او هر ځای په يوه داسې ملګري خوشحاله يم چې په مجلس کې يې ما ته د خبرو وار نه راوزي. ځکه نو زما په خپلو هغو دوستانو کې چې ليده کاته مې ورسره کله کله او کم کېږي ښاغلی جهاني په دې زيات خوښ دی چې د هغه ژبه هم د هغه د قلم په شان رواني لري. خلک وايي چې د شاعرانو سره ملاقات د هغو په کتابونو کې ښه خوند کوي. مخ په مخه ورسره ليده کاته زيات خوندور نه سي ثابت کېدای او دا خبره شايد تر ډېره حده سمه هم وي، مګر دا خبره د جهاني په حقله سمه نه ده، د ښاغلي جهاني چې په کتابونو کې څومره خوند دی، مجلس يې هم دغومره خوږ دی.

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا کوم کتاب چې دا وخت د يوې ناچاپي مسودې په بڼه زما مخ ته پروت دی او که خدای کول ډېر ژر ستاسي لاسونو ته په کتابي شکل در رسېدونکی دی، دا ده له خپلې خاورې او له خپله ټاټوبي ډېر لرې د مسافرۍ او پردېسۍ په حال کې تخليق کړی دی. دا د يوه نړېدلي وطن د يوه دردېدلي شاعر وير لړلي سندري دي چې د امريکا په جنتي غوندې خاوره کې يې ويلي دي. په امريکا او همدغه راز د يورپ په خوشحاله هېوادونو کې د جهاني په شان بې شمېره مسافر او مهاجر ليکونکي ژوند تېرولو ته اړ دي. دغه ليکونکي د نړۍ له بېلابېلو ځايونو څخه دې ځايونو ته را کوچېدلي دي. څوک له لوږې راغلي دي چا ته د ظالمانو حاکمانو په سبب،

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور، اور او پښور درې واړه يو سوي دي او چا د خپلو اکې تر لاسه کولو او د خپلې خاورې د آزادولو لپاره خپل تاتوبې پرې ايښې دی. دغه ټول مهاجر ليکونکي لګيا دي په خپلو خپلو ژبو کې د خپلو زړونو دردونه بيانوي. په عالمي ادب کې دې مهاجرو يوه ډېره په زړه پورې اضافه کړې ده او د هجرت په اړه يې ډېرې دردېدلې ليکنې نړۍ والو ته وربخښلې دي. که څه هم دغه ټول ليکونکې د بې وطنۍ او بې کورۍ درد ځورولي دي او ځينو خو پکې ډېر زيات کړاوونه او شواخونونه هم ليدلي دي خو د جهاني او د جهاني د وطنوالو په شان خوړ به شايد پر هيچا باندې هم نه وي تېر سوي. په دې نژدې پېړيو کې به د هيڅ يوه وطن وګړي په دومره ګڼ شمېر کې د مهاجرت او کور پسرۍ ژوند ته نه وي اړ سوي. همدا وجه ده چې پښتو دا وخت په هغو ژبو کې شامله ده چې ګڼ شمېر ليکونکي يې د کور پسرۍ په حال کې په پرديو هېوادونو کې د خپل وطن او ولس په ياد کې دردېدلي سندرې وايي او په نړۍ کې د هجرت په اړه منځ ته راغلې ادبي پانګه زياتوي. د ښاغلي جهاني دا کوم کتاب چې ستاسې لاسونو ته در روان دی دا همدغه د بې کورۍ او کور پسرۍ په حال کې ليکل سوی دی. که زه دا و وايم چې د هرې کرښې شا ته يې همدغه د کور پسرۍ احساس ښکاري نو بې ځايه به نه وي، البته دغه احساس ځای پر ځای تت او د نورو خبرو شا ته څه نهام غوندې وي او ځای پر ځای بيا ، لکه په "بېګانه نسيم" او "زنداني بلبل" کې ډېر څرګند او په جار وي.

لکه څنګه چې يو زرګر د خپل هنر د څرګندولو لپاره زرو ته اړتيا لري، همدغسې چې د شعر زرګري څوک کوي د هغو درد، غم او خوږ په کارېږي او څومره خوږ يا درد و غم چې دا وخت له افغانانو سره سته په نړۍ کې به له بل هيڅ يوه ملت سره نه وي. ما يو وخت د دوی د زخمونو حساب داسې لګولی و:

شينکي آسمان دي خپل حساب او کتاب سم ساتلی

د ستـــورو شمېـر يـې دی زمـا تـر زخمو کم ساتلی

د زخمو دغه حساب زه اوس هم صحي ګڼم، خو ورسره ورسره دا هم وايم چې دغو زخمونو چې دې ولس ته کوم خوږ او کوم دردونه وربخښلي دي هغه د دوی يوه داسې پنګه ده چې که په سمه توګه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټه ځني پورته سي او په صحي معنا هنرمند لاسونه وربانديواوړي نو ډېر ستر ادب ځني جوړېدلای سي. هيله ده چي د جنګ د لمبو د سړېدلو پس به ورو ورو هغه قلمونه چي د توپک د نلۍ په شان اورونه تر خولې باسي د داسي شپېليو بڼه غوره کړي چي خوږمني نغمې يې د دړېدلو زړونو لپاره تر ټکور په کمه نه وي. هسي دا خو د صبا لپاره يوه هيله ده. که د نن خبره کوو نو هم دا ويلی سو چي ډېرو شاعرانو د جنګ په دوران کي هم داسي سندري ويلي دي چي څوک ورته خالي شعارونه نه سي ويلی، بلکي هر څوک به ورته له شعريته ډک شعرونه وايي. زه باور لرم چي له ما سره به څوک اختلاف ونه کړي که و وايم چي ښاغلی جهاني هم له دغسي شاعرانو څخه يو دی. د نمونې په ډول يې دا دوه بيته وګورئ:

آسمانه مـا خـو داسـي نـه ويله
چي د کابل ګرېوان ته اور توی کړه
زمـا جـونګـړه کـي بلا وکـره
زما لستوني کي ښامار لوی کړه

د جنګ په باره کي چي ښاغلي جهاني کومه شاعري کړې ده په هغه کي يې په بېلابېلو نظمو او غزلو کي د جنګ بېلابېل اړخونه او بېلابېل کيفيتونه انځور کړي دي. په دغو نظمونو کي که "د شين ډنډ فتح "د خوشحالۍ تاثر ورکوي نو "حيات آباد "بيا يو ډېر ناوړه اړخ زموږ و مخ ته راولي. "د وطن ترانه "که هيله او حوصله زياتوي نو "د سباوون په تمه "بيا مايوسي هم لري. دغه راز په نورو نظمو کي بيا نور کيفيتونه راغلي دي، خو په داسي حالاتو کي تر ټولو ځوروونکی اړخ هغه وي چي د وطن د اتلانو د توري مخ د خپل ولس و خوا ته سي. له دښمنه خو نه هيله کېدای سي او نه څه ګيله، خو خپل توريالي چي د خپل وطن مېړمني سرتوري کړي او د خپلي خاوري ناموس د خپلو ځاني ګټو له پاره قرباني کړي دا يوه ډېره افسوسناکه خبره وي. د ملت پلورني او ورور وژني دغه کيفيت ښاغلي جهاني په "مور "نومي نظم کي په ډېره ښه توګه انځـور کـړی دی او زمـا پـه خيـال د ده پـه پابنـدو نظمـو کـي دا يـو ښـه نظـم دی. ځينو کره کتونکو ادب د ژوند هينداره بللی دی او هينداره چي کوم شي ته مخامخ وي هماغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکي ښکاري. د جهاني په شاعرۍ کي چي د وينو او زخمونو دا کوم عکس ښکاري د هغه وجه دا ده چي دی له ويني ويني او زخم زخم حالاتو سره مخامخ دی. کنې په ځوانۍ کي يې ځيني ډېر مست او له غور ځنګونو ډک نظمونه ليکلي دي. د هغه وخت شاعري چي يې سرې ګوري نو دی تر هر څه زيات د ميني، مستۍ او ښکلا شاعر ښکاري، بلکې ښکلا او مستي او س هم خوند ورکوي، ځکه خو د خپل "سپين وږمته" په لېدو ورته ارمان درېږي. هسې د سپينو وږمتانو په ليدو شېرشاه سوري ته هم ارمان درېدلی و. ويل کېږي چي شېرشاه سوري چي د تخت د نيولو پس په هيندارو کي وکتل نو د خپلي سپيني ږيري په ليدو يې وويل چي "افسوس! اختر شو خو ماښام "دا ارمان هغه ته ځکه ودرېد چي له ډېرو کړاوونو او هلو ځلو پس يې پاچهي نيولې وه خو د دغه پاچهۍ په ذريعه چي يې څه کول غوښت د هغه لپاره ورسره وخت کم و، مګر د ښاغلي جهاني مسئله دا نه ښکاري چي دی د شېرشاه سوري په شان جهان بدلول غواړي او د دغه کار لپاره ورسره وخت لږ دی، بلکې د ده "سپين وږمته" او ځيني نور نظمونه چي سرې ګوري نو په تورو وږمتانو پسې يې د ارمان کولو وجه د اروابناد مشر حمزه شينواري په قول دا ښکاري:

شوه معلومه چي ځواني هم د کار څيز وه

چي کوم ښکلی رانه تېر شو ارمان راغی

هسې خو ښکلا په هر څه کي چي وي هر څوک يې خوښوي، خو د شاعر کار هغه ښکلا را برسېره کول وي چي عامه سترګه يې نه ويني، که دا سې ونه کړي نو بيا شاعر هم د يو عام وګړي په شان دی او وينا يې عامه وينا ده. يو عام وګړی هم کولی سي چي د ځوانانو په مجلس کي له شهوته ډکي خبري وکړي او په دغو خبرو د هغو سفلي جذبات را وپاروي. نو که هم دغه کار په قافيه بنده وينا کي يو شاعر هم وکړي زما په خيال څه کمال نه دی. د شاعر کار شهواني لوږه زياتول نه، بلکې د جمال د ذوق روزنه او هغه ته تسکين ور بخښل وي. په پېل کي لا يو شاعر که په دغه تاله پوره نه وي خبر دی، خو د وخت په تېرېدو سره سم د هر ښه شاعر په کلام کي پوخوالی او په نظر کي يې ژورتيا راځي، په دې حقله که موږ د ښاغلي جهاني پر کلام باندي له سره تر پايه نظر واچوو نو وده او پرمختګ پکي له ورايه ښکاري. د هغه د چتې ځوانۍ په کلام کي هغه څه هم سته کوم ته چي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ پورته اشاره وکړه، د نمونې په ډول يې د لومړي کتاب د يوه نظم يو بند وګورئ، د دغه نظم سر خط "د تاشکند لور "دی او بند يې دا دی

چيـري بـه زوږ کـې دا ښکــلی حسن؟
پر چـا بــه تـاو کـړي نـازک لاســونـه؟
څوک به دي زبېښي دا سورکی شونډي؟
څــوک به دي لځ کـړي دا سپين ورنونه؟

خو د نن شاعري يې زياته پخه، سنجيده او ژوره ده. د ښکلا په حواله چې يې څه ويلي، هغه عـامي او برسېرني خبري نه دي. د خپلي خبري په ثبوت کې يې زه هم له نظمونو او هم له غزلو څخه نمونې وړاندي کولای سم، خو د داسي کولو ضرورت ما ته ځکه نه ښکاري چې کتاب ستاسي په لاس کي دی په خپله يې کتلای سئ. البته د يوه نظم ذکر په دې کوم چي په دې کي د جهاني د ښکلا د احساس وده خپل آخري حد ته رسېدلې ده. هغه ښکلا چي د تمامو ښکلاګانو سرچينه ده، هغه ښکلا چي زموږ شاعر محسوسه کړې ده. دا هغه مقام دی چي بيا د انسان مخته بس د ښکلا يو بې کناره سمندر وي او د نړۍ هره ښکلا ده ته د دغه سمندر يوه څپه ښکاري. ګران لوستونکي دي دغه نظم چي سرخط ئې "راز و نياز "دی ولولي او ودي ګوري چي د "تاشکند لور "نومې نظم ليکونکي دغه شاعر تر راز و نياز "پوري څومره سفر کړی دی:

که د نسيم پــه قــدم نه يـې روان
دا د ګلونو کاروان څوک خوځوي؟
دا د غوټيو ګرېوان څوک څيـروي؟
دا د رنګونو باران څــوک اوروي؟

د ښاغلي جهاني په دې کتاب کي نظم هم سته او غزل هم، د ځينو لوستونکو به يې د ګران ورور معصوم هوتک په شان غزل زياته خوښه وي او ده ته به سلا ورکوي چي غزل ليکلو ته زيات وخت ورکړي او ځيني به يې ما غوندي نظم، بلکي آزاد نظم خوښوي د غزل په حقله يې کېدای سي چي ځيني هغه کره کتونکي چي د غزل زيات نوی شکل په پام کي لري وو ايي چي يو لړ داسي ټکي او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمبولونه پکي کارول سوي دي چي پخوانيو شاعرانو پايمال کړي دي. لکه بتکده، مېکده، جام، ساقي، زاهد، خم، شيخ، توبه، طور، منصور، فرهاد، مجنون، ليلا، پير مغان، پروانه، شمع او داسي نور، خو زه وايم چي پر زړو ټکو او سمبولونو باندي هم چي حقيقي شاعر ور سم سي نو نوی ژوند پکي پېدا کولی سي. د جهاني په کومو بېتونو کي چي دغسي ټکي راغلي دي هغه هم تر کلاسيکي غزل د نن غزل ته زيات نژدې دي.

ما پورته وويل چي د ښاغلي جهاني آزاد نظم زما زيات خوښ دی، خو په پښتو کي لا اوس هم داسي خلک سته چي آزاد نظم له سره مني نه او کله کله خو چي سړی ځينو آزادو نظمونو ته ګوري نو د آزاد نظم د مخالفينو خبره ورته سمه هم ورېښي ځکه چي په دغه ډول نظمونو کي داسي هيڅ نه وي چي سړی ورته شاعري ووايي. ما له خدای بخښلي ايوب صابر څخه يو وخت د آزاد نظم په حقله د هغه رايه وپوښتله. هغه راته ويل چي زه خو په خپله د آزاد نظم مبلغ يم. يو وخت چي د يوه اخبار مدير وم نو هر ډول آزاد نظمونه چي به راتلل ما به تش په دې نيت چاپول چي د آزاد نظم د ليکونکو حوصله افزايي وسي او آزاد شعر وده ومومي، خو حقيقي رايه مي دا ده چي که ما ته کالخوايي راکړه سي نو يوازي هغو شاعرانو ته به د آزاد نظم ليکلو اجازه ورکوم چي اول په پابند نظم کي ځان شاعر ثابت کړي. که د خدای بخښلي ايوب صابر پر دغه خبره عمل وسي نو ګمان نه کوم چي په پښتو کي به تر څلورو يا پنځو زيات شاعران د آزاد شعر د ليکلو اجازه ومومي، خو دا مي يقين دی چي د دغسي شاعرانو فهرست که هر څومره لنډ وي د ښاغلي جهاني نوم به پکي ضرور شامل وي، ځکه چي ده په پابند شعر کي ځان شاعر ثابت کړی دی.

ښاغلي جهاني له نورو ژبو څخه ترجمې هم کړي او په دې کتاب کي يې شاملي کړي دي. زما په خيال دا يو داسي کار دی چي پښتو ژبه ډېره زياته اړتيا ورته لري. که موږ د خپلي ژبي لمن پراخول غواړو نو د نورو لويو او په ادبي توګه بډايو ژبو غوره ليکني به ورته را اړوو او دا کار په ښه توګه هغه څوک کولی سي چي د ښه ادبي صلاحيت لرلو سره سره يې له خپلي مورنۍ ژبي پرته د کم نه کم يوه بله داسي ژبه زده وي چي په ګڼ شمېر کي د عالمي ادب غوره ليکني پکي موجودي وي. ښاغلی جهاني د دغه کار لپاره زيات غوره په دې دی چي د ځينو نورو ژبو تر څنګ يې انګليسي هم زده ده کومي ته چي د نړۍ زياتره ستري ليکني را ژباړل سوي دي. بله دا چي ښاغلی

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني په امريکا غوندي هيواد کي اوسي، چيري چي هر ډول کتاب ډېر ښه په اسانۍ سره تر لاسه کېدی سي. دا د خوشحالۍ خبره ده چي زموږ د شاعر پام له دغي موقع څخه د ګټي پورته کولو خوا ته راګرځېدلی او په ترجمه کولو يې لاس پوري کړی دی. زه هيله لرم چي دی به دغه کار جاري وساتي او د پښتو لمن به د ترجمې له لاري له ښکلو ادبي ملغلرو ډکه کړي.

په دې کتاب کي له ولسي ادبه هم استفاده سوې ده، په دې لړ کي زموږ شاعر يوې خوا ته په ګڼ شمېر کي متلونه د قطعو په شکل کي نظم کړي دي، چي دا کار په دغه ښه تر اوسه پوري بل چا نه و کړی او بلي خوا ته يې ځينو زړو نکلونو او کيسو ته د شعر جامه ور اغوستې ده. که څه هم د منظومو کيسو رواج تر ډېره حده اوس له منځه تللی دی خو په زړه شاعرۍ کي د نړۍ د ستري شاعرۍ يوه ډېره لويه برخه له کيسو جوړه ده. د هومر، چاوسر، پوشکين، فردوسي او سعدي په شان د نړۍ د بېلا بېلو ژبو ګڼو سترو شاعرانو له کيسو څخه کار اخستی دی او بې ساري او تلپاتي شاعري يې تري جوړه کړې ده. د پښتو ځينو پخوانيو شاعرانو هم د دغه ډول څه نا څه شاعري پرې ايښې ده، خو هغې څه خاص ځای نه دی نيولی او اوس هم د پښتو په شاعرۍ کي د کيسې خانه خالي ښکاري. دغه خانه که موږ نن ډکول وغواړو نو تش په دې کار نه کېږي چي زړې کيسې راغونډې او د شعر جامه ور واغوندو، بلکې زړې کيسې به په داسي انداز نظم کول غواړي چي نوی رنګ ولري او نوې معنا وښندي او ښاغلي جهاني په دې لړ کي يو ډېر ښه کوښښ کړی دی. ځيني کيسې خو يې زما ډېري خوښي سوې. په دې کيسو يا نکلونو کي يو اوږد نکل "د ښامار افسانه" دی. د اتفاق خبره ده چي ما هم د "سر لښکر" په نامه دغه نکل ته ورته يو نظم ليکلی و چي د جهاني دا نظم مي ولوست نو اوس هغه خپل نظم را ته بې ضرورته غوندي ښکاري.

ښاغلي جهاني چي په دې کتاب کي کوم څه ليکلي هغه يې په خوږه، پسته او شاعرانه ژبه ليکلي دي. د ستايني وړ خبره دا ده چي له هغي مصنوعي ژبي څخه يې ځان ژغورلی دی، کومه چي نن سبا زموږ يو شمېر ليکونکي لګيا دي ليکي يې. دغه ليکونکي که ضرورت وي که نه وي له ځانه نوي ټکي جوړوي او چي جوړ يې کړي بيا يې يو شمېر خلک په پټو سترګو په خپلو ليکنو کي کاروي، زه دا نه وايم چي نوي ټکي جوړول نه دي په کار، دنيا ډېره په چټکتيا سره روانه ده او بدلېږي. زموږ مخته هره ورځ نوي شيان او نوي تصورات راځي. دغو شيانو او تصوراتو ته که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي نومونه ورکړل سي او نوي اصطلاحات ورته وټاکل سي، نو دا څه بده خبره نه ده، بلکي زه به دا و وايم چي يو ضروري خبره ده او زموږ ځينو مشرانو تر يوه حده دغه کار په کاميابۍ سره کړی هم دی. هغو د ضرورت له مخي ځيني ټکي جوړ کړي دي او دغه ټکي اوس زموږ د ژبي برخه ګرځېدلي ده. کومه خبره چي د تشويش وړ ده، هغه دا ده چي دغه کار ته اوس هر کس و ناکس ملا تړلې ده. دغه خلک نه يوازي دا چي له پردو ژبو څخه راغلي ټکي له پښتو باسي، بلکي د پښتو په خپلو ټکو پسي يې هم لرګی را اخيستی دی. تر دې حده چي "مين" غوندي ښائسته او د پښتو خپل ټکی يې هم جلا وطنه کړی دی او د هغه پر ځای د "مينه وال" غوندي بې ډوله او مصنوعي ټکی کاروي. د حېراني خبره دا ده چي دغه ډول مصنوعي ټکي د ځينو پوه ليکونکو په ليکنو کي هم ليدل کېږي. که دا سلسله دغسي روانه وه نو هغه ورځ لري نه ده چي "وږی" به په "لوږه وال"، تږی" په "تنده وال"، " لوستونکی" په "لوست وال" او خدای خبر چي کوم کوم ټکي به په کوم کوم "وال" بدل سي خو ښاغلی جهاني له دغسي خلکو څخه نه دی. هغه اصيل خيالات او احساسات په اصيله پښتو کي وړاندي کړي دي، زه هيله لرم چي د ادب او شعر مينان به يې قدر وکړي. (۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر کرګر

رازونه او نیازونه

یوه ورځ دلندن یوه پوهنتون ته په اورګاډي کې پر لاره وم. د معمول په توګه چې سړی ستړی وي نو ددرندو او ثقیلو شیانو لوستل خوند نه ورکوي، البته ښه اوربښتینی شعر دلوستلو لپاره ډېر ښه وي، د لوستونکي پام غلطوي اود هغه ستړیا ته سکون ورکوي. ما هم د جهاني صاحب راز ونیاز له ځانه سره رااخیستی او لوست مې. لومړی مې د غزلو په لوستلو پیل وکړ، یو دوه غزلې چې مې ولوستلې نو د پښتو ټولني کتابتون را یاد شو چې د روهي صیب دفتر ته مخامخ په دویم منزل کې و. زه محصل وم او کله نا کله به هلته ورتللم، هلته ناست وم، د کابل مجلې په کلکسیونونو کې مې یو څه پلټل چې جهاني صیب راغی او له هغه مې څه پوښتنې پیل کړې، هغه هم را ته ځواب وو ایه.

د راز و نیازد غزلو په لوستلو سره مې دا خاطره هم په ذهن کې تاویده، چې یو شیک پوش، ښکلی زلمی او په قوي استدلال سره خبرې کوونکی او په مرکزي مساله ګرځېدونکی دی. د یو شعر یا غزلو له لوستلو وروسته مې پام غلط شو، ستونی مې راډک شو- وایي چې دلندو ختو لرې اوبه په کار وي- زما یې هم سترګې ډکې کړې- بیا مې ټولګي ته پام شو چې اوس خو به یوه ښکلې اودنګه ښوونکې په ټولګي کې ولاړه وي ورځم به- نوزه خو د ژړا کورس نه لولم، بلکې یو بل څه ته ورځم. له ځانه سره مې پریکړه وکړه چې را څه نن خو شعر هم مه لوله او د اندیښنو او غمونو پنډ وکې دې په ولو سپک وګرځوه.

له ځانه سره سوچ واخیستم چې اوس نو د خیر او شر مالک ته څه وو ایم؟ زما دې ته پام شو چې ای د شر مالکه چې شر دې پیدا کاوه نو د خیر څه اړتیا وه؟ او چې خیر دې پیدا کاوه نو دې شر ته، دې جنګونو ته، دې مرګونو ته، دې مساپریو او بې وطنۍ ته څه اړتیاوه؟ اوچې دا ټول دې وکړه نو مساپر خان دې ولې د هیواد د شنه اسمان له لیدلو ، د مسمسورو دېرو او د بنداړونو له حجرو بې برخې کاوه، هلته چې چنارونه دنګ دي، د چنار وروستئ ترکه د شامت له غره سره سیالي کوي او دڅپانده او توفاني سیند شنې او رڼې اوبه یې له دنګه سره لاندې د ویالې په څیر په ارام اوسکون کې بریښې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو ای د خیر او شر مالکه ! ستا د پیرزوینو خو کمي نشته ، د عمر پیرزو دې لنډه خو د هیلو اوارمانونو پیرزو دي اوږده ده. دا تناسب خو به دي د شعر له پاره هم په پام کې نیولی وای او چې داسي و نه شول نو زموږ د شعر رنګیني خو اوس زموږ خپل کار دی چې څومره کولای شو له دې بې تناسبیو نه تابلو جوړه کړو او هغې ته د خوند ، رنګ ، بوی او خمار ورکړو.

خو په دا دومره ارته دنیا کې، په دا دومره پراخه اسمان کې، په دا دومره سمندرونو او ځنګلونو کې او په دادومره پراخو ورشوګانو کې دي ده او دده یارانو ته دومره لنډ او تنګ عمر ورکړ چې لا یې پزه هم نه ده سمه پاکه کړې، لا یې د لمر سترګي ته مخامخ هم نه دي کتلي اولا یې د ښکلا په یوه شیبه هم سترګي نه دي ورګنډلي، لا د شګو په مزله کې چې پښې یبلي رهی دي ، شاته هم نه دي کتلي چې تا پرې ژېړی مازدیګری کړ :

زه لا وینښ نـــــه وم لـــــه خوبـــــه چـــــې ژیـــــړی مـــــازدیګری شـــــو

په همدې چرتونو کې مې دژوند تنابونه شمېرل چې بیا مې ځان ته پام شو ، زړه مې طاقت و نه کړ ، راز و نیا ز مې بیا راواړاوه-د کتاب د شعرونو په لوستلو سره دعقل او فکر له سمندره راووتم او د عواطفو پر غونډۍ کښېناستم او بیا د احساس په وزرو سپور شوم ، له عاطفې مې هم خبر نه شوم چې څه شوه ، خو د جهاني صیب ددې شعر سره غبرګه روانه وه چې وایي:

هـره شـپه دي غـلا کـومه لـه لحده تصویـرونـه
ته مي خوب زه دي معنی یم تعبیرونه دي ژونـدي وي
نه فریاد مي څوک خبر کړي نه زګیروی مي چاته یوسم
پټ په زړه کي په غوغا یم پر هارونه دي ژونـدي وي

کله ناکله دغه او دا ډول نور شعرونه چې د شهباز په څېر زما د ذهن رباب ترنګوي او زما درون، البته مړ او نهیلي باطن ته شور رابخښي لولم، شعر لولم او باید تاسو ته اعتراف وکړم چې څومره مې دا ډول ښه شعر خوښېږي-دومره مې د خوسا ، نمجن او وراسته شعر نه بد هم راځي، نو ځکه د راز و نیاز د شاعر یو احسان پر موږ دادی چې موږ ته ښه شعر را اوروي، زموږ په عواطفو ، احساساتو ، خیال او تصور باندې د (مایک مولن) او (جنرال حمید ګل) په څېر حکومت نه کوي، بلکې د یوه ځواک او یو معنوي لښکر په څېر زموږ دحواسو قلمرو اشغالوي اوبیا موږ ته مرګ ، غمیزه، ساندې، زګیروي ، فریادونه اوژړاوي را ښیي. موږ ته هغه مستي اورنګیني وراوي راښیي چې څو ځلمي او پیغلې خندا ته خولې جوړوي، خو د توغندیو ښکار

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، دی موږ ته وايي وګوره هدېرې ځومره پلنې شوې- د کورونو دروازې ځرنګه په کلکو لغتو ماتېږي، د ماشومانو د غوښو بوټی ځرنګه د کوترو په څېر الوزي او اوس زموږ د ږېرو په اوچتو ونو کې نښلي او هلته پرې کارغان تاوېږي، همدی دی چې د پښتون ولس په غوږ کې دا شپېلۍ پوه کوي:

پښتنو بېړۍ ډوبېږي:

بیا شملې شولې زندی د شمله ورو
بیا د پیغلو په لمنو کې لمبې دي
بیا ولاړ دی بېنوا په ساندو ژاړي
د فلک خونخواري سترګي ورته سرې دي
پښتنو بېړۍ ډوبېږي ږغ مې اورئ؟
ږغ مې اورئ پښتنو بېړۍ ډوبېږي

په باندو کې یې شرنګې د زولنو دی
بې اسرې ولس ته خپل وطن زندان دی
په خپل کلي کې یې کاڼي پر سر اوري
نابللی بېګانه یې د کور خان دی
پښتنو بېړۍ ډوبېږي ږغ مې اورئ؟
ږغ مې اورئ پښتنو بېړۍ ډوبېږي

پراسمان موشکې لنګېږي تیارې زېږي
زموږ له کوره دلمر کډې دي بارېږي
په کونړ کې دزخمې څپو زګېروی دی
په هلمند کې جنازې دي چې بهېږي

هر شپه نوی ماتم راځي په ساندو
هره ورځ په لحدونو کې تېرېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترحساب شوي ځوانيمرګي جندې تېري
لا زړګی د فلک سور نه دی خوښېږي

جهاني په دې ډول ازادو شعرونو کې دهیواد د ولس تراژیدي د خپل فردیت یا د لیکوال دهستوونکي ځانګړني له کړکیو ګوري او د هغې تابلو کاږي، د شعر یوه برخه :

کلونه کېږي چې دژوند پردې اغزنه لاره
د رباتونو له تنګاکو سره شپې تېروم
زه لیونی خونه یم
لکه سرسام رهي یم
په شپو په ورځو
په تیارو په سرو غرمو کې ځمه
د لمر د کلي پر لور
ما اوربدلي دي د نور د چینې ټولي کیسې
ما اوریدلي دي نکلونه د ملوک او بدرۍ
د شاپیریو د ښار
د جادوګرو د وطن افسانې
پر سختو تړو د کلو مزلونه
وایي چې څوک د نور چینې ته ورځي
چې څوک د لمر و اشیانې ته ورځي
چې د قدرت و کرشمې ته ورځي
د شاپیریو د بدریو ننداري ته ورځي
نو به د وسپنې څپلۍ جوړوي
ټینګې به زغرې پخوانۍ جوړوي
ځي به د لمر تر کلي
ځي به د نور تر وطن
هلته چې څوک نوم د شپې نه پېژني
چې خلک رنګ د تیارې نه پېژني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د شیطان وسوسې نه پېژني
ویني باروت او جګړې نه پېژني
نجونې یې ټولي لکه ښکلي بدرۍ
ټولي د نور د ګلو جوړې ګېډۍ

د پوشکین د مشهور تعریف له مخې د تراژیدۍ هدف د انسانانو د سرنوشت پـه نوم ددې حکایت کوي چې سره له دې چې په تراژیدۍ کې دافرادو د ژوند لـه لارې د ژوندانـه شخړې را سپړل کېږي خو دا د انسانانو سرنوشت دی چې د فرد د سرنوشت له لارې بیانېږي یا په بل عبارت د فرد خلاق وس او نوښت او یا خلاقیت ټولنیز – فرهنګي سمندر ته لوېږي.

همدارنګه تراژیکي شخړې نه شي کولای د ناوړه شرایطو سره د سازش او لـه سرښندنې پرتـه حل شي، په دې سبب ده چې انسان نه شي کولای د خپـل اصالت د ساتلو پـه ترڅ کې د خپلې لارې پـه شرایطو بری ومومي او ددې توان نه لري له داسې شرایطو سره له مبارزې لاس واخلي.

زه لکه منصور ستا پـه نـامـه پـر ځـان مین سومه
سل ځله سنګسار لــره درغلی وم تـا نــه لیــدم
اوس مې پر مزار باندې د شمعې اوښکې بلې کړه
ستا پـه لیونو کــې چــې ښــاغلی وم تا نـه لیدم

د جهاني صیب په شعر کې فردي غمیزه او ټولنیزه غمیزه په یوه ګرداوي کې سره یو ځای کېږي او د هیلو او امیدونو سرښندونکي ډوبوي. د جهـاني د شعرونو پـه دې ډول یعنـي پـه تراژیـک هغـه کې د شاعر فردیت د هغه د نهیلیو او خفګانونو سره ټولنیزو وسـایلو تـه لاره کوي او هلتـه د خپـل هیواد د څیري ګرېوان له انسان سره راز ونیاز کوي.

ماتم تـه مې راغلي دي وعــدې دديدنـونو
داتورې شپې به چاته سپینومه چې ته نه یې

یا داچې:

پـه کي مــې خــرک د ارمانونـو دبېړۍ لټوم
هم پر ساحل هم پر توپان باندې غزل ولیکم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

ستا په نوم دي د کوڅې کاڼي رااوري
ښه دی ښه دی چې په بده ورځ دي ياد يم

***

په دا ماتو وزرونو به درځمه
لا تر څو به زندانې د غم آباد يم

يا داچې:

ما پرېږده په تولې د ليونو کې به درځمه
په شرنګ دليونتوب کې مې دځان خوبونه وينم
شيبه د ليونتوب مې کله ځوانه سي په زړه کي
د سيوري په ګودر کي د پيزوان خوبونه وينم
يو زړه د جهاني يې دی ليدلی د غم ساندو
په اوښکو شپه بيده کړم د ګريوان خوبونه وينم

يا داچې:

لکه برېښنا هسي د ژوند پر مزار وځلېده
معلومه نه سوه چې پر کومه خوا روانه سوله
د جهاني زړګيه کله به ورځو ورپسې
چې دامید شمع مو کوچ له شبستانه سوله

زه به خپلي خبرې راټولې کړم، په دې مانا چې د راز و نياز په غزليزه برخه کې عاطفه سم حکومت کوي. د عاطفې د حاکميت په قلمرو کې له بوږنوونکي احساس او د خيال او تصور او ايماژ پرته نور سرتېري نشته او نه هم په رباتونو کې د کوم واسکټ والا د شتون تراهه شته. دا داسي امن او خوندي قلمرو دی چې انسان له خپله ځانه سره يو کوي او يا په بل عبارت د انسان د فزيکي او معنوي موجوديتونو واټن صفر کوي، هغه حساس لوستونکي تامل ته را بولي، فکر کولو ته يې وخت ته، اوس ته او د راتلونکي په اړوند هغه ته دا اند ښېنه مجسموي چې ژوند څومره لنډ او تنګ، نری او باريک دی. موږ لا د ژوندانه جام پر سر نه و اړولی چې ژېړی مازديګر شو، څه ياران مو د تورو خاورو ميلمانه شول اوموږ ورته په لاره کې يو، خو د جام پورته کولو اوستوني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ورو ړلو شیبه څومره خوندوره ، څومره رنګینه او څومره له کرشمو ډکه وه چې اوس همدا مهال په پناه کېدو ده، نو د راز و نیاز شاعر مور ته د همدې شیبې داستان وايي. (۱۰)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

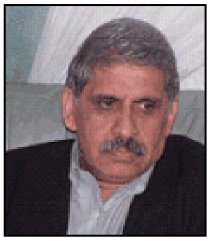

اکبر کرګر

د جهاني د بغاوت په جهان کې یو درنګ

حمید بابا وایي:

سـر زما سـرکـوزي نـه منـي د تاج
ګڼه تـاج زمـا و سر تـه دی محـتاج
تـاج و تخـت چـې ګدایان شړي له دره
بادشـاهـانـو څخه اوسـي لا عـلاج
زه یـې خر د ډېرانـه ګڼم پـه حال کـې
دا چې ناست دی بې پروا په تخت و راج

(۱)

د سر خبرې:

د لومړي ځل لپاره مې په پنځوسمو کلونو کې عبدالباري جهاني په یوه علمي سیمینار کې ولید. هغه مهال په پوهنتون کې په زده کړه بوخت وم. سیمینار د کابل پوهنتون د کتابتون د سیمینارونو په تالار کې جوړ شوی و. هلته د جهاني له څېرې سره اشنا شوم. هغه د ((اسیایي استبداد)) په باب مقاله لوستله. ((اسیایي استبداد او اسیایي تولیدي ډول)) د هغه د مقالي نوم و او بیا چې کلونه تېر شول په راډیو کې مې کار کاوه

خبر شوم چې جهاني د تلویزیون مرستیال ټاکل شوی دی، زه یې دفتر ته د مبارکۍ لپاره ورغلم، ځان مې ور وپېژانده او تر روغبړ وروسته یوه شیبه کښېناستلو، خو لږه شیبه په سکوت کې تېره شوه. زه ژر را پاڅېدم او بیرته خپل دفتر ته ولاړم. یو ازې دوه ورځې وروسته خبر شوم چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده پرېښوده او پاکستان ته ولاړ، له هغه ځایه امریکا او بیا مې د هغه اواز او د هغه شعر او ادبي پروګرامونه د کلونو په لړ کې کله ناکله له امریکا غږ نه اورېدل.

خو له هغه سره د اشنا کېدو لومړۍ شېبه، د هغه د ((شېوه تولید اسیایي او استبداد اسیایي)) مقاله د استبداد مفهوم، د افغانستان تاریخ، فولکلور او پښتني روایات د هغه په شعر کې یو له بله سره غوټه شوي ومېندل.

نو په دې ډول کله چې جهاني تاریخ او تاریخي ځېړنو ته ځي نو ((استبداد)) ځېړي او کله چې لږه شېبه په دې چوکاټ کې تنګېږي، نو بیا د شعر په وزرو الوزي پرواز کوي او له اسمان څخه لاندې نړۍ ته ګوري. په نړۍ کې د افغانستان په دښتو غرونو او سیندونو سترګې ګنډي او بیا په کندهار او د هغه په تاریخي عظمت تمرکز کوي. هلته خواره واره ولسونه ګوري، د هغوی معرکې او جګړې ګوري. کله په کې ((کرمی او فتح خان)) له ((رابیا ګلي)) او نورو برېڅو ځوانانو سره په هل او تکل کې ویني او کله هم د ((خشکیار او شاترینې)) د مینې کیسه کوي. کله هم د ګرګین پر ټټر د هوتکو د ګوزارونو انځور کاږي. کله هم په کې د لوی احمد شاه بابا د تورې او غورځنګ داستان وایي. سرود او حماسه ترې جوړوي او کله هم په میوند کې د ملالې له ټیپې نه سندرې جوړوي او د غه سندره داسې په تاریخي روایاتو کې رانغاړي چې بیا ترېنه تعویذ جوړوي او هر پښتانه ته یې په غاړه کې اچوي چې د دېوانو او پیریانو په وړاندې ورته سپر وي.

(۲)

جهاني او د هغه غزلیزه لاره:

یوه ورځ مې د یوه ملګري سره د جهاني پر شعر خبرې کولې. د جهاني د شعرونو درې ځلور ټولګو پاڼې کله ناکله اړوم رااړوم. ملګري پر دې ټینګار کاوه چې جهاني د غزل شاعر دی، خو زما رایه دا وه او اوس هم دا ده چې د جهاني د نورو شعرونو حجم د غزل په نسبت لږ نه دی، خو دا جوته ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په غزل کې جهاني نه خو د میرزا خان انصاري او نه خو د حمزه پر پل تللی دی. په غزل کې د جهاني نړۍ جلا ده او نوي خبرې لري چې باید پرې وګړېږو.

غزل

پــــه ژونـــــد مـــــي نصــــيب نـــــه ســـــوې جنـــــازې تـــــه دي درځـــــم
د يـــــــار د وصـــــــل خيالـــــــه هديـــــــرې تـــــــه دي درځـــــم
يـــــو ه تشـــــــه وعـــــــده يـــــــې د ځـــــــوانۍ پـــــــه بيـــــــه غـــــــوا ړم
سوالـــــــګر نـــــــه يـــــم اســـــمانه چـــــي کاســـــې تـــــه دي درځـــــم
مـــــنم چـــــي تـــــر منزلـــــه يـــــې ســـــکر وتـــــي دي کرلـــــي
دا لار پـــــــه مـــــــا ودانـــــــه ده کـــــــوڅې تـــــــه دي درځـــــم
يـــــو ه لحظـــــــه دي مـــــــخ لـــــــه رقيبـــــــانو پټومـــــــه
لمبـــــي خاموشـــــه نـــــه ســـــې تماشـــــې تـــــه دي درځـــــم
دا ســـــتا د مينـــــي اور دی چـــــې محفـــــل رنـــــګينومه
پـــــانوس رنګـــــه بلېـــــږم بـــــدرګې تـــــه دي درځـــــم
اختيـــــار يـــــې لـــــه اقـــــرار ســـــره جـــــوړه را ځخـــــه يـــــوړ
يـــــو نـــــذر د خليـــــل يمـــــه چـــــړې تـــــه دي درځـــــم
سنـــــګسار مـــــې رســـــوا نـــــه کـــــړې ميخـــــانې د خلوتونـــــو
يـــــو شـــــور لا جوړومـــــه غرغـــــرې تـــــه دي درځـــــم
د هـــــوښ پـــــر لارو نـــــه دی جهـــــاني منـــــزل د وصـــــل
جنونـــــه ځـــــان تيـــــار کـــــه زولنـــــې تـــــه دي درځـــــم

د جهاني صيب هغه شعرونه چې له افغانستان ځخه بهر ويل شوي، په ډاګه او ځرګنده توګه د مهاجرت او له وطن ځخه د جلاوالي له يأس او حرمان ځخه ډک دي او له بې ريښې توب ځخه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېښته په کې ځلېږي. هغه د غزل په شعري فورم کې هم له ډېر لیریک او عاشقانه مضمون څخه کله ناکله بهر کېږي او د خپل احساس په پل حماسي هغه خپلوي.

هغه په زغرده او په رسا اواز له اجل سره پنجه ورکوي او د خپل رواني پردیوالي د جبران لپاره دا دعا کوي:

یو مي سوال ځواب د قبر په پښتو کړه

بل لحد پر کندهار در څخه غوارم

په غزل کې داسې مفاهیم لکه: ((جنازه ، هدیره ، سوالگر نه یم اسمانه، سکروټې دي کرلې، لمبې خاموشه نه سي، اختیار یې له اقرار سره جوړه راڅخه یوور، یو نذر د خلیل، سنگسار مې رسوا نه کړې، غرغرې او جنونه ځان تیار که زولنې ته دي درځم)).

او یا په دې را وروسته غزل کې چې پوره نوی والی لري او یو ډول شاعرانه بغاوت په کې ځای شوی دی، داسې مفاهیم او عبارات لکه: ((پیاله نسکورول او نه تشول، نصیب بدلول، له تقدیر سره شخړه، د زندان نړول، ازلي لپونتوب، گرېوان څیرول، د سر سودا منل خو د سر ټیټول نه غوښتل، سجدې ته نه جوړه ککری، د تندي ماتول، یاغي چې فریاد نه کوي، اسمان کښول، د غره په ژبه غوښتل، جنون پارول، پرهار شوړول او دا اسطوره وي بیت چې وایي:

چې هر محراب ته ځمه ستا جلوه په کښې بلېږي

د یار د تصویر خاله هېرومه خو دي نه

جهاني له ډېرو کلونو وروسته د طالبانو د حاکمیت په دوران کې کندهار ته ځي، هلته د طالبانو په موجودیت کې هر څه پردي ویني، دی لکه د نورو لیک لوست کسانو په څېر نه چې یوازې د طالبانو پښتو ویلو ته خوشحاله شي، بلکې له پېښې سخت متاثره شو او د بغاوت ولولې یې بیا په تن او روان کې غزونې وکړې:

چې زما د لېونو چیغو ځواب ورسره نسته

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا زه یم بدل سوی یا دا غرونه بېګانه دي

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دي

او داسي نور...

په دې ډول غزلي فورم کې شاعر نه یوازي دا چې یوه خپلواکه لاره خپلوي، بلکې یو خوشال خاني روح په کې غزوني کوي او یا د نازکخیاله حمید بابا دا شعر را تداعي کوي چې وایي:

سر زما سرکوزي نه مني د تاج

ګڼه تاج زما وسر ته دی محتاج

بل مثال:

پیالې نسکوروم دي تشومه خو دي نه
نصیبه بدلوم دي قبلومه خو دي نه
تقدیره زولنې دي د جانان تر کوڅې ورمه
زندانه نړوم دي تېرومه خو دي نه
ازل مې لېونتوب دی له نامه سره کړلی
ګرېوانه څیروم دي ټولومه خو دي نه
د سر سودا منمه خو چې سر ټیټول غواړي
قاصده ستنوم دي ورلېږمه خو دي نه
خالق مې ککړی سجدې ته نه ده پیدا کړې
تندیه ماتوم دي لګومه خو دي نه
یاغي یم د فریاد لپاره نه یمه راغلی
اسمانه کڼوم دي ژړومه خو دي نه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غـــــره پـــــر ژبـــــه غـــــوارم د شـــــيريني د نـــــوم ذكـــــر
جنونـــــه پـــــاروم دي ويدومـــــه خـــــو دي نـــــه
زخمونـــــه د حبيـــــب دي د طبيـــــب كـــــوخې تـــــه نـــــه ځـــــم
پرهـــــاره شـــــورووم دي رغومـــــه خـــــو دي نـــــه
چـــــې هـــــر محـــــراب تـــــه ځمـــــه ســـــتا جلـــــوه پكـــــې بلېـــــږي
د يـــــار د تصويـــــر خالـــــه هېـــــرومه خـــــو دي نـــــه
چـــــې شمېـــــر د جهانـــــي د گناهونـــــو بانـــــدي كېـــــږي
زاهـــــده ړنـــــدوم دي خپلومـــــه خـــــو دي نـــــه
(۳)

بيا هم له وطن څخه د ليري والي ستونزه:

له بلې خوا د دې شعرونو د راسپړني لپاره يو بل شان نزول (شرح نزول) د كتاب له اهدايه جملو څخه ميندلى شو: د كتاب په لومړي مخ كې يې كښلي دي.

((اهدا: د پايكوبونو او سركوبونو د زخمي نغمو دا ناسازه مجموعه زما ښكلي كندهار ته چې زما معشوق دى، چې زما مسجد دى، چې زما كور دى، چې زما گور دى، اهدا كوم)).

همدارنگه شاعر د خپل تحت الشعور په مرسته غواړي ځان له خپل هيواد او كلي كور څخه په پرديوالي كې وژغوري او د دغه پرديوالي سره مبارزه وكړي. د هغه شعر ددغه پردي جهان په وړاندي يو سرغړاوى دى او د هغه پر ضد توغ او جنډه پورته كوي.

مـــــا خـــــو دا نـــــه ويـــــل شـــــينكى اســـــمانه
چـــــې بـــــه د اورلـــــه پاســـــه اور راځـــــي
زمـــــا د غيـــــرت شـــــمله بـــــه كښـــــته گـــــوري
زمـــــا هـــــديرې تـــــه بـــــه پېغـــــور راځـــــي
اســـــمانه مـــــا خـــــو داســـــي نـــــه غوښـــــتله

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ښارونو جنازې به ژاړم
چې مې په کلیو کې بلا لنګه سي
چې د ځوانیو هدیرې وژاړم
اسمانه مانه خو داسي نه ویله
چې د کابل ګرېوان ته اور توی که
زما په جونګړه کې بلا وکړه
زما په ستوني کې ښامار لوی که

چې مې په کلیو کې بلا لنګه سي
چې د ځوانیو هدیرې وژاړم
اسمانه مانه خو داسي نه ویله
چې د کابل ګرېوان ته اور توی که
زما په جونګړه کې بلا وکړه
زما په ستوني کې ښامار لوی که

شاعر د هیواد تراژیدي د خپل ارمان او هیلو سره مخامخ کوي او له دې تناقض او له دې شخړې یوه بوږنوونکې غمجنه نغمه جوړوي او د شعر په بڼه یې موږ ته وایي.

واقعیت خو دا دی چې جهاني په خپل شعر کې هماغه پښتني صداقت او رښتینواله لري. سره له دې چې په کلونو کلونو هغه له خپل ټاټوبي لېرې پاتې شوی، خو د هغه د شخصیت اصلي خښتې په پښتني ماحول کې د همدغه چاپېریال په فرهنګ او روایاتو کې اېښودل شوي دي. ځکه خو هغه په لاشعوري توګه د خپل درون او باطن سره صادق دی.

خو کله چې هغه د شعر دنیا ته راځي یو ډول اشراقي حالت پرې لاسبری کېږي او د دې لپاره چې د موجود او بدل ماحول په وړاندې عکس العمل وښيي، نو شعر وایي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوموړي هغه شعرونه چې په بهر کې يې ويلي او کښلي دي په رښتينې توګه د ناخوالو په وړاندې پيامبرانه اواز او د خاپوړو د کوښې او مالت سره ناپايه مينه په کې ځای شوې ده. دغه دوه متضاد حالتونه شاعر ته موقع ورکوي چې کله ناکله د هغه په شعر کې په شعريت او انځورګرۍ باندې د هغه پيغام غالب شي او په ډاګه يې ووايي:

بيا يې په محفل کې نن له پام   ښخه لوېدلې يو
ګوره د ساقي تر نظر ښنګه ورغلي يو
هره شېبه مور ته زنداني خوبونه مه راوړه
شرنګ د زولنو ته له کنعان ښخه راغلي يو
نن دي عبرتونه له هوښيارو سره وخاندي
مور د لېونيو په اتڼ ور کښېوتلي يو
پل چې مو د پله پر سرايږدي رقيبه پښه نيسه
مور چې له ازل ښخه راغلي يو ښاغلي يو
مه راځه ساحله   چېري مور چېري دا ستا سکون
مور يې سمندر ته د توپان په شپه لېږلي يو
هره   ورځ د ستورو په حساب لمبې په خوله کې وړو
مور له خپلې ژبې لکه شمعې سوځېدلي يو
مور خو بې اختياره د نعمت پر خوان ور پرېوتو
ګوره چې سخي کور به لا ښو ورځې منلي يو
پرېږده جهاني له دې وزره د پرواز تمه
غشي د نصيب چې پر شهپر باندې ويشتلي يو

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له دې خبرو سره سره:

په غزل کې جهاني هم د خوشحال او غني په څېر له زاهد او ملا او کاذب متقي سره چې د شاعر د ازاد پرواز په وړاندې خنډ دی، د شاعر د خيال او انځورونو کښلو په وړاندې د شاعر فکر او اند ښښنه ګډوډوي، درېږي او له هغه سره چمبړ کېږي. کله ناکله داسي هم پېښېږي چې ټول شعرونه يو شان نه وي، بلکې نااندولي رامنځته کېږي او دا طبيعي خبره ده چې د يوه سړي څلور پنځه زامن ټول يو ډول نه وي. له بله پلوه غزل کله هم د خپل معياري اندازې اوږد ېږي. ان له اوو او لسو بيتونو اوړي او اوږدېږي. په لاندې غزل کې د موضوع وحدت او د يوې مسالې تعقيب لړ څه درونه ښکاري او يا په بل عبارت وروستي درې څلور بنده په کې بې اندوله کېږي.

غزل

اسمانـــــــه بيــــــا لــــــــکه چـــــــې نـــــــوي افســـــــانې جـــــــوړوي
چـــــې ســـــر پـــــر ســـــر مـــــي پرهارونـــــه پـــــر ســـــينې جـــــوړوي
كـــــــه دي مـــــــجنون د تـــــــورو زلفـــــــو رابللـــــــى نـــــــه يـــــــم
وايـــــه حلقـــــه پـــــر حلقـــــه چاتـــــه زولنـــــې جـــــوړوي
خونـــــــي منګـــــــول دي شـــــــاهدي د فيصـــــــلې ورکـــــــوي
د غمازانـــــــو پـــــــه خولـــــــه ولـــــــي بهانـــــــې جـــــــوړوي
شيخـــــه اخـــــر بـــــه ســـــې رســـــوا د ميفـــــروش پورونـــــه
ترخـــــو بـــــه پټـــــي پـــــه خلـــــوت کـــــي ميخـــــانې جـــــوړوي
در څخـــــه ورکـــــي دي ساقـــــي زمـــــا د ازل فيصلـــــې
چـــــې د اغيـــــار د پـــــاره ډکـــــې پېمانـــــې جـــــوړوي
اوښـــــکې يـــــې ســـــتا لـــــه بـــــې فريـــــاده سوځېـــــدلو نـــــه دي
پتنګـــــه ولـــــي پـــــه لمبـــــو کـــــي اشيانـــــې جـــــوړوي
لـــــه هـــــر قدمـــــه ســـــره ښـــــخ دي فريـــــادي عرضونـــــه
جنونـــــه څـــــو لا پـــــه دې لار کـــــي هديـــــرې جـــــوړوي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهانـــــــــــي رنځـــــــــــوري شپــــــــــي د ختمېـــــــــــدلو نـــــــــه دي
طبيبـــــــــــه ولـــــــــــي رقيبانـــــــــــو تـــــــــه پلمـــــــــــي جـــــــــوړوې

د جهاني په غزلو کې داسې نمونې او مثالونه ډېر زيات دي چې يوه پارچه او کوټلې او مظبوطه اند ښنه انتقالوي. د فورم له مخې لوستونکی نه پرېږدي چې د شعر له لوستلو مخه واړوي او د هغه په وړاندې بې پری او بې پروا پاتې شي.

پوښتنه پیدا کېږي چې ولې جهاني په شاعرانه دنیا کې له زاهد سره لاس وګرېوان دی؟ خبره ځرګنده ده. د جهاني زاهد متصوف او رندانه زاهد نه دی چې خپل ټول ژوند د عشق په لار کې داو کړي، بلکې د شاعر مطلوب زاهد هغه متظاهره د تقوی دعوېدار خو په اصل کې بې تقوی د دوزخ او جنت ټیکه دار خو په اصل کې دوزخي د خیر او شر محتسب خو د شر او فساد سرچینه زاهد دی، نو ځکه خو شاعر په خپل شاعرانه سفر کې د عقل او منطق هتکړۍ ماتوي او د دغه دروغجن او فریب کاره پر ضد راپاڅېږي، غرغره قبلوي او پنجره ماتوي.

دا چې جهاني اعلاموي چې د جهاني:

د جهاني محفل ته مه راوړه اغزني کیسې
موږ لېونیو په اورونو کې لمبې ماتې کړې

شاعر د خپل نسل او د خپل ولس د نماینده په توګه اواز پورته کوي. د ناخوالو، بدمرغیو، جفاګانو، ظلمونو او تېریو په وړاندې لکه چې د ژوندانه بهیر وښوده او همداسې وشو ل. په داسې ډول غزلو او شعر کې د ولس او د ولس اراده په یوه زړه او یو جسم کې تجلی کوي، راټولېږي او د هغوی د ارزوګانو او هیلو پیغمبر شاعر شوی او د هغه په ژبه د ټولو د ټټر او زړه اواز را پورته شوی دی.((شاعر ویونکی او ناقل راوي دی. د انسان شعر د انسان د نبوت د شعور محصول دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اليوت وايي: شاعر يو كاتاليزور دی. يونګ هم ويلي دي چې ښه شعر د شاعر له لاري ويل کېږي او نه د هغه په وسيله، يعني هر ښه شعر وجود لري، خو يو داسي ځوک راځي او هغه بيانوي. د ازل استاد وايي: ووايه (اقرا) د انسان نبوت هم توضيح ته احتياج نه لري او ډېر ښکلی هم دی، خو د هغه اجزاء هماهنګي او ترکيب څه مانا لري ؟ (۱) طلا درمس دويم ټوک.

د شعر د هماهنګۍ درې برخې له وزن قافيې او تصوير څخه عبارت دي چې په هغه کې په وزن او قافيه کې په کلي توګه هر ډول موسيقي ځايېږي. هر ډول تصاوير په کې ځايېږي او معاني هم په کې ځايېږي. شعر هغه مهال کامل دی چې د دغه اجزاوو ترمنځ هماهنګي موجوده وي.

غزل

زاهـــده تـــا مـــي د تقـــوا پـــه نـــوم نشـــې مـــاتي کـــړې
مـــا دي د حـــورو د خوبونـــو سلســـلې مـــاتي کـــړې
تـــه د دوږخ لـــه وهمـــه غلـــی کـــری شـــپه ژړېـــدې
مـــا د کـــوثر پـــه مســـتو هيلـــو کـــې پيـــالې مـــاتي کـــړې
تـــه يـــې لـــه قهـــره لـــه خلوتـــه راوتـــلای نـــه ســـې
مـــا د کـــرم پـــه تمـــه زر ځلـــه تـــوبې مـــاتي کـــړې
تـــا خيـــر و شـــر تـــه د حســـاب هتکـــړۍ واخســـتلې
مـــا د جنـــون پـــه نـــوم د عقـــل زولنـــې مـــاتي کـــړې
تـــه پـــه ســـجده کـــې لړزېـــدلې د حســـاب لـــه وېـــرې
مـــا بـــې حســـابه دروازې د ميخـــانې مـــاتي کـــړې
څـــوک يـــې د مينـــې لـــه زندانـــه غرغـــرې تـــه ووزي
چـــا يـــې د قهـــر لـــه هيبتـــه پنجـــرې مـــاتي کـــړې
چـــا د يـــوې جلـــوې پـــه مينـــه ځـــوانۍ نـــذر کړلـــې (۲)
چـــا پـــه تصـــوير کـــې لـــه نقـــاش ســـره وعـــدې مـــاتي کـــړې
د جهـــاني محفـــل تـــه مـــه راوړه اغزنـــې کيســـې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـــــــورږ لېونيـــــــــو پـــــــه اورونـــــــو كـــــــې لمبـــــــې مـــــــاتې كـــــــړې (۴)

په وينا كې د شاعر ژبه:

د جهاني په شعر كې د ژوند پديدې، روحاني او اسماني شيان اخلاقي بڼه غوره كوي. پرته له دې چې غير طبيعي او يا ډېر خيالاتي شوي وي د طبعيت او ژبې ادبي كېدل د شعر په قلمرو او د ژبې او طبيعت د هستۍ شاعرانه تجربې معنوي او روحاني كوي، ټولې بشري ناخوالې چې د سركښو غريزې غوښتنو او تمايلاتو څخه راټوكېږي په كراره سره نرمېږي، لطافت او معنويت پيدا كوي. پرته له دې چې د ژبې په پنجره كې بندې او له خوند او لذت نه بې برخې شي. هغه رنځ او كړاو چې ژبه او طبعيت يې ګالي تر دې خوند پورې نور هم صيقل كېږي چې د تن او روح تر وحدته پورې ورسېږي. خپله حق په همدې نړۍ كې تر لاسه كوي او د بلې دنيا په لټه كې نه پاتې كېږي. د جهاني په شعر كې د تن او روح طبيعت او اخلاقو په دا ډول وحدت او يووالي كې ژبه روان او تن تعلى پيدا كوي. هغه رنځ او كړاو چې په داسې ډول لطيف او معنوي شوي وي په نتيجه كې په يوه خوندور غم بدلېږي چې هغه ته د شعر په ژبه كې د عشق غم وايي، خو هغه څه چې غريزي خام او حيواني جنبه لري يا ځانګړنه لري او حيواني وي د عشق په ملكوتو كې خپله خدايي مينه ترلاسه كوي. اسماني كېږي او روحاني او نوراني كيږي. ژبه په دې لړ كې د شعر له موزونيت او موسيقيت نه خوند اخلي. هغه جسماني لذت چې له خامو او قهرجنو غرايزو څخه راولاړېږي او د اخلاقو په نوم او د اخلاقو په لار كې بايد سركوب او وځپل شي، نو رنځ يې د ځان په بيه اخيستل كېږي. په داسې ډول شعر كې تن له روح او روح له تن څخه خوند اخلي او قانوني جواز پيدا كوي. په شعر او ادب كې شراب او نېشه او رندانه نظر بازي ژبې او ادب ته لار پيدا كوي چې د وچو او زاهدانه اخلاقو حريم مات كړي او د زهد او زهد پلورونكي په ړېره ملنډې ووهي. پرته له دې چې بې بندوباري او هرزه ګۍ رامنځ ته شي، نو خپل قلمرو او ساحې ته د هر ډول لغاتو او ګړنو ته د ننوتلو لاره نه وركوي، نه د عوامو ولاړه او ناسينګار شوې (هرزه) ژبه او نه د شيخ او ملا وچه او بې مانا متحجرې ژبې ته د مداخلې اجازه وركوي، نو يوازې د شعر او هنر په وسيله يو واري بيا له راجلا شوي طبعيت څخه بېرته هغه ته ورستنېږو. په شرقي فرهنګ كې د شيخ، زاهد، مى،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانه، تقدیر، سرنوشت، تقوی، توبه او نور داسې مفاهیم دي چې زمونږ په کلاسیکي پښتو شاعرۍ کې ډېر زیات تکرار شوي دي.

په دوه لورو کې زیات: په یوه لوري کې صوفیانه، عرفاني او لاهوتي بیان له پاره کارول شوی دی، خو له بلې خوا زاهد، شیخ او داسې نور چې هر کله د ازادانه خیال او تفکر او د انسان د ازادۍ په وړاندې د یو دېوال او خنډ د سمبول په توګه وو او د وچو او جامدو او متحجرو قوانینو واعظان او چلوونکي وو، نو د هغو په وړاندې د شاعر قیام او پاڅون په واقعیت کې د وخت د موجوده حاکم او ایستا حالت په وړاندې قیام و.

په دویم لوري (استقامت) کې د دغه مفاهیمو کارونه او د استعمال تر زیاته حده په غزل کې شوی دی. په غزل کې صوفیانه مضمون بیان شوی دی او هم د رمز او سمبول په توګه د ناخوالو، بدمرغیو، استبداد، ظلم او سپکاوي پر ضد کارول شوی دی. جهاني دغه رمزونه او سمبولونه د هغه وراسته دېوال له پاره د هغه وراسته او نړېدلي او شړېدلي نظام له پاره کاروي.

د یوه لیکوال په قول: په واقعیت کې زاهد د هستۍ په نظام کې دومره ارزښت نه لري. دا ځکه چې شاعر په دې ډول د الوهیت ډېره عالي جلوه او ښکلا څرګنده کړې او یا د هغه له پاره هینداره ده. سره له دې چې وایي د اطاعت او عبادت په وسیله به د ګناه او ثواب د احتساب له لارې مراد ته رسېږي، خو دا حساب وکتاب دي هغه چا ته مبارک وي چې د حساب او کتاب خاوندان وي او د خپلې ګټې او تاوان په باب فکر کوي)). (۳) عرفان ورندي ص ۲۸۰

ریا یعنې دوه مخې نفاق اچول او د زاهدانه پردې شاته د خپلو غوښتنو او هوسونو پټول. زاهد باید په زړګونو باطني غوښتنې د نورو له سترګو پټې وساتي او ځان د ملایکې په څېر په هره ((نفساني)) غوښتنه بریالی وښیي، خو شاعر د دې وس او جرئت او شهامت لري چې د خپل هوس او غوښتنې په ډاګه ووایي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول مورږ د جهاني ربښتينو اله وينو. جهاني په خپل قول کې صادق او ربښتونى دى، لکه په مينه کې ربښتونى، لکه په وينا کې ربښتونى او لکه په هر څه کې، نو ځکه خو دوه مخي او منافقت غندې او د هغه د ليدلو زغم نه لري.

غزل

دا ډېر کاره کاته به دي ايمان لره بلا سي
زاهده هسي نه چي خلوتونو ته دي شا سي

پرون دي له محرابه پښې پر بله خوا کړې سوې
بېربږم دې کوڅه کې دي لمونځونه نيمه خوا سي

نيمګړي اشارې دي شيخه سر به سره ساتو
جنون مې ياغي نه کي کنه چيغې به رسوا سي

سکون دى که توپان دى عقل نه وينې په سترګو
منزل يې معجزه ده چي مجنون پکښې ليلا سي

مستې ده لېونتوب دى صراحي راسره څرخي
معذوريم که له لاسه مې پياله نيمه خطا سي

بېګاه مې سوځېدو ته غلى غلى ژړېدلې
لمبه خاموشه نه کې چې هستي به مې تالا سي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرېوانـــــه لا يـــــــې غـــــــواړې د سوالـــــــگرو اوښـــــکو لپـــــــي
د ســــترگو پـــه کچکـــول کـــي مـــــي د تمـــــي ځـــــاى پيـــدا ســـــي

منظـــــور ســـــو جهانـــــــي د لېونيــــــو پــــــه ټـــــولۍ کـــــې
نصيبـــــه لـــــه زندانـــــه بـــــه دي نـــــن پورتـــــه غوغـــــا ســـــي

۲

جهاني او نظمونه:

يوه ورځ يوه سپين ږيري ليکوال او څېړونکي جهاني صيب د نظم شاعر وباله. هغه په دې خبره زه په فکر کې واچولم. وروسته مې داسې وانگيرله چې لکه نوموړي جناب شاعر او ليکوال د جهاني غزل او ازاد شعرونه نه دي ليدلي چې يوازي ناظم يې بولي، نو زما په نظر دا د هغه د کار يوه برخه ده.

که لږ څه ځير شو له خوشحال نه وروسته په افغانستان کې په پښتو شعر کې په څلوېښتمو کلونو او له هغه پس حماسي روح ډېر زيات ځاى نيسي. دغه روحيه له دوه لارو پښتو شعري ادب ته لاره پيدا کوي. يوه د پښتني فرهنگ او ټولنيز ژوند په تېره د غني پښتني فولکلور لکه لنډيو او نارو او نورو شکلونو او له بله پلوه د معاصر خوځنده او متحرک ژوندانه يون او حرکت څخه. د دې کار سرلارى په عمده توگه لايق دى او د لايق اغيز په پښتو شعر کې د هيچا له پامه ليري نه دى. زما د خبرې مانا دا ده چې له څلوېښتمو کلونو را وروسته په پښتو شعر کې حماسي نظم او د شعر نور فورمونه پياوړي شول. جهاني صيب د دغه کلونو د غورځو پرزو شاهد دى او تر اوسه پوري د همدغه فکري بهير اغيزې له ځانه سره لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبه یو بل فکتور دی چې په شعر او په هنر کې صیقل کېږي. دا ښکارنده په واقعیت کې زیات ظرفیتونه لري او هرڅومره چې په دې لړ کې پنځونې او هستونې کېږي د ژبې لمن ورته پراخېږي. له بلې خوا کله چې په پښتو شعر خبرې کوو، نو اړه ده چې د یوې مسالې یادونه وکړو:

انسان د دې له پاره چې په حیا او عزت کې را ځرګند شي، نو لباس اغوندي او ډېر ښه ځان پټوي او سینګاروي، خو ژبه هم داسې واخله. ژبه کله چې ښکلې شي او په ښو او غوره کلماتو کې خپل مطلب راونغاړي، نو هغه شعر شي. په واقعیت کې انسان چې کله له طبیعت نه را جلا کېږي او د طبیعت په وړاندې دریځ نیسي، نو خبرتیا پیدا کوي او له طبیعت څخه د انسان را جلا کېدل د دې جوګه دی چې انسان اخلاق لري، نور د طبیعت په څېر خشن او قهر جن نه وي. دغه اخلاق چې کله له طبیعت نه جلا کېږي او بېرته د طبیعت په وړاندې ځای نیسي، نو په خبرتیا او اګاهي بدلېږي، او دوړ او ناوړ افکارو په توګه له بهر نه په بشري ژوند باندې خپل حکم او فرمان چلوي.

((د هنر جریان هم له هغه ځایه پیل کېږي چې کله اخلاق او طبیعت سره یو وي. هغه طبیعت چې د خپلو اخلاقو سره داسې نغښتلی او ګډ وي چې د هغه موجودیت له اخلاقو پرته نه شي تصور کېدلای، نو هغه ټول قید او بند او نظم چې اخلاق یې د طبیعت په اوږو ږدي، تر ښه خوند اخلي. په هنر کې همدغه د لذت احساس موجود دی. په موسیقۍ کې اوازونه له دروني نظم او هماهنګۍ نه خوند اخلي او په شعر کې ژبه او کلمات دغه دنده ترسره کوي. په شعر او موسیقۍ کې اوازونه او کلمات نظم پیدا کوي، خو داسې بند او زنځیر نشته چې له بهر نه یې په نظم کې را وړي، بلکې له دننه څخه په هغه کې یووالی او هماهنګي را پیدا کېږي. دلته نظم د روني او ارګانیک دی)). (۴)
شعر و اندیشه٠ داریوش اشوري٠ ۲۷ مخ

له بلې خوا د ټولنیزو او سیاسي پېښو تر اغېز لاندې زیاترو هغو کسانو چې له ټولنیزو بدلونونو څخه یې نور انتظارات لرل له یو ډول هیجان او سردرګمۍ سره مخامخ شول. زړونه یې ساړه شول چې له هغو سره اوس هغه ډول رومبني هیجانات نشته او نه یې ایجادولای شي. دا ځکه چې فتح یا ماتې د بېلابېلو قشرونو او طبقاتو د خلکو له پاره په یو وزن او یو شان وجود لري. فتح حماسه زېږوي ماتې فاجعه. ټولنیزه حماسه او فاجعه د احساس د اوج ګیرۍ سبب کېږي چې (paroxysm

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

) هم ورته وايي. د احساس اوج ګيری د هنري تخليق لازمه ده او له هغه پرته نه شو کولای د ښو کارونو انتظار ولرو.

((که د شعر سطح د تخيل، ژبې د پيچلوالي او فکري پېچلوالي چې اظهار کوي لوړه وي، نو د خواصو په شعر بدلېږي. خاصه پسند يا عامه پسندوالی د يو شعر بل مطلب دی چې د شعر د ټولنيزوالي سره اړه نه لري بايد دغه مقولات سره جلا شي کنه، نو تحليل بې نتيجې وي، نو له دې کبله د ازادو او د قافيې او وزن څخه د ازادو شعرونو ايجاديدل يو طبيعي امر دی په معاصرو ادبياتو کې والت ويتمن په امريکا کې د دې ډول پيل کوونکی دی او وروسته بيا نور شاعران لکه پابلو نرودا په چيلي کې اوژان پرس په فرانسه کې ډېر زيات مشهور دي.

خو د وزن او قافيې د قيد له مينځه تلل د شاعرانه تخيل په اهميت او د شاعر د فکرې ژوروالي باندې زياتونه کوي او که د انګېرلو قدرت او فکرې ژوروالي نه وي، نو هغه وينا خپل رنګ بايلي او په يوه معمولي نثري ټوټه بدلېږي)). (۵) کسرايي

دا سمه ده چې موزون او مقفی شعرونه په ډېره ښه توګه په حافظه کې ځای نيسي او د ازادو شعرونو حافظه کې پاتې کېدل لږ ترسره کېږي، خو دا کوم هنري ملاک نه دی. دا نقد کېدای شي په خپل ذات کې د يو حقيقت حکايت وکړي، خو نه شي کولای چې د ازاد شعر د پيدا ښت په لار کې منطقي خنډ شي. په ياد کې ساتل د هنريت ملاک نه دی، خو د جهاني په شعر کې مونږ دا ځانګړنه وينو چې هغه د عوامو په ژبه د تخيل اوچته ماڼۍ جوړولای شي او داسي يو شعري فورم کې يې رانغاړي چې هم ډېر ساده او عامه فهمه وي او هم شعريت لري، يوازې ساده وينا نه ده.

ځينې کسان په مشخص ډول د جهاني د شعرې ژبې په برخه کې دا هم وايي چې جهاني تر زياته حده په شعر کې د پښتو ژبې د کندهار لهجه کاروي او يا د دغه لهجې تر زيات اغېز لاندې دی، زما په نظر دا دومره خبره نه ده. خبره په ښکلا کې ده او د جهاني شعر او هنر خپله لازمه ښکلا لري، نو که د لهجې خبره را پورته کېږي دا په پښتو ادبياتو کې د رنګينۍ له پاره بله زياتونه ده. له بلې خوا که د جهاني په شعر کې تصوير د تأمل او دقت وړ دی او يا په شعر کې د تصوير او د تصوير په ژبه او کلماتو نړۍ هستول يو څه تت برېښي، نو دا په ډاګه ده چې د جهاني شعر پياوړې موسيقي

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. موسيقي او موسيقيت او اهنگ او ترنم د جهاني د شعر او شاعرۍ زبردسته ځانګړنه ده. د هغه په شعر کې کليمات د رباب په نغمه کې روح پوه کوي او هغه په شور او مستۍ راولي، يو مثال:

ورکه مينه

د ژوندون وحشي موجونو	له اشنا مې ني بېل کړی
د زمان ياغي بادونو	بل جهان ته يم راوړی
رايادېږي مي جونګړه	رايادېږي مي خيالونه
هسي ليري راته ښکار	لکه ورک ستړي خوبونه
نه د چا پر بېدو شونډو	څه مرموزه نغمه ناڅي
نه دچا له پته سترګو	د هوس ترانې پاڅي
نه د چا پر سپينو لېچو	توري څوڼې راخپرې دي
نه د مړو کتو يادونو	سپينې کړي د چا شپې دي
نه د چا پر دنګه غاړه	لونګين په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو	ماتې کړي دي ګلڅانګې
نه هغه د سوما بوټي	نه هغه د غرو لمني
نه اوښبه نه يی هی دی	نه کبردی دی جيری يلنی،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شبلي نه يې باډاسکي   نه ځپې پکښې مستېږي
نه خوشال له زوره ږغ کړه   په ښکاره چې خوله يې راکړه
نه له بخته فريادي دی   چې ملګرو ورته شا کړه
نه حميد په شنه زړګي کي   خيال د شونډو دی ساتلی
نه فراق د نو خطانو   کړی، شپه دی ژړولی
نه محفل شته د رندانو   نه قيامت د پايکوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده   نه فرياد له سرکوبونو
نه څه زيری د فردوس دی   نه هوس د کوثرونو
نه څه ويره د ګناه سته   نه وحشت له دوزخونو
نه جنون په خروښ راغلی   نه هوښياره بدمستي سته
نه د عقل ليونتوب دی   نه د بنګو هوښياري سته
دلته اور د ژوندون نسته   د ساړه جهنم کور دی
دلته هر څه ايرې کېږي   د حيات په نامه ګور دی
دلته هر څه سودا کېږي   دلته هر څه بازاري دي
دلته وينې بېګانه دي   دلته مينې ظاهري دي
زما د جګو غرو سندري   څوک يې نه سي اورېدلای
زما زيړه پښتو ژبه   دلته نه سي ګرېدلای
زه د استان د برباديو   زما کيسې په وينو سرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــــه د چـــــا د لارې مـــــل يــــم
زمـــا هغــــه جنـــت پــــردی ســــو
زمـــا هغــــه کــــورگی تبــــاه ســـو
هـــا نســـيم لمبــــه لمبــــه ســـو
هغــــه جـــام لـــــه زهــــرو ډک ســـو
زمــا وروســـتي بخـــري مــــړه ســـول
زمـــا گـــونگی احســـاس مـــړ ســـوی

نـــــه د چـــا مـــــخ تـــــه بلېـــــږم
چـــي مـــي حـــوری ورســــتا يلي
چـــې کيســـي بــــه مـــې کـــولي
چـــې يـــې وينـــې و ښـــولي
چـــې مســـتۍ يـــې پـــاڅولي
زمـــا نـــــه مــــه غـــواړئ اورونـــه
زمــا نـــه مـــه غـــواړئ شـــعرونه

(۵)

د جهاني په شعر کې خيال، تصوير او عاطفه:

د جهاني په زياترو شعرونو کې ان په ازادو نظمونو کې د تصويرونو او انځورونو په تناسب شور او احساس ډېر پياوړی دی. شاعر تخيل او انځور کښنې ته اړه نه احساس کوي، بلکې نېغ په نېغه او په څرگنده او بربنډه توگه د خير و شر جگړه بيانوي. ((د تخيل قدرت يعني هغه بشپړ شور او هيجان چې په کار لوېږي چې هغه احساسونه او شيان او بېلابېل تجربيات او په وختونو او زمانو پورې اړوند په يوه خاصه لحظه کې سره راټولېږي او يا يو له بل سره انطباق پيدا کوي او په يوه داسې ناپايه شېبه او محدود زمان کې يو پراخه ساحه انځور وي. د تخييل قدرت يوازې هغه سرکښ او له مرکز څخه د تېښتې او فرار او تيت پرک وس نه دی، بلکې د مخالفو حالاتو د تلفيق له پاره داسې قدرت دی او د طبيعيت په باب د انسان د بېلابېلو انگېرنو څخه عبارت دی. تخيل په سيده توگه له حافظې راولاړېږي. کله هم په زماني تداوم کې په حافظه کې خوندي ساتي او کله هم هرڅه غورځوي چې د حافظې ځېنې برخې له مينځه يوسي او د تصويرونو په وسيله هغه يو د بل په خواکې کېږدي او يوه فکري او عاطفي کړۍ ايجاد کړي. (۲) طلا درمس ۸۴۷مخ

تصوير په نوم شعر:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړه د ژمي شپه ده زه ستا له يادونو سره

لکه ماشوم په وړانګو لوبي کوم

ستا د تصوير مخې ته ودرېږم

او دا يوه لحظه دي خپله کمه

هلته سينه کي غولېدلی زړګی وخوځېږي

او پردی، مينې ته تږپونه وهي

تصوير ژوندی سي سترګي وړپوي

پر شونډو بيا ګرځي زاړه قولونه

بيا د سبا د لمر ختو په تمه

شپه تر سهاره شمعي ولګېږي

سترګې سوځي

خو يو ناڅاپه د تصوير له سترګو

د ژوند او مينې رڼا وتښتي

قولونه مړه سي

زه او تصوير پاته سو

او زړه هم نه وهي زاړه تږپونه

دواړه لاسونه لېوني لاسونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې ارادې د تصوير خواته ځغلي

تصوير خپري او ژمنۍ سکروټي

لمبه لمبه کي د کلو خيالونه

لايي لمبه په سترګو وينمه خاموشه نه ده

لا د تصوير بې نوره سترګې زما پر لور کږې دي

چې په سينه کې مې د زړه په تل کې

ستا له تصويره سره مينه نوی اور بلوي

او په رګونو مي بخري ګډ سي

نور دي تصوير ته هم کتلای نه سم

يوه لحظه دي خپلولای نه سم

او دا د ژوند سره ملګري لمبې

دا په رګونو کې ژوندۍ بخري

دا د تيارو دا د رڼا ملګري

ستا د خيالونو له محله سره

په تصويرونو روبياري نه کوي

پورتنی ازاد شعر چې د انځور کښنې په زړه پورې بېلګه ده. د چا خبره د خوب او بيدارۍ ترمنځ د يو حالت شاعرانه تصوير دی چې لوستونکي ته پېښه په مخ کېږدي. حادثه له خيال نه هستېږي. ذهن عينيت ايجادوي او په تدريج سره لوستونکي داسي حالت ته راولي چې ګويا له يوې واقعي پېښې سره مخامخ دی. حادثه سره له دې چې ټوله د راوي په ذهن او خيال کې غځېږي، خو شاعر د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي پر وړاندې د يو ډول مصنوعي خوب د غالبولو نه کار اخلي او لوستونکی او اورېدونکی له ځانه سره مل کوي، بلکې په حادثه کې ورته ګډون ورکوي او بالاخره کیسه پای ته ورنږدې کېږي. د جهاني دا ډول شعرونه په ډېرو ساده کلیماتو او تصاویرو کې سینګار شوي دي خپل وزن يې هم د نويو معاصرو ادبياتو او هم د پښتو ژبې د قدرت په برکت ساتلی دی.

(۲)

جهاني په پښتو کلاسیک او معاصر شعر کې د يوه منځګړي په توګه:

د جهاني پایکوب د نويیمو کلونو ټولګه ده. په دې ټولګه کې زموږ د ټولنې د بحران او بېرحمانه وژنو پېښنو انعکاس کړی دی. دا د يوه ولس د پايمالولو کلونه دي. دې پېښنو په سيده او صيقل شوې توګه د جهاني په شعر کې خپل ياد خوندي کړی دی. په دې کې يوه رواني مساله ده. شاعر سره له دې چې په خپلو سترګو دا پېښې نه ويني، خو په خپل هېواد کې دومره زيات د ذهن حضور لري چې دا پېښې ذره ذره په خپل ذهن کې ساتي او د شعر په ژبه يې منعکسوي.

د مورچل ځوانه شعر د يوه توارد کيسه ده چې عين مضمون خو شاعرانو لکه صديق کاوون توفاني، اسحاق ننګيال او خپله عبدالباري جهاني تکرار کړی دی.

جهاني د ننګيال د يوه شعر په ځواب کې هم يو شعر يا اوږده قصيده لري چې مطلع او دوه اخيري بيتونه يې را نقلوو.

زما له خولې ورکه پيغام شينکي اسمان ته
چې به ختمه پردې مېنه کربلا سي
نور به نه راځي پر موږ ياغي موجونه
توپاني به د رقيب د بېړۍ خوا سي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا په پای کې وایي:

ماته ولې راکوې د مرگې زیرى
ماته ولې رالېږې زخمي نظمونه
په ما ولې اوروې دا سوى کوکې
له ما ولې تښتوې اغزن خوبونه

دا غزل یې بله ښه نمونه کېداى شي:

کلونه کېږي له دې ښاره کیسو کوچ کړى دى
د آدم خان له شهبازونو درخو کوچ کړى دى
په هغه دښت کې د مجنون غرغرې وچې سولې
د لېونیو له مزلونو اغزو کوچ کړى دى
نه په محفل کې بلېدل نه سوځېدل یادېږي
د پتنگانو له مذهبه لمبو کوچ کړى دى
ښنگه به ستون سي له خزانه تورېدلى بلبل
چې له چمنه د گېډیو وږمو کوچ کړى دى
اوس یې شرنگى د نیمو شپو سندري نه تخنوي
له سپینو لېچو سرو لاسونو بنگړو کوچ کړى دى
د زلېخا مینه د چا لمنې نه توروي
اوس له خوبونو د یوسف قافلو کوچ کړى دى
د تور جادو افسون وهلې دي د غرو لمنې
نن د شپېلۍ له منترونو نغمو کوچ کړى دى
جهاني ښوک به په رلندیو غزلونه لیکي
چې له گودر ښخه د پېغلو نارو کوچ کړى دى

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۷)

اسطوره او شاعر:

لوستونکی کله هم د جهاني په شعر کې ځای ځای د بشریت ژورو او تل ته داخلېږي او یا په بل عبارت سره شاعر د بشریت د ژورو تمایلاتو او ځانګړنو هم بې پروا او بې پرې نه دی پاتې شوی. په معاصرو ادبیاتو په تېره لویدیځو ادبیاتو د نقد او څېړنې په برخه کې د معاصرو علومو یعنې بشر پوهنې، اروا پوهنې، فلسفې او اسطوره پېژندنې څخه مرسته ترلاسه کوي. اسطوره پېژندنه او د اساطیرو راسپړنه چې په معاصره اروا پوهنه کې ډېر عمده ځای لري نن ورځ په هنر او هنرې پدیدو کې د راسپړنې له پاره ترې کار اخېستل کېږي. جهاني هم کله چې د بشریت بنیادي کرکتر ته یې پام شوی، نو اسطوروي شعر یې کښلی دی.

انسان د اسطورو له لارې انساني فرهنګ د ایجاد پړاو ته داخلېږي. په دې پړا وکې انسان غواړي نړۍ او طبعیت په یو ډول لارو چارو ایل کړي. بیا د یو ډول ارباب النوعیت له دریځه غواړي طبیعي شیان او پدیدې تجرید کړي چې په دې ډول اسطورې مینځ ته راځي. د خدایت او خدا پرستۍ مفکوره او بیا د وحدانیت په ایدیا سره د ځمکې پر مخ د روح تاریخ او د معنا تاریخ پیل کېږي. د اسطورې په پیل سره انسان د خیر و شر او سپنتا وناسپنتا روا او ناروا په اخلاقي او حقوقي مانا سره رامنځ ته کېږي او حیواني ژوند انسانې او ټولنیز هغه ته داخلېږي او فرهنګ رامنځ ته کېږي.

د خلقت په اسطوره کې چې په یهودیت او مسیحیت کې راغلي او په قران پاک کې هم په لږ بدلون سره یادونه شوې یو سرنوشت جوړوونکې برخه لري چې وایي: خدای ادم یا لومړنی انسان د یو تکلیف او یو انتخاب سره مخامخ کړ. هغه ته وویل شول چې د پوهې او د معرفت د ونې مېوه ونه خوري، خو ادم د خپلې جوړې یا حوا په وسوسې او د شیطان په نفوذ سره له دې امر نه سرغړاوی کوي او د پوهاوي د ونې مېوه خوري. سترګې یې بېرته کیږي. د هغه دروني سترګې بېرته کېږي او کله چې ځان ته ګوري چې بربنډ دی، نو شرمېږي، دا چې دغه بربنډ ذات د شرم او ګناه سره مخامخ کېږي، نو له همدغه ټکي د انسان تاریخ پیل کېږي. انسان په خپله ستونزه او ګناه باندې خبرېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او گناه يعنې له تکليف نه سرغړونه يا د شرع له حکم نه چې خدای فرمايلي دي سرغړونه ده. په بل عبارت دا د انسان د داسي اخلاقي موجود په توګه چې په ښو او بدو خبر دی د تاريخ پيل دی.

دا چې انسان په لومړي وار د خدای له امره سرغړونه کوي او خدای پرې منت کوي او په دغه لومړی گناه سره له جنت نه رابهر کيږي او دا چې ادم ځمکې ته راځي، نو هغه سوله چې په ازل کې په پورتني عالم او کښتني عالم کې برقراره وه خپل ځای د نېکۍ او بدۍ جګړې ته پرېږدي او د ادم د زامنو يا زوزاد د ژوند کولو د ماجرا تاريخ پيل کيږي. (۸) عرفان ورندي در شعر حافظ ۵۱ مخ

زمونږ په پښتو معاصر شعر کې دا او دا ډول نورې اسطورې په پوره عمق او ژوروالي سره منعکسې کيږي. زمونږ معاصر پښتو شعر دغه اسطوره د بيا ځلي شاعرانه پالش او سينګار له لارې انساني پيغام په ډېره ښه توګه وړاندې کړی دی چې جهاني هم يو له دغو سر لارو څخه دی.

ابليس وخندل
خالق دا ښکلې دا رنګينه ځمکه
د هسکو غرونو د لعلونو له سيندونو سره
انسان ته وبخښله
او په سينه کې يې ورکښېښوه له خپله مينه
خو ده په زړه کې د شيطان په لمسه
د سرو او سپينو او د خاورو مينه وروزله
د همدې ميني په خاطر يې د ورورويني توی کړې
د فرشتو له سترګو اوښکې راغلې
او شيطان ومسېده
د همدې ميني په خاطر يې ولسونه ايل کړل
د يوه لوی سپه سالار په نوم پوځونه جوړ سول
مځکې يې لاندې کړلې
جونګړې ونړېدې
د سرو او سپينو خزانې جوړې سوې
سپه سالار له خپله ښاره کلا وګرځول

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د بل ښار د خزانو په تمه وخوځېدئ
توري راووتلې
چړې په وینو سولې
سرونه ورغړېدل
کلي لمبه لمبه سول ښار او کوڅو اور واخیستئ
سپه سالار ښځې له ښاره څخه لیرې یوړې
او په تاوده یې کړل د سود او د سودا کونجونه
کتار کتار ځوانان یې ودرول
د ټولو زړونه رپېدل سترګې یې هیښې پاتې
او یو ګړی راوروسته
د لوی پېشوا په حکم
لکه برګونه د خزان سرونه ورژېدل
فرشتو وژړل شیطان له خوښۍ ونڅېدئ
پېړۍ پېړۍ د جنګ لمبو ښارونه وسوځول
د بې خبرو د ناپوهو خلکو
د بریتورو د غښتلو اتلانو
د زمرو په وینو
د غرو لمنې د ښارونو کوڅې ورنګېدې
او یوه شیبه څه کرغېړنې شیطاني وسوسې
د کوم ظالم سپه سالار وزړه ته لار پیدا کړه
فوج یې را وباله لښکري یې را جمع کړلې
او د دښمن د ستر معبد خواته یې مخه کړله
د فرشتو زړونه بیا ورپېدل
او پر شیطان د خوشالیه جامې تنګې سولې
سپه سالار له خوني فوجه سره
په لار کې کلي درمندونه لوی ښارونه چور کړل
هر څه یې وسوځول
د غرو لمنې بیا په وینو سرې سوې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښتونه ورنګېدل
هد ېرې ډ کې سولې
له ښاره پورته سوې د ښځو ماشومانو چیغي
او د پوځونو له هیبته ځمکه سره تبې سوه
سپه سالار لکه خوني ځناور
سترګې یې سرې وې غړومبېدې له قهره
ایستلې توره د معبد پر لوري وخوځیدئ
او هلته پرې سول پر سجدو باندي پراته سرونه
یو ګړی وروسته معبد ونړېدئ
د خدای په مینه لمبې وځرخېدې
د لیري لیري هېوادونو د بچو سینو کي
د انتقام بخري وځلېدل
د هر یوه په زړه کي
د تل له پاره د غضب اورونو ځاله وکړه
په اسمانو کي د ملکو ساندي پورته سولې
او د ابلیس له کوره راغلل د قا قا ږغونه

وروستۍ خبرې:

۱- اوس چې کله خپلې خبرې را ټولوو، نو دې ټکو ته رسېږو چې جهاني د وېښتابه د پړاو شاعر دی. داسي چې که له یوې خوا د سلیمان لایق، استاد بېنوا، خان عبدالغني خان او نورو سره محشور وو، نو له بلې خوا د ځوانو شاعرانو سره هم بې اړیکو نه و. سره له دې چې د جهاني په شعرونو کې د پښتو کلاسیک ادب خپل موجودیت او حضور په ښه توګه ساتي او د کلاسیک فورم په پل تللی دی، خو د نوي زمان او نوي دوران اغېزې د شعر نوي ډولونه بې قافیې، ازاد او نورو شعري ډولونو نمونې هم کمې نه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- جهاني د لويديځ ادب سره په ځانګړې توګه د شعري ادب سره اشنا او لوستونکي او ژباړن دی دا يو بل غنيمت کار دی چې که له يوې خوا جهاني د کلاسيک پښتو ادب او نوی پښتو شعري ادب مينځ لاری دی نو د لويديځ او پښتو ادب ترمنځ هم دغه دنده ترسره کوي.

۳- روايت او داستاني نظم هم د جهاني د شعر بله ځانګړنه ده او په دې لړ کې خو تر دې حده ښکلا پنځونه کوي چې د پښتو کيسو او افسانو (نکلونو) نارو فورم هم د اوږدو نظمونو تکرار بند په توګه راوړي او په طبيعي توګه يې راوړي. د جهاني په شعر کې ادم خان بيا راژوندی کېږي، د درخو مينه بيا غځونې کوي، کرمی د خپلو شپېتو برېخو سره بيا يرغل کوي، دلی او شهی بيا د مينې داستان تکراروي، لنډه دا چې جهاني په خپل هنر کې نوې پښتنې دنيا يا پښتون جهان هست کړی دی چې هم ښکلی او هم نوی دی او هنر هم د طبيعت بيا زېږون او هستونه او پنځونې پرته بل څه نه شي کېدای.

۴- د جهاني په شعر کې د هېواد غميزه يوې داسې تابلو ته پاتې کېږي چې شاعر يې په خپله کاږي، خو له کنبلو وروسته ورته ګوري، بيا يې ذره ذره څاري او چې په کوم ځای کې رنګ کم وي، نو د خپل زړه شريانونو ته ګوتې وروړي، خپلې ګوتې په وينو سرې کوي او هڅه کوي چې د تابلو تناسب پرې برابر کړي.

ما دغه څېړنه له لندن څخه بهر د پايکوب او ((د سباوون په تمه)) پر بنياد ليکلې وه، خو له نېکه مرغه کله چې زما ګران دوست امين باوري وليده، هغه راته د راز و نياز ټولګې يادونه وکړه. ما هم ترې د خپل عادت له مخې يرغمل ونيوله. په دې ټولګه کې جهاني يو ډول دی، د پخوا په څېر مست نه برېښي. دا مالومه ده چې پر هغه باندې د خپل شخصي يوازېتوب پېښې څومره ژور اغېز کړی دی. د نوموړي دا حالت نېغ په نېغه د هغه په شعر کې جوتېږي.
د جهاني د شعر په اړوند ما خپلې پوهېدنې او نتېجې لا د مخه جوړې کړې وې، خو په دې ټولګه کې له يوې سريزې سره مخامخ شوم چې په خپله د شاعر له خوا کښل شوې وه. د هغې په لوستلو سره زما وېره نوره هم د صحت او سقم په باب ورکه شوه او په دې ډاډه شوم چې زه د شاعر د شعر په اړوند ډېر لېرې وتلې نه يم نوموړی ليکي:
((زما په عقيده شعر د شاعر د احساساتو موزون او منظوم بيان دی. هر څو نه چې کلام موزون او ښايسته وي په هغه اندازه يې شعريت زيات وي. حتی تر منظوميت لا په شعر کې موزونيت لازم او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

حتمي دی. ځکه کېدای سي يو کلام منظوم نه وي، مګر پرځای او ښايسته کلمات چې د شعر د ناوي سينګار دی داسي په کې اوډل سوي وي چي تر هرډول منظوم کلام يې خوند او تاثير زيات وي)). (۹) رازونياز، ۹ مخ

د شاعر تبصره بيخي سمه او پرځای ده، خو دا بايد زياته شي چې د موزونيت سره بايد شعر روح او سا هم ولري، په هغه کې بايد عاطفه او احساس هم غځوني وکړي او شعر که د يوې پښبنې په توګه ومنو، نو په واقعيت کې دا د يوې بلې دنيا جوړول دي. په دې نوې دنيا کې د عيني او واقعي دنيا مسايل د شعر په ژبه بيانېږي. د شعر ژبه سره له دې چې د کلماتو ژبه ده، خو دا داسي کلمات دي چې کله وا وډل شي، نو پخپله غورځنګ او حرکت ايجادوي.

((يوازې ساده او ښايسته شعرونه دي چې د واقعيتونو نه سمه ترجماني کولای شي او يوازي دغه نظمونه دي چې د ژبې او ادب له تاريخ سره يو ځای ژوند کوي او کله کله خو د خلکو په کلتور او ژوند ته دومره ننوزي چي فولکلوريک رنګ واخلي.)) (۱۰) سريزه، رازو نياز -۱۰ مخ

جهاني صيب په خپله سريزه کې د نظم خبره هم راا خېستې ده. دې کې شک نشته چې د هغه د هنر يوه لويه برخه نظم هم دی او ځيني داستانونه يې په نظم اړولي دي. دا ستر کار دی، خو که دلته پر نظم خبرې پيل کړو ، نو خبره به اوږدوه شي، ځکه په دې برخه کې موږ يوازي پر شعر خبري کوو نه پر نظم.

نوموړی په يوه برخه کې د ښايست او يا ښکلا يو بحث راپورته کوي او وايي: (موږ معمولا ښايستو شعرونو ته ښه شعرونه وايو. پر دې خبرې ټول شاعران، نقادان او ټول هغه کسان اتفاق لري چې د شعر له لوستلو او اورېدلو سره مينه لري، خو دا چې څه شی ښايسته دی او پخپله ښايست څه شی دی پر دې باندې ډېر لږ اتفاق موجود دی او حتی ويلای سو چې تقريبا هېڅ اتفاق موجود نه دی). (۱۱) ، ۱۰(مخ رازو نياز

((زه پخپله په شعر کې له بغاوت سره طبيعي مينه لرم، حتی د شعر د پيل کولو په لومړۍ مرحله کې چې تقريبا تنکی هلک وم او په ژوند کې نه له محتسب او نه له زاهد سره مخامخ سوی وم. د زاهد او محتسب سره په جنګ وم، می او ساقي مې ستايه، په داسې حال کې چې د بل په لاس کې مې هم می ليدلي نه و، تراوسه مې په شعر کې خوښېږي او د غني خان او کاظم خان سره مې علاقه هم ښايي د هغوی د انساني غرور او سرکښۍ د ستايلو له امله وي. د خپل ژوند په هيڅ پړاو کې مې د قدرت خاوندانو ته شعر نه دی ليکلی. دا افتخار به ترمرګه ساتم او زما د شعر په مقدس حريم کې به بندګانو ته سجدې کول تر مرګه پورې ناروا وي)). (۱۲) ، ۱۲– ۱۳ مخونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د خپلې لیکنې عنوان لا د مخه کښلی و، خو په دې فکر کې وم چې بدلون ورکړم، خو کله چې مې دا نظر ولیده نو په خپله لېږه پوهه یو څه ډاډه شوم او په دې و پوهېدم چې زیاتی مې نه دی کړی. (۱۱)

ماخذونه:

۱- عرفان ورندي در شعر حافظ

۲- طلا درمس

۳- شعر و اندیشه

۴-صور و خیال درشعر فارسي

۵-د پښتو ادبیاتو تاریخ روهي
۶-یونگ - خدایان و انسان مدرن انتونیو مورنو
۷- پایکوب
۸-د سباوون په تمه
۹- شپیلۍ
۱۰-مرغ امین کسرایي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد حبيب الله رفيع

د استاد حبيب الله رفيع يادابښت

شعر الهام، د زړه غږ او د وجدان پيغام دی، خو دا شعر له ژوند نه رنګ اخلي او د چاپېريال او ټولنې ازانګه پکښې اورو. د شاعر نظر دقيق او تېز وي، ظاهر پسند او ظاهر بين نه وي، د ژوند د رنګونو برداشت په بل ډول کوي او د ژوند د پېښو پر يادښت باندې د فن عمليه تر سره کوي چې ناتراشلي او ناتوړلي يې نه را اخلي. شاعر لکه عطار او د شاتو مچۍ له ګلونو نه عطر او عسل جوړوي او يا لکه ماهر طبيب له عادي اوبو نه مقطرې اوبه جوړوي.

شعر خدايي داد دی، طبيعي او وهبي دی، کسبي او تعليمي نه دی، له همدې کبله په هره ژبه کې لومړی شعرونه ويل شوي او بيا هغه ته قوانين او قالبونه ټاکل شوي او د بدايعو، صنايعو او ادبي ښېګڼو لټون يې شوی دی. ډېر کسان شته چې د رديف، قافيې، عروضو، بحرونو او ادبي فنونو لوی عالمان، څېړونکي، پلټونکي او حتی ټاکونکي دي، خو شاعران نه دي او د شعر لوربينه نه ده پرې شوې، البته توک بندي او د يو څو لفظونو نښلول دومره دروند کار نه دی، خو داسې څه په شعر نه شمېرل کېږي او د شعر واقعي مقام نه شي تر لاسه کولای، دا هغو مصنوعي غميو ته ورته دي چې ځلک او بلک ډېر کوي، خو د الماسو برېښ، توان او متره پکښې نه وي.

شعر په يوه خاص حالت کې د شاعر په ذهن کې غځونې کوي او که شاعر يې هماغه وخت و نه ليکي نو د شعر دا ښکار يې له ذهنه الوزي او بل وخت دا توان ورسره نه وي چې هغه څه بيرته ووايي، نو له دې کبله شعر يو خاص کيفيت دی چې لا تر اوسه يې هم د تعبير او پېژندنې لپاره الفاظ نشته او تر اوسه هم اديبان نه دي توانېدلي چې د شعر لپاره يو کوټلی او ټاکلي تعريف او ددې کيفيت لپاره يو بيانوونکی تعبير پيدا کړي.

شعر د خوند او که د ژوند لپاره؟

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې پوښتنې ځواب د نقادانو او ادبپوهانو تر منځ يو تود بحث دی، خو زه فکر کوم چې شعر تش د خوند لپاره کومه معنا نه لري، شعر په يو نه يو ډول له ژوند سره اړه لري، خصوصاً په پښتو کې له هماغه لومړي پيله شعر له ژوند سره ځنګ پر ځنګ راغلی او نه يوازې زموږ او سني شاعران د شعر مضمون ته ارزښت ورکوي، بلکې زموږ کلاسيکو شاعرانو هم مضمون د شعر اساس او پيکر او ښکلي الفاظ يې د هغه رخت او زېور بللي دي.

د پښتو نازکخياله شاعر کاظم خان شيدا چې شعر يې هم ښکلی مضمون لري او هم ښکلې بافت او الفاظ، له نن څخه دوه نيم سوه کاله وړاندې دا موضوع داسې روښانوي:

مضمون د شعر لکه پيــکر وي

رنګين الفاظ يې لکه زېور وي

ورنه ضرور دي دا دواړه تــوکي

پيکر که ښــو دلــربا تــر وي

تر دې ټولو خبرو وروسته اوس راځم (ورکې مينې) او د ورکې مينې د شاعر شعرونو ته. زه دا شاعر له پنځلسو شپاړسو کلونو راهيسې پېژنم او پېژند ګلوي مې هم دده د شعر په سر او دده د شعر په اثر ورسره شوې ده، دده شعر زما خوښ و، نو ځکه مې دی هم خوښ و، ده شعرونه لږ ويل خو په دې لږو شعرونو کې به يې خوندونه ډېر وو، ځکه چې ده به هم له موضوع او هم له مضمون سره انصاف کړی و او هم له فن او هنر سره، دده په شعر کې د مضمون او شکل بافت متناسب، سامعه نواز او روحنواز و او له همدې کبله په کم عمر کې د شعر لوړ مقام ته ورسېد او د هيواد د ګوتو په شمېر شاعرانو کې و شمېرل شو.

زه (جهاني) ښيم، عبدالباري جهاني، هغه شاعر چې ښکلو شعرونو به يې هم مشاعرې او هم مجلې او جريدې ښکلې کولې. دده پخواني شعرونه له مستۍ او غورځنګونو نه ډک وو او اوسني شعرونه يې د پردېسۍ له سويو ازانګو څخه ډک دي ، خو يو څه چې دده په شعر کې يې خپل ثبات او ټينګار ساتلی، هغه په هيڅ حال کې مايوسۍ او قنوطيت ته تن نه ورکول دي، نو ځکه دده د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر پخوانۍ مستي د قهرمانۍ په مستۍ بدله شوې او هغه وخت يې که په لاسونو د خاورينو جامونو ماتولو کيسې کولې، اوس په سوکونو د پولادي ټانکونو ماتولو کيسې کوي، هغه وخت يې د بغاوت د فکر او ذهن زنځيرونه ماتول، اوس يې بغاوت د سره ښکېلاک د ملتونو د ښکېلولو او اېلولو له ځنځيرونو سره په جنګ دی. ما مخکې وويل چې جهاني زموږ د هيواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی، دا شاعرانه مبالغه مه ګڼئ، دا يو حقيقت دی، موږ تر ده په عمر کې مشران شاعران لرو، خو تر ده ښه او خواږه شاعران نه دي. د نورو چا نومونه نه اخلم، دا زه په خپله هم شاعر يم، هم تر ده مشر يم او هم مې د کميت او شمېر په لحاظ تر ده زيات شعرونه ويلي دي. په دې باب چې له شاعرانه تعالی او تصلف نه تېر شم او د يوه واقعيت بين نقاد او د علم او فن د موازينو په اساس قضاوت وکړم، نو په واز کومي وايم چې زما شعرونه سره له دې چې د پښتو ادب ذخيره او زېرمه ده او د کميت په لحاظ د پښتو ادب په بهير کې اضافه ګڼل کېږي، خو د کيفيت له مخې کوم نوی او فوق العاده زياتوالی نه دی، لکه ما غوندې ډېر نور شاعران هم شته چې په پښتو کې شعرونه وايي خو د (جهاني) له شاعرۍ سره د يوه يوه کس شاعري سيالي کولای شي، نو ځکه بايد په زغرده قضاوت وکړم چې د جهاني شعر په پښتو ادب کې د شکل، محتوا او کيفيت له اړخه يو ښه او په زړه پوري زياتون دی، خو له دې سره سره ده تر اوسه کتاب نه درلود او شعرونه يې په کتابي بڼه نه وو خپاره شوي.

زما سره تل دا هيله وه چې دده د شعرونو مجموعه د چاپ غېږې ته ولوېږي او د هر چا لاس ته ورسېږي. څه موده مخکې ښاغلي (غروال) او بيا ده راته وويل چې زه خپل د شعر کتاب چاپوم، ته څه پرې وليکه! زه دومره خوښ شوم چې له خپل ټول مصروفيت او سرګردانۍ سره سره مې بې اختياره (ښه) ورته وويل او دا دی په دې خو کرښو مې خپله غاړه خلاصه کړه ، خو دده د شعر حق مې ادا نه کړای شو.

زه ګران جهاني ته ددې کتاب د خپرېدو مبارکي ورکوم او زموږ د سپېڅلي جهاد او ادب مينان يې لوستلو ته رابولم او د لوی خدای (ج) له درباره نه عاجزانه هيله کوم چې ډېر ژر دا (ورکه مېنه) په ګډه ومومو او د ازادۍ پر ځای يې د ابادۍ لپاره دی، زه او د هيواد ټول دردېدلي شاعران په مينه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه ترانې ووایو او د خپلې دې سپېڅلي مور د خدمت لپاره ګامونه اوچت کړو ، فکرونه سترې کړو ، لاسونه تنګاکې کړو او د هجران ترخې شپې مو په خوارېه وصال بدلې کړو.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروین ملال

جهاني او د هغه شعري يون

دغه توري سپيني ږيري
دا ببر ببر لاسونه
دا سرې سرې دا غټې سترګې
له هيبته ډک مخونه
دا له زوره ډکي موټې
د فولادو مړوندونه
د فولادو په سينو کې
غيرتي ډبرين زړونه
دا زيږې زيږې خبرې
د زمريو اوازونه
په سرونو کې يې شور دی
په سينو کې توپانونه
دا کړې وړې بګړۍ به
يوه ورځ سره غونډېږي
تر يو څو جرګو راوروسته
د توپان په دود خروښېږي
د کلو ترې درې به
بيا په وينو اوبه کېږي
د غليم په بنګلو کې
هلته بل ميوند جوړېږي

د جهاني له شعر سره زما اشنايي له دغه حماسي شعر څخه پيل کېږي. ښه مې په ياد دي چې د پښتنو او بلوڅو د پيوستون ورځ وه، راډيو ته غوږ وم او د پښتونستان په خپرونه کې په همدې مناسبت مشاعره کې جهاني صاحب دا شعر ديکلمه کاوه. شعر دومره اغېزمن و، چې تر ننه پورې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې درې نيمې لسيزې تېرې دي، زما په ذهن کې ژوندی پروت دی او اوس هم هغه شېبې را يادوي. ښايي جهاني به تر دې وړاندې هم شاعري کړې او دا به يې لومړی شعر نه وي، خو يوه خبره روښانه ده چې دغه کلونه د جهاني د شاعرۍ لومړۍ دوره ټاکي. چې داسې ده، نو راځئ وو وايو جهاني هغه شاعر نه دی چې شعر يې له خالېوڅو يا خاپوړو څخه پيل کړی وي. هغه شاعر دنيا ته راغلی او د خپلې شاعرۍ په لومړۍ دوره کې دومره ځواکمن دی چې په همدې مشاعره کې د مرحوم استاد روهي، شهيد سېلاب صافي او استاد لايق د ستاينې او ډاډ وړ ګرځي. د همدې حماسي شعر په ژوره کتنه دا هم ويلای شو چې د جهاني شعر د تخيل او تخنيکي لزوماتو له اړخه د لومړنيو شېبو څخه پر مخ شعر دی او تکاملي حرکت يې داسې نه دی چې صعود او نزول يې وارد واره په ذهن ننوزي، تکاملي سير حتماً لري، خو دومره نه چې ډېر بحث ورباندې وشي. له ورکې مېنې څخه تر (راز و نياز) پورې چې هغه کوم يون کړی دی، نو د يوه متعهد او ښباکه رياليستې په توګه يې د وخت، ټولنې او انسانيت په وړاندې خپل رسالت سرته رسولی دی. هغه دلته مستانه او ښباکه دی، لکه د خوشحال خان ختک په شان هر څه په ډاګه وايي، نه له غمازه وېره لري او نه له رقيبه؛ هر څه چې اوري او يا يېويني، په هماغه شېبه کې يې د ذهن کارخانې ته سپاري. د تخيل، مفکورې، عاطفې او احساس تر پروسيجر يې تېروي او خپل ولس ته يې وړاندې کوي.

هو! هغه يوازې په سمبولونو، کنايو، استعارو او تشبيهاتو په موهبت نه دی نازول شوی، بلکې د دې صنعت خاوند هم دی چې له ماحول سره د هيندارې په ډول چلند کوي. د هغه ناطق او غيرناطق انځورونه د کاغذ په پاڼو کې ابدي کوي، د هغه د تخليق اړخونه دومره رښتيني او صميمي دي، چې له غم جانان څخه نيولې تر غم دوران پورې د هر څه حساب ورسره دی. د جهاني شعر ته کتنه په حقيقت کې د افغانستان د څو لسيزو تراژيدويو، حماسو، هجرتونو او د افغان ولس دربدريو ته کتنه ده. زما باور دی چې د ده شعرونه به د افغان ولس په دغه تاريخي پړاو کې هر وخت مطالعه کېږي. لکه وړاندې چې مو وويل د جهاني شعر په تخنيکي لحاظ له لومړيو شېبو څخه پوخ شعر دی. د ده هنري يون موږ يوازې د ده د شعر په محتوا، بيان او زمان کې احساسولای شو، راځئ چې يو څه وخت په ورکه مېنه کې تم شو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ورکه مېنه) د شاعر لومړۍ چاپي ټولګه ده، په دغه ټولګه کې د شاعر هغه شعرونه چې په ګران افغانستان کې دی او بیا هجرت ته اړ شوی، چاپ دي شوي دي. همدغې لومړۍ چاپي ټولګې جهاني ته د پښتو شعر د معاصر یون د سرلار دریځ ورکړی دی. ښایي په ورکه مېنه کې به داسې شعرونه هم وي، چې یوازې ښه شعر ورته وو ایو، خو ځینې شعرونه یې دومره ځواکمن دي، چې د انسان د زړه په دهلېزونو وار له واره ننوزي، پر زړه یې بې تخته پاچاهي کوي او پر حواسو یې د پېریانو څپې راولي. د ورکې مېنې د شعر د خم څنې پر دېسې په څښېدو ده او له وطن څخه د لیریوالي احساس په کښې د سوزه ډکه شپېلۍ ږغوي. د مستبدو قدرتونو په وړاندې مقاومت، حماسه او بغاوت، لکه د ځنځیرونو د کړیو په شان په کښې جاروتی دی. په ورکه مېنه کې مونږ له داسې ځواکمنو حماسي شعرونو سره مخامخ کېږو، چې د هغه په لوستو مو وار له واره ذهن ته دا پوښتنه راځي چې ایا د دغو زیږو شعرونو خالق به رومانوي ښکلا انځورولای شي، خو بیا چې په دې شعر کې د نازکخیالۍ او شعریت پلې ته ګورو، نو راته ثابتېږي چې هغه د مینې او ښکلا د وینو هنګامو په لمن کې ژوند ورکوي او د رزم او بزم نغمه ږغوي. د جهاني په دغه ټولګه کې زما په نظر تر نورو ټولګو حماسي په هغه اوج کې دی چې په دغه زماني مقطع کې شاعر ته د حماسي شعرونو د سرلاري دریځ ورکوي، لکه دا نمونې:

وایه شین اسمانه تا کوم بل چېرته لیدلی دی
داسې ارادې چې توپانونه خپلولای سي
داسې ولسونه چې سېلونه ایلولای سي
داسې کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي.

یا دا:

څرنګه هلمنده زمونږ د چیغو زور دې ولیدئ
وینې دې څپې سوې، ساړه څاڅکي دې اورونه سول

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستې دي سوې غاړې د کلونو له خمار څخه

ختم دې خوبونه سول، سرکښه دي موجونه سول.

يا دا:

زما کندهاره د زمرو وطنه

زما د سرکښو پښتنو وطنه

څونه ياغي يې، صدقه دې سمه

د نافرمانو جنګيالو وطنه.

يا دا:

هسکه پاميره د غرونو ميره
بيا دې پرتې دي واوري پر ږيره
بيا دې لمن ده له کيسو ډکه
د چا له فتحې، د چا له ويره
لا دې لړزيږي له قهره موتي
لا دې سينه کې زلزلې پاخي
لا دې مستيږي جنګ ته رګونه
لا دي پر ګارو سپلونه ناخي

له ورکې مېنې څخه چې تر پايکوبه راسو، نو داسې احساسوو، چې د رزم د تود سنګر څنې د تغزل په لاره کې د راز و نياز د سوز او ګداز خوا ته يو څه نژدې کيږو، د مقاومت او حماسې انګازې په دې غونډ کې هم شته او له شوره نه دي لوېدلي، خو د مينې او مستۍ، بېلتون او وصال، سوز او ساز نغمې، د ادب روحنوازۍ سره په کښې سندرې بولي. هغه څه چې په دې غونډ کې نوي راڅرګند يږي، هغه د معرفت او عرفان څرکونه دي، چې د لفظونو په سپېڅلتوب کې ځان ښکاره

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. عرفان او معرفت په نړیواله سطح د هرې ژبې په ادبیاتو کې ځانته مقام لري چې د جهاني په شعرونو کې هم د معرفت څرکونه لیدل کېږي.

ته مې سُر د لېونتوب یې

ته زما د جنون راز یې

هم ناظم یې، هم مې نظم

ته هم سوز یې، هم ګداز یې

زه له کومې فنا تښتم

چې اغاز ته مې انجام یې

دومره پوه یمه چې ته یې

هم وجود یې، هم جلوه یې

تصویر ستا د جمال زور دی

محفل ستا د لمبې شور دی.

زما په نظر کوم ادبیات چې عرفان او معرفت ته لار نه لري، وچ او بې روحه وي. معرفت د ادب د سپېڅلتوب جوهر دی او شاعر د دغه جوهر پېژندونکی، شاعر د معرفت د لارې هغه مالک نه دی چې د طبیعت بېلې بېلې دورې یې طی کړې دي، له نفس سره یې جهاد کړی، عبادتونه یې کړي او دې مقام ته رسېدلی دی. شاعر د الهام خاوند دی او الهام خدایي موهبت دی، چې شاعر ته ورکړل شوی دی. هغه د دغه الهام په وسیله د اشراق او شهود کوڅو ته ننوتلی، د ځان او له هغه سره د پاک ترونې د اړیکو زړه وړونکې نغمه ږغوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه رباب تـه مي شهباز يې

زه نغمه يم، تـه مي ساز يې

زه مجنون، ته مي جنون يې

زه محل تـه مي ممتاز يــې

د شاعر په تېره ټولګه او بيا په پايکوب کې چې بل ځانګړتوب وينم، هغه د شعر په ژبه د خپلو هم عصرو يا سيالو شاعرانو سره د زړه خواله ده، چې کېداى شي د ده زخمونه او يا له هېواد څخه ليريوالي درد بـه پـرې تسل مـومي. هو ! کله چې انسان د يوازېتوب او ليريوالي پـه کـړۍ کې محدود پرې، نو هغه چاته ړغ کوي، چې د ده د دردونو درک او دده درد احساسولاى شي. جهاني په دې ټولګه کې هم تنوع لري او هم يې د بيان انداز شاعرانه او له ښکلا سره مل وي.

د سباوون په تمه د شاعر درېيمه ټولګه ده چې د مرحوم پوهاند علامه عبدالشکور رشاد په ليکنه پيل کېږي. هغه د (باغي او مبتکر شاعر) تر سرليک لاندې تر څو خبرو وروسته وايي: زه چې د ده تراني وايم يا يې اورم، نو ګومان کوم چې د ده پر نغمو مستې ناخي او د ده ترانو تـه ښاپېرۍ اتڼ اچوي.

د علامه رشاد مرحوم د عالمانه او شاعرانه نظر وروسته د نورو معاصرو ليکوالو ليکنې راغلي دي او بيا د جهاني د شاعرۍ په سباوون کې دې ته ملتفت کېږو چې دلته انساني غمونه، دردونه او محروميتونه پـه يـوه بلـه جامـه کې چې رنـګ، نـژاد او جغرافيـايي کرښې نـه پېژني، ځان راڅرګندوي. د پښتو له فولکلوريک ادب څخه نيولې، د لرغوني يونان تر اسطورو پـورې د ايراني ادبياتو له ژباړې، تر انګرېزي ادبياتو پورې د ده د شعر موضوع جوړوي. دلته شاعر د اوج خوا ته په ډېرې چټکۍ روان دى او د هغه مطالعې او مشاهدې په نوي رنګ او انداز کې نمود او اظهار ته لاره پرانيستلې ده. جهاني دلته جهاني شاعر دى. د (طلاق، زما لار، فينسي ځه مخ ته دې ښه سه) او نورو داسې شعرونو کې د ادب ښکلاييز صنعت د پيغام او ابلاغ سره سره د ساد ګۍ په پيرايه کې ډېر ښه ساتلى، چې په زړه ننوزي. د (طلاق) د شعر يوه برخه به راوا خلو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورکلن زوی را سره دی پر لار

او یو رسا وړوکی ځوان ښکارېږي

مور یې و ده ته حرف په حرف یادوو

په کلماتو چې دی نه پوهېږي

ده ته د لوبو سامانونه ښیو

خو نن یوه کلمه پته ساتو

هغه خبره چې زما زړه سوځوي

نن مور طلاق اخلو او دا خبره

زما ستونی سوځي، راته خوله سوځوي

راځئ چې د فرانکه سیناترا د وروستۍ سندرې (زما لار) څو بیتونه هم غوره کړو:

نژدې سوی یم د ژوند وروستۍ شپې ته

مخامخ یم د ژوندون وروستۍ پردې ته

واوره دوسته زه یې سپینه درته وایم

چې په څه لرم باور، هغه به ستایم

په سباوون کې شاعر د پښتو په فولکلوریک ادب کې هم د خپل تخیل ځواک د لومړي ځل لپاره ازمویلی او د پښتو متلونه یې د نظم په خوږه ژبه د تحلیل او تفسیر تر پولو پورې رسولي دي، چې یوه نمونه به یې راواخلو:

که د خره په نصیب سوي وای ښکرونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرول بـه یـې نسونـه د غـوا یـانـو

سل کلن کورونـه وران پـه یوه ورځ کړي

خـدای دي ژغـوره له ظالمو حاکمانو.

د جهاني په دې ټولګه کې د محتوا تنوع، غنیتوب او ابتکار تر نورو وړاندینیو ټولګو زیات دی او ورسره ورسره د رنګونو سیوری هم ډېر دی. دلته چې هرې خوا ته د سترګو تور اوړي، نو د ښکلا او هنر درشلونه ورته هرکلی وایي او د استعارو، تشبیهاتو، کنایو او سمبولونو په تفسیر یې د ښایست خوښونې ذوق ته تسکین رسېږي، لکه دا بیتونه:

چې د زلفو شپې یې خال په غېږ کې واخیست

د فلـک پـه شبسـتان کـې قمـر وسـو

تبـسم یـې د غوټـیو خـولـه کـړه پـټه

د ښکـلا هجـوم یـې کـورد اذر وسـو.

یا دا:

د بڼو پر څوکه ژوند دی پاتېـدلای سم، که نه سم

لکه اوښکه پر باړخو دي رغړېدلای سم، که نه سم

زما د پلونو نښـې د اغزو له څنګه مه څـاره

بوی رنګه پردی سوم د غونچو له ښاره ووتم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغـزي دي د تنـاکـو رنگـولو تـه راوزي

مجنونه دې د ښتو نوته راځې که نه راځې

شپېلۍ د جهاني څلورمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو، سندرو، ازادو او منظومو شعرونو غني ده. شاعر دلته په غزل سرايۍ کې خپل ځواک ازمايلی چې د ختيځې شاعرۍ روايت دی، هغه د شاعرۍ په دغه ډول کې هم بريالی ښکاري. غزل په روانۍ او سادګۍ سره وايي او د هغه انګازې د زړونو کورونو ته رسوي، د شاعر دا ټولګه هم له تنوع څخه ډکه ده، خو د مستۍ او بېباکۍ څپې په کښې هم په شور او زور کې نه دي، لکه په وړاندينيو ټولګو کې، ممکن دليل يې دا وي چې دلته شاعر د ژوند په هغه مقام کې دی چې بايد دغه توکو ته پام وکړي او بله خبره دا چې د ده د شعرونو له طرحو څخه ښکاري، هغه دا چې د ده د ذهن ذخيرې د ډېرو موادو څخه ډکې شوې دي او اوس کولای شي چې د خپل شاعرانه بيان انداز ته ډېرې لارې ولټوي او پر خپل تخليقي صلاحيت باندې ډېرې نوې او بکرې تجربې وکړي. دلته د هغه تنده يوازې په غزل، ازاد نظم او نورو باندې نه ماتېږي، بلکې غواړي قصيدې ووايي او د اسطورو په افسانوي ښارونو کې خپل د خيال وزر بيا بيا پرانيزي. په کيسو او نکلونو کې د تړلو خورجينونو رازونه په سوځنده لمر کې د مهار کړيو اوښانو په کتار کې په نښه کړي او داسې ښکلی انځور ورڅخه جوړ کړي:

سـره غرمـه، سـوځنده لمـرو، سـور بيابـانو
کمکـۍ اوښـه وه پـه پـای کـې د کـاروان
درونـد يـې بـار وربانـدې ايښـی د سـامانو
غوټـه کـړی يـې پـه مـور پسـې پېـزوانو
چـې هـر څـو يـې پـه کولـه رباطونـه
نـه مزلونـه خلاصـېدله، نـه دښـتونه
پـه ژړا ژړا يـې ږغ کـړل خپلـې مـور تـه
خدايـه څـه مهـال بـه ورسـېږو کـور تـه.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپېلۍ کې د معرفت څرکونه هم تر پخوانیو ټولګو ډېره ځلا لري او د شاعر په غزلیز تخیل کې د حق او حقیقت ذرې د رڼا د غبرګې را اوچتېږي، څو نمونو ته به تم شو:

قاصده لاره مې پیدا کړه، منت مه باروه
هره ناره چې نن وهمه، تر جانانه ورځي
ما د کلیم له کوره راوړله د نیل خیالونه
اوس مې په طور کې هر اواز تر لامکانه ورځي.

یا دا:

د وصال په نوم ایره سي، سوځېدل یوه پلمه ده
د اوربې بقا کیسه ده، د فنا خبرې نه دي
د غونچو پر پاڼه پاڼه آئینې د جانان اوري
دا راځي له کومه لوري، زما و ستا خبري نه دي.

جهاني د شپېلۍ په سوځنده نغمو کې د ښایست په ټاپوګانو کې خپل یون ته لوری ورکوي او ځان تر کوه طوره رسوي. (کوه طور) د شاعر پنځمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو پیل کېږي، ازاد او نوي نظمونه په کښې د داستانونو او متلونو لاره پرانیزي. هغه دلته هم خپل وطن، ټولنې او انسانیت ته متعهد دی او یوه شېبه یې نه هېروي. د رومانتیزم د زړه وړونکو او روحنوازه انګازو سره د التزام او مسوولیت لمنه ټینګه نیسي او د ریالیزم د کاروان له جرس سره یون کوي. داستان او متلونو ته د شعر ژبه ورکوي، د راز او نیاز کوڅو ته ځي او د بي بي رابیا یا رابعهٔ مصرۍ تر بورجله ځان رسوي. دلته هم شاعر د شعر د طرحې په برخه کې برلاسی دی. متنوع او بکر موضوعات په شعرونو کې رانغاړي. شعري ځواک او د تخیل اوچتوالی یې د اوج پر لورې روان دی او پر ذهن یې د خیالونو باران اورېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله يوازي ستا ښکلا په ټول جهان کي وينم

کله دي ستر ګي په هر ستوري د اسمان کي وينم

ذره ذره دي په عالم کي، هم په ځان کي وينم

ته لکه غشی د ازل سم پر سينه لګېږي

ښايستې خنګه مي پر ستر ګو باندي ښه لګېږي

او يا دا بيتونه:

دا ته راتله راتلېږي، که دي خيالونه رالېږل

پر زړه باندي مي يو په يو يادونه اورېدل

دا ته يې په ژړا، زه دي ورو ورو پخلا کومه

ته ستر ګي کړې راپورته زه دې اوښکي پاکومه

د ناز په سو ګندونو دي سلګۍ کراروم

په سرو ستر ګو موسکۍ سې، درنه هېر سي څه ويل

پر زړه باندي دي يو په يو يادونه اورېدل.

د خيال تر دې غني بارانونو چې يو څه تېر شو، د جهاني په دې ټولګه کې هم د عرفان او معرفت څپې په پوره شور او ځوږ سره يو د بل له غېږې راپورته کېږي او له ازله تر ابده د يو جرس يا يوې نغمې رازونه بيانوي.

په تنهاکو کي مي کړل ستري د اغزيو د کور غشي

په خلوت کي مي پيدا کړې، نور به ذکر د رابيا سم

له خليله تر منصوره هنګامه د نار او نور ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه پـــــتېږ، تـــــه مـــــې لمبـــــه يـــــې، اوس بـــــه څرنګـــــه تنهـــــا ســـــم
لـــــه ازلـــــه تـــــر ابـــــده يـــــو جـــــرس، يـــــوه نغمـــــه ده
د حيـــــرت پـــــه قافلـــــه کـــــې کلـــــه طـــــور، کلـــــه ســـــينا ســـــم

او بيا چې د هغه لافاني ذات سره د خپل ځان او د هغه د اړيکو رنګين داستان بيانوي، نو د خپل فاني وجود اقرار په دې ټکو کې کوي:

دومره پوه يم، ته به يې او زه بــه نه يم
ستا لمــبې به اسمانـي، زه به ايره يم
ته باقي يــې، زه شبېه غوندي تېرېږم
د برېښنا په څېر پړکېــږمــه ورکېــږم

او بيـا چې زمـوږ د دور منلـی جهـاني د حجتـه الـوداع، بې بې رابيـا، کـوه طـور لـه ذهنـي سفره راستنېږي، نو د راز او نياز درشل خلاصوي، هغه راز او نياز چې له مجازه نيولې تر حقيقتـه پـوري د جلال او جمال په سندره پای ته رسېږي او د حقيقي ښايست په رڼا پسې د پتنګ پـه شـان پـه سـوو وزرونـو الـوزي او ځـان يـوه مقـام تـه رسـوي. هغـه مقـام چې ده تـه د جانـان د کوڅـو لـوری او لارې ورښيي. راځئ چې د جهاني راز او نياز نومې ټولګې ته پښه نيولي سو، چې څه وايي؟

کله چې لوستونکی راز او نياز پرانيزي، نو وار له واره په هغه باندې عاطفي ږغ کېږي، ځکه چې هغه دا مجموعه خپلې مرحومې او معصومې مېرمنې ته اهدا کړې ده، چې ناڅاپي ابدي بېلتـون يې د شاعر پر روح باندې ناڅاپي زلزلـه راوستلې ده. د کتـاب لـه پيـل څخه چې د نـورو شـاعرانو منظومې پېرزوينې جهاني ته په کښې راغلي، تېر شو، نو د لوستونکو د ذهن کړکيو او د هلېزونو ته د تراژيديو سيوری لاره کوي.

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو ! غم او دوک چې د انسان د ژوندانه د حقیقتونو یو حقیقت دی، د پردېس جهاني پر جونګړه هم مېلمه شوی او هغه د دغه غم کړنې د شعر په ژبه انځور کړې دي. دا سې ښکاري چې دلته د ده په شاعرۍ کې په لومړي ځل هغه تراژیدي ځان ښکاره کړی:

د خوبونـــــو تـــــر محلـــــه لکـــــه ســـــتوری هســـــي راغلـــــم
هـــــم دي اوښـــــکه د یعقـــــوب کـــــړم، هـــــم دي تـــــور د زلیخـــــا کـــــړم

د خیـــــال پـــــه رنګولـــــو پســـــي بیـــــا راغلـــــی یـــــم
رنګرېـــــز نصـــــیبه نـــــن درتـــــه پخـــــلا راغلـــــی یـــــم
جلـــــوه دي پټومـــــه لـــــه نظـــــره د اغیـــــارو
جانانـــــه کـــــوه طـــــور تـــــه دي تنهـــــا راغلـــــی یـــــم

د غمونـــــو لـــــه محبســـــه د خپـــــل خیـــــال جنـــــازه وړمـــــه
د شـــــبنم پـــــر اوښو راغلـــــم، د شـــــبنم پـــــر اوښو ځمـــــه
ماتـــــه مـــــه تویـــــوه اوښـــــکې، ماتـــــه مـــــه رونـــــوه شـــــپې دي
د ازل کنعـــــان تـــــه ولاړم نصـــــیبونه خرڅومـــــه.

جهاني په دې ټولګه کې په پوره مانا هغه شاعر دی چې د کایناتو انځورګر او د ښایست مفسر دی، په (ته هم ښکلې، هم ښکلا یې) شعر کې خپله نظریه د قران پاک د السجد اووم ایت ته (الذي احسن کل شی خلقه) ته نژدې کوي او د پښتو د کلاسیک شاعر کاظم خان شیدا له نظریې سره یې پیوندوي چې وايي: (د خدای پاک د جمال په وجه کاینات ښکلي دي). د جهاني د دې شعر څو بیتونه داسې دي:

زه دي ویـــــنم کرشـــــمې دي د هـــــر ګـــــل پـــــر پـــــاڼو څـــــاڅي
لـــــه شـــــبنم ســـــره اورېـــــږي، لـــــه رنګونـــــو ســـــره پـــــاڅي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـــره ځانګــــه دي جـــونګړه لــــه هـــر بـــوی ســـره پيونـــد يـــې
د غونچـــو پـــر لمــــن اوســــې، پــــه غوټيــــو کــــي خرګنـــد يـــې

ښــــکلا ســــتا د جمــــال عکــــس، ښــــکلي ســــتا د قلـــم زور دی
لــــيلا ســــتا د کمــــال برخــــه، مجنــــون ســــتا د لمبــــې شـــور دی

تــــه د هــــرې مينــــې کــــور يــــې، تــــه د هــــر محبــــوب وصــــال يـــې
تــــه د هــــرې ښــــکلا رنــــګ يــــې، تــــه د هــــر ښايســــت کمــــال يـــې

د هســــتۍ پــــر لمــــن خپــــور يــــې، لکــــه لمــــر د عــــرش د بامــــه
ټولــــه ســــتا د نــــوم نــــاره ده، لــــه منصــــوره تــــر خيامــــه.

دا و د جهاني شعري يون ته ډېر لنډ نظر. بايد ووايو چې دا نيمګړې ليکنه د جهاني د ټولې شاعرۍ چې هستمنه ځواکمنه شاعري ده، د جزئياتو د هنريت او شعريت د شرحې نماينده ګي نه شي کولای. که چېرې مورږ د هغه د شاعرۍ پر جزئياتو باندې خبرې کړې وای، نو په دې ليکنه کې به مو د هغه د يوې حماسې يا قصيدې حق هم نه وای ادا کړی. ګلونه ډېر، خو زمورږ ځولۍ تنګه وه، په دې وروستيو کرښو کې به دومره ووايو چې جهاني په خپلو شعرونو کې د يوه لوی ملت غم، درد، مينه، جګړه، سوبه، مظلوميت او مقاومت ابدي کړی دی، هغه خپل د شعر لوستونکی لاس نيولی د رنګونو او خيالونو جهان ته بيايي. د بوډۍ په ټال کې يې کښېنوي او د حال سندرې ورته بولي. راځئ د جهاني شعرونه د سيند د هغو مستو او سندريزو څپو سره تشبه کړو، چې يو د بل د غېږې رازېږي او د مځکې په غېږ کې له (الستـه) تر ابده د شور نغمه ږغوي. عمر يې ډېر او تخيل دې يې اوچت وي. (١٣)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

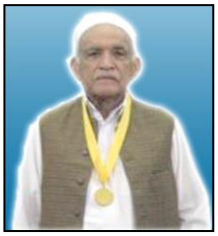

ډاکټر اسرار

د جهاني شعر

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا نوې چاپ کېدونکې مجموعه راته د پیرمحمد کاروان په لاس د څو کرښو لیکلو لپاره راکړل شوه. زه د جهاني له خواږه او رنګین شعر سره د ده د ړومبي کتاب (ورکه مېنه) په لوستلو سره اشنا شوی وم، په کوم مې چې یوه مختصره غوندې تبصره لیکلې او په (سپېدې) پېښور کې چاپ شوې وه. په دغه لیک کې ما ویلي و چې د جهاني د شعر د ښکلا راز د هغه د شعر په روانۍ، د جذباتو چپو او په سپېڅلې رنګینه ژبه جوړو شویو ښکلو روماني تصویرونو کې دی. په نظم کې یې هم د غزل علامتونه، لکه جام، خم، ساقي، میکده، میخانه، پېمانه، می، شراب، زلفي، رخسار، شونډې او داسې نور کارولي او شاعرانه تصویرونه یې پرې رنګین کړي دي. جهاني دغه رنګین اسلوب برقرار ساتلی دی. په دې نوې مجموعه کې ګڼ شمېر ازاد او نیم ازاد نظمونه او یو څه غزلونه شامل کړل شوي دي. داسې ښکاري چې ازاد شعر د جهاني د خیال د نیلي د ځغاست خوښ میدان دی، ازاد نظم چې د قافیو، ردیفونو او بحرونو په غیرموجودګۍ کې د کومې خوږې رنګینې ژبې او په شاعرانه فضا کې د شعور د رڼو پلوشو، د تخیل د لوړتیا او د جذبې د رېښتینتوب غوښتنه کوي، جهاني د هغې خیال ساتلی دی، ولې ازاد نظم که هر څو د وزن، بحر او عروضو د پابندو نه ازاد وي، خو د داخلي ساختي تنظیم، د خیال د وحدت او تاثیر د وحدت نه ازادي یې ښکلا او قیمت کموي. ازاد نظم ته نظم وایي ځکه چې په دې کې به یو قسم له داخلي او ساختي وحدت او آهنګ موجود وي، که دا نه وي نو بیا به ورته د نظم د نوم ورکول مناسب نه وي. د جهاني ازاد نظمونه سیوا د یو څو نه نور ټول په دې کنډه پوره خېژي. د جهاني غزل هم رنګین روماني مترنم او مقصدي دي، ولې په غزل کې یې د اسلوب ځانګړتیا د نظم هومره جوته نه ده. د جهاني سوچ، فکر او خیال د نوي وخت د تقاضو سره سم مترقي او ریالیستي دی. د خپلې خاورې، وطن او قام سره یې پوخ تعهد یا کومټمنټ (**Commitment**) دی چې د قام او وطن د درد ورله نغمه خوږمنه او اغېزمنه کړې ده.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعرونو د یو کتاب په سریزه کې د دغه کتاب د بېل بېل نظم او د بېل غزل د جاج اخیستو په ځای زه د کتاب په هکله د یو مجموعي تاثر د پېش کولو په حق کې یم، ما چې د جهاني د شعر په هکله کوم ښه تاثر کړی دی، د هغې د امتحان د پاره ما دا مسوده خپلو څو معاصرو ملګرو ته وار په وار د لوستلو او د رایې د پاره ورکړه، چې وګورم زموږ هغه معاصر ملګري، چې جهاني یې نه لیدلی، نه اورېدلی او نه یې د دې نه وړاندې لوستلی دی، د ده د شعر په هکله څه وایي؟ ملګري قیصر اپریدي ورته د الجهاد نماینده شاعر ووایه او راته یې ولیکل چې:

(ښاغلي عبدالباري جهاني هم د انسان د داخلي او خارجي محسوساتو یو داسي نماینده قلمکار دی، څوک چې د بشري الميو او طربيو تفسير او تفصيل د غزل په نازکو شونډو بيانوي. ولې چې په غزل کې يې د الجهاد ماده راټينګه شي، نو د نظم خورا پراخه اغېز واخلي او چې د جذبې او شدت زور يې په دې هم مطمئن نه شي، نو بيا د ازاد نظم په فضاګانو ورګډ شي، ده د رديف او قافيې زيان قبول کړی، خو د اظهار تقاضا نه ضايع کوي).

ملګری پریشان داودزی وایي:(عبدالباري جهاني هم په ننني پښتنه شاعرۍ کې د خپل افغاني فکر او نظر د سپېڅلتوب او د شعري فن او اسلوب د انفرادیت په اساس په مستقبل کې د یاد وړ سخنور دی. ښاغلي عبدالباري جهاني چې د کورنۍ افغاني جګړې کوم زخمونه خوړلي، نو موږ يې په خپل روح کې جذب کړي دي او بیا یې دغو ژوبلو احساساتو د غزلي شاعرۍ د توریو ګلګونه جامه ور اغوستې ده. ښاغلي که یو شعار ورته خیال هم منظوم کړی دی، نو د شعار اندازې له عیبه یې محفوظ ساتلی دی او زما په عقیده هم دغه خوبي د عبدالباري جهاني د شاعرۍ د ذکر وړ خاصه ده).

ملګری مشتاق مجروح وایي چې: (دومره ښه شاعري ما د افغانستان د شاعرانو نه وه لیدلې).

د مردان محمد اقبال لیکي چې: (دومره مترنم الفاظ یې استعمال کړي دي څه ته چې شعري لفظونه وایي، جهاني په خپله حواله د ولس او د ولس په حواله د خپلې مشاعرې خبرې کوي، په خپله آینه کې وطنوال او د وطنوالو په آینه کې د معاشرې تور سپین، برګ چوپړ، رانېه او تت عکسونه ویني، بیا د دغو عکسونو خط و خال د لفظونو په رنګونو د خیال په ښایستونو او د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهې مشاهدې او تجربې په هنر داسې په پام او احتياط وړاندې کوي، چې هر چاته په کې خپله څېره هم هغه شان ښکاري، څه چې يې کردار او عمل وي. د سپرلو په وږمو کې ورته د خپلې خوږې خاورې د ليلا وربښميني زلفې ياديږي او د خزان په سپېرو بادونو کې ورته د خپل ولس وران ويجاړ کورونه او رېژې رېژې پاره پاره زړونه يادېږي. شاعري کوي، د خپل وطن د جدايۍ غم هم اخيستی دی. د وينو سېلاب ته د بند وهلو تابيا هم کوي، ورور وژنه يې هم وژني، د خويندو ميندو د پړونو لوپټو د حيا غم يې هم خوري، خپل جذبات يې په قابو کې دي او چيرته هم د ذهني انتشار يا د جذباتي چپاو ښکار شوی نه دی).

ښاغلي م، ر شفق راته وليکل چې: (د عبدالباري جهاني دا ټوله شاعري خپلې خاورې، خپل هېواد او خپلې ټولنې سره د شاعر د کلک تړون څرګندونه کوي. د ده شعرونه د احساس بخرې دي. د ده جذبې د ضمير پلوشې دي. جهاني يو ملي شاعر دی، د خپلو رواياتو، تاريخ او ثقافت په رموز رسېدلی او د خپل ولس په نفسياتو ښه پوهېدلی شاعر دی، د هغه په وطن اور بلېږي. د غه مست او ښايسته وجود نه ورتېرېږي او نړېږي، ګير چاپېر ماحول وينې وينې دی، سترګې يې داری وهي، د زړه نه يې څړيکې پورته شي، خو فکر يې دومره روغ، شعور يې دومره پوخ دی، چې د ايمان او عقيدې پښې يې چېرته هم نه دي لوېدلې. تکو تورو بوږنوونکو شپو کې هم د سبا پلوشېويني، ښه په اخلاص او يقين سره وايي چې د ظلم کاسه به نسکورېږي. استعماري دسيسې به خاورې ايرې شي او په شېرينه ځمکه به بيا يو ځل د خوشحالۍ اتڼ جوړ شي.

بيا به شنې پيالې وي ډکې له سرو ميو
د حميد د ترانـو دور بـه بيـا سـي.

اندېش شمس القمر چې په رايې او داد ورکولو کې ډېر محتاط يادېږي، راته وويل چې: (دا خو ډېر ښه شاعر دی، ژبه، لفظونه، محاورې او تخيل يې شاعرانه دي. ما چې د افغانستان کوم شاعران لوستلي دي، جهاني د هغو ټولو نه په بل رنګ دی، ښه رنګينه او مړه شاعري يې کړې ده).

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې يو څو ملګرو د تاثراتو په رڼا کې زه دا په يقين سره ويلای شم چې د جهاني په شعر کې دومره اغېز او راښکون دی، چې که هر څوک يې لولي او اوري، نو خوند به ورکوي. د جهاني په شعر کې دا خوند او اغېز د جذبې صداقت، د تخيل لوړتيا، د ژبې رنګيني او د اظهار ځانګړی انداز پيدا کړی دی. مضمون او خيال که هرڅومره هم اوچت او ښکلی وي، خو چې په نامناسب، بې جوړه، بې خونده، غير فصيح يا بازاري ژبه کې وړاندې شوی وي، نو د شعر قيمت يې پرې کمېږي او جمالياتي ذوق يې نه قبلوي. د جمالياتي ذوق او حسن تسکين خوشحالي او اطمينان د آرټ پخوانۍ او بنيادي وظيفه ده. که يو فنکار او نقاد دا بنيادي خبره هېره کړه، نو که هغه هرڅومره هم علمي، نظرياتي فلسفيانه، اخلاقي او مذهبي خيالات او مضامين وړاندې کوي او د بحث لاندې يې راولي، هغه به په خپل ځای علمي، نظرياتي فلسفيانه اخلاقي او مذهبي ارزښت (اهميت) لري، ولې فني او جمالياتي ارزښت به يې له لاسه ورکړی وي. د آرټ او فنپارو د څېړلو او سنجولو لپاره ډېرې نظريې او طريقې منځته راوړل شوي دي. کومې چې د بېل بېل اړخ نه د آرټ جاج اخلي. دا بېلابېلې طريقې (ميتودونه) په خپل خپل ځای د اهميت وړ دي او په آرټ پوهنه او شعر پوهنه کې د لوستونکو مدد کوي، ولې د يوې فنپارې په هکله اخري فيصله د هغه نقاد وي، کوم چې د لوستونکي په زړه او دماغ کې پټ ناست وي. زه په خپل زړه او ذهن کې د پټ ناست نقاد له خوا د لوستونکو په زړونو او مزغو کې پټو ناستو نقادانو باندې زېری کوم چې جهاني د خپلو خوږو رنګينو او خوږمنو نغمو مجموعه تاسو ته ډالۍ کوي، هيله لرم چې خوښه به مو شي. (۱۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمود اياز - کوټه

د تخيل پر ارټ ګېلري يو اجمالي نظر

د جهاني د فکري او تخليقي قوتونو کوټلې جاج اخيستل زما په خيال زښت ګران کار دی، ولې چې د دوی د شعري هنر، د دوی په شاعرۍ کې د الهام او ابهام ښايست او د دوی پـه شعر کـې د دوی د تخيل د ناتمامې دنيا سيل کول، هغه هم د موصوف د شعري ټولګي د قرائت په رڼا کې که نـاممکن نه دی نو ګران کار خو ضرور دی. که په دقيق نظر د دې تکړه شاعر د شعري کاوشونو پلټنه وشي، نو په خصوصي توګه هغه لوستونکي چې کوټلې مطالعه لري په دې ويلو به مجبور شي چې جهـاني د شعر ويلو په اړه خپل يو فکري نظام لري. په کومه نړۍ کې چې هغه اوسي، د هغې نړۍ په هکله هغه خپل ويژن لري او ورسره- ورسره د شاعرانه احساس يو خوږ او شېرين تصور هم د جهاني د نظم د کوټلي مطالعې قاري په ورين تندي د دې حقيقت اثبات کولای شي، چې د موصوف لـه شـاعرۍ څخه د نعره بازۍ بې ځايه تاثر نه را ولاړېږي. که رېښـتيا ووايم، نـو د نعـره بـازۍ تـور پـر يـو شـمېر شاعرانو په اسانۍ سره لګول څه، بلکې لګول شوی دی. داسي شـاعران پـه عمـومي توګـه مـدام د عارضي وخت لپاره د داد اخيستلو پامتدار وي چې زه يې د شعر د عظمت په اساس يـوه ډېـره لويـه تاواني سودا بولم، ولې يو مجسمه ساز کله هم خپله مجسمه په قيمت نه خرڅوي، ځکه چې د هغـه په خيال د هغه د مجسمې قيمت څوک پرې کولای نه شي.

د شعر په اړه داسي رويه زما په نزد يوه شرمناکه رويـه ده، د نومـوړي د شعري رياضت او شعري تجربو د کماحقه مطالعې پس زه په دې ويلو وارخطا نه يم، چې جهاني د غزل په مقابله کې پر نظـم باندې زيات ګرفت لري. داسې محسوسېږي لکه د هغـه پـه ذات کـې چـې يـو فطري نظم ګـو شـاعر ميشت وي، ولې چې د هغه په ځينو نظمونو کې د هغه علامتي اظهار د بلاستايني وړ دی. په دغه تناظر کې دومره ويل به مناسب وي چې د موصوف لپاره د هغه رېښـتينی احسـاس او فکـر د لـوی وياړ او افتخار باعث ګرځي، ولـې هغـه چـې د خپلې شخصـي تجربې او مشـاهدې پـه رڼـا کـې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخليقي سفر پر کومو لارو سم شوی دی هغه هره لار تر هغې مېنې پوري رسېږي، چې د جهاني "ورکه مېنه" ده.

که زه دې "ورکې مېنې " ته د جهاني ورک جنت ووايم نو زياتوب به نه وي ولې چې دا د شاعر د شعور او ادراک هغه مقدسه مېنه ده، کومه چې هغه د لټولو پس و درست بشريت ته په سوغات کې ورکول غواړي، دا ځکه چې هغه دې حقيقت ته رسېدلی دی چې د خوف او وحشت په دې نابلده دنيا کې د بشر لپاره سا اخيستل هم يو ډېر لوی عذاب دی. د يو شخصيت مسلک چې لېونتوب او مذهب يې عقيدت او محبت وي. د داسې چا له داخله به مدام همدغسې ازانګې را پورته کېږي، کومې چې د موصوف د نظميه شاعرۍ توری- توری موږ ته په خپل شېرين ترنم کې اوروي. په دغو دردېدليو نغمو او سندرو کې هم د دې ستړي وطن د زخم- زخم وجود ملهم شته او هم پکې د يو لازوال احتجاج يوه لازواله مبارزه- داسې سندري او نغمې موږ لامحاله له دې تريخ حقيقت سره اشنا کوي چې بتان ماتوم.

نن چې په نړۍ کې له بشريت سره د دهشت ګردۍ يا ترهګرۍ په نوم کومه لوبه روانه ده، زه يې په خپل شخصي فکر ډېره وېروونکې او له غضبه ډکه لوبه ګڼم. د دې تريخ حقيقت نه هيڅوک انکار نه شي کولای چې نن يواځې بشر نه، بلکې د بشر احساس هم وارخطا او وېرېدلی غوندې ښکاري. نن چې دنيا له کوم غير يقيني حالت، ستړيو او ستونزو سره مخامخ ده. د ژوندګۍ جنت په يو "دارالاوهام" بدل شوی دی. د دغې بې حسې فضا په ردعمل کې محبت او عقيدت د نفرت په تور خوب او لوګي کې داسې ورک شوي دي، لکه د دنيا پر دې ويړه سارا چې محبت هيڅ وجود نه لري، خو ريښتيا دا ده چې محبت نن هم په خپله شپېلۍ کې بشريت ته د مستۍ او لېونتوب هغه نغمه اوروي چې موږ يې د ازلي سندري په نوم پېژنو. د جهاني ځينې نظمونه کټ مټ د محبت د همدغسې شپېلۍ په څېر ما محسوس کړی لکه هغه ازلي سندره چې راته اوروي کومه چې د محبت او لېونتوب نه را زېږېدلې ده.

د درنو- درنو وسلو په دغه بېځايه منډه کې بنيادم نن خپل اصل شناخت بايللی دی، ولې چې هغه د خپل اصل رول نه مخ اړولی او د ماديت پرستۍ او ظاهرپرستۍ احرام يې اغوستی دی، ځکه د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبت او عقیدت له جو ماته چېرې لرې خپلې ورځې او شپې تېروي، د همدغه صورت حال په اړه زموږ عبدالباري جهاني پوښتنه کوي چې دغه احسن تخلیق چې موږ یې د انسان په نامه پېژنو، اخیر په کوم لوري مخه کړې ده؟ همدغه سوال زما په فکر د نن تر ټولو اهم سوال دی. د جهاني شعري روایت په اصل کې زموږ لپاره د دې ناترسه او ناروا دور یوه منظومه لساني خاکه ده. ګوا د محرومیو په چارپېرچل کې د یو کامل امید، د مثبت جهت د جواز په اړه د دغې شاعرۍ تر ټولو لویه حواله ده، ولې چې هغه دا پخه عقیده لري چې د لېوانو دا خونړۍ ځنګل بیرته په یوه ښکلي جنت کې بدلېدلای شي او د انقلاب له لارې دغه بدلون صرف او صرف شاعران راوستلای شي، ولې هغه خبر دی چې د شعر په مقدسه ژبه کې دغه فطري طاقت او قوت موجود دی، چې هغه د ټولنیز شعور په را بیدارولو کې د ذهنونو او زړونو خیرې او زنګونه د همېشه لپاره صفا کولای شي. موږ په معنوي لحاظ د شاعر د دغې فلسفي لنډیز په څو توریو کې داسې را غونډولای شو، چې د نړۍ او بشریت سره د تړلیو رشتو په تناظر کې چې شاعر کوم خوبونه لیدلي دي هغه بې تعبیره نه دي، ولې هغه چې په کوم سپېڅلي احرام کې دغه حیات نغښتی لیدل غواړي همدغه د هغه د فکر و نظر اعجاز دی.

که شعر د یو مقدس تصور د تفسیر دویم نوم دی یا د لوړې درجې یو آرټ دی، نو بیا به دومره ویل مبالغه نه وي، چې شعر ویل له عقل سره هیڅ علاقه نه لري. دا د وجدان او الهام شی دی، شاید دغه وجه ده چې په یوه پوره پېړۍ کې که هم یو لوی شاعر (لوی ذهن) پیدا شي، نو دا تر یو غنیمت عظیم کم سوغات نه دی. و هر چا ته شاعر ویل د ادب په مذهب کې د یوې ګناه کبیره مترادف عمل دی. حال دا چې د یو څو شاعرانو د شاعرۍ نه پرته زه د پښتو د شعري روایت څخه مطمئن نه یم. نن هم زه د یو شمېر شاعرانو د شعري کاوشونو ښکاره ملحد یم، سوب یې دا دی چې د ګوتو په شمېر یو څو مجموعې داسې شته چې هغو ته شاعري ویل کېدای شي. پورتنی ذکر شوی مجلس ما د هندوانو د دغې عقیدې په تناظر کې وکړ، د دوی دا پخه عقیده ده چې: "چرته چې د یو شاعر فکر او سوچ رسېدلای شي هلته د لمر وړانګې هم نه شي رسېدای" او که زه دا ووایم چې د لفظونو زرګري که ناممکنه نه ده، نو ګرانه ضرور ده. کتاب خو پرېږده د یو مضمون یا یو نظم په صورت کې یو فنپاره خپرول لا هم د یو تخلیق کار لپاره تر یو لوی چیلنج نه کمه خبره نه ده، ولې چې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې فنپارې سره- سره د فنپارې د تخليق کار نوم هم خپرېږي، ځکه د تورو د معنوي ارزښت او استعمال په اړه د ليکوال سنجيدګي ډېره ضروري ده. په همدغه تناظر کې زه د ګران جهاني د نظم د برخي يو کوټلی اجمالي جاج اخلمه، خو خبره بايد چي په دې توريو سره پيل کړم چي د جهاني نوم په هغو څو شاعرانو کي راځي چي موږ يې د ښو شاعرانو په صف کي دروو.

د جهاني د نظمونو د روايت دغه قرائت له لوستونکيو څخه د محويت د کيفيت غوښتنه کوي، که چېري په دغه صورت کي لوستونکی دغه شاعري ولولي، نو و دې حقيقت ته به لامحاله ورسېږي، چي توري هم خبري کوي، ولي چي دا توري د الهام له لارې را وارد شوي دي، په دې شاعرانه الهام کي يو داسي غني جهان آباد دی، چي په هغه کي د هستۍ او مستۍ سره - سره د کيف او سرور يوه خوږه او شېرينه دنيا مېشته ده. د دې تريخ حقيقت اثبات د جهاني منظومې په خپله کوي. که چېري شاعري د مستۍ، بدمستۍ او لېونتوب د تفسير دويم نوم وي، نو موږ د دغي بېباکۍ احساس د موصوف شاعر په شعري تجربو کې په شدت سره محسوسولای شو او که شعر يو مقدس تصور دی نو هم د دې شاعرۍ د ګلبڼ څخه هغه شېرينه فطري خوشبويي را اورېږي چي د ذهن او قلب د تسکين لپاره د دوا او دارو کار کوي. د جهاني شعري جلال او کمال د هغه فن او تجربه او د هغه فکر او سوچ د محبت او عقيدت غمازي کوي. د هغه د احتجاج په پس منظر کي هم موږ د محبت او سرور شېريني نغمې اورېدلای شو چي همدا د جهاني يو ځانګړی صفت دی.

زما په شخصي فکر جهاني خودشناس دی او له خپلي خودۍ سره په خوا کي ميشت دی، ځکه هغه په دې عارضي جبر، مايوسيانو او محروميتونو باندي په کټ- کټ خاندي، ولي چي هغه په نېستۍ کي د هستۍ شرابخانه په خپلو سترګو ليدلې ده. هغه د عدم د خلوتګاه اسودګي په خپلو سترګو ليدلې او په وار- وار يې د طلب پر دښت خپل پلونه ليدلي دي. همدغه دښت په حقيقت کي د هغه د طلب هينداره ده. په ځينو نظمونو کي لوستونکي ته داسې مصرعې پرله پسې په مخه ورځي او په ردعمل کي ناګهانه د بيدل له حيرته ډکه سايه ورته ولاړه وي او کله- کله د قاري پر شونډو دغه توري ناګهانه و ښويېږي چي د نازکخيالۍ جراثيم خو د جهاني په شعر کې هم جوت دي. کله- کله سړی داسي احساسوي، لکه ځيني مضامين چي د لاشعور څخه د خدای ﷻ پر دې شاګرد نازل شوي وي. د شعر تجزيه او مشاهده کره کتونکي له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ کوي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي چي په حقه معنا د يو شاعر د فکر و نظر احاطه کول يا د هغه د تعقل او تصور د تخيل د جهان و حقيقت ته رسېدل ماته له ناممکناتو څخه ښکاري. زه خو وايم که يو تجزيه کوونکی د شاعر د عالم امثال و عکس يا سايې ته هم و رسي، نو داسي ځوک زما په اند تخليقي شعور هم لري او د يوې فنپارې د تخليقي قد و قيمت او معيار تعين هم کولای شي، په سرسري نظر د ادبي فنپارې يا تخليقي کاوش جاج اخيستل په هيڅ صورت امکان نه لري.

عبدالباري جهاني ځای پر ځای د عقل نفي کوي، د عقل نفي په اصل کي د مستۍ او بدمستۍ اثبات دی يا په بله معنا د عقل د ارتقاء دويم پړاو دی، جهاني لېونی دی مجسم لېونی دی، هو يو داسي لېونی چي د شپېلۍ په شېرينه ژبه پوهېږي، ځکه له شپېلۍ سره بې کچه مينه او عقيدت لري او دا سپېڅلې هيله يې د ستاينې وړ ده چي دی غواړي دا شپېلۍ مسلسله و غږوي، ولي چي د جانان سندره صرف او صرف د شپېلۍ په ژبه خوند کوي.

په مجموعي لحاظ چي زما په ذهن کې د موصوف شاعر د شعر په هکله کومه خاکه جوړېږي، هغه دا چي جهاني هم يو داسي شاعر دی، چي د هغه سهار ښکاره ملحد معلومېږي، کوم سهار چي بې نوره او بې سروره وي. زما په خيال که جهاني يو شاعر نه وای نو بيا به يې د خپل ذات د اظهار لپاره يوه آرټ ګيلري پرانيستې وای يا به مجسمه ساز وای او په کاڼو کي به يې ورکې ځېرې لټولای. ګوا په يوه نه يوه صورت کې به يې بيا هم د محبت او عقيدت بيرغ پر سر باندي د ابدي خير لپاره رپېدلای، ولي چي د هغه په ذات کي د محبت او عقيدت يو ښکلی جهان اباد دی. که زما په نظر ځوک ورته وګوري نو د محبت يو نه ختمېدونکی لېونتوب، مستي او بدمستي د جلال او کمال په کيفيت کي د دغه شخصيت په داخل کي په مسلسل رقص اخته ښکاري. د حبيب جالب په هکله چا ويلي و چي جالب يو مادرزاد ولي و. که زه دومره ووايم چي جهاني يو پيدايشي شيخ دی نو مبالغه به نه وي.

زما په خيال د لېونتوب همدغي لازوالي استعارې د هغه په شاعرۍ کي يوه نوې روح پو کلې ده. د دوی په شاعرۍ کي بې شمېره مرغلرې شته، خو زموږ الميه دا ده چي موږ مرغلري هم د کاڼو په بيه نه اخلو، په همدغه تخيلاتي جهان کي ځيني نادرې قيمتي فنپارې شته چي موږ يې په لټولو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لاسه کولای شو. دغه آرټ ګیلري ځیني داسي عکسونه او منظرې هم په خپله لمن کي لري، چي زیارت کول یې ثواب لري، خو زما د دې مبحث معنا دا نه ده چي دغه آرټ ګیلري یا تخیلاتي دنیا بېخي لاجوابه ده. د هر ښه شاعر د شخصیت تجزیه موږ د هغه د شاعرانه کلام د روش او طرز فکر په رڼا کي کولای شو، ولي چي د داسي شاعر کلام د هغه د فطرت عکاسي او ترجماني کوي. د عامو شاعرانو شاعري په اصل کي د ښو شاعرانو د شاعرۍ د ازانګې نه زیات قدر و قیمت نه لري. د جهاني په شاعرۍ کي موږ په مایوسۍ کي امید او په افسردګۍ کي د همت یو ژوندی احساس په غور ځنګ وینو، ځکه له مایوسیو څخه کله هم مغلوب نه ښکاري.

زه خپله د تشریحي او تاثراتي تنقید پامتدار نه یم، ولي دغه تنقیدي روایت په او سنیو رجحاناتو کي هیڅ معنا هم نه لري، ځکه له ذکر شوي روایتي وطیرې څخه ما په شعوري او ارادي توګه ډډه کړې ده. په دې لیکنه کي ما صرف د لېونتوب یا بدمستۍ د استعارې په تناظر کي د دوی د شاعرۍ د یوې ګوښې پر لور ستاسې پام را ګرځولی دی. له نورو ګوښو سره خو زه نژدې لا هم نه یم تېر شوی، د هغه پر بشپړ فکري نظام خو ډېري خبرې کېدای شي. د نظم د روایت او سخنګویۍ په اړه د جهاني ځانګړي ترکیبونه لوستونکی د هغه د شاعرانه ادراک او لوړ شعور پر لور را پاموي. د مثال په توګه د یوه نظم ترکیبونه ستاسي مخي ته ږدم: لکه "د تقوی خونې، د امید پلونه، د ګناه سکروټې، د پرهېز په ساړه اور کي، د هستۍ غوغا، د ریا ستونی، د پټ خولي میني شور، د لڅي ګناه زور، بې رقصه پایکوبي، بې کتابه عبادت". دا ترکیبونه ما د موصوف د "بغاوت" نظم نه را نقل کړي دي چي واقعي شاعري پکښې ده. د توریو له ښکلا سره د ترکیبونو نادر انتخاب لوستونکی حیرانوي. دغسي "پښېمانه به سې، سبزه کوبي، چي شپېلۍ بنده نه کړې، زما کندهاره" او ځیني نور نظمونه د جهاني د خپل ټاکلي معیار په تول پوره خېژي، ولي چي په دغو نظمونو کي سړی هماغه شور او زور، هغه مستي او بدمستي، هغه نور او سرور محسوسوي چي د موصوف شاعر د شعر ویلو خاص وصف دی. دغه رنګه "رسوا رازونه، زرغونه کالي" او ځیني نور نظمونه د موصوف شاعر د ټاکلي معیار په حساب تت او خام ښکاري.

د جهاني صاحب د شاعرۍ د لوستلو پس نه یم خبر چي اخیر ولي؟ د لوستونکي په ذهن کي د هوریس دغه قول چي "زه چي په کومه ورځ پیدا شوم په هماغه ورځ د شرابو پیاله و زبېږدله" د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې شېريني ازانګې په خبر په رقص اخته وي. شايد د مستۍ او بدمستۍ په همدغه احساس کې د جمالياتي حس ټول لذتونه نهام دي. کله- کله زه داسې محسوسوم لکه جهاني صاحب چې هم زما غوندې د دې سپېڅلې غوښتنې يوه لا حاصله غوښتنه په خپل زړه کې ژوندۍ ساتل غواړي، زموږ دغه مشترک قدر به زما په خيال د يوې شاعرانه غوښتنې مترادف وي، ولې چې موږ دواړه دا غواړو چې "په ژوند کې موجود شور، دغه موجوده غوغا بېخي ناکافي ده. موږ غواړو چې کشکې زموږ سيوريو هم له موږ سره خبرې کولای. خپله دغه ناقصه تجزيه په خپل دې نيمګړي شعر تمام ته رسوم:

يو نوی شور شايد چې ختم اضطراب کړي زما

بلاوهلې سايې ولې نه کوي خبرې؟ (۱۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر شپر حسن حسن

د جهاني د شعر او شخصیت سلاست

کلونه کېږي چې د ادبسي په ګاونډي مسکو کې ژوند کوم، خو ادبسه مې د لومړي ځل لپاره د جهاني له برکته ولیده. زه ادیسي ته د جهاني له راتګ نه په دریم هېواد کې خبر شوم، خو دده له هنر، شعر او شخصیت سره زما ژورې مینې ادبسي ته ورسولم او د هغه په لیدو مې سترګې خوږې شوې، هلته مې په هغه درنه او پرتمینه غونډه کې برخه واخیسته، چې د ادیسي د ښار او سېدونکو پتمنو افغانانو زمونږ د غښتلي، رسېدلي، ژبور او زړه ور شاعر، نامتو لیکوال، تکړه ژورنالیست، غښتلي تاریخ پوه، زیرک ژباړونکي، هېوادپال افغان او د ټولو کلماتو په ریښتینې معنی فاضل، غیرتي، درانه او مهربان انسان ښاغلي عبدالباري جهاني سره د لیدو کتو، د هغه د کلام او پیغام د اورېدو او د هغه د شخصیت د جمال او کمال سره د اشنا کېدو په ویاړ یې رابللې وه. غونډه ځکه درنه او پرتمینه وه، چې رابلونکو یې د جهاني د شعر او شخصیت سره په پوره اخلاص او صداقت ژوره مینه درلوده.

ما دغونډې برخه والو ته هم ددې خبرې لنډه یادونه وکړه او دادی اوس هم هغوی ټول ستایم او مننه ورڅخه کوم، چې دغه پرتمینه غونډه یې نه د کوم مال او ثروت د ترلاسه کولو په منظور، نه د مقام او چوکۍ د حصول په هوس او نه پر سینه د کوم نښان او مډال د ځړولو په نیت رابللې، بلکې یوازې او یوازې د خپل رنځېدلي ولس د وینو په زور د روزل شوي، ساتل شوي او پایېدلي فرهنګ سره په لېونۍ مینه یې زحمت ګاللی او د افغان منلي او ویاړلي شاعر جهاني د لیدو کتو او اورېدو محفل یې ښایسته کړی و.

تر دې دمه د ښاغلي عبدالباري جهاني سره زما مخامخ لیده کاته یوازې د څو لحظو لپاره وو او پرما باندې دده د شعر، ژبې او قلم له ساحرانه اغېز سره سره مشکله وه چې ویلي مې وای، زه جهاني پېژنم.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ادبسه کې د مېشتو افغانانو د فرهنګي مينې، هڅو او همت برکت و، چې ما وليدل ښاغلی جهاني په مخامخ مجلس کې تر کتاب لازيات خوږ ښکاري. جذاب، محبتي او الهام بخش شخصيت لري، متين او ډاډمن دی، قانع، راضي، مستغني او نېکمرغه نما لري. افغاني غرور يې د هيکل نور او پرتم زيات کړی دی، خو مدمغ او کبرجن نه دی، متانت او تواضع له نورو څخه جلا کړی او شخصيت ته يې جلال وربښلی دی. دی ملنګ دی خو قناعت يې تر خرقې لاندې اطلس دی او که هر څومره ملنګ دی، خو نه دځان د خير ملنګ، بلکې د جهان د خير ملنګ د انسان د خيرملنګ، د افغان او افغانستان دخير ملنګ دی. په خبرو، ناسته پاسته او مخامخ برخورد کې مرموز نه دی، په زړه او خوله يې يوه ده، دروند، سپېڅلی او رښتينی دی او د شخصيت سلاست يې دده د شعر په شان دی او په ټولو ګران کړی دی.

د ښاغلي جهاني د شخصيت ټولو خواوو، دده د نظم او نثر په هندارو کې پوره انعکاس پيدا کړی دی. جهاني به د ژوند په ډېرو چارو کې ځان ازمويلی وي او ښايي له هرې ازموينې څخه يې د کاميابۍ لږو ډېره نتيجه هم ترلاسه کړې وي، چې دی ور ځينې راضي وي، خو دده نوم او معرفت تر هر څه د مخه په شعر پورې تړلی دی او دی له فطرته مورزادي شاعر دی.

اوس موږ شاهدان يو، چې د فاضل شخصيت ارواښاد عبدالرحمن پژواک هغه اټکل څومره پر ځای او رښتيا ختلی دی، چې کلونه او وختونه پخوا يې ويلي و: «عبدالباري جهاني يو استعداد دی، چې که چېري زموږ د اسير محيط د قيد او بند څخه ازاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پيامونو د شعارونو په څېر جهانيانو ته ورسوي، چې د ننني بازاري شعارونو بازار مات کړي.»

په دې کې شک نشته، چې پر افغانستان د نازل شوي لمر ګرمو وړانګو، د باروتو او ګوليو لمبو، بهاندو وينو، د شهيدو کاڼو بوټو ځګېروي او اوړدې جلاوطنۍ به دده د شعر مېوه ډېره پخه کړې او خوږه کړې وي، خو دی ځکه مورزادي شاعر دی، چې سرکښي او بغاوت دده د شعر د بيلتون ننبه ده او دی په خپله ليکي چې سرکښي يې له وړوکتوبه عادت دی. بغاوت او ژړا دوه متضاد او نه جوړېدونکي شيزونه دي، خو د ښاغلي عبدالباري جهاني په شعر کې د دوو مينانو په څېر داسې غاړه غړې دي، چې د مرګ په پوله ژوند ببنونکي نوشدار ور څخه جوړ شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاني همزولی، دده همصنفی او ملگری لیکوال محمد معصوم هوتک لیکي چې: « جهاني له وړوکتوبه له شوخ طبعۍ سره سره د ډېرو نازکو عواطفو څښتن و او په برنده ځوانۍ کې یې څو گښته لیدلی دی، چې په لپو لپو اوښکې یې گریوان ته تویولې.» له ده سره په لنډه پیژند گلوۍ کې کولای شم ووایم:

دا عجبه شان سرکښه ککرۍ ده

چې د اسمان سره ډغرې وهي

خپلو سرو وینو ته اور غواړي

خو د یتیم ماشوم پاپۍ مچوي

د خپل شهید وطن پر گور ژاړي

پر ورکه مېنه یې د اوښکو باران

د پایکوبونو ښار سمسور غواړي

دغه یاغي ملوک نومېږي د بدرۍ ملوک

د کوه طور د نور ملوک او د شپیلۍ ملوک

د سباوون په تمه ژاړي د کېږدۍ ملوک

د ښاپیریو د اتڼ او د سپوږمۍ ملوک

ځي د بدرۍ وطن ته

د ښاپېریو ښار ته

د لمر د کلي پر لور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپو په ورځو

په تيارو په سرو غرمو روان دی

ويجاړ ټاټوبی د افغان کور د وروری غواړي

شرنگ د پازيبو په گودر د ښت کې کېږدی غواړي

ځانته د وسپنې ځپلی زور د ځوانی غواړي

د رباتونو د زمان او د بدری په ژبه

د راز او نياز سندرې وايي او بدری غواړي

سره له دې چې مخکې مې وويل جهاني له ازله زېږېدلی شاعر دی، خو پرديسی او جلاوطنی دده پر شخصيت او دده پر روان له ډېرو خواوو اغېز شيندلی او دده شعر ته يې ځانگړی سوز او ساز وربښلی دی. اول خو دا چې دی په پرديسی کې د ارواښاد پژواک په قول زموږ د اسير محيط له قيد او بند څخه ازاد پاتې شوی دی او د ارواښاد علامه پوهاند رشاد په قول، دی له رسومو بغاوت کوي او د فکر شهباز يې په نويو معناگانو پسې د پراخې نړۍ د کهکشان صحراته ډېرې هسکې الوتنې کړې دي او بې ښکاره نه دی راستون شوی.

دوهم دا چې جهاني که پخوا هر څومره جهاني و، دا يې د طبيعت خبره ده، خو په پرديسی کې د نړيوال فرهنگ له گڼو اړخونو سره د جهاني نږدې رابطه، د انگريزي ژبې په پراخه او غني ورشو کې د نړيوالو ادبياتو او شهکارونو ژوره مطالعه، څېړنه او ددې په څېر نورو ډېرو څيزونو ددې باعث شوي، چې جهاني پښتو ادب ته د نړيوالو ادبياتو په موازاتو کې نوې لاره او ليکه وباسي. د جهاني په شعر کې په ورکه مېنه پسې وير او د کلي، کور او کوڅې ناستالجي (**Nostalgia**)، په پايکوبونو او گودرونو پسې ژړا هغه ژوره ښکلا ده، چې ښايي يوازې به يې په پرديسی کې د جهاني د شعر ښارگونو ته لار پيدا کړې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني ته د بل د جنتي وطن نعمتونه، جامونه، شرابونه، غرونه، ښارونه، جوماتونه او محرابونه بېګانه دي او خپل کنډواله وطن ته د «زما جانان جانان وطنه» او «زما چمن چمن وطنه» د ترانو په اذان د عبادت سينه سړوي. نامتو شاعر سليمان لايق جهاني ته کلونه پخوا د يوه ځوابيه نظم په ترخ کې ليکي:

دا ته څومره زړه ور يې
يادوې ستړي خوبونه
د مغرب په جنتو کې
در يادېږي لغړ غرونه
دا ته څومره زړه ور يې
چې په سويو پسي ژاړې
د بېغمو په دنيا کې
د غمونو کېږدۍ غواړې
لا دې سترګې ښايسته دي
چې په خيال کې وطن ګورې
د خيالونو په زانګو کې
هغه ښکلي چمن ګورې

د جهاني په شعر او شخصيت کې د بغاوت، متانت، مردانه ګۍ او اوښکو تويولو نمونې دده په کلام کې خورا ځلېدونکې او څرګندې دي، دی وايي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اسمان یې د منصور په دود رقیب دی

چـې د دار پر سر ختـلی بـه دی زه یـم

یا وایي:

جهاني به دي ملنګ وای په محراب کې

ملاجانـه کـه خیرن دي ضمیر نـه وای

او یا داچې:

زه یو پردیس یو نا امیده شاعر

زما اسویلي د اوربدلو نه دي

زه د نصیب ښکاري ویشتلی مرغه

نور مې وزر د الوتلو نه دي

زما د خیالونو نړۍ ونړېده

نه جهاني نه یې جهان پاته دی

زما دارزو پسرلی ورژېدئ

نه یې نسیم نه یې باغوان پاته دی

د وړاندیز په توګه د جهاني د شعري غونډو له ټولو تنظیموونکو او کوربنو څخه هیله کوم، چې د جهاني په اوا ز کې دده د ثبت شویو اشعارو ټول CD یا DVD ډیسکونه یوه ټاکلي ادرس ته، چې زما په اند تر ټولو غوره به د لر او بر وېب پاڼې د مسؤل چلوونکي، ځوان عبدالله احسان ادرس وي، راټول کړي. دا کار به ددې سره مرسته وکړي، چې په راتلونکي کې د جهاني ساحرانه شعر دده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپل ساحرانه اواز او انداز کې دده دکتابونو سره یو ځای د تل لپاره دده د شعر او شخصیت علاقه مندانو ته ورسېږي.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت شاه سائل

د جهاني په شعر کي ژوند او فن

شعر د لفظونو نه تصوير جوړول دي، هغه تصوير چې هم ځان او هم قام، وطن، تاريخ، ثقافت، مينه او خلوص پکې ښکاري. زموږ د شعر د هنر سره وابستګي زموږ طبيعي مجبوري هم ده او زموږ د هنري کمال حاصلولو تنده غري حصه هم په ګوته کوي. د شعر په هنر کې که موږ هرڅومره او هرځنګه اضافي د نويو تجربو سره کوو، خو د شعر هنر موږ نه دی پيدا کړی، دا د قامونو د رسمونو، رواجونو، کړه وړه او ثقافت د شريکو جذبو نه زېږېدلی او د سوونو او زرګونو کالو نه زموږ په لاس کې دی. دا هنر چې د موزوني طبعي د خلکو لاس ته راشي، نو د لفظونو نه د اسې تصويرونه جوړ کړي، چې دا ګونګی نه، بلکې ګويانه وي، نه يوازې د خپل وخت خلک حيران او متاثر کړي، بلکې د راتلونکو زمانو د خلکو لپاره هم د مشال او حوالې کار ورکوي. د نورو هنرونو په مقابله کې د شعر هنر ممتاز او منفرد ځکه دی چې دی د ژبې ښتن دی او د ژبې لرلو باوجود که دی خپل اظهار نه شي کولی او څوک نه شي متاثره کولی، نو د غسې هنر په نورو خلکو کې سا نه شي اچولی، ځکه هغه خپله مړ شوی دی او زما په خيال د شعر هنر که مړ پيدا کېږي، نو د هغې نه يې نه پيدا کېدل ښه دي. هر شعر کې ژوند، زور، ښايست او سينګار هله پيدا کېږي چې د تخليق کار د ټولو جذبو محور، مينه او خلوص وي او په خپله يې د ټولو تجربو په رنګونو کې ځان، خپلې جذبې او خپل احساسات رنګ کړي دي او چې شعر د دغو ټولو تجربو په رنګونو او ښايستونو سينګار کړی شي، نو په منتشرو ذهنونو او کاڼو کاڼو زړونو کې هم لارې جوړوي. دا سې لارې چې ګلونه او رنګونه په کې غوړېدلي وي او فطرت او روح په کې سره په شريکه سندرې وايي.

شعر د ابلاغ د ټولو نه زياته زوروره ذريعه ده. کله کله د سړي په ذهن او زړه کې تېر شوي او هېر شوي حالات او واقعات هم د خپلو موسمونو سره دا سې غاړه غړی کړي چې سړی پرې د حيرانۍ د اظهار نه ا خوا کومه تبصره هم نه شي کولی. د شعر هيڅ معنا نشته، خو چې د چا د کومې جذبې سره ولګېده، هم هغه جذبه ورته ژر ژر خپله يوه معنا پيدا کړي او هم په دې طريقه يې ځان ته ژوند

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ او یو مقام برابر کړی دی. دې هنر یو داسې تماشا ځان ته جوړه کړې چې که سوونو خلکو ولوست، یا یې واورېد ، د سوونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او که زرګونو خلکو واورېده او یا یې ووایه د زرګونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او هم دغه سوونه او زرګونه خلک یې په خپل خپل انداز کې معنا هم کوي او اشتهار هم. هر څو که د شعر د هنر د ابلاغ توان ډېر دی او ذرایع یې هم بې حسابه دي (د انسانو په صورت کې) خو دا د شعر د هنر په قیمت پورې تړلې ده چې دی د چا په لاس کې دی، دی مړ زېږوي او که ژوندی. ما اوس اوس د شعر د ابلاغ خبره وکړه، دا د شعر د ابلاغ توان او زور دی چې زه چېرته پیدا شوی او عبدالباري جهاني چېرته پیدا شوی دی. هغه ته تر اوسه زما کور کلی نه دی معلوم او ما هم تر اوسه د هغه کور کلی نه دی لیدلی. هغه چیرته زما کتاب او شاعري ولوستله، ښه پرې ولګېده او زما سره یې نه یوازې رابطه پیدا کړه، بلکې خپل ناچاپ کتاب (پایکوب) یې د لوستو لپاره هم راولېږه او دا یې هم ولیکل چې په دې څه ولیکه. ښاغلی عبدالباري جهاني د یو پښتون نه سیوا زه اوس هم نه پېژنم، چې دی د کوم ځای او سېدونکی دی، اګر چې د لب لهجې نه یې ښکاري چې دی د افغانستان اوسېدونکی دی او بس.

ما د جهاني شاعري په دې نیت هرګز نه ده کتلې چې په دې به زه څه لیکم او چې د هغې د پاره په کې مواد پیدا کړم. په دې خیال مې هم نه ده کتلې چې دی د کوم فکر او کومې نظریې څښتن دی، بلکې که د دې وطن او خاورې سره زما څه تعلق نه وای، نو نوره به مې هم په صفا ذهن لوستې وه، خو د دې خاورې دې وطن او دې قامولۍ او ژبې او د شعر د هنر سره د تعلق او تړون دغې بې وسۍ او کمزورۍ د سر نه په دې مجبور کړی وم چې زه د خپل دغه تمجید په رڼا کې د ده د فن او هنر جاج هم واخلم او دا هم وګورم چې په کومه خاوره د څوارلسو پنځلسو کالو کوم مرګونی طوفان تېر شو، یا تېرېږي، ښاغلی جهاني دې هر څه ته په کوم نظر ګوري او اوس د ده په زړه او ذهن کې او د ده په سر کې د خپلې خاورې او خپل ولس د سحرونو او ماښامونو د پاره د ژوند ژواک، مینې، بېلتون او دیدنونو د پاره کوم خوبونه او کوم خیالونه او کوم امیدونه شته او که هغه هم د جنګ دې، بلا وهلې او وژلې دي؟

ما که د جهاني د شاعرۍ نه نور هم څه زده کړه، ولې یوې خبرې یا نکتې په کې ماته نوی ژوند، نوې ولوله او د خلوص ډکه مینه هم راکړه او لا یې هم راته وښودل، چې یو فنکار، یو شاعر چې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې خاورې د خپل وطن، خپل قام او خپل ثقافت، خپل تاريخ او خپل مستقبل سره د مينې کومه وظيفه په غاړه لرلې ده د هغې نه په داسې حالتو کې هم غاړه ده غړولې ده، که نه؟ ده نه يوازې خپله وظيفه ترسره کړې ده، بلکې په ډېر ډاډ او اميد يې د وطن د ښايست د تصوير په مخې د غه نوکارې ډېرې وختې ګڼلې دي او دغه مخ ته يې د نوو فالونو او نوو رنګونو ورکولو د کلک يقين اظهار کړی دی، دا که هر څو د شاعر د دغې مينې شاعرانه مجبوري ښکاري، خو زما دا يقين او ايمان دی چې دغه تصوير به د هر جهاني افغاني د ذهن او زړه په کور کې موجود وي، ځکه چې د هر قتل نه پس يوه تجربه زېږي او د هرې تجربې نه پس د قتل جوهر او امکان کمېږي او د شاعر احساس که هر څو د وينو سېلاب اخيستی دی، خو د ده احساس چې د کوم يقين اظهار وي، په هغې کې د خلکو، قام او ولس جذبې هم شاملې دي. جهاني چې کوم کتاب راغونډ کړی دی، هغه ته يې (پايکوب) نوم ايښی دی. پايکوب د نوم او معنا د دواړو له لحاظه ماته د شاعرۍ په کتاب مناسب نوم نه ښکاري، زما له نظره که شاعري ډېره د خپل درد د لحاظ د نوکو په څوکو شي او چغه شي، نو هم د خپل فني نازکيو او باريکيو د چوکاټ نه، نه شي بهر کېدای او دا خبره د دې کتاب د هر نظم، هر غزل او هرې سندرې نه واضحه ده.

ښاغلي جهاني په دې کتاب کې په فني ډول د غزل حق هم ادا کړی دی، د نظم هم او د سندرې هم. ده ازاد نظم هم ليکلی دی او پابند هم. ازاد نظم ځينو خلکو تقريباً د هر څه نه ازاد ګڼلی وي، زما له نظره د ازاد نظم هم خپلې پابندۍ وي، نور يې څوک مني او کنه، خو کم از کم د يوې (لی) پابندي خو په کې په کار ده چې دغسې د دې نظم خپل موسيقيت هم برقرار وي او خپل نهضت په کې ځايېدای شي. جهاني په خپله دې شاعرۍ کې د خپلې خاورې، خپل قام او خپل ولس د هر زخم او هر درد قصه په دومره مؤثره لهجه، فني هنر او فني غيرت راځای کړې ده چې که په بيا بيا لوستو يې سړی نه مړېږي، نو دغه درد او دغه غيرت هر ځل د سړي د اوښکو تويېدو او اوښکو ټينګېدو سبب هم کېږي.

ښاغلي جهاني اسحاق ننګيال ته دوه نظمونه ليکلي دي. دواړه د لوستو سره تعلق لري، خو په اخري نظم کې هغه خپل شاعر ملګري اسحاق ننګيال ته ليکي چې ماته زخمي نظمونه مه رالېږه او زما نه پرې خپل ازغن خوبونه مه تښتوه. د فن دې کمال ته وګورئ چې په خپل کور کې د کومې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينبې شوګيرۍ اظهار کوي، دا نظم هغه په ډېر خوند ، درد او سوز سرته رسولی دی. خو په پنځم بند کې هغه وايي:

دا پر څه مي تويوې پرد ېسي اوښکي
دا پر څـه مـي خوږوې زاړه زخمونه
لا مـي ولـي مسافر زړګـي تـه ښيې
پـر شنېـليو د سکـروټـو کاروانونـه

او هم په دې نظم کې هغه ملګري شاعر ته وايي چې ما ته خپل ايمان وايي چې بيا به سپرلی شي او د يخنۍ نه چې کومې توتکۍ تېرېدلې دي، دا به لکه په سېل وتلي بېرته راشي او همدلته هغه د خپل تاريخ ژورو ته کوزېږي او وايي:

بيا به ناخـي پــه لاسو کې ګيلاســونـه
هر ګل بـوټـی هره څانګه بــه سوما سي
بيا به مستي په شپېلۍ کې وي سندري
مـرور قسمت بــه بيرتــه راپخـلا سـي.

د ښاغلي جهاني د يو نظم عنوان (تياره سباوون) زه په خپله په شعر کې هم او په عنوان کې هم سباوون بس هم د سبا صفت هم ګڼم او علامت هم. ښاغلي جهاني چې کوم عنوان خوښ کړی دی، شايد هغه د (صبح کاذب) په معنا کې استعمال کړی دی، خو په پښتو کې هر لفظ د سړي په ذهن کې يو عکس هم جوړوي. موږ که د صبا کاذب معنا دروغژن هم وکړو، نو موږ چې د صبا نوم کوم تصوير ته مخامخ کوي، دغه معنا زموږ په ذهن کې سم عمل نه کوي، بلکې مفاد پرست خلک چې د کوم صبا ذکر کوي، هغې ته صبا ويل هم صبا کاذب ويل هم او دروغژن صبا ويل هم ما ته ښه ځکه نه ښکاري چې په دغې کې هم د صبا د علامت يو شک پټ وي. دغي حالاتو کې صرف يوه بوږنوونکې شپه ويل مناسب ښکاري، په دې نظم کې اګر چې شاعر د ريبار نه د علامت په طور

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او معنا پیدا کړي دي، نو پیدا کړي خو یې په سمه طریقه دي، خو د استعمال په وخت کې په کې د فني کمال پیدا کولو د پاره پاتې راغلی دی، مثلاً ریبار ته په دویم بند کې وایي:

دا زخمي زېري به لا څو پټوې
ریباره سترګي دي رازونه وایي
د سحر باد یې جنازې راوړلې
نسیم په سرو سترګو ویرونه وایي

خو په درېیم بند کې چې شاعر ریبار ته دا وایي چې ریباره تا ته به سباوون ښکارېږي، خو...

ریباره تا ته سباوون ښکاري
زما یې د خیال نیمګړي شپې ماتي کړې
ته یې د سترګو نوی زېری غواړې
زما په لېمو کې یې لشې ماتې کړې.

یو خو ریبار چې کوم خبر راوړی دی، شاعر اګر چې دغې ته د زخم زېری ویلی دی، خو زما په خیال یو خو زېری هم د خوشحالۍ د خبر لپاره مخصوص وي، دویم شاعر چې ریبار څنګه په ړومبي او دویم بند کې پېش کړی دی، هغه داسې دی چې هغه دغه خبره د غمه په خپله نه شي بیانولی او ریبار دغه خبره نه ویل، شاعر په خپل شعر کې ځای کړې هم ده، خو شاعر بیا هم ریبار ته وایي چې ریباره تا ته (سباوون ښکاري) همدغه وړه غوندې نکته ما ته د جهاني غوندې پوهه او روزلي شاعر د پاره صرف یو شاعرانه غفلت ښکاري او یا د خپل درد او جذبې د شدت هغه زورورتیا چې دی یې د خپلې فني وظیفې نه بې نیازه کړی دی.

زه بیا هم د دې وړوکې نشان دهۍ د پاره بښنه غواړم، دا هم ورسره وایم چې که جهاني د یو دغسې لوړ مقام شاعر نه وی، نو ما به یې د پتېدو جرم هم په سر اخیستی وای. د ریبار سره په دغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخاطبه کې چې بیا شاعر څه د زړه د درده وايي، هغه د لوستو سره تعلق لري، خو په پنځم بند کې چې ښاغلي جهاني د خپل وطن کومه غم لړلې نظاره پېش کړې ده، هغه په فني ډول بې مثاله او د اظهار له رويه نه هېرېدونکې ده چې وايي:

هغه دي پورته سوي لمبې د کلي

هغه دي وراني سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کي خزان وغورېدئ

د ګلو ښار ته ورشېوه سول زاغان

په اووم بند کې هغه د لوستونکي په زړه او ذهن کې د غه عکس داسې لمبه لمبه خور کړی، چې نه زړه د دغه عکس نه خلاصېدای شي او نه عکس د زړه نه وتی شي، وايي:

شپه د سهار په غېږ کي وغورېده

زريني وړانګي رخصتونه غواړي

د ښار په منځ کي بلا لنګه سوله

باج کي زلميو نه سرونه غواړي

دغسې ښاغلي جهاني نور نظمونه هم په دغسې کمال سرته رسولي دي او په دې نظم کې داسې درد محسوس کېږي، لکه سړی چې خپل زخم ته د درد د شدت نه ټکور هم نه شي ورکولی.

دغسې په (تصوير) کې هغه په فني کمال د تصوير په سترګو بلل د غړولو يو داسې جانانه توان پيدا کړی دی، چې د لوستونکي په ذهن کې همدغه تصوير سترګې وغړوي او بيا چې د تصوير په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهانه د شاعر د جذبو او کیفیتونو کوم صورتحال جوړېږي، په هغې کې د جانان د مینې سره د خپل وطن ناسازګار حالات داسې په ټوپونو ټوپونو تر منځه راشي، چې نه یوازې د یو جوړ کړي او ژوندي تصویر د سترګو نه رڼا وڅاڅي، ولې هغه ځپلي امیدونه په یوه فني سندره کې په ځای پاتې شي. دغسې (ابلیس وخندل، اشیانه، جلوه، د غرور ځلی، غني خان ته، نړېدلی بت) او داسې یو په یو نظمونه او سندرې او غزلې د لوستو سره تعلق لري، خو د (مورچل ځوانه) نظم کې چې شاعر د خپل وطن ځلمی د لاس نه نیولی دی، د شعوري عمل نه یې تېر دی، د خپل وطن کوڅه ورته په ګوته کوي، د خپل پلار نیکه هدیره ورته ښیي او د هر هر ځای نه چې جنازې راپورته کېږي، دا ورته په ګوته کوي. د شاعر فني کمال د کتو دی چې د دې ځلمي په ځوانمردۍ ټکونه نه کوي. هغه ته دا وايي خو ورسره دا هم ورته ښیي چې د دې هر څه مطلب څه دی؟ د وطن د ضرورت شعور ولره او د دې بېځایه ګولیو په سباني تاوان هم ځان پوه کړه، دغسې د دې نظم د هرې مصرې خوند او په یو تسلسل کې د مقصد رواني د شاعر په فني کمال ګواهي ورکوي.

زه که د ښاغلي جهاني د هر نظم ذکر کوم او صرف د خپلې خوښې بندونه او مصرې رانقل کوم، نو خبره به ډېره اوږده شي او زه به په لوستونکي خامخا د خپل ذوق د ورتپلو بېځایه کوشش کوم. په لنډو ټکو کې به دومره ووایم چې د جهاني یو نظم، یو غزل، یوه سندره چې چا وویل، نو که په کتاب لوستو کې ترې څه څیز هم پاته شو، نو ذمه وار به یې زه یم، ځکه چې په دې کې یو نظم او یو شعر د پرېښودو نشته.

د شعر او ټولنې د ضرورتونو په هکله به دومره عرض وکړم چې هر څو که هرې ټولنې ته د سندرې او شعر ضرورت دی، خو زموږ زخمي زخمي او وینې وینې وطن او ټولنې ته د جهاني غوندې سترګورو شاعرانو او په فني ډول کمال ته د رسېدلو شاعرانو ضرورت دی. ځکه چې زموږ د هر زخم نه څڅېدونکې وینه د شعور او مینې نه د ډکې سندرې غوښتنه کوي. زما ایمان او عقیده دا ده چې موږ په قومي سطح هم او د شعر د هنر په سطح هم ټول عمر خپل ماتم په سندرو کړی دی او دغه خیال مو تل داسې سندره کړی دی چې:

وخت که هر څو په مونږه هر څومره ستم کړی دی

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په سندرو د لوټ شوي ژوند ماتم کړی دی

موږ په سندرو ځکه ماتم کوو چې موږ ژوندی قام یو ، موږ ژوندي خلک یو او هیڅ یو مرګ ته په اسانه سر نه ټیټوو او ماته د ښاغلي جهاني ټوله شاعري هم د دغې جذبې ژوندي عکسونه هم ښکاري. زما یقین دی چې لوستونکي به زما د رایې تائید کوي. (۱۷)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرین انځور

جهاني خو دا ځل له "شپېلۍ" سره

"که د غلیم په وینو سره تـوره مـي رانه وړله
موري د ورور په وینو سره لاسونه نه لرمه
که د ناموس د غلیم خوینـدي مي سرتوري نه کـړې
پـر غلیمانو مـي د خویندو سـتر نه پلورمه
کـه خپـل مورچـل مـي پـه سـرو وینو لمبولی نه دی
سـتا د پلـو د ښـمنانو سـنگر نه ساتمه"

ښاغلی شاعر عبدالباري جهاني د پښتو د نوي شاعرانه دوران، په هغو نومیالیو شاعرانو کې راځي چې پر خپلو شعرونو یې دغه شاعرانه بهیر ښکلی کړی، رنگین کړی او ځلولی دی. له دغې شعري ټولگې څخه وړاندې چې دا دی د "شپېلۍ" په نوم ستاسو په لاس کې ده د شاعر درې نورې ټولگې هم خپرې شوې دي: "ورکه مینه"، پایکوب" او "د سباوون په تمه" او هغه ټکي چې ښاغلی جهاني یې زما په نظر، زموږ په معاصره شاعرۍ کې زیات ځلولي او د ده د شعر هنگامې یې هري خوا ته خپرې کړې دي، په دې ډول شمېرلی شو:

۱- د جهاني په شاعرۍ کې، د افغانستان د مقاومت د شاعرۍ ډېرې سترې او لومړنۍ بېلگې خوندي دي. جهاني هغه شاعر دی چې پر افغانستان د کمونېزم او سور یرغل په وړاندې د مقاومت د پیلامې هنگامې یې تودې کړې، دغه بېلگه یې له غمیزې مخکې زمزمه کړه خو لکه وروستیو حالاتو ته چې یې ویلې وي، دا سې یې د مقاومت سندرېزه ډالۍ ترې جوړه کړه او د "ناشناس" خواږه غږ نور ښایست هم ورکړ:

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د مستو پسرلی دی، دا د اور سبزه کوبي ده
هره پاڼه خماري ده، هر ګلاب مو شرابي سو
را ایستلې توره راغی، د ساقي د وینو تږی
زموږ مستي چې ولیدله شیخ پخپله خماري سو
د ګناه په خم کې رنګ سول د زاهد د پګړۍ ولونه
پر هډوکو یې لړزه ده، ټینګ ایمان یې شیطاني سو
په موج خېزه هیبت راغلې د فلک سېلابي کړېږي
زموږ بېړۍ یې ډوبوله خپل توپان یې توپاني سو
د خزان له هر سرکوبه، سل پایکوبه پورته کېږي
هره ترخه نسترن دی، هر یو ځوز مو ګلابي سو
اوروي صدفي څاڅکي، ښخوي د مستۍ تخم
هر نرګس ته یې جام ورکړ، هر یو بوټی یې یاغي سو
رېږدوي د زړو تارونه د ګناه شېرینه تنده
ړنګوي د تقوا غرونه هر کلنګ یې فرهادي سو

د روسي یرغلګرو او د هغو د بړېڅو په وړاندي د جهاني د شعرونو هنګامې، د افغانانو د سپېڅلي جهاد او مقاومت د ادبي سنګر په ډېرو ارزښتمنو تاریخي ببلګو کي د حسابولو وړدي، لکه:

وایه شین آسمانه تا کوم بل چېرته لیدلي دي
داسي ارادې چي توپانونه خپلولای سي
داسي ولسونه چي سېلونه اېلولای سي
داسي کلک سوکونه چي ټانکونه اوبولای سي
دغسي سینې چي فلکي سېلاب راګرځوي
دغسي طغیان چي یاغي سوي سېلابونه خوري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغسي ناره چي اسرافيل ورخخه وربږدي
دغسي قيامت چي دوږخونه خوري اورونه خوري
(تر پايه)

او يا لکه چي په "زما کندهاره" نومي مشهور شعر کي وايي:

زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
ځونه ياغي يې صدقه دي سمه
د نافرمانو جنګيالو وطنه
بيا دي ترنګ توپاني سوی وينم
بيا دي ارغند په مستېدو راغلی
بيا ارغسان دي څه موجونه وهي
بيا دي هلمند په خروښېدو راغلی
بيا د زړې توري د خرپ يادونه
بيا دي په سترګو کي اورونه وينم
بيا له ايوب سره لښکري راغلې
بيا د رېديو داستانونه وينم
لکه چي بيا دي څه يرغل ته نيت دی
لکه چي بيا دي غورېدو ته زړه سو
لکه چي بيا دي څه په زړه کي ګرځي
لکه چي بيا دي خوځېدو ته زړه سو
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
ځونه ياغي يې صدقه دي سمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نافرمانو جنګیالو وطنه
ستا د پایلوچو تر پګړیو واري
ستا د تېرو تېغونو جنګ وګرځم
ستا له غرور څخه کاږه تګونه
ستا قهر وګرځم، ستا ننګ وګرځم
بیا د ملالي میوندۍ خرخښه
بیا تورپېکۍ د فرنګ خونه سوځي
بیا د بابا د پاني پت هنګامه
بیا شاه محمود اصفهانونه سوځي
بیا د ګرګین پر کور مرګی مېلمه دی
بیا د میرویس په نامه وغورېږي
بیا د اشرف د انتقام لمبه ده
بیا دي د قهر ویني وخوځېږي
بیا دي لمن له شهیدانو ډکه
بیا د کوچني غازي زانګو زنګوي
بیا دي په وریځو کې سېلونه ګرځي
بیا یې په غېږ کې زلزلې ویښوي
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
څونه یاغي یې صدقه دي سمه
د نافرمانو جنګیالو وطنه

د ښاغلي جهاني د دغه ډول شعرونو بېلګې ښېخي زیاتي دي چي د افغانستان د معاصرو ادبیاتو

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښېړنه کي به د مقاومت د لومړنيو، لوړو او سترو بېلګو په توګه، د مقاومت په ادبي تاريخ کي مطالعه او څېړل کېږي.

۲- د ښاغلي جهاني د شاعرۍ د ګرانښت يو بل راز په دې کي پروت دی چي دغه شاعري له پيل څخه له يو ډول مستۍ، ياغي توب او "مستانه نافرمانۍ" سره ملګرې ده، د همدغه ټکي په پام کي ساتلو سره، جهاني د افغانستان په معاصره شاعرۍ کي ځانګړی دريځ لري. زما په نظر دی د افغانستان د معاصر پښتو شعر د دوو نسلونو تر منځ د ارتباط د کړۍ په توګه بايد په پام کي ولرو، د معاصر پښتو شعر د منځنۍ دورې د پای او د نوي شاعرانه دوران تر منځ د پيوستون د کړۍ په توګه. د داود خان د جمهوريت په دوره کي) چي د شعري سخت سانسور دوره هم وه (د ده د شعر هنګامې پيل شوې او شاعري يې له پيل څخه له نوښت او مستانه ولولو سره ملګرې وه. د جهاني په شاعرۍ کي دغه "مستانه نافرماني "د دوو کليشو او چوکاټونو په وړاندي راڅرګنده شوه:

الف:- د وخت د سرکاري او حکومتي چوکاټونو او "سرکاري شاعرۍ" په وړاندي.

ب:- د ټولني د هغه وخت د يو شمېر عنعنوي چوکاټونو په وړاندي.

جهاني په خپلو لومړنيو شعرونو کي هم د دغو دواړو چوکاټونو په وړاندي ودرېد او همدغه خبره ده چي فاضل استاد پوهاند رشاد يې "ياغي او مبتکر" شاعر بولي.د شاعر د مستانه شاعرۍ بېلګې ببخي زياتي دي، خو راځئ يو څو نمونې يې ولولئ

مـــــــورِ لېونـــــــــو تـــــــــه د حســــــــــاب خبـــــــــري مــــــــه يـــــــــادوه
ســــــتا تـــــــر دوږخ پـــــــوري پېـــــــرۍ دي، دلتـــــــه شـــــــپې پاتــــــه دي
تــــــه د ګنـــــــاه بخـــــــري مينځـــــــې د پرهېـــــــز پـــــــه اوښــــــکو
زاهــــــده پټـــــــي دي پــــــه وينـــــــو کـــــــي لمبـــــــې پاتـــــــه دي
د جهــــــــاني شــــــــونډو تـــــــــه نـــــــــه راځـــــــــي توبـــــــه زاهــــــده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــي د قســـــــمت پـــــه ميخانــــــه کـــــي پېمـــــــانې پاتـــــه دي

او يا دا چې:

دلتـــــه ســـــرونه بـــــې لـــــه کـــــانو بـــــل څـــــه نـــــه پېژنـــــي
دغـــــه واعـــــظ او دا کتـــــاب پـــــه مدرســـــو کـــــي ښـــــه دي
مـــــا لا تـــــازه لـــــه خپـــــل جانـــــان ســـــره وعـــــدې نـــــوي کـــــړې
زاهـــــده ســـــتا حـــــوري غلمـــــان پـــــه جنتـــــو کـــــي ښـــــه دي
منـــــزل تـــــه لاري د خلـــــوت پـــــه تـــــاريکو کـــــي نـــــه وي
څـــــوک چـــــي د حـــــق نـــــارې وهـــــي پـــــه غرغـــــرو کـــــي ښـــــه دي

۳- لکه څنګه چي مخکي اشاره ورته وشوه، په افغانستان کي د ثور د غميزي او بيا د روس د يرغل په وړاندي، د جهاني شعر هم، د افغانستان د مقاومت په ادبي تاريخ کي د يادوني وړ ځای لري. په افغانستان کي د روسانو له ماتي او بيا تش په نوم د "جهادي او اسلامي "حکومت له جوړېدو او د شر او فساد له رامنځته کېدو او د ټوپکوالۍ تر واکمنۍ وروسته، د افغانستان په خپل منځي جګړو کي چي څومره بدمرغۍ رامنځته شولې، دغو پېښو، د جهاني پر شاعرۍ هم خپل اغېز وکړ، له جګړې کرکه، له شعارونو کرکه، يو ډول ژوره ناهيلي، وير او ماتم د دغو شعرونو بېلابېلي ځانګړني جوړوي. هغه دا ځل هم شينکی آسمان مخاطب کوي دا ځل هم کندهار ته سرودونه او ترانې ليکي، خو د رزم د هغه مقاوم اړخ پر ځای د وير او هغه د ښاغلي محمد معصوم هوتک په وينا "قنوطيت" په کي راڅرګندوي:

مـــــا خـــــو دا نـــــه ويـــــل شـــــينکی اســـــمانه
چـــــي بـــــه د اور د پاســـــه اور راځـــــي
زمـــــا د غيـــــرت شـــــمله بـــــه کښـــــته ګـــــوري
زمـــــا هـــــديرې تـــــه بـــــه پېغـــــور راځـــــي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

آســــــــــمانه مـــــــــا خـــــــــو داســــــــــي نـــــــــه غوښـــــــــتله
چـــــــــــــي د ښـــــــــــــــــارونو جنـــــــــــــــــــــازې وژاړم

چــــي مـــــــي پــــــه کليــــــو کــــــي بـــــــلا لنګـــــه ســـــي
چـــــــــــــي د ځوانيـــــــــــــــو هـــــــــــــــــديرې وژاړم
آســـــــــمانه مـــــــــا خـــــــــو داســـــــــي نـــــــــه ويلـــــــــه
چــــــي د کابــــــل ګرېــــــوان تـــــــه اور تـــــــوی کـــــــه
زمــــــا پــــــــه جــــــونګړه کـــــــي بـــــــلا وکـــــــره
زمــــــا پــــــه لســــــتوني کــــــي ښــــــامار لـــــــوی کـــــــه
مـــــــا چـــــــي ميونــــــد ميونــــــد نــــــــاري وهلـــــــې
مـــــــا يــــــې پــــــه غېــــــږه کــــــي ګلونــــــه غوښــــــتل
مـــــــا چـــــــي هلمنـــــــد تــــــــه ترانـــــــې ليکلـــــــې
مـــــــا يــــــې پــــــر غــــــاړه اتڼونــــــه غوښــــــتل
مـــــــا چـــــــي ټانکونــــــه پــــــه ســــــوکونو وهـــــــل
هغـــــــه مـــــــــي خـــــــــړ وطـــــــــن سمســـــــــور غوښـــــــــتئ
مـــــــا چـــــــي ســــــــکروټي پـــــــه غاښـــــــو چيچلـــــــې
مـــــــا مـــــــــي ســـــــــړو وينـــــــــو تـــــــــه اور غوښـــــــــتئ

(شعر ترپايه)

هغه وخت که شاعر، د مورچل ځوان، د وطن د دفاع لپاره له پرديو او د پرديو له نانځکو سره جګړې ته هڅاوه، اوس د انتقام او جګړې پر ځای، ځولۍ ورته غوړوي چي له مورچله راکوز شي :

ځوانه دا څوک يې چي ګولۍ اوروې
د خپل نيکه او خپل ابا پر کلي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هديره کې دې خپلوان پراته دي
څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي
د خدای د پاره ځوانه مه اوروه
د خپل ابا پر مېنه سره اورونه

۴- د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم د يادولو وړ ده. جهاني لکه چې خپله له موسيقۍ سره ځانګړې مينه لري، ځيني شعرونه يې د موسيقي يو خاص کيفيت لري. په تېره بيا د هيواد د نوميالي هنرمند سندرغاړي ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) خواږه غږ د دغو شعرونو ښکلا نوره هم زياته کړې ده. ما د "جهاني او ناشناس" په اړه يو جلا مقاله هم کښلې او د خپلو خبرو په يو ځای کې مي کښلي دي:

"يوه ورځ چا خبره راته وکړه: د جهاني شعرونه ځکه دومره شهرت ته رسېدلي دي چې د ناشناس له سندريز غږ او د ټنګ ټکور له څپو سره يو ځای شوي دي. بله ورځ يو بل چا راته وويل: د ناشناس د سندرو د ښايست او ارزښت يو اساسي علت دا دی چې هغه د خپلو سندرو لپاره د شعرونو په انتخاب کې ډېر ژور او "سختګير" دی. هغه د سندرو لپاره د نوميالیو شاعرانو د شعرونو غوراوی کوي لکه: خوشال بابا، حميد مومند، رحمان بابا، استاد حمزه، جهاني او...
زما په نظر دغه دواړه خبرې بې ځايه نه دي. د جهاني د شاعرۍ په شهرت کې به د ناشناس د سندريز هنر له اغېز څخه سترګې پټې نه کړو. دغه راز د ناشناس د سندريز هنر په ښايست او ځلولو کې هم د جهاني په څېر شاعرانو د شعري پياوړتيا له اغېز څخه سترګې نه شي پټېدای لکه دواړه چې يو د بل بشپړوونکي وي"...

۵- د ښاغلي جهاني پر شعر د محتوا او هنر له هغي پياوړتيا سره سره چې مخکې خبرې پرې وشوې، تر يو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه يو ه داسي "کليشه" غالبه وه چې د هغه شعري ښکلا ته يې د هنري تنوع پر ځای، يو رنګي وربخښله او "مونوټون" کاوه يې. دا په خپل وخت کې د پښتو په نوې شاعرۍ کې يو نوی ګام و چې د يو ډول څلوريزډوله نظم په چوکاټ کې وړاندې کېده او د ازادې شاعرۍ پر لور لومړني ګامونه وو چې په تېره بيا د حماسي شعر لپاره د وخت

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره انتخاب و، خو بیا بیا تکرار یې نوښت کماوه او په تکراري چوکاټونو یې بدلاوه، داسي ښکاري چي شاعر وروسته بیا د دغه تکرار پر ځای د چوکاټونو رنګارنګۍ ته هم خپله پاملرنه اړولې ده. په را وروسته شاعرۍ کي یې د نوي غزل او آزاد شعر پر لور هم په زړه پوري ګامونه اخیستي دي.

د جهاني غزلیزه شاعري، په پرله پسې توګه د ښکلا او پیاوړتیا پر لور روانه ده او له یوې ټولګي څخه بلي ته د لا زیات ښایست لرونکې ده:

دا میکده په نښېدلو ارزي
ساقي دا جام دي په څښلو ارزي
چي لېونتوب ته عقل وتخنوي
دا زولني په شرنګېدلو ارزي
چي یې کیسې د میني تخم کري
هغه وزر په سوځېدلو ارزي

او:

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي
ساقي راته اشنا دی خو جامونه بېګانه دي
سجدې ته یې د یار کوڅې ته نه یمه بللی
پردی قاصد راغلی پېغامونه بېګانه دي
دې ښار کي ربابونه د سنګسار په غېږ کي غواړه
نغمې ګوتو کي ژاړي شهبازونه بېګانه دي
چي زما د لېونو چیغو جواب ورسره نسته
یا زه یم بدل سوی یا دا غرونه بېګانه دي

سجدې د جهاني پر تندي مه غواړه زاهده !

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــــه دې سرکښـــــــه ښـــــــار کـــــــي محرابونـــــــه بېګانـــــــه دي

تر دې ځایه پورې نژدې ټولې خبرې د ګران شاعر عبدالباري جهاني د هغو پخوانیو شعري ټولګو د بېلګو پر بنسټ وشوې، چې مخکې خپرې شوي دي: "ورکه مېنه"، "پایکوب" او "د سباوون په تمه"، اوس خو دا دی شاعر "شپېلۍ" راته غږوي او دا ځل د شپېلۍ د سندریز غږ له ښایست سره د خپـــــل شـــــعر ښایســـــت یـــــو ځـــــای کـــــوي.

په دې توګه نو دغه "شپېلۍ" د شاعر څلورمه خپرېدونکې شعري ټولګه ده. سره له دې چې د "شپېلۍ" ټول شعرونه د سریزې د کښلو لپاره زما مخې ته نه دي پراته، خو زه باور لرم چې ټول او یا زیاتره به یې ما په جرمني، هالنډ، ډنمارک او سویډن کې د ښاغلي جهاني په ویاړ د بېلابیلو افغاني کلتوري ټولنو په غونډو کې د ګران شاعر په خپل غږ کې اورېدلي وي. له نېکه مرغه په دغو غونډو کې زه هم حاضر وم او د یو څو یې ویډیویي پیټې (کیسټې) هم لرم.

د "شپېلۍ" د شعرونو په اړه او یا خو غوره ده ووایم چې د جهاني د را وروسته شاعرۍ په هکله، څو ټکو ته په لومړي ګام کې پاملرنه پکار ده:

۱- لومړنۍ خبره دا ده چې په دغه مجموعه کې زموږ د ښاغلي شاعر، د شعري یون د پرمختګ ډېره غوره ننداره کولای شو. شاعر په دغو بېلګو کې د ښایست نوي نښې نښانې او نمونې زموږ مخې ته ږدي او د پښتو شعر بهیر ته یې ډالۍ کوي. د شاعرانه ژورتیاوو او لوړ تخیل نمونې د هغه په نوې شاعرۍ کې لا زیاتې شوي دي:

کلونـــــه تېـــــر ســـــوله کیســـــې د ښـــــاره نـــــه راوزي
زېـــــرې بـــــه نـــــه غـــــواړو ګیلـــــې لـــــه ښـــــاره نـــــه راوزي
نـــــه د زړې مینـــــې داســـــتان دی نـــــه د نـــــوي کړیکـــــه
رویبـــــار ګـــــونګی دی خـــــاطرې لـــــه ښـــــاره نـــــه راوزي
د پتنګـــــانو وزرونـــــو ســـــوځېدل هېـــــر کـــــړي
زمـــــوږ ماښـــــامونو تـــــه ډېـــــوې لـــــه ښـــــاره نـــــه راوزي
دا د عمرونـــــو جنـــــازه دلتـــــه چـــــا وتومبلـــــه

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رېږد ربـــــاب او د نغمـــــــــې لـــــــه ښـــــاره نـــــــه راوزي
کلابنــــــدي ده نـــــــه وتــــــى نـــــــه راوتـــــــلاى ســـــــي څـــــوک
مېړونــــــــه چيـــــــري دي شــــــملې لـــــــه ښـــــاره نـــــــه راوزي
او يا لکه چي په يو بل غزل کي واي:

دا څـــــه جنـــــون دى تــــر منزلـــــه رغړېـــــدل چـــــي نـــــه وي
دا څـــــه منـــــزل دى پـــــه لمبــــو کــــي ســــوځېدل چـــــي نـــــه وي
زاهــــــده خولــــــه دي د دوږخ پـــــه کيســــــو ســـــتړي کړلـــــــه
دا څـــــه خليــــــل دى تــــر انګــــاره پـــــوري تلـــــل چـــــي نـــــه وي
پښـــــېمانه نـــــه يـــــم شـــــيخه مــــــه رايـــــادوه قولونـــــــه
دا څه توبه ده په زر ځله ماتېدل چي نه وي

(ترپايه)

۲- د شاعر په نوي شاعرۍ کي د جولې او منځپانګي(فورم او مضمون) دواړو تنوع تر پخوا زياته راڅرګندېږي. دلته هم منظوم ډوله شعرونه شته، هم د قصيدو ببلګي په کي وينو، د ښکليو او لوړو غزلو ننداره هم کولاى شو او بې له شکه چي دغه غزلي د شاعر د پخوانيو دريو ټولګو له ببلګو زياتي لوړي او ښکلي دي. د آزاد شعر ببلګي هم په کي وينو چي له هنري پلوه د لا زياتي پــــــــــاملرني وړدي.
۳- څرنګه چي په دغو شعرونو کي د هيواد د حالاتو ژوره انځورګري شوې ده او له بده مرغه د وطن حالات داسي دي چي د ښادۍ پر ځاى يې د وير شېبې زياتي او درنې دي، شاعر هم زياتره د همداسي شېبو شاهد او انځورګر دى. ما چي مخکي د کومي "ناهيلۍ" يادونه کړې وه، په وروستيو ببلګو کي نه يوازي دا چي دوام کوي، دغه د نا اميدۍ درد لا ژور او غمګين دى. په دې لړ کي کېداى شي دا ببلګه ياده کړو:

اوس به څه ليکي شاعره راته وايه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته وايه اوس به څه ليکې شاعره؟

۴- د شاعر په وروستيو شعري ټېلګو کې د هغه منظوم داستاني او حکايتي شعرونه د لا زياتي پاملرني وړ دي. زه د ښاغلي جهاني د شعر په بېلابېلو غونډو کې د دې شاهد يم چې د غه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي چې د ګران شاعر له نورو ډېرو خوږو شعرونو څخه هم، له زياتي بدرګې سره مخامخ شوي دي او بيا بيا يې د اورولو ټينګار شوی دی.

په دغو کيسو کې يې نظمونو کې د نمونې په توګه د "موږک شېر"، "د پيشو توبه"، "شيخ نصرالدين"، "چرګ او باز"، "مهار کړي اوښان" او يو شمېر نورو يادونه کولی شو چې د کيسې په څنګ يې لنډ شاعرانه پيغام هم د غور وړ دی، چې په ډېر منطقي انجام کې راځي، لکه:

چې د بل په متو غټ سي يا زمری سي
په هغه ګړي له قام څني پردی سي
چې يې عقل خدای موږک غوندي کوچنی کړي
يوه ورځ پر خپل بادار باندي غوږځی کړي

يا:

له ازله مو نصيب راغلی خوار دی
چې لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

جهاني د پښتو د اوسني شعر له نوميالیو مخکښو شاعرانو څخه دی، جهاني د افغانستان د ولس د ژوند په ډېر غمګين پړاو کې، ډېر پرتمين شعرونه زمزمه کړي او لا يې زمزمه کوي، په دغو زمزمو کي به هماغه جهاني وګورئ خو دا ځل له "شپېلۍ" سره، او د سندريز غږ له ښايست سره. ورته غوږ شئ، وا يې ورئ، ويې لولئ او خوند ترې واخلئ:

جهاني مه بوله ساحل ته لامبوزن لاسونه
د دې ياغي مالت وګړي په بلا پسي ځي. (۱۸)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد رسول باوري

هرات، پښتانه او ستره لوبه

د تاريخي ارونو په تله کي

د هر هيواد تاريخ په هغه هيواد کي د ميشتو ولسونو ژوند ليک او د عبرتونو درس دئ او مورخين د هغه ژوند د ليکونو او عبرتونو ليکوالان دي. هسي چي د هيوادونو برخه ليک د زماني واټن په پيچومو کي بېلا بېل يون او تلون کړئ او يا منلئ دئ، مورخينو بيا دا يون او تلون ليکلی او نويو نسلونو ته يې رسولی دی. څرګنده خبره ده چي مورخين په هيوادونو او ټولنو کي د پېښو لړۍ هغسي چي درک او اخستنه يې وي، را نقل او څرګندوي. ټول تاريخي آثار د مورخينو د ذهنونو پنځوني دي، خو د دې پنځونو څخه يو شمېر يې رښتيني تاريخي آثار ثابت سي او يو شمېر نور يې يا د پېښو ساده بيان او يا د ليکوالو د احساساتو ټولګي سي.

د دې لپاره چي رښتيني تاريخي آثار وپېژنو، اړ يو چي د تاريخي آرونو تلي ته يې واچوو چي سره له ناسره بېل سي. دې موخي ته درسېدو لپاره اړ يم چي د خپل نظر وړ ټکي په دريو برخو کي سره راټول کړم. لومړی د يوې سريزي په توګه د پخوانيو مورخينو له نظره د تاريخ منزلت او مقام ته ځغلنده کتنه ؛ دوهم د شلمي پېړۍ په ترڅ کي د نړيوالو تاريخي ليد لورو لنډ جاج او دريم به د (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومي کتاب څو بېلګي وڅېړم.

تاريخ د يوه تفريحي هنره نيولې بيا د وياړونو تر يوې ټولګي او د يوه مسلکي مضمونه بيا تر علمي ډيسپلينه پوري د ودي او پرمختيا بېلا بېل پړاوونه شا ته پر ي ايښي دي.

د يو شمېر نورو علمي څانګو په څېر يې لوړي ژوري تېري کړي او په بېلا بيلو مهالونو کي بېلابېلو فيلسوفانو ، پوهانو او مورخينو له لوري په يوه يا بل ډول ټولني ته ور پېژندل سويدي. له هيرودوته بيا تر توسيديدسه، له ابن خلدونه بيا تر هيګله، له ګوردن چايلده بيا تر بوسرآپ پوري يې په اړه نظر يې وړاندي سوي او څېړې سويدي. په ډېرو لرغونو پېړيو کي تاريخ د يوه داسي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمون په توګه کارول کېده چي د تېرو ویاړنو او حیرانوونکو نکلونو ټولګه وه او په اساطیرو کي به یې کله ناکله د تاریخي پېښو ځرک هم لګېده. تر هیرودوت وړاندي په زیاته پیمانه تاریخي ویاړني ویل کېدې او ژبه پر ژبه به د ولسونو له لوري لېږل کېدې، خو هیرودوت په لومړي ځل د تاریخي پېښو د بیان لپاره تاریخ وکاراوه او توسېدېدس بیا یوګام وړاندي ولاړ او د لومړي ځل لپاره یې مادي آثار د تاریخي پېښو د بیان لپاره د اسنادو په توګه وکارول. هغه یوازي د هومر پر اودیسه او ایلیاد تکیه ونه کړه، بلکي په ایجن او شا اوخوا ښارونو کي یې وران سوي کلي او کورونه د ترای د جګړې د شاهدانو په توګه یاد کړل، په هر صورت تاریخ لا هغسي چي یوډیسپلین یې اړتیا لري نه و منل سوی.

که د لرغونو پېړیو او د تاریخ لیکني له ډېرو ساده میتودونو را تېر سو، نو په منځنیو پېړیو او بیا په اسلامي نړۍ کي ابن خلدون (۱۳۳۲ - ۱۴۰۲ میلادي) هغه مورخ او فیلسوف دی چي د انتقادي نظریو او بل اندی له امله نه یوازي دا چي په اسلامي نړۍ کي نامتو سو، بلکي د نړۍ د نامتو مورخینو په ردیف کي یې خورا غوره دریځ وګاټه. هغه د غیر عادي بحثونو څخه بیا د حضرت عیسی علیه السلام د شپږ سوه زریز لښکر په څېر پېښو پوري زیات مسائل په ځانګړي انداز وڅېړل.

د ابن خلدون په باور تاریخ د خوږو او یا تر خو الفاظو ټولګه نه، بلکي د پېښو رښتینی بیان دی، دا بیان د هغو اصولو له مخي کېږي چي تاریخ یې لري.

د هغه په باور تاریخ لیکنه درې اصله لري: لومړی اصل یې د (موضوع یا **(Object** په نوم یاد کړی دی. دوهم یې (مسایل یا **(Problems** او دریم اصل یې هم د موخې یا **(Goal** په نوم یادوي. نوموړي په خپله مقدمه کي دا درې واړه اصول تر بحث لاندي راوستي او توضیح کړي دي.

د نوموړي په باور د تاریخ موضوع یا اوبجیکټ د پېښو رښتینی ځرک معلومول او د هغو حدود او ثغور ځرګندول دي. هغسي چي پېښه سوې ده، نه هغسي چي مورخ یا راوي یې لیکي او یا یې غواړي؛ مسایل یا ستونزې هغه نتایج او حاصلات دي چي د پېښو څخه را زېږېدلي دي، په دې برخه کي دا پوښتني جوابېږي چي دا پېښې ولې او څنګه زېږېدلي دي؟ او موخه یا هدف د پېښو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بطن کي د محرکه ځواک او واک پېژندل دي چي د ابن خلدون په باور د هر خوځښت او حرکت تر شا سته.

د همدې پېړیو د لویدیځي نړۍ یونامتو فلسفي مورخ هیګل نومېږي (۱۷۷۰ – ۱۸۳۱ میلادي) د هیګل په نظر تاریخ لیکنه درې پړاوونه لري: لومړی ابتدایي تاریخ لیکنه ده چي مورخ یوازي د پېښو بیان او توصیف کوي، دا بیان د پېښو بیان نه، بلکي هغه څه دي چي د مورخ ذهن یې بیا را پنځوي یا په بله مانا په حقیقت کي هغسې بیان دی چي د مورخ متاثره سوی ذهن یې غواړي. د هیګل په باور د هیرودوت او توسیدیدس تاریخي لیکني د دې ډول ښه بېلګي دي؛ د هیګل په باور د تاریخ لیکني دوهم پړاو انتقادي تاریخ لیکنه ده. په دې ډول تاریخ لیکنه کي مورخین د پېښو پیوندونو ته پام کوي، د پېښو پیوند او یو له بل سره د پېښو تړاو او علت العلل را برملا کوي او دریم پړاو فلسفي تاریخ لیکنه ده. د هیګل په باور دا پړاو په رښتینې توګه هغه کُلیت ته د مورخ ور ګرځېدل دي چي د پېښو په بطن کي یې د محرک په توګه اغیزه کړېده.

په وروستیو پېړیو کي تاریخ د نورو علومو سره یوځای د ودې او پراختیا لوړو پوړیو ته ورسېد. تاریخ نه یوازي دا چي د ځانګړو فلسفي بحثونو او تیتو لیدلورو را ووت، بلکي د اصولو ښښتن سو او علمي معیارونه یې خپل کړل، خو د دې تر څنګ یې د علمي ډیسپلین په توګه وېش او تقسیم هم قبول کړ، د محتوا له اړخه یې څانګي زیاتي سوې او د سبک له مخي یې آرونه څرګند او ټاکونکي سول.

د محتوا له اړخه د تاریخ د علم څانګي زیاتي سوې، خو د ټاکونکو او څرګندو آرونو پلي کېدل پر ټولو څانګو د تاریخ د علم غوځ او روښانه دریځ پیاوړی کړ. د تاریخي څېړنو هغه آرونه چي د یوه هیواد په تاریخ کي کارول کېږي، د تاریخي څېړنو هغه آرونه د بدلون پرته د یوې سیمي په تاریخ او یا د یوې وړې ټولني په تاریخ لیکلو کي کارول کېږي. مورخین اړ دي چي په تاریخي څېړنو کي ټولو هغو آرونو ته پام وکړي چي په تاریخ لیکنه کي معیار ګرځېدلي دي. که مورخ د یوه ګوند، سیاسي شخصیت، علمي مضمون او یا ساینسپوه ژوند لیک لیکي، هغه اړ دی چي د تاریخي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنو آرونه په پام کې ونيسي، که داسې و نه کړي نو ليکنه به يې د يوه تاريخي اثر په توګه ونه پېژندل سي.

په تاريخي څېړنو کې د منابعو پر بنسټ د پېښو رښتينوالې څرګندېدل خورا مهم او ارزښتمن اصل دی. همدا لامل دی چې په تاريخ ليکنه او تاريخي څېړونو کې د مؤثقو منابعو او اخځونو درلودل مهمه اړتيا ګڼل سوې ده. اخځونه او منابع هم پر بېلا بېلو برخو وېشل کېږي، د بېلګې په توګه لومړی لاسي منابع، کاپي سوي اسناد، مادي شواهد او داسې نور توکي.

د دې تر څنګ د پېښو پر علت العلل د مورخ برلاسی هم د خورا مهمو آرونو څخه شمېرل کېږي. پېښه ولي وسوه، څنګه وسوه او پايلي يې څه دي؟ د منابعو پر بنسټ دې پوښتنو ته ځوابونه ويل د تاريخي څېړنو خورا مهمه برخه ده. زماني تسلسل او د پېښو تقدم او تاخير د تاريخ ليکني يو بل مهم فکتور دی چې په تاريخي څېړنو کې د دې اصل پرته تاريخي متن نه سي بشپړېدلای. د دې اصل يو بل تړلی اړخ د مکان يا ځای اصل دی، چې په تاريخي څېړنوکې د دې اصل د بيان پرته پېښه يوازې د يوې کيسې او نکل رنګ اخلي، نه تاريخ. په دې ډول د تاريخ بېلا بېل ارونه او اصول سته چې د هغوی په کارولو سره تاريخ د يوه علمي ډيسپلين په توګه خپل دريځ او مقام تلپاته ساتي.

دې آرونو ته په پام سره به د عبدالباري جهاني هغه تاريخي اثر چې (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومېږي تر تاريخي نقد او بحث لاندي ونيسو، وبه وينو چې د تاريخي نقد په تله کي به دا اثر کوم دريځ وګټي؟ د دې کتاب هغه متن چې زه يې لرم پېژندنه يې داسې سوې ده: د کتاب نوم: هرات، پښتانه او ستره لوبه؛ ليکوال: عبدالباري جهاني؛ خپروونکی: صحاف نشراتي مؤسسه؛ دريم چاپ: ۱۳۸۴ل کال؛ د چاپ شمېر: زرټوکه؛ د چاپ ځای: يونايټيډ پريس کوټه؛ کمپوز: نجيب الله وصال؛ د ټايټل طرحه: د اداري له خوا؛ او بيه: ۱۲۰ کلداري.

دا کتاب هغو پښتنو ته چې د خپلو پلرونو د تورو د ميدانونو عقل او تدبير او خاوري سره ليونۍ مينې د کيسو اورېدلو ته تږي دي، اهدا سوی دی. دا کتاب د ليکوال د يادښت، د کتاب فهرست او وقايې پرته (۳۸۸) مخه دی. د هرات، پښتانه او ستره لوبه کتاب ليکوال په دې اثر کې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمدتًا درې اړخونو (مکان ، زمان او پېښې) ته پام اړولی چې لومړی اړخ يې د هر تاريخي کتاب په څېر د ځای او مکان مسئله ده. هرات د يوه تاريخي سيمې او ښار په توګه د دې کتاب د بحث مرکزي او محوري ټکی دی. که د تاريخي پېښو ليري او نږدې تړاوونه يو له بله پېودل سويدي، د دې لپاره سوي چې هرات محور سي. د پېښو مرکزي ټاټوبی او د پېښو او د هغو د پنځوونکو او بازي کوونکو تړاو هم په ځانګړې توګه د هرات پر شا او خوا را ګرځي. په دې اثر کي مکان ځانګړی او مشخص دی او د تاريخي آرونو له مخي مکان د پېښو د زېږېدلو د ټاټوبي په توګه خورا مهم او رغنده اصل دی. د مکان ور ها خوا د زمان خبره هم په تاريخي ارونو کي دومره ارزښتمنه ده چې نه پاملرنه تاريخي متون او اثار د شک تر بريده رسوي.

په دې اثر کي د زمان فکتور هومره محدود نه دی ساتل سوی لکه مکان چې محدود ساتل سويدی. په دې اثر کي زمان د ډېرو پخوانيو پېړيو بيا تر وروستيو پېړيو پوري پر له پسې پالل سوی دی، خو هغه تشه چې د دې ډول موضوعي تاريخي رسالو او يا کتابونو په نسبت يې لري دا ده چې زمان د مکان پر محور نه دی را څرخېدلی، بلکي د هيواد او کله ناکله د سيمې د عمومي تاريخ پر ګامونو ګام سوېدی. ښه به وای که دا اثر د زمان له مخي هم داسي پالل سوی وای لکه د مکان په توګه چې محوري پالل سويدی.

داسي برېښي چې د دې اثر زماني تسلسل له هغو سرليکونو څخه متاثره دی چې زموږ د هيواد او يا سيمې د عمومي تاريخ په اړه معمول ګرځول سويدی. ښايي ليکوال هم د دې معمول څخه د وتلو هڅه نه وي کړې. ګمان کېږي چې د کتاب په اوډلو او تدوين کي همدې لامل اغېزه کړې او ليکوال دې ته اړ سوی وي چې د مقالو د ټولګو په څېر د هري برخي اخځونه د هغه بحث په پای کي وليکي. ښه به وای که د توضيحي او ارجاعي پاورقيو په توګه د هغو اخځونو يادونه سوې وای چې اړتيا يې ليدل کېدل او د ټولو اخځونو فهرست يې لکه چې دا کار سوی هم دی، د ټول کتاب په پای کي ليکل سوی وای.

که د دې نيوکو څخه را تېر سو ، په ټوله کي د هرات، پښتانه او ستره لوبه، د يوه تاريخي اثر په توګه د ستايلو زيات ټکي هم لري. تر ټولو لومړی دا ټکی د يادولو وړ دی چې متن د اخځونو په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

حواله تدوين سوېدی، چي دا کار تاريخي ارونو ته د ليکوال ژمنتوب څرګندوي، په تېره بيا هغه چي د پخوانيو اثارو او يا په بله مانا د پښتو د مهال ليکل سوي اخځونه د ثبوت او سپيناوي لپاره کارول سوي او پر بنسټ يې د پښتي عينيت واقعي کړی دئ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه د هغو ارونو سره هم په تول برابر دی چي د مورخينو په قول د پښتو علت العلل بيانوي. په متن کي د پښتو بېلا بېلي خواوي او اغېزمن فعاليتونه د ټاکلي پښتي په تړاو ياد سوي دي. کله ناکله د ځينو تاريخي تېروتنو په اړه د روښانه استدلال او پر اخځونو د متکي بيان څرک هم ليدل کېږي. دا څرک که زيات هم نه دی، خو په خورا ارزښتمنه توګه د لوستونکو پام راګرځوي. د دې سره سره چي د پښتو بيان انتزاعي نه دی خو د پښتو د اوډلو او تدوين چاري داسي تر سره سوي، چي ته به وايې ليکوال هوډمن دی چي لوستونکی د ځان سره هغه فکري لوري ته بوزي چي ليکوال يې لري. دا ډول تدوين او اوډنه له يوه زيان سره خو ګټي هم لري. زيان يې دا دی چي لوستونکی فکر کوي چي د ليکوال تر اغېزي لاندي راغلی، خو يوه ګټه يې دا ده چي د منابعو پر بنسټ لوستونکی رښتيني لوري ته بيا يې. بله ګټه يې دا ده چي د لوستونکي له تزلزل او لار ورکۍ څخه را باسي. انګليسي نامتو مورخ تاينبي هم د پښتو لوری د څرګندو پايلو تر بريده جايز ګڼي.

يوه بله خبره چي هرات، پښتانه او ستره لوبه يې په ځان کي نغښتي دا ده چي ليکوال د دې کتاب د ليکلو انګېزه د هيواد د معاصر تاريخ يوه خورا مهمه پېښه ياده کړې ده، ښايي د اوسني نسل يو شمېر لوستونکي به هغه پېښه چي هرات څنګه د طالبانو لاس ته ورسېد، هېره کړې وي او يا يې بابيزه وګڼي، خو د دې ارزښتمن کتاب تاليف په خپله د هغي پېښي دروندوالی او ارزښت را بر ملا کوي. دا به هغو لوستونکو او څېړونکو ته خورا مهم او د زياتي پاملرني وړ وي چي داسي يو ارزښتمن اثر د يوې داسي پېښي د انګېزې پر بنسټ ليکل سوی چي هغې پېښي د خپل مهال د نويو او نورو پېښو لوری بدل کړ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه ، تاريخي اثر يوه خورا مهمه ځانګړنه دا ده چي د يو شمېر لاسوندونو متنونه يې د ضميمو په څېر د لوستونکو په وړاندي ايښي دي. دې چاري نه يوازي دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د کتاب تاريخي ارزښت زيات کړی، بلکي د يو شمېر مورخ څېړونکو لپاره د مرجع او اخځ په توګه يې د دې اثر ارجحيت هم څرګند کړيدی. د کتاب په پای کي د اخځونو فهرست او بيبلوګرافي د لوستونکو لپاره د شک ځای نه پرېږدي او هر لوستونکی يې په بشپړ باور لولي او ګټه ځني اخلي. د ښاغلي جهاني د دې اثر په اړه د ليکلو زيات مطالب سته خو د ((مشت نمونهٔ خروار)) په توګه د همدې تاريخي ارونو پر بنسټ دا پايله تر لاسه کوو چي د هرات، پښتانه او ستره لوبه د يوه موضوعي او رښتيني تاريخي اثر په توګه د بشپړ باور وړ تاريخ دی. په پای کي له لوی ښتن تعالی (ج) څخه ښاغلي جهاني ته خوشاله ژوند او د برکتي قلم توان غواړم. (۱۹)

د الفبا په ترتيب د اخځونو فهرست:

- باوري محمدرسول. د تاريخ او مورخ په اړه لنډي څرګندوني. د مقالو ټولګه، سلام ټولنه ۲۰۰۲

جهاني عبدالباري. هرات، پښتانه او ستره لوبه، ۱۳۸۴ -

ساپی ضمير. تاريخ چيست؟ کابل پوهنتون ، کابل ۱۳۵۴ -

- شفا شجاع الدين، مايه، بعد از هزار و چهارصد سال. نشرات زردشتيان. ۲۰۰۴

- فروغ السادات اخضري، تطابق عوامل انحطاط دول. ابن خلدون. دانشګاه تهران، ۱۳۷۷

مير حسين شاه، تاريخ نويسي در شرق. پوهنتون کابل، پروګرام ماستري تاريخ ۱۳۲۷ -

- هيوز مارنی، پنجا متفکر کليدی در زمينهٔ تاريخ. مترجم:رضا بديعی، انتشارات رسالت تهران، ايران ،۱۳۶۵ ش

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لال پاچا ازمون

د جهاني سمبولیک تمثیلي نظمونه

د شعر انګړ تـه د نظـم پـر لاره د ننوتـو یـو ور هـم تمثیـل دی. تمثیلـي نظمونـه پـر لوسـتونکي یـا اورېدونکي اغېز پرېباسي او د هغه عواطف او احساسات راپـاروي. پـه تمثیلـي نظمونـو کـې دوه ټکي ډېر د پام او مطالعې وړ دي: یوه مانا او بل هم په لفظونـو کـې یـو حرکـت او غلـی شـور. پـر دغـو نظمونو د پوهېدا او له هغوی څخه د خوند اخستو لپاره هم تر بل نظم قوت زیات وي. د لوستونکي یا اورېدونکي پام هم تر عادي نظم زیات را اړوي. په تمثیل کې معمولا اصلي حالت وړاندې کېږي. یوه کیسه په داسې بڼه په کې وړاندې کېږي چې رښتینولی ته یې زیان و نه رسېږي.

زموږ استادانو لیکوالو او شاعرانو تمثیل کیسه یې نظم ګڼلی دی. مذهبي او فولکلوریکې کیسې یې را اخستې او هغه یې د تمثیل په بڼه داسې وړاندې کولې چې د کیسې روح ته یې په کې زیـان نـه رسـاوه. پـه تمثیلـي نظـم کـې داهڅـه کېـده چـې یـو مضـمون یـا یوه مانا داسـې وړانـدې شـي چـې د لوستونکي یا اورېدونکي سترګو ته یو صورت یا شکل داسې ودرېږي چې پـه هغـه کـې لـه ده سره خبرې وشي، حرکات یې محسوس شي، حسي کلمې د عیني انځورونو په جوړولـو او تمثیلـي برخه کې ښکلاییزه او معنوي برخه اخلي. هغه کلمې چې حس شي، د هغوی رنګ او بڼه په ذهن او زړه کې ډېر ژر ځای نیسي. د حسي کلمو اوډون د وینا په اهنګ او موسیقۍ کې هم ښه ونډه اخلي. که موږ وغواړو چې زموږ وینا دې د خلکو زړونو تـه ژر لاره پیـدا کړي، نـو غـوره داده چـې خپلـه وینـا پـه حسي کلمو کې ونغاړو.

د ارستو په نظر د شعر د تاثیر یو سبب هم تمثیل دی. په تمثیـل کـې هغـه احسـاسات او عـواطف نغښـتې چـې پـه انځـور کـې نـه ښـکاري. پـه تمثیـل کـې ډیـالوګ د لوسـتونکي یـا اورېـدونکي پـر احساساتو جـوت اغېـز ښـندي. انځـور یـوازې د یـو څـه بڼـه وړانـدې کـوي خـو تمثیـل احسـاسات راپاروي. د تمثیل په رامنځته کېدو کې تخیل لاس نه لري، هغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمثيل چې د رنګينو لفظونو په اوډنه کې رامنځته شوی وي، الفاظ په کې پر يو داسې رنګين لړ پېيل شوي وي چې ارزښت او ښکلا يې له ورايه په ډاګه شي. هغه په وار وار لوستل کېږي او په زړونو کې ځانګړی ځای لري.

د تمثيلي نظم يوه ځانګړنه دا ده چې په هغه کې تصويرونه متحرک وي. بې سا شيزونه په حرکت راولي، ژبه ورکوي، په خبرو يې راولي او د زړه خواله ورسره کوي. د تمثيلي نظمونو ويونکي تل هڅه کوي چې د طبيعت ناز او کرشمې وغړوي، له هغوی سره وغږېږي او خپل پيغام پرې ولېږدوي. د دغو نظمونو ژبه او وزن ډېر روان او زياتره مهال يې غبرګ دوولس يا يوولس شپيزه ياد مثنوي په قالب کې وي او يا تر يوې مطالعې لاندې يو وزن او قافيه ترپايه پالي.

زموږ د زمانو پياوړي شاعر جهاني د تمثيلي نظمونو دغه ښېګڼې او ځانګړنې په خپلو نظمونو کې ساتلې دي. دده هغه نظمونه چې هغه زموږ د ولس حکايات په خپلو موزونو الفاظو کې را اخلي په هغوی کې تمثيلي ځانګړنې ډېرې جوتې دي. ده د خپلې روانې موزونې او اهنګوالې ژبې او طبعې په ځواک د نظم ژبه ډېره خوږه او روانه کړې ده. د ده دغه تمثيلي نظمونه هغه مهال د شعر قلمرو ته ننوتل چې شاعرانه رنګ يې واخست، په ښکلو ترکيبونو يې دغو تمثيلي نظمونو ته موسيقيت، ښکلا او رواني وروبښله. ددغو تمثيلي نظمونو بهرنۍ او داخلي موسيقي روانه او يو غلی شور لري. د لفظونو تکرار او د متجانسو کلمو اوډنه دده د نظم ژبه لا ښکلې او روانه کړې ده. د جهاني يوه کاميابي په دې کې ده چې دی د خپل ولس پر ذوق او نبض پوه دی. حکايات يې هم له ولسه رااخستي او هغه يې بيرته په ډېره روانه او ښکلې ژبه د تمثيل په بڼه وړاندې کړې دي. په دغو نظمونو کې يو شمېر سمبوليکه بڼه لري، لکه حيوانات يې غږولي دي، دغه سمبولونه عام دي، پر عامو سمبولونو سربېره شاعران ځانګړي سمبولونه هم کاروي. دغه سمبولونه د شاعرانو شخصي تجربې ښيي. جهاني په دغو تمثيلي نظمونو کې زياتره عام سمبولونه کارولي دي چې دلته يې يوه بېلګه را اخلو:

درې غــــــــوايي يــــــــوه ځنګلـــــــــه کـــــــــي اوســــــــېدله
تـــــــــل بــــــــــه درې واړه ملګـــــــــري ګرځېدلــــــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګله کې به یو ځای سره روان وه
یو یې تور، دوهم ابلق، دریم یې سپین و
د زمري یې زړه په غوښو پسې شین و
(کوه طور، ۲۴۷م)۱

په دې تمثیلي سمبولیک نظم کې د حیواناتو پوهه او دریځ وړاندې شوی دی. هیله ده چې بشره بڼه یې ولولئ. یو شمېر یې په ولس کې هغه خواره نکلونه دي چې په کلیو او بانډو کې به د نکلچیانو له خوا په تمثیلي بڼه وړاندې کېدل:

پخوانیو زمانو کې یو پاچا و
د لښکر په زور غښتلی په هر چا و
چلېدله یې حکمونه پر ملکونو
ورته پاته په پاچهي وه له نیکونو
هم په زور هم یې په زرو کې لاس بر و
خدای ورکړي اقلیمونه بختور و
ډېر شوقي و د مېلو او د ښکارونو
د شرابو د مستیو د سازونو
همېشه به و په ښکار پسې وتلی
تش لاسونه یوه ورځ نه و راغلی
له لیندۍ چې به یې خوشې کړله غشي
سوري کول یې د هوسیو زړونه تشي
تري خطا نه سو یو غشی په کلونو
پر ملکونو یې کیسې وې د ښکارونو
یوه ورځ ورنه خطا یوه هوسۍ سوه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــــه ځغســـــــتا رهـــــــي پـــــــر لـــــــوري دغونـــــــډۍ ســـــــوه

(کوه طور،۲۹۲)۲.

په دغه منظوم نکل کې چې هوسۍ له پاچا ورکېږي، پاچايې په لټه کې وي، تنده او جل يې اخلي، پرځنګله پېښېږي، په ځنګله کې ورسره بيزو مرسته کوي، د اوبو ځای ورښيي، پاچا د بيزو دغه نېکي هېروي او د ټوپک خوله يې لورته نيسي. دلته اوس د بيزو او پاچا تر منځ خبرې له پند او عبرته ډکې دي چې د تمثيل برخه يې ښکلې کړې ده:

چـــــــې ناڅاپـــــــه يـــــــې ترســـــــترګو يـــــــو ځنګـــــــل ســـــــو
د پاچـــــــا پـــــــه زړه کـــــــي اورد مينـــــــي بـــــــل ســـــــو
پـــــــه ځنګلـــــــه کـــــــي ور ښـــــــکاره يـــــــوه بيزوســـــــوه
د پاچـــــــا خوا تـــــــه د لاس پـــــــه اشاروســـــــوه
بيـــــــزو وړانـــــــدي پاچـــــــا وروســـــــته ورپســـــــې ســـــــو
پـــــــه قـــــــدم قـــــــدم اوبـــــــو تـــــــه ورنـــــــږدې ســـــــو
ور پـــــــه ګوتـــــــه پـــــــه ځنګلـــــــه کـــــــي يـــــــې چينـــــــه کـــــــړه
پـــــــه ســـــــړو اوبـــــــو وريخـــــــه يـــــــې ســـــــينه کـــــــړه
هـــــــم پاچـــــــاهم يـــــــې ښايســـــــته نيلـــــــی اوبـــــــه ســـــــو
سمدســـــــتي خـــــــدای تـــــــه د شـــــــکر پـــــــر ســـــــجده ســـــــو
لـــــــه ســـــــجدې وروســـــــته لينـــــــدۍ يـــــــې کـــــــړه راپورتـــــــه
دمـــــــرګ غشـــــــی يـــــــې کـــــــړ وارد بيـــــــزو لـــــــورتـــــــه
پـــــــوري ووري يـــــــې لړمـــــــون د بيـــــــزو ســـــــوری کـــــــړ
ور خبـــــــر يـــــــې پـــــــه يـــــــوه غشـــــــي زړګـــــــی کـــــــړ
ښـــــــاخ پـــــــر ښـــــــاخ بانـــــــدي تـــــــر ځمکـــــــي را لوېدلـــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو په يو يې اندامونه ماتېدله

په رګو کې يې لاوينې خوځېدلې
د پاچا پر لور يې سترګې واړولې
ويل روح مې دادی الوزي له تنه
جواب راکه دا يوه لرم پوښتنه
اوربدلی مې له پلاره يو وصيت دی
نه پوهېږم چې دروغ که حقيقت دی
پر ښايسته نيلي چې سپور زغره په تن يې
راته ښکاري چې پاچا ددې وطن يې
ښکاري وويل: پاچا ددې جهان يم
مګر ته خنګه راپوه سوې زه حيران يم؟
بيزو خلاصه کړله ويل سلطانه
زر کلنې تجربې نه دي ارزانه
تجربه ده موږ ته پاته له پلرونو
له کلونو له پېړيو له قرنونو
نامردي ده همېش کار د پاچاهانو
پاچهان وهي سرونه د دوستانو
لار چې هر څوک ورته وښيي په دار دی
چې هر څوک ورسره ښه وکړي سنګسار دی
چې څوک لاس د دوستۍ ورکړي غوڅوي يې
چې ژوندي پر لاري وينې ښکاروي يې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیا کې چې یې نوم د شهریار دی
یا قاتل د خپلو وروڼو یا د پلار دی
په نصیب چې یې در کړي پاچهي ده
ستا په ختمه کې اخبلي نامردي ده
که دي زما احسان پر سر تر ګو وای منلی
د پاچا له نسله وې زېړېدلی

(کوه طور، ۲۹۳-۲۹۲ م) ۳

جهاني د دغو سمبولیکو تمثیلي نظمونو پایله بیا هم د ولس له انده په لنډیز سره وړاندې کړې ده. متلونه او پخې خبرې یې په کې ځای کړې دي. دغه منظوم تمثیلي، سمبولیک نکلونه یوه ښکلې پایله لري. یوه بله بېلګه یې ده چې په هغې کې د شیخ او موږک تر منځ اړیکه وړاندې کوي. شیخ پر خپلې تقوا او شیخۍ له موږکه، پیشو، سپی، لېوه او باالاخره شېر جوړوي، خو چې موږک د شېر ارزښت نه لري او نه دغه موقف ساتلی شي، نو بیرته موږک کېږي. دغه تمثیلي نظم په سمبولیکه ژبه د هغو خبرو ښه وړاندې کوي چې په مصنوعي ډول دریځ ته رسي یا مصنوعي دریځ نیسي.

د جهاني یو بل کمال چې د دغو نظمونو په وړاندې کولو کې یې لري، هغه دا دی چې دی په پیل کې د نکل د پېښېدو ځمکه په تصویري ښه وړاندې کوي. په دې کار دی د انځور او تمثیل تر منځ اړیکه ساتي:

د لوی ښار ځخه د باندې یو دره وه
جوړه کړې یوه شیخ پکښې دېره وه
پر سجدو به خدای ته پروت و په خواستونو
تولې شپې یې تېرولې په نفلونو

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

(شپېلی، ۲۱۷م) ۴

ددغه تمثيلي نظم په پيل کې دی ځای او د نکل د اتل، دنده، څېره او دريځ ښيي. لوستونکي ته هم دا مهمه ده چې د نکل ځمکه او اتل وپېژني. تر دغې سريزې او پېژندنې وروسته د نکل پيل ته ور پرانستل کېږي:

يـــــــوه ورځ يـــــــوه مـــــــوږک پـــــــه حجـــــــره کـــــــي
شـــــــل او ســـــــل ځلـــــــه ازار کـــــــړ پـــــــه ســـــــجده کـــــــي
چـــــــي بـــــــه شـــــــيخ کلـــــــه ورتيـــــــت ســـــــو و ســـــــجدې تـــــــه
د مـــــــوږک لکـــــــۍ بـــــــه ورغلـــــــه وخـــــــولې تـــــــه
شـــــــيخ کـــــــرار ور څخـــــــه وکړلـــــــه پوښـــــــتنه
مـــــــا پـــــــر څـــــــه ازاروې پـــــــه بخـــــــت پمنـــــــه
مـــــــوږک وويلـــــــه شـــــــيخه ســـــــتا قربـــــــان ســـــــم
د مرګـــــــي مـــــــخ تـــــــه دي ســـــــپر بلاګـــــــردان ســـــــم
د پيشـــــــوله لاســـــــه ډېـــــــر يـــــــم کړېـــــــدلی
شـــــــوم نهـــــــر يـــــــم، وږی تـــــــږی ژړ زبېښـــــــلی
د ظـــــــالمو پيشـــــــوګانو لـــــــه ناتـــــــاره
يـــــــوګړی وتـــــــلای نـــــــه ســـــــمه لـــــــه غـــــــاره
تـــــــه دعـــــــا وکـــــــړه چـــــــي زه غتـــــــه پيشـــــــو ســـــــم
نـــــــور بـــــــه هـــــــر ګـــــــړی بېغمـــــــه لـــــــه حملوســـــــم

د نظم پايله داسې وړاندې کوي:

چـــــــي د بـــــــل پـــــــه متـــــــو غـــــــټ ســـــــي يـــــــا زمـــــــری ســـــــي
پـــــــه هغـــــــه ګـــــــړي لـــــــه قـــــــام څخـــــــه پـــــــردی ســـــــي
اول غوښـــــــتي خـــــــوري د خپلـــــــو قريبـــــــانو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښـــــــخوي داړي پـــــــــه خپلـــــــــو پـــــــــه يـــــــــارانو
دايـــــــې هېـــــــره وي چـــــــي نـــــــن تـــــــه تېرېـــــــدل ســـــــته
چـــــــي هســـــــکېږي يـــــــوه ورځ کښېـــــــته کېـــــــدل ســـــــته
چـــــــي يـــــــې عقـــــــل خـــــــداى مـــــــوږک غونـــــــدي کـــــــوچنى کـــــــړي
يـــــــوه ورځ پـــــــر خپـــــــل بـــــــادار بانـــــــدي غـــــــورځى کـــــــړي

په دې پايلې سره سمبول راسپړل شوى دى. (شپېلۍ، ۲۱۸-۲۲۴م) ۵

جهاني کولاى شول چې دغه نکل له همدې ځايه: يوه ورځ ... پيل کړي، خو ددې لپاره چې د نکل ځمکه ونښيي او د نکل ودانۍ ته ور کېږدي نو په پيل کې يې په انځوريزه بڼه د نکل ځمکه ښودلې. ده په دغو تمثيلي نظمونو کې د ولس د ژبې او محاورې خيال پوره ساتلى دى. هماغه طبيعي ژبه يې کارولې ده، قربان سم، بلاګردان سم زموږ د ولس محاوره ده، د يو شمېر تمثيلي نظمونو حکايات يې له کتابونو را اخستل شوي او حواله يې هم پرې ورکړې ده:

پخوانيو زمانو کې يو پاچا و
پر رعيت باندې ظالم لکه بلا و
حکايت يې په بوستان کې دى راغلي
د سعدي له خولې تر موږ رارسېدلي

(کوه طور، ۳۰۲م)۶

دغه ډول تمثيلي نظمونه ده پر خپلې ارې ښکلا نور هم ښکلي کړي دي. د دغو نظمونو

بريالیتوب يو په دې کې دى چې جهاني د نظم ويلو يو ښه استعداد لري. الفاظ ورسره لکه ملغلرې په لمن کې پراته دي، دغو الفاظو يې پر ژبه کور جوړ کړى دى. بل بريالیتوب يې دادى چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل فولکلور لوستی او اورېدلی دی. دی په دې برخه کې مطالعه لري. د داسې یو حساس ذهن ښتن طبیعي خبره ده چې د نظمونو د لیکلو ښه استعداد لري. هغه چې وايي ، د لمدې ختې لرې او به دارو وي، د جهاني ژبه او قلم همداسې لږ څه تحرک ته اړتیالري. پر خبرو چې راشي نو بیا داسې موزون الفاظ له خولې را باسي چې هغه نېغ زړونو ته لاره کوي.

ددغو ولسي حکایاتو د موزونولو او تمثیلولو یوه ګټه داده چې ولس ته بیرته هماغه خپل مال په رنګینو جامو کې سپاري، لکه یو لوخ ماشوم چې په ښکلو جامو کې راونغښتل شي. د شاعر کمال دادی چې څنګه و کولای شي خپلې ټولنې ته پر هغوی د اغېز له کبله داسې یو څه رامنځته کړي چې د هنر په ژبه او ښایست د هغوی ذهني کچه لوړه کړي، ذوق یې خړوب کړي او دده په زړه او ذهن کې یو منلی او له اغېزه ډک شور په څپو او مستۍ راولي.

د سفوکل په باب یوه خبره ډېره مشهوره ده چې ده تر پایه تراژیدي ولیکله، خپل لوری یې بدل نه کړ، دا ځکه چې دی له یوې خوا د خپلې تراژیدۍ سره ملګری و او بل دا چې د تراژیدۍ د وړاندې کولو لاره یې پیدا کړې وه، پر ټولنه د اغېز لار یې پېژندلې وه، دا ورته څرګنده وه چې ټولنه او وګړي یې له تراژیدۍ پرته بل څه نه مني او لا ښه اغېز پرې کوي ، نوده په دې لاره کې ځان ښه و ازمایه او باالاخره یو شهکار یې رامنځته کړ. له دې څخه داپایله راوځي چې پر ټولنه د یو څه اغېز، د ټولنې فکري او ذهني کچې لوړولو په موخه د یو اثر رامنځته کول د شهکار او ټولمنلي اثر د رامنځته کېدو لامل ګرځي. داډول اثر رامنځته کول د لیکوال لوری څرګندوي. د هغه ذهني او فکري کچه او هنري استعداد لاپسې لوړ او تاندوي.

جهاني هم له طبیعت او ټولنې سره په مطالعه او خبرو بوخت و ، باالاخره یې یوه داسې لار هم وموندله چې دده لوری یې څرګند کړ، دی یې په دې برخه کې د یوځانګړي سبک ښتن کړ، که څه هم تر ده وړاندې یو شمېر ولسي ناظمانو دغه ډول حکایات په نظم لیکلي، خود جهاني سبک په کې بېل دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني هڅه کړې ده چې په دغو تمثيلي نظمونو کې د حکايت رښتينولی او اړې بڼې ته زيان و نه رسېږي. دده د برياليتوب يو راز په دې کې دی چې دی نه غواړي په تصنعي او تکلفي ژبه د حکايت روح ته داسې زيان ورسوي چې لوستونکی يا اورېدونکی ستړی کړي.

دده ددغو تمثلي نظمونو د وينا المن پراخه، رڼه او ښکلې ده. جهاني هڅه کړې ده چې خپله ژبه داسې ساده او الفاظ په داسې بڼه وکاروي چې په خپلې ښکلا کې حکايت ته زيان و نه رسوي او نه لوستونکی يا اوېدونکی پر نيمه لار پرېږدي. دده يوه برياليې هڅه داده چې ولس ته خپل تېر ژوند، تېرې کيسې، تېر نکلونه په ژوندۍ بڼه داسې په مخ کې ږدي چې د سمبولونو په ژبه ده ته لوری ورښيي. د هنر يوه ځانګړنه همداده چې د ولس احساسات او عواطف له تېر سره په رابطه کې داسې وړاندې کړي چې له هغه يوه نوې لار راووځي. جهاني په دې کيسه يي يا حکايتي نظمونو کې سمبولونه او اسطورې په تمثيلي بڼه وړاندې کوي. دی د همدغه تمثيل له مخې ټولنې ته يو لوری يا فکر ورکوي. بريالي ليکوال هم هغه دي چې هغوی د هنر په ژبه ټولنه يوه لوري، موخې او فکري ودې ته را وبولي. د دوی پيغام لوخ نه وي. د دوی ژبه او الفاظ د لوستلو او زړه ته د سپارلو وړ دي. د شعر او شاعر يوه ښګېڼه داده چې دوی له طبيعت سره داسې اړيکه پالي چې له نورو بېله ده، دوی کلمې په خبرو راولي او په هنري منطق د زړه خبره کوي.

د جهاني دغه حکايتونه چې ده تمثيلي او تصويري بڼه ورکړې، په دې ټولنه کې موجود وو، خو دومره عام او په زړه پورې نه وو، لکه څومره چې جهاني په خپلې شاعرانه ژبې بېرته ټولنې ته وړاندې کړل. ځينې نظمونه دده د خپل ذهن او تجربې زېږنده دي. دده کمال ددغو نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې لوستونکی يا اوېدونکی داسې نه انګيري چې ګوندې دا حکايت دده د ټولنې نه دی او يا په ټولنه کې د ولس له خوا را منځته شوی نه دی.

د جهاني يو بل لوی کمال د دغو تمثيلي نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې د خپلې ټولنې حکايات يا ددې ټولنې په غېږ کې رامنځته شوې تجربې، دده ليد لوری، د همدې ولس په ساده ژبه او هغو الفاظو کې ونغښته چې ولس يې کاروي. ددغو لفظونو کارولو د حکايت اړې بڼې ته يې خپل صورت ورکړی او بل دا چې د جهاني د سبک په ځانګړنه کې يې ونډه اخستې ده. په دې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارسره د دغو نظمونو لوستونکي یا اورېدونکي په دې نظمونو کې خپله ټولنهویني. د هنر یوه ښکېڼه همداده چې د خپل چاپېریال بڼه وړاندې کړي. د یو لړ الفاظو په بار بار او په بېلابېلو انځورنو کې راوړل د لیکوال او شاعر لاره او سبک ځانګړی کوي. د جهاني د دغو تمثیلي نظمونو یوه بله بریا په دې کې ده چې دی خپل فولکلور ته په ځانګړې درنښت او ارزښت قایل دی، پالنه یې کوي او د ساتنې لپاره یې دغه لاره نیولې ده. جهاني غواړي چې له خپلې ټولنې سره بېرته په خپلې ژبې او د دوی پر تجربو خبرې وکړي.

دده په دغو تمثیلي حکایتي نظمونو کې د حکایت پیل په هغې بڼې شوی، چې عوام یې یو بل ته اوروي. دی یودم یا ناڅاپه حکایت نه پیلوي، بلکې د حکایت رښتینولۍ زبات ته د کتابونو حواله ورکوي او لیکي یې:

کتابـونـو کـې راغلی دا بیان دی

د نمرود د پاچهۍ پکې داستان دی

ددغه مذهبي حکایت بڼه په کتابونو کې په نثر راغلې، زموږ ولسي ناظمانو هم دغه حکایت یا په بشپړ ډول را اخیستې او یا یې نغوته ورته کړې ده. نمرود اوس زموږ په ذهن کې د یاغي، مغرور او د خدای(ج) له خوا د ځپل شوي انسان په توګه مجسم او سمبول ګرځېدلی دی. جهاني ددې لپاره چې د غرور بڼه وړاندې کړي، نو د نمرود ژوند او ځېره یې په تمثیلي بڼه وړاندې کړې او دی یې د غرور د سمبول په توګه وړاندې کړی دی. جهاني یوازې دانه دې کړي چې د نمرود حکایت یې وړاندې کړی، بلکې توپیر یې له هغوسره چې د نمرود کیسه نورو ته وړاندې کوي دادی چې دی د نکل پایله وړاندې کوي ، خپل برداشت لیکي او یو شاعرانه نصیحت هم کوي:

هربنـــــده چـــــي دغـــــرور پــــر نیلــــي ســــپور ســـي
مـــــخ یـــــي تـــــور ســـــي ورتـــــه مــــخ د درد او ور ســـي
غـــــرور حـــــق دی د ښتـــــن چـــــي کبریـــــا دی
د بنـــــده غـــــرور دوي ورځـــــي دی فنـــــا دی

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازل هـــــر ســـــــــرې تــــــــه ايښــــــــې خپلــــــــه لومــــــــه
نمروديـــــــان كـــــــــړي د غوماشـــــــــي د نـــــــــيښ شـــــــــومه
چـــــــي يـــــــې ورلـــــــې د اســـــــمان پـــــــر لـــــــور لښـــــــكري
اســـــــمان ځرنګـــــــه ورمـــــــاتي كـــــــړې وزري
چـــــــې يـــــــې حكـــــــم چلېـــــــده پـــــــر عقابـــــــانو
د غوماشـــــــې مســـــــخره ســـــــود ســـــــيالانو

(كوه طور، ۳۲۲م)۷

دغه حكايت په داسې روانه ژبه او داسې الفاظو كې وړاندې شوى چې لوستونكى د يوې تلوسې په تار له ځانه سره بيايي، مانا او محتوا يې له الفاظو نه ده ځار كړې. د حكايت د منظومولو شرايط يې په ښه بڼه انځور كړي دي. دغه نظم يوه بله ښېګڼه دا لري چې د مثنوي په ارت چوكاټ كې په دوولس ځپيز بحر كې په ښه روان وزن او اهنګ ليكل شوى. ژبني او وزني درونده والى نه لري. د حكايتونو د منظومولو يو اصل دادى چې وزن او آهنګ يې بايد روان وي. ژبني او وزني درونده والى بايد و نه لري او نه داسې الفاظ په كې وكارېږي چې هغه د لوستونكي ذهن له اړې موضوع نه بلې خوا ته يوسي.

د جهاني ددغو تمثيلي نظمونو يوه ښېګڼه هم داده چې دى په نظم كې استاد دى، د نظم په روانۍ او آهنګ په برابرښت كې لوى لاس لري، نو لوستونكى يا اورېدونكى دده په نظمونو كې داسې ثقلت نه ويني چې پر دوى ښه اغېزه و نه كړي. شعر او په ټوله كې ادبيات په كلمو يا لفظونو كې يو پټ سندريز شور انځوروي. شاعر د لفظونو جادوګر دى، په داسې ژبه غږېږي چې هغه له عادي ژبې سره جوت توپيرلري، كلمې په انځوريزه بڼه د لوستونكې مخ ته ږدي. كلمې يا لفظونه داسې اوډي چې يو منظم اهنګ او وزن لري. زموږ شاعر جهاني يوه بريا دا لري چې د لفظونو په اوډون او اهنګينه بڼه وړاندې كولو كې پوره لاس او ژبنى مهارت لري. دى لفظونه په يوه ځانګړي اهنګ او موسيقۍ كې اوبي. په دې برخه كې د جهاني يو كمال دادى چې د موسيقۍ له سر وتال او لې سره

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلد دی. د کلمو یا لفظونو له فقر سره لاس او ګرېوان نه دی او نه يې ژبه د کلمو له پلوه غريبه ده. ژبه او غږونه يې له سر وتال او لي سره اشنا او يوه خبره په اسانۍ سره منظومولی شي. ځينې نظمونه له غور پرته نه شوسپړلی یا پرې سمدستي نه رسېږو خو له اهنګ او موسيقيت نه يې ډېر خوند اخلو. د ماشومانو په خبرو تر مانا پوهېدولو د هغوی د ژبې اهنګ ډېرخوند راکوي. کلمې یا لفظونه پر خپلې ښکاره موسيقۍ یا وزن سربېره يو پټ سندريز شور يا اهنګ هم لري. موږ د دغو لفظونو له مانا نه د هغوی له پټ شور او موسيقۍ نه خوند اخلو. رنګونه به فرض کړو ، د رنګونو په ليدو يا کتو کې يو شور او اهنګ نغښتی چې همدغه شور او اهنګ يې زړه او سترګې په مستۍ او حرکت راولي او احساسات راپاروي.

جهاني يو له هغو شاعرانو څخه دی چې د يو حساس ذهن څښتن دی، دده په شاعرۍ کې د احساساتو دغه برخه ډېره په زړه پورې او غني ده. که د يو څيز رنګ پر زړه کېناست او زړه ومانه، نو د زړه او سترګو حرکات منظم کېږي او يوه ځانګړې بڼه مومي. د حساس او شاعرانه ذهن څښتنان دغه حرکت په الفاظو کې انځوروي، خو هغه چې شاعر نه وي، هغه يې د وجود د غړيو په ښورولو کې ځرګندوي، د جهاني ذهن بيا حساس دی، د هغه احساسات تاند دي. دده د الفاظو په موسيقۍ کې يوه پارونه نغښتې، که څوک يې وغواړي يا و نه غواړي په اورېدو يا لوستو يې د وجود غړي په حرکت راځي. ((دا د نه منلو خبره نه ده چې زموږ حواس غړي د شعر له ښکلا او هنره اغېزمن کېږي او په شور او هيجان راځي. دغه اغېز د ځرګندو حواسو له لارې له تصور او تعقله رامنځته کېږي. په هغه شعر کې چې د شرابو ستاينه شوې ياد شرابو د ستاينې لپاره ويل شوی وي، دا چې د هغه ګرمي او تريخوالی مو په خوله کې دی او کولای شو احساس يې کړو ، ولې د دماغ د جوړښت او مزاج له مخې د دغه کيفيت اغېز او د خلکو تر منځ خونداو شور يې تو پير لري، خو دغه اختلاف په شعر پورې تړلی نه دی. په بېلابېلو ادبي فنونو ، نقاشۍ او موسيقۍ کې همدا ډول دی. داسې خلک شته چې د رنګونو ښکلا ښه درک کولای شي خو د اهنګونو ښکلا ييز تشخيص نه شي کولای ...)) نقد ادبي ، ۵۹)۸(

پردې بنسټ ويلی شو هغه څوک چې شاعر وي لکه زموږ جهاني هغه د الفاظو په رنګ او خوند پوه وي، اوډون يې لکه يو نقاش چې د رنګونو په يوځای والي کې مهارت لري ، همداسې شاعر

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د الفاظو په څرګندولو او موسيقيت کې لري. يو پټ او ښکاره شور چې د رنګونو په امتزاج کې نغښتی، همداسې د الفاظو په اوډون کې هم ښه رابرسېره کېدای شي. د جهاني له دغو تمثيلي نظمونو څخه داسې ښکاري چې دی تر ليکلو وروسته يو ځل بيا دغه نظمونه په لوړغږ له ځانه سره لولي. دی پخپله هم د خپلو نظمونو کره کتونکی دی، تر کره کتنې وروسته دی دغه نظمونه وړاندې کوي، هڅه کوي چې دغه نظمونه روان وړاندې کړي. د ولس په ژبه ببرته له ولس سره وغږېږي. له تصنعي صنعتونو او تخيلي انځورګری نه تېرېږي. دلته ده ته د حکايت امانتداري مهمه ده. په لوی لاس د حکايت روح ته په تصنعي صنعتونو او انځورګری زيان نه رسوي، په لفظ لفظ حساب کوي، ولسي ترکيبونه او متلونه کاروي. جهاني هڅه کړې ده چې مذهبي حکايت که څه هم ده به په کتابونو کې لوستي وي خو هغه يې د يو لوستي په ژبه نه، بلکې د ولس په ژبه او ګانه کې وړاندې کړي دي.

د طالع جام يې په هغه ورځ نسکور سو

چې د کبر او غـــرور پر نيلي سپـــور سو

په دې بيت کې د کبر او غرور پر نيلي سپرېدل او د طالع جام نسکورېدل هغه الفاظ او ترکيبونه دي چې زموږ د ولس په ژبه زياتره مهال کارېږي.

دی يوه بله هڅه هم کوي چې په دغو نظمونو کې طبيعي منظرکشي وکړي او د لوستونکي ذهن دمه کړي:

په حرم کې يې زرګوني ښايستې حوري

ځليـــدې لکـــــه رنګيـــني ملغـــلري

په باغونو کې هـــر وخت مېوې پرېماني

د شـرابـــو وې ويـــالـې پکې روانـــې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه منظرکشي له اريې موضوع بېله نه ده او نه د لوستونکي ذهن بل لور ته اړوي، بلکې دی په دې منظرکشۍ سره هڅه کوي چې لوستونکي ته يوازې موضوع په وچو او سپېرو الفاظوکې وړاندې نه کړي چې لوستونکی ستړی کړي او حکايت پرېږدي. دده هڅه داده چې په داسې منظر کشۍ سره موضوع نوره هم په زړه پورې کړي.

په يوه بل تمثيلي نظم کې چې د مثنوي په چوکاټ کې په دوولس څپيز بحر کې ليکل شوی دی، نکل لکه د يو ولسي نکلچي په څېر په روايت پيلوي:

پخوانيو زمانو کې يو پاچا و

پر رعيت باندې ظالم لکه بلا و

دی ددغه حکايت حواله د سعدي پر بوستان ورکوي. ده کولای شول چې دغه حکايت يې نېغ په نېغه د سعدي په بوستان پيل کړی وای، خو ددې لپاره چې ولسي بڼه ورکړي او دا وښيي چې ده دغه نظم له ولسه اوربدلی نو د ولس د نکلچيانو په څېر يې پيل د نکل په مرکزي کرکټر کړی دی.

جهاني هڅه کړې چې ددغو نکلونو راويان هم ولس وښيي او ترکيبونه هم د ولس وکاروي. که کومه تشبيه کاروي نو هغه هماغه تشبيه وي چې د ولس پر ژبه پرته وي او ډېره يې کاروي، دغه ډول تشبيه تصنعي نه وي:

چې دهقان حاضر په مخ کې د سلطان سو

لکه پاڼې د خزان داسې لړزان سو

د تمثيلي نظمونو يوه ځانګړنه داده چې تصنعي صنعتونه نه مني، ځکه د تصنعي صنعتونو په کارولو سره تمثيل تتبرې، دی ددغه تمثيلي نظم پايله داسې راباسي:

نه زده کېږي دومره څه له عالمانو

لکه واوري چې څوک عيب د ناپوهانو

له دوستانو يې عيبونه تل پټېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــــــه تــــــــه بـــــــــد کوي پـــــــــر دوی بــــــــه ښـــــــه لګېــــــــړي
تـــــــــول عيبونـــــــــــه دي دښـــــــــمن تــــــــــــه څرګنـــــــــــد ېږي
چـــــــــې هغـــــــــــه تــــــــه آيينـــــــــه غونـــــــــدي ښـــــــــکاريږي
دوســـــــــتان نـــــــــه دي چــــــــې دي تـــــــــل کـــــــــړي صـــــــــفتونه
دوســـــــــتان هغـــــــــــه دي چــــــــې وايــــــــــي دي عيبونــــــــــه

(کوه طور،۳۱۰-۳۱۳م م)۹

په وروستي بيت کې متل توضيح شوی دی. د جهاني په دغو تمثيلي نظمونو کې د کلمو او ترکيبونو تکرارحسن هم شته چې دغه تکرار د نظم موسيقي پياوړې او خوږه کړې ده. په دغو تمثيلي نظمونو کې جهاني د وزن، قافيې، رديف، بديعي لفظي او معنوي برخو په شاعرانه کارونې سره د نظم بهرنۍ او داخلي موسيقي خوږه کړې او د لغوي **Lexical** ، نحوي **Syntactical** او فکري **Philosophical Level** برخو پر اوډون يې خپله وينا داسې اهنګينه کړې او ښايسته کړې چې لوستونکی نه ستړی کوي او تر پايه يې له ځانه سره بيايي. (۲۰)

اخځونه:

۱- جهاني عبدالباري ،کوه طور،پنځمه شعري ټولګه ،نارنج خپرندويه ټولنه، کندهار، دويم چاپ، ۱۳۸۵ل کال.

۲- جهاني عبدالباري، شپېلۍ، نارنج خپرندويه ټولنه– کندهار،۱۳۸۵ل

۳-زرين کوب ډاکترعبدالحسين ، نقد ادبي، جلد اول و دوم، موسسه انتشارات امير کبير، تهران ، ۱۳۸۲ل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجيب منلی

عبدالباري جهاني

په ۲۰۰۲ کال کې مې تر هغه وخته د عبدالباري جهاني د خپرو شوو ټولګو او ثبت شوو شعري بنډارونو له منځه ځودېرش شعرونه راواخیستل، فرانسوي ژبې ته مې و ژباړل او په پاریس کې چاپ شول. د جهاني د شعرونو دغه غورچاڼ ته مې د ده د یوې ټولګې نوم «د سباوون په تمه» غوره کړ. د سریزې په نامه مې یو څو کرښې پرې ولیکلې. د شاعر د معلوماتو له پاره مې هغه سریزه پښتو کړې وه. جهاني ته د ارادت دغه ډالۍ د لوستونکو مخې ته ږدم. مقصد مې دا نه دی چې څوک دې ترې څه واخلي، مقصد مې د یو ستر شاعر دغې ادعا ته د تعظیم سر ټيټول دي چې هر نن يې د پرون سبا دی. هیله ده چې په همدې سترګه ورته وګورئ.

د پښتو ادبیاتو تر ټولو پخوانی شعر د اتمې پېړۍ دویمې نیمايي ته رسېږي خو د پښتو ادب په واقعي ډول د شپاړسمې پېړۍ په اخر کې په پرمختګ شروع وکړه او څو داسې اثار يې منځ ته را وړل چې د هند د نیمې وچې او د منځنۍ اسیا په ادب کې د قدر وړ ځای لري.

کله چې سړی د پښتو ادبیاتو او د پښتني ټولني تاریخ ته ګوري نو دا ترې جوتېږي چې ادبیات هغه وخت په فوق العاده توګه پراختیا مومي چې ټولنه له ستونزو سره مخ وي او شته والی يې تر خطر لاندې وي. تر پنځلسمې پېړۍ وروسته چې مغولو د پښتنو ځای نیولی و او پر هند يې پاچاهي کوله نو يو وخت داسې يو ملي سیاسي، مذهبي او نظامي غورځنګ راوټوکېد چې د نوو مهاجمينو په مخ کې يې د پښتنو مقاومت څرګند اوه او داسې يو ادبي خوځښت هم راپيدا شو چې د دې ملت فرهنګ يې بېرته تازه کړ. په اووه لسمه پېړۍ کې نابغه جنګيالي شاعر خوشال خټک، په اتلسمه پېړۍ کې احمد شاه بابا چې د نوي افغانستان بنسټ يې کېښود او په صوفي وزمه شاعرۍ کې هم وځلېد، د نولسمې پېړۍ په پای او د شلمې پېړۍ په پيل کې د ازادۍ غورځنګ د خپلو لیکوالو او شاعرانو له ټولۍ سره د تاریخ داسې صحنې دي چې د يو ولس سیاسي بقا په کې د هغه ولس د خلاق نبوغ له غوړېدو سره هم مهالې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شوروي اتحاد پر ضد جنګ او د هغه بېلابېل، بدل شوي شکلونه، که هغه د رټل شوي کمونیزم او «ازادي بخښونکي» اسلامیزم ترمنځ جګړه وه، که هغه شخړه وه چې ورو لېوانو په کې د رنګ شوي وطن د زېښل شوي لاش پر سر سره وخوړل، که هغه د تورو کارغانو سیلونه وو چې د ایمانونو د ژغورلو په نامه یې د افغانانو تنې د تیاره فکر تورتمونو ته ور وسپارلې او که هغه امریکایي سوله وه چې د داوودي ګلو ربېونکو [1] یې تر هر طاعون او هرې وبا نه زیات د افغان ماشومانو ژوندونه وربېل ، دا ټول د افغاني شاعرانو له پاره د خپلو هیلو او رنګو شوو جونګړو د ستایلو یوه بله موقع وه.

عبدالباري جهاني د هغو شاعرانو له ډلې څخه دی چې اثار یې د دریو لسیزو د هغو بدمرغیو تغمې لري چې افغان ولس یې زمولی دی.

د جهاني له اثارو سره زه په ریښتیا د پاریس په یو تیاتر کې مخ شوم. هغه خونړۍ ګډوډي چې په ۱۹۹۲ کال کې په افغانستان را خوره شوه د یوې ریښتینې فرهنګي خونړیزۍ سره مله وه. څه تخلیق کوونکي، روڼ اندي، پوهان، لیکوالان، شاعران، سندرغاړي او نور هنرمندان چې په هېواد کې وو د پردیسۍ پر لور روان شول. ناشناس، د افغاني موسیقۍ یو ډېر ښکلي غږ، په انګلستان کې واړول. د ۱۹۹۲ کال په ژمي کې یې یوه شپه په پاریس کې کنسرت ورکړ. ناشناس خپلو سندرو ته د شعرونو په انتخاب کې لوړ شهرت لري او زه هم د څو خوندورو نوو شعرونو د اورېدو په تمه وم خو هغه جذبې ته ورته لذت مې لا په خیال کې هم نه و ګرځېدلی چې په دغه ماښام مې په څو نوو سندرو کې وموند.

د جهاني شعرونه وو. څو میاشتې وروسته مې هغه دوه شعري ټولګې چې جهاني په ۱۹۸۸ او ۱۹۹۳ کې چاپ کړې وې تر ګوتو کړې. د ټولو شعرونو په لوستلو زما په لومړي احساس کې بدلون رانغی. ډېر ژر را ته دا فکر پیدا شو چې دا ارزښتناک غمي فرانسوي ژبو لوستونکیو ته هم وروښیم، خو زما تر خپل ذوق ور ها خوا ، جهاني د نوي پښتو ادب داسې څېره ده چې څوک تری نه شي تېرېدلای.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان اکادمیسین محمد صدیق روهي د پښتو د معاصرو ادبیاتو په تاریخ کې ورته یوولس مخه وقف کړي او د پښتو ادبیاتو د تاریخ ستر استاد حبیب الله رفیع وایي چې «جهاني د هېواد په معاصرو شاعرانو کې په هغې ډلې کې راځي چې د ګوتو شمار شاعرانو له ډلې څخه دی. »

دی په (۱۹۴۸) کال په کندهار کې زېږېدلی او هملته یې تر بکلوریا پورې زده کړې کړې دي. د هغې ولسي شاعرۍ له چینې یې اوبه څښلي چې سندرغاړي او سازیان یې یوخوا بل خوا وړي او خپل لومړني شعرونه یې هلته تراشلي دي. بیا کابل ته راغی چې په پوهنتون کې بشري علوم ووایي. نوې زېږېدونکې دیموکراسي (هغه اساسي قانون چې له افغانستانه یې مشروطه پاچاهي جوړه کړه په ۱۹۶۴ کال کې نافذ شو) د هېواد په مرکز او په تېره بیا په پوهنتون کې له جم و جوشه ډک فکري او فرهنګي ژوند د خپراوي له پاره مساعده زمینه وه. جهاني په کې د داسې یوه شاعر په توګه ځان ښکاره کړ چې د هغه وخت د یو مینه وال په وینا (شعرونه یې نڅېدل). هغه مهال یوازي په سلو کې لسو افغانانو لوستل او لیکل کولای شول. اخبارونو او مجلو په ګرانه تر څو سوو لوړ تیراژ درلود خو لاس په لاس ډېر ګرځېدل. جهاني په کې په زړه پورې ونډه درلوده خو د هغه شهرت هغه وخت یو نوی وسعت وموند چې ناشناس یې له شعرونو ساز جوړ کړ او دا سندرې د کابل راډیو خپرې کړې. د ۱۹۷۹ کال په دسمبر کې شوروي یرغل مهاجرت ته اړ کړ. څه موده په پاکستان او نورو هېوادونو کې سرګردانه و او د څو کلو راهیسې د امریکې په متحدو ایالاتو کې اوسېږي او د امریکا غږ راډیو په پښتو څانګه کې د ژورنالیست په توګه کار کوي.

د پردیسۍ کلونو یې قلم لا تېره کړ خو اوس یې شعرونه نه ناځي، د هېواد په دود ترې وینې څاځي. مګر بیا هم د جهاني شعر او په ټوله کې افغاني شعر په جنګ او د هغه په وحشتونو کې نوې ښکلا پیدا کړې. وینې ترې څاځي خو ژاړي نه. چېغې یې له درده اخوا نور څه وایي او د راتلونکي سباوون خبرې کوي. (۲۱)

---

[1] Daisy Cutter د هغو درنو بمونو نوم و چې د طالبانو د رژیم په وروستیو شېبو کې یې د هېواد په ګڼو سیمو کې بې شماره هستۍ وربېلې.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل محمود نظري

جهاني او طنز

عبدالباري جهاني په (۱۳۲۷ لمريزکال) کې د کندهار ښار د کابل دروازې سيمې ته نژدې د باميزو په کوڅه کې د عبدالاحمد خان په کورکې نړۍ ته سترګې غړولي او زده کړې يې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي د تاريخ او جغرافيې په څانګه کې پای ته رسولي دي.

ښاغلي جهاني په پښتو ټولنه او علومو اکاډمۍ کې کار کړی او د دې تر څنګ يې د کابل مجلې د مسؤل مدير په توګه دنده ترسره کړې ده. بيا امريکا ته مهاجر شوی او هلته يې د امريکا غږ راډيو په پښتو څانګې کې کار پيل کړ. ښاغلي جهاني د شعرونو پنځه ټولګې لري لکه ورکه مينه، پايکوب، د سباوون په تمه ، شپيلۍ او کوه طور.

په نثري برخه کې د "قوماندان" په نوم يو ناول لري چې د تېرو دريو لسيزو ترخه او پرېشانه حالات پکې بيان شوي دي، "همداسي د هرات پښتانه او ستره لوبه" "د مشکو کاروان» يې دوه نور نامتو اثار دي،دغه ډول منظومې ژباړې هم لري.

هغه وايي:

چــې افسانې يې د پېړۍ پر لـېمه شپې زنګوي

د سنګسارونــو تــر ميدانه ځي ښاغلي خلک

که تاريخ ته وکتل شي دلته ډېر ښاغلي خلک زېږېدلي دي، نومونه يې د تـاريخ پـه غېږ کې پراتـه دي، د زمانې زور ته يې سر نه دی ټيټ کړی، رښتيا يې ويلي دي د ادب په زېور يې سينګار رښتيا ويلي دي د هغوی دا رښتيا به تل پاته وي او د تـاريخ رنګينې پـاڼې بـه جوړوي چې لـه دې ښـاغلو څخه يو هم عبدالباري جهاني دی، دی وايي:

د هــر وګــړي پــه څــېره کې بلاګاني وينم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلتـــه هیندارو تـــه لا نـــه دي دربدلي خلک

د هغه یوه ځانګړ تیا داده چې په کوم سیاسي چوکاټ کې شکېل نه دی، هغه آزاد دی ، آزاد سوچ کوي، ربنتیا وايي، څه نه پټوي، د چا پلوي نه کوي، ټولو ته په یوه سترګه ګوري، څه تر ژبې لاندې نه پټوي، نو ځکه ځینې یې یاغي هم بولي

خالق مي ککرۍ سجدې ته نه ده پیدا کړې

تنـدیه مـاتــوم دي لګومه خــو دي نـــه

هو ! دا ښاغلی جهاني دی، چې خپل ملي رسالت یې تر سره کړی دي، بدو ته یې بد او ښو ته یې ښه ویلي دي ، پر بدو کړو یې نیوکې کړي او غندلي یې دي. دې ډول بیان ته په ادب کې طنز وايي یانې هغه نه یوازي دا چې یو ښه شاعر او ښه لیکوال دی، بلکي یو ښه طنز لیکونکی هم دی، زه د جهاني صاحب دا طنزونه پر څلورو ډولونو وېشم:

١ - په حیواني کیسو او نکلو کې د انسان له خولې ربنتیا بیانول:

په دې ډول اثر کې شخصیتونه ژوي دي او دا چې دژوو ځای ځنګل دی نو هلته د ځنګل قانون یانې د زور تر قانون لاندې ژوند بیانېږي لکه:

یـــــــوه ورځ یـــــــــوه مـــــــــوږک پـــــــــه حجـــــــــره کـــــــي
شـــــــــل او ســـــــــل ځلـــــــه ازار کـــــــړ پـــــــه ســـــــجده کـــــــي
چـــــي بـــــــه شـــــــیخ کلـــــــه ورتیـــــــټ ســـــــو وســـــــجدې تـــــــه
د مـــــــوږک لکـــــــۍ بـــــــه ورغـــــــله و خـــــــولې تـــــــه
چـــــي د بـــــــل پـــــــه متـــــــو غـــــــټ ســـــــي یـــــــا زمـــــــرۍ ســـــــي
پـــــــه هغـــــــه ګـــــــړي لـــــــه قـــــــام څخـــــــه پـــــــردۍ ســـــــي
اول غـــــــــــوښې خـــــــــــوري د خپلـــــــــــو قریبـــــــــــانو
ښـــــــــخوې داړي پـــــــــــه خپلـــــــــــو پـــــــــــه یـــــــــــارانو
دا یـــــــې هـــــــېره وي چـــــــي نـــــــــن تـــــــه تېرېـــــــدل ســـــــته

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هسې کېږي يوه ورځ کښته کېدل سته
چې يې عقل خداى موږک غوندي کوچنى کړي
يوه ورځ پر خپل بادار باندي غورځى کړي

په دې ډول طنز کې چې کرکټرونه يې ژوي دي ليکوال يې په رښتيا ويلو او نيوکو نه ملامتېږي. په دې ډول طنز کې ليکوال يو سمبوليک ژوى لکه «لېوه (داړونکى)؛ ګېدړه او مار (مکار)؛ کوتره (سوله) او موږک (پست او کم عقله)... څخه کار اخلي، چې لوستونکى د حيواني کرکټر له نومه پوهېږي چې د ليکونکي موخه څوک دئ.

۲- د حيوانانو له خولې کيسې دي چې ډېر د نصيحت او ښوونې لپاره ويل کېږي. په دې ډول طنز کې پر زوروا کو کوټلې نيوکې کېږي او کله کله د حيواناتو له خولې يوه کيسه بيانېږي او په يوه ښه پايله ختمېږي، لکه د جهاني صاحب د باز او چرګ شعر:

ته ښاغلى يې په کور کې د خانانو
چې په ښکار وزې د خپلو همنوعانو
ځان پاچا ګڼې په کور کې د مرغانو
خو په لاس کې يې غلام د انسانانو
تر هغو به يې خانانو ته منلى

۳- جهاني صاحب د خپلې ژبې او ملت ويده فولکلوريک نکلونه، هېري شوي کيسې او نا ويل شوي افسانې په طنزي بڼه چې يو پيغام لري، بيا را ژوندى کړي او ددې افسانو او نکلونو په هر بيت کې يې نه هېرېدونکي او زړه راښکوونکي طنزي توکي ځاى کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل ګوره دا بې شرمه بې غیرته
دی پیاده ځي پر خره ناسته ده عورته
دا وطن به له بې ننګو خرابېږي
نه له خلکو، نه له قوم څخه شرمېږي
نه معلوم دی ورته قدر د مېړونو
نه ببرېږي د عالم له پېغورونو
د مېړه مقام کتاب دی ذکر کړی
خدای په خپله په قران کې پېژندلی

ترپایه

په دې ادبي طنز کې ډېري ښې ټولنیزي سکالو ته چې خلک په هر شی پسې خبرې کوي نغوته شوې ده.

جهاني صاحب په دې کیسو کې ډېري کنایې چې دوې ماناوي لري، یاني یوه لنډه او بله لیرې مانا لري، ځای کړې دي لکه: خر یي تر مخه او رهبر دی ؛ په پټو سترګو په خره پسې روان دی؛ خپل مغز په کار نه اچوی او نه خپلې سترګې؛ بیابان کې ګیدړان د کور زمریان...

۴- عبدالباري جهاني نیغ په نیغه د ټولنې د ریا کارو او غولوونکو له مخه دریا پرده پورته کوي، هغوی خلکو ته ښیي،د هغو د پروړو لاندي اوبه تېرول غندي او د ولس په سترګو کې خاورې اچول رسوا کوي. هغه تالی څټي نه پرېږدي، له یوه هم خپله تربګني نه پټوي چې دا کار هر څوک نه شي کولي ، دا هوډ ، مهارت، ژور درک او جرئت غواړي.

هغه د شیخ د ریا په هکله وایي:

را ایستلې توره راغی، د ساقي د وینو تږی

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ مستي چي یې لیدله شیخ پخپله خماري سو
د ګناه په څُم کي رنګ سول د زاهد د بګړۍ ولونه
پر هډوکو یې لړزه ده ټینګ ایمان یې شیطاني سو

یا دا چي زاهد ته په طنز وایي:

مــوږ لېونــو تــه د حساب خبــري مــه یادوه
ستا تر دوږخ پوري پېړۍ دي، دلته شپې پاته دي
ته د ګناه بخري مینــځې د پرهېــز پــه اوښــکو
زاهــد ه پټــي دي په وینو کــي لمــبې پاتــه دي

او یا دا چي:

دلتــه سرونه بېله کاڼــو بــل څــه نه پېــژنــي
دغه واعظ او دا کتاب په مدرسو کي ښه دی
ما لا تازه له خپل جانان سره وعدې نوي کړې
زاهده ستا حوري غلمان په جنتو کي ښه دي

یا:

زاهده خوله دي د دوږخ په کیسو ستړې کړله
دا څه خلیل دی تر انګاره پوري تلل چي نه وي
پښېمانه نه یم شیخه مه را یــادوه قولونــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه توبه ده په زړ ځله ماتېدل چي نه وي

یا:

زاهـــده په تیارو کـــي د تسپو رېغونه اورم

کوثر ته دي روان کړو له شـــیطانه سره ځـــو

د روس په راتګ سره له نصیبه سرټکوي چې ولي باید تل د بل مریان او سو ؟

له ازلـه مو نصـیب راغلی خـوار دی

چي لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

چې د مجاهدینو د دوران ناخوالي ویني بیا هم له ربښتیا سترګې نه پټوي، کـه څـه هـم د طبعیت د قانون په اساس چې د روس د راتګ ضد و باید مجاهد یې نه وای غندلی خو هغـه بیـا هـم ربښـتیا نـه پټوي، وايي هغه ولس چې مجاهدو ته یې سترګې نیولي وې هغوی هم د ولس د وینو تږي وختـل او بې روده ولاړل.

اسمانــه مــا خــو داسي نــه ویلـه

چي د کابل ګرېوان ته اورتوی که

زمـا جــونګــړه کـــې بلا وکـــره

زما په لستوڼي کي ښامار لوی که

یا:

هی توبـه د هغه قــام لــه بــد مرغــیو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې قسمت یې سي په لاس د ګاونډيو
قتلوي پــه یــوه بل تــربــور قومونــه
ځغلوي یې پــه میراث پاتــه مالونــه

هغه د هر تور تېغر په لیدو پښه پر پښو نه اړوي؛ پټې سترګې نه ترې تېرېږي، خپل د زړه غوټه پرانیزي او هغه د ټولو سره شریکوي، په ویلو یې د خپل زړه بړاس باسي. کله چې کندهار ته ځي د طالبانو د نظام په لیدو په افسوس وایي:

خمار مي نه ماتېږي شــرابونــه بېګانــه دي
ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دی

هغه په پردي اتڼ کښېوتو زورواکو د ناخوالو، جفاګانو او تېریو پر وړاندې درېږي، یاغي کېږي او وایي: ځغله، دا د طبیب کار نه دی!

زخمونه د حبیب دي د طبیب کوڅې ته نه ځمه
پرهــاره شــوړوم دي رغــومــه خــودي نــه

د ننني وضعیت د ناخوالو په هکله بیا هم پټه خوله نه کښېني او وایي:

موږ د لېــونیو پــه اتــڼ ورکښېــوتلــي یو
پل چې مو د پله پر سر اېږدي رقیبه پښه نیسه

یا:

پــــــه وطــــــن کـــــي یــــــې پاچــــــا د غلــــــو ســــــلطان و
یـــــــو آفـــــــت و نـــــــازل ســـــــوی لــــــه آســـــمان و
پـــــــه ښـــــــکاره پـــــــر ولســـــــونو مهربـــــــان و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پتې د خپلو حاکمانو نګهبان و
ور معلوم و هر کردار د ظالمانو
ور څرګندې وې ټولې د قاتلانو
نه یې لنډ کړل لاسونه د بدانو
نه یې واورېدل عرضونه د خوارانو
نه یې بېره وه له خدای، نه له عذابه
نه له ورځې د حساب او له کتابه

یا دا شعر چې زموږ د هیواد د سیاست ناخوالې په ښه ډول بیانوي:

په دا منځ کې یو حاکم له حاکمانو
چې ملګرې و د غلو داړه مارانو
په زړه سخت و تر پړانګانو تر لېوانو
ور تریخ کړې یې ژوندون و د ښاریانو

چې په هر ځای کې حاکم یا صوبه دار و
پړسېدلي لکه خوګ په غوښو بار وو

یا داچې:

د دې وطن په نصیب نه دي رسېدلي خلک
چې بې مېندلي دي په کانو يې ویشتلي خلک
دلته چې راغلي نو د رحم تمه مه ترې کوه
د دې قصاب تېغونو وینې ژړولي خلک

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــه يــې د زخم نـه د درد په علاج پوه سو طبيب

پـــرون لـــه ســانـــدو ســره ووتل راغلي خلک

نور مو څه سر در خوږوم، دا ليکنه د جهاني صاحب په دې طنزي شعرونو ختموم:

لا ښبني به په خلوت کي غلي غلي شرابونه

ريا کار به زاهدان وي نه به ته يې نه به زه يم

يا:

جهاني تمـــه د مـــردي، د لېونتوب کيسه ده

پـــه هر ولات کي چي ښاغلي وي ناولي خلک. (۲۲)

انجنير عبدالقادر مسعود

جهاني يو نوښتگر او مخکښ شاعر

شعر هغه هنري اثر دی چې ښکلي او په زړه پوري کلام ته د خوږو ترکيبونو او ظاهري فورم او شکل ته اړتيا لري. د شعر ښکلا د شعر په معنا ، کلام او احساس کې او د شعر د فورم او شکل په وسيله انعکاس مومي. شاعر بايد خپل شعري مطلب داسې تنظيم او ترتيب کړي چې شعر يې معنا ولري او يو ښکلی فورم او شکل پيدا کړي. دی بايد له هغو ترکيبي عناصرو څخه لکه احساس، عاطفه، تخيل، وزن، کلام او د ټولنې داسې نورو پديدو نه ګټه واخلي، چې شعر يې معنا پيدا کړي او د ده شعر ته يو ښکلی فورم او شکل ور په برخه شي، د ده د شعر اساسي معنا ، مفهوم او موضوع روښانه او دی خپل هدف او پيغام په خپل شعر کې خلکو او ټولنې ته بيان کړي. اساسي اصل د يوه شعر په معنا کې نغښتې دی، جانبي موضوع يې فورم او شکل دی.

زموږ هيواد د لوړو شاعرانو ، اديبانو او ليکوالانو ټاټوبی دی، چې زموږ خلک او هيوادوال د شعر او ادب سره له پيړيو پيړيو را هيسې يوه ځانګړې مينه او علاقه لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې د شعر هنر ته د شاعرانو ، اديبانو او ليکوالانو له خوا ډېره پاملرنه شوې ده. زموږ زياتره شاعران د خپل ښکلي او په زړه پوري کلام، فهم او ادراک او سپېڅلي احساساتو او عواطفو په وسيله ټولنيز اهداف او د ټولنې غوښتنې په ډېره انساني توګه بيان کړي دي. دوی په خپلو آثارو کې خپل دردونه، د ټولنې ناخوالي او د خلکو او هيواد سره خپله مينه او خلوص په ډېر عالي شکل انعکاس ورکوي. دوی د خپل علم او پوهي په وسيله د خپلې ټولنې ستونزې او د هيوادوالو خوږو او ترخو ته پاملرنه کړې او د حل لاره يې ورښودلې ده.

د ښاغلي عبدالباري جهاني له نامه سره زموږ هيوادوال او په تېره بيا پښتنانه اشنا او وربانديې ياړي. دی د پښتو د اوسنيو شاعرانو په منځ کې هغه ځلانده ستوری دی، چې د خپلو شعرونو په وسيله يې پښتو ادب تود او ځلانده ساتلی دی.جهاني صيب زموږ د هيواد يو تکړه، وتلی، پېژندل شوی پياوړی او خوږ ژبی شاعر، اديب، ليکوال، ويناند ، ژباړونکی او ژورناليست دی.

دی د خدای بخښلي حاجي عبدالاحمد خان زوی دی چې په (۱۳۲۷) لمريز کال کې د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی .لومړنۍ زده کړې يې د کندهار ښار د ميرويس نيکه په ليسه کې سر ته رسولې او بيا په ۱۹۷۲کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی.

جهاني صيب زموږ د هيواد د پښتو ادب په تاريخ کې هغه ځلانده او غوره څېره ده،چې د ده شعرونو او اثارو زموږ پښتو ادب ښکلی، روښانه او پياوړی ساتلی دی. شعر ويل اسانه کار نه دی، ځانته يو ځانګړی استعداد غواړي او پر دې لاره تلل يو مشکل کار دی. خدای پاک جهاني صيب ته دغه استعداد او ذوق ور په برخه کړی دی. ده له کوچينوالي څخه د مشهورو شاعرانو شعرونو له لوستلو سره مينه درلوده او د ښوونځي په دوره کې يې خپلې شعري انګازې خپرې کړې، خو هغه وخت چې پوهنتون ته راغی نو دا انګازې يې نوري هم پياوړي او بشپړې شوې. د ده شاعري چې يو نازک او لطيف فن دی تر اوسه پوري دوام لري.

جهاني صيب هغه وخت چې لوړي زده کړې يې پای ته ورسولې خپل کار په پښتو ټولنه کې پيل کړ. په پنځه ويشت کلنۍ کې د کابل مجلې د مسئول مدير په توګه هم دنده تر سره کړې او دوه کاله يې د پوهنې په وزارت کې کار کړی دی. ده د انګليسي ژبې د زده کړې لپاره دوه ځله بيروت ته سفر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې دی. کله چې په هیواد کې حالات بدل شول، په ۱۹۸۱ کال کې یې پاکستان ته کډه وکړه او هلته دوه کاله پاته شو. په امریکاغږ راډیو کې یې ازموینه په بري پای ته ورسوله او بیا وروسته د امریکا متحده ایالاتو ته ولاړ او تر اوسه پورې هلته د مهاجرت شپې سبا کوي.

جهاني صیب د اوسنیو شاعرانو او لیکوالانو په منځ کې یو ځانګړی ځای او مقام لري.

دی نه یوازې د پښتو ادب یو پیاوړی شاعر او ادیب دی، بلکې د نړۍ له ښېلا ښیلو شاعرانو شعرونه او آثار یې په پښتو ژباړلي دي. د ده ادبي او فرهنګي شخصیت نړیوال شهرت او مقام لري چې نه یوازې په هیواد کې د ننه، بلکې په بهر کې هم د سترو او لوړو لیکوالانو او ادیبانو له خوا ستایل شوی دی. د جهاني صیب شعرونه د ولس د ژوند او حالاتو اصلي او واقعي تصویرونه انعکاسوي. د ده په شعرونو کې د پخواني، نن او سبا د حقیقي او عیني ژوند انساني هیلې، جسارت، مستي، یاغیتوب، عواطف او احساسات پراته دي، چې اوریدونکي، لوستونکي او لیدونکي یې بې اختیاره تر ژور اغېز لاندې راځي او احساسات یې راپاروي.

د ده په شعرونو کې د واقعي عشق، مینه او محبت، سوز او ګداز، د طبیعت د منظرو او ښکلا نه رانیولې تر ملي، اجتماعي، علمي، تصوفي او اخلاقي کچې پورې تصویرونه او مفاهیم نغښتي دي. د شعر هنر، د موسیقۍ هنر، شاعران، هنرمندان هغه فرهنګي شتمنۍ دي چې له یو بل سره تړاو لري. د موسیقۍ هنر د شعر د هنر په وسیله ښپیړ، ځلانده او تازه کېږي.

د جهاني صیب شعرونه یو ځانګړی موسیقیت لري، خو کله چې د ده شعرونه د هنرمندانو

په خوږو او ښکلو او ازونو، طرزونو او کمپوزونو کې د راډیو او تلویزون له لارې د ساز په څپو کې مینه والو ته وړاندې کېږي، ښکلا یې لا پسې زیاتېږي. د جهاني صیب شعري کلام د ده د پاک او سپېڅلي زړه کلام دی، چې په نورو زړونو خپل اغېز لري. دی یو درونډ شاعر دی، ځانګړی قلم او ځانګړې ژبه لري. دی د نرم او لطیف مزاج او ملي احساس او د رواني طبعې شاعر دی.

دی د یو ممتاز او نازکخیاله شاعر په توګه د نیکو اوصافو او لوړو اخلاقو خاوند دی. دی د خپل وطن او ملت سره ځانګړې مینه لري. د ده په ذهن او روان کې ملي نظر او ملي احساس خوندي دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی آزادۍ، دموکراسۍ، ملي عدالت او ملي وحدت ته علاقمند او په دې لاره کې يې د خپل سپېڅلي قلم او خوږ کلام په وسيله ستر فعاليتونه تر سره کړي دي. دی له پښتو، پښتونوالې او پښتو ژبې سره يوه ځانګړې مينه او خوا خوږي لري.

ده د پښتو ژبې او پښتو ادب د ودې لپاره لوی خدمتونه کړې دي، چې د ده نوم او ادبي هلې ځلې زموږ د پښتو ادب په تاريخ کې نه ورکېدونکي او نه هېرېدونکي دي. په پای کې وايم چې که د جهاني صيب پر شاعرۍ، ليکوالۍ او پښتونوالۍ هر څومره وغږېږو بيا به هم کم وي. (۲۳)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد معصوم هوتک

د نيمي پېړۍ اشنا جهاني

د افغانستان په معيار باندي پنځوس کاله (نيمه پېړۍ) ډېره اوږده زمانه ده. زموږ خلک له بده مرغه اوږده عمرونه نه لري. پنځوس کلن په معمرو خلکو کي راځي. پنځوس کاله اشنايي پخپله يو استثنايي ارزښت دئ او زه وياړم چي له جهاني سره مي پر اشنايۍ نيمه پېړۍ اوښتې ده. زه که اوس د دې اوږده دوران پر خاطراتو باندي څه ليکم، نو يې راسره ومنئ چي خبره به کتابو ته ورسېږي. زموږ پلرونه هم سره اشنايان او په تجارت کي يې ښه ډېره موده شراکت درلود. تجارتخانه يې، چي په حقيقت کي د جهاني د پلار ملکيت و، د کندهار ښار په کابل بازار کي د ملاګلداد کوټې پر مخامخ واقع وه. زموږ پلرنۍ مېنه په همدا کوڅه کي وه او د جهاني د زوکړې ټاټوبی د همدې کوڅې په شمال ختيځ کي د کابل دروازې د کلافصيل په پای کي د باميزو کوڅه وه. ددې کوڅې په سر کي يو تاريخي کور و، چي يووخت د لوی احمدشاه بابا وزير، اشرف الوزراء شاوليخان باميزی پکښې اوسېدئ. دا کور د جهاني مورني نيکه اروابناد حاجي شير محمد کاکړ په بيه اخيستی و او جهاني په همدې کور کي زېږېدلی دئ. زه تر ده يو کال مشر يم. د جهاني پلار مرحوم حاجي عبدالاحمد لودين د پاکۍ، عزت نفس، ديانت او صداقت يوه نمونه وه. زموږ په خلکو کي يوه وراشه سته چي وايي (له پلاني څخه مېږی لا هم نه دئ ازارسوی). د مرحوم حاجي عبدالاحمد په باب همدا وراشې په سلو کي سل صدق کاوه. ماته ددې ليکني پر وخت هغه مهال راپه ياد ېږي چي زموږ دوو پلرونه به هر ماځيګر د تجارتخانې تر تړلو وروسته د صوفيانود مسجد پر سړک باندي، چي د کابل دروازې جنوبي لور ته غزېدلی و، قدم واهه او وروسته به يې دماځيګر او ماښام لمونځونه د صوفيانو په مسجد کي اداکول. زه شاهد يم چي حاجي عبدالاحمد مرحوم به د قدم وهلو په ترڅ کي ډېره هڅه کوله چي مېږی يې تر پښو لاندي نه سي. د صوفيانو مسجد د کابل دروازې په جنوب کي د کارېز پر غاړه باندي د کندهار د يوه مصلح روحاني پېشوا ملا محمدرسول ساګزي، مشهور په صوفي صاحب، د يوه مخلص پيرو ملا عبدالباقي کاکړ په لاس ودان سوی و. ملاعبدالباقي کاکړ د تهذيب الواجبات لتخريب العادات مولف دئ. د حاجي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاحمد مرحوم له نامه سره خلکو د (میرزا) لقب هم زیاتاوه، دا ځکه چي د ملغلرو په شان یې ډېر ښکلی نستعلیق او شکست خط کیښ. په تجارتخانه کي یې د میرزا محمد هاشم په نامه یو تن د تجارتي چارو د کتابت کار سرته رساوه خود زیاترو مهمو اسنادو مسودې به حاجي صاحب پخپل قلم کښلي. د جهاني مورنی نیکه حاجي شیر محمد کاکړ ډېر وخت په چمن کي د مېوې تجارت کاوه او پر څنګ یې تجارتي کمیشن اجینسي هم پرانیستلې وه. په برتانوي هند کي یې ددغي چاري مسئول شخص ته (بلاوڼ) وایه. په جهاني باندي پلار د هغه وخت له دود سره سم پر ښوونځي سربېره د خصوصي سبق لوستل هم پیل کړل. د تجارتخانې پر څنګ یې د عطارۍ یو دوکان و، چي څښتن یې ملامحمد نور اخند نومېدئ. جهاني یې پر دغه ملاصاحب باندي د دیني علومو درس ته کښېناوه. پر دغه استاد باندي ما (هوتک) هم درس وایه، زما او جهاني لومړی هم سبقي له همدې ځایه پیل سوه. ملامحمدنور اخند د کندهار ښار ختیځ لور ته د لوی بالاکرز ترڅنګ د بختیارانو د کلي اوسېدونکی و. دی به هر سهار له لوی بالاکرز څخه دغه دوکان ته راتلئ او مازیګر به یې بیرته خپل کور ته ځان رساوه. لوی بالاکرز د کندهار له ښار څخه څلورپنځه کیلومتره لیري پروت دئ، خود هغه وخت په شرایطو کي هره ورځ ددې فاصلې وهل د ټینګ استقامت نخښه بلل کېدلای سي. ملاصاحب په دیني علومو کي د متوسطي درجې عالم و، خو پر څنګ یې د فارسي ادب ښه مطالعه درلوده. په ورځني ژوند کي هم د یوه منور شخص په توګه پېژندل سوی و. په زامنو یې پر دیني علومو سربېره مکتبي زده کړې هم کړې وې. یو زوی یې، عبدالباري اشنا، د کابل د ادبیاتو له پوهنځي څخه فارغ سوی و او د کندهار د پوهنې د مدیر په توګه یې څه موده کار وکړ. د (ادبیات) په نامه یې په پښتو ژبه یو کتاب هم خپور سوی و. جهاني د دیني علومو مبادي له ماسره یو ځای پر همدې ملا محمدنور اخند باندي ولوستله. په دغه وخت کي یې کورنۍ له بامیزوکوڅې څخه (ده خوجې) ته کډه سوه او پر ملامحمد نور اخند باندي ددرس ویلو سلسله یې وشلېدله، خوما نوره ادامه هم ورکړه. تر دې وروسته نو زه او جهاني یوازي د ښوونځي همصنفیان و او دې همصنفیتوب مو د پوهنتون تر شاملېدو پوري دوام وموند.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني له درس سره علاقه درلوده خو په جدي توګه يې ځان ورته وقف کړی نه و. دده د خپل بيان له مخي ما دغه لړۍ ترده په جديت سره تعقيبوله. په هيواد کي د ديموکراسۍ له راتګ سره سم (۱۳۴۲ش) ښوونځيو ته دنوو سياسي جريانا تو لاسونه راوغځېدل چی زه او جهاني يې دواړه څه موده د سياست لور ته ورکش کړو. د سياسي او اجتماعي کتابو مطالعه مو پيل کړه. د خارجي مطالعې ميدان بيا ده وګاټه او د هغې له برکته يې هغه خلا ښه پوره ډکه کړه چي دده له خوا رسمي زده کړو ته د نه پاملرني له امله ايجاد سوې وه. د ليسې په وروستي ټولګي کي يې د انګرېزي ژبې زده کړي ته ملا وتړله او په لږ وخت کي دومره پر مخ پکښې ولاړ، چي د انګرېزي آثارو مطالعه يې پکښې پيل کړه. سياست ته خو زه بيخي جوړ نه وم، خوده هم ګلونه پکښې بوی نه کړل او د پوهنتون په لومړيو کلو کي يې خپله لار ځني رابېله کړه او د يوه مستقل ملي فرهنګي شخصيت په توګه يې په ټولنه کي ځان تثبيت کړ. ده پوهنتون ته د شاملېدو تر مخه په شعر ويلو پيل کړی و، خو پوهنتون ته له شاملېدو سره سم يې شعر د ژوند داسي نه بېلېدونکی جزء سو، چي تر ننه يې لا هم لاس نه دئ ځني اخيستی. ده د شعر د عروج پړاوونه په داسي سرعت سره ووهل چي په هماغه اولو کلو کي د پښتو ادبياتو تاريخ ليکونکو دده نوم تر ډېرو مشرانو ليکوالو او شاعرانو وړاندي وګاټه. پر هيواد باندي د روسي ښامار يرغل دده شعر د افغانانو د ملي مبارزې د فرهنګي ډګر بيرغ کړ او په هيواد کي دننه او بهر يې د هر وطنپال افغان دلچسپي راوپاروله. نن ورځ جهاني د پښتو ژبې يو داسي شاعر دئ چي د پښتو ادبياتو هر لوستونکی او څېړونکی يې له نامه سره اشنا دئ. د پښتو معاصر شعر څېړنه به د جهاني د اشعارو له مطالعې پرته جدي نيمګړتياوي ولري. څرنګه چي ددې کتاب سمبالوونکي ماته دده د ژوند په باب د ليکلو لارښوونه کړې ده، ځکه نو زه دده پر شعر ډېر څه نه وايم، خودومره بايد ووايم چي د جهاني ټول ژوند شاعرانه دئ. شخصي ژوند يې ،مزاج يې، عواطف يې، حب او بغض يې، احساسات يې، بس هرڅه يې شاعرانه دي. يو وخت د حوادثو خورا درنې شېبې په پټه خوله تېري کړي خو بل وخت يې بيا تر ګل نازک عواطف په نري شمال باندي ورژېږي. کله يې د ژوندانه خورا درنو غمو تر سترګو يوه اوښکه لاهم نه ده راتوی کړې خو بل وخت يې بيا کوچنۍ حادثې تر سترګو سېلابونه بهولي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نسم کولای چي زما او جهاني د نيمي پېړۍ اشنايي دي په يوه مقاله کي بيان کړای سم خودومره ويلای سم چي زما په خپل ژوندليک (اټوبيوګرافي) کي له جهاني سره اشنايي په يوه مستقل فصل کي بيان سوې ده. ژوند دې اوږد ، قلم دې غښتلی او خوشالي دې ملګرې وي. (۲۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي محمد نورزی

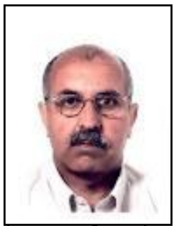

د جهاني د ليکوالۍ او شاعرۍ پر تګلاره

د ځينو افغانانو ليکلي نظرونه، نيوکي او انتقادونو ته يوه لنډه کتنه او د هغه په باره کي زما شخصي نظر او ارزونه په ننني نړۍ کي او د پښتو ژبي په پخواني تېر لرغوني او اوسني تاريخ کي د پښتو ژبي شا عران که لږ نه دي نو ډېر هم نه دي. دا ځکه چي پښتو ژبه د تېري پېړۍ د وکدارانو او چارواکو له پا مه هم غور ځول شوې وه او د دربار په انګړ کي يې خپل ځانګړی مقام نه و ترلاسه کړی. مګر د پښتو ژبي پو هياليان او د ادب مينه والو استادانو خپله اراده او عزم د خپلي ژبي د فولکلور، ادب او دود د تېر ميراث د پيا وړ تيا او ژوندي پا ته کېدو په هکله د ګرامري قواعدو او ليکدود نه نيولې بيا تر کيسو، نکلونو او متلونو پوري خپل تاريخي رسا لت د سا تني او پالني په چوکاټ کي ښه روزلی دی چي نن سبا موږ د هغو استادانو له برکته د دوی د شعرونو د عاطفې، تخيل او ملي اندېښنو په چوپړ کي د تا ريخي پېښو د پلټني تا ريخ ګورو او د دوی د شعرونو د ښکلاوو، بد مرغۍ، خوشا لۍ، غم، وير، مينه، محبت او همدا رنګه د کرکي، نيک مرغۍ او نا خوالي په شعري ښه لولو او اورو چي د هغوی د ښکلا د غه تصوير او د انځور خيال د شعر په مختلفو بر خو کي احساسېږي چي ښېلګي يې له ورا يه ښکاري. ولي دا يو ځانګړی مثال د ادب او فولکلور په نړۍ کي په روښانه او ځلانده توګه د ليدلو وړدی. پښتو ژبه د ګرامري قواعدو پر بنا د ماضي، اوس او راتلونکو حا لتونو د سمون د ښه ليکدود لپاره په منطقه کي هغه يوا زينۍ ژبه ده چي پورتنۍ قاعدې او اصول يې ټوله د حا لتونو په شکل نه يوازي ښه پکښې سا تل شوي، بلکي په ډېر ښه ډول سره د هغوی د استعمالولو پړا وونه هم په جلا جلا ډول سره خپلي تکاملي مرحلې تېري کړي او د پر مختيا په حا لت کي ليدل کېږي.

د پښتو ادب د تېر وخت سالاران او مخکښ استادان لکه خوشحال بابا، رحمان بابا، حميد بابا او غني خان په لوړ همت او مټ د پښتو شاعرانه جونګړي ښه پا لنه کړې او تر هغوی وروسته ځو کاله را په دې خوا د پښتو ژبي د ودي او تکا مل مر حلې او ادبي لر غونتوب د نورو ادبي ستورو، لکه علامه عبدالحی حبيبي، ګل پاچا الفت، عبدا لروف بېنوا، قيام الدين خا دم، عبدالهادي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوي، صديق الله رښتين، عبد الله بختاني، محمدصديق روهي، حمزه شينواري او داسې نورو په مرسته پښتو ژبه يوه نوي تاريخي او تکاملي پړاو ته ورواښته، د هغوی په مرسته د پښتو ژبې د غني کولو پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرا نستله شوه چې د غه پياوړي او نه هېردونکي اديبان او پوهياليان ددې ژبې د درک د ژورو خيالاتو او پياوړو شننو او سپړنو په ترڅ کې د ادب د مرغلرو پوره او پېژندل شوي منلي خاوندان دي چې نومونه يې د تلپاتې پښتو په تاريخ کې د ادب د ملغلرو په نامه يادېږي او د خپل وخت زمريان هم دي.

ولې ددغو ټولو پاملرونو سره سره پښتو د ظاهر شاه او داود خان په دورو کې يوازې په سمبوليک شکل موجوديت درلود او په رسمي ادارو او موسسو کې ډېر لږ د پښتو ليکدود چلېده، يوازې پښتوټولنې د پښتوژبې د ميراث او ژونديتوب لاره خارله، مګر دا د يوې ژبې د غنی کولو او ودې لپاره کافي نه و، را به شو د پښتو ژبې د شعر نړۍ ته.

که چېرې موږ د شعر په اړه څه وايو بايد لومړی پوه شو چې شعر څه شی دی، د شاعر احساسات څرنګه د شعر په بڼه کې را څرګندېږي او د شاعر د شعر پيغام څه شی دی؟ شعر د يوه شاعر د استعدادونو يوه الهي پېرزو ينه ده چې د عقلي ژوند د اخلاقو احساسات او خصوصيات پکښې نغښتي وي او د شاعر د نفس د روحي او فکري ساختمان او جوړښت د احساساتو د څرګندوني هينداره بلل کېږي.

د پښتو ژبې شاعران پخپلو شعري ټولګيو کې هاند او هڅه کوي چې د پښتنو د طبيعي او اجتماعی ژوندون د چاپېريال ناخوالي او نيمګړتياوو ته داسې بڼه ورکړي چې د شاعر د شعر پيغام او انګېزه د هغه د شخصي خواصو او احساساتو درک په يوه درسته او نظمي بڼه د شعر په چوکاټ کې منځ ته راشي، څکه چې شاعر د غه شعري احساسات د ملت په زړه کې ويني او خپل غورځنګي احساسات و نورو وګړو ته داسې بيانوي چې د شاعر روح او احساس کټ مټ د هغه تر اغېزې لاندې راځي، څکه چې د روحياتو او اخلاقو د عقلي ژوند شعري نړۍ ته لاره مومي او د هغې ټولني انځورونه د شعر په چوکاټ کې د عمل په ډګر کې د شاعر لخوا په شعري ژبه د بيانولو پړاو تکميلوي او ويونکي ته د علت او سبب د پوښتنو فضا منځ ته راوړي، ددې تر څنګ د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزو د حل لاره هم ور په ګوته کوي. د شاعر د شعرونو په معنی يو ازي شاعر ښه پو هېږي، ولي ويونکي او د شعر اورېدونکي له شعر څخه په خپله ګټه الهام اخلي.

لکه څنګه چه ژبه د يوه ملت د خلکو د عقلي او روحي وسيلې يو مهم عنصر دی، نو د انسانانو د اخلاقي روحيا تو په درشل کي د اړتياوو پر بنسټ د پوهولو لپاره يو مهمه وسيله هم ګڼل کېږي. ژبه د هر ملت پر عقليت با ندي چي د هغه ملت د طبيعت او محيطي کلتور هم پکښي نغښتی وي رڼا اچوي او د هغه ملت د روحياتو ښکلاوي د تا ريخي پېښو پلټني ته لاره پرا نيزي چي په دې حساب پښتو ژبه هم په خپل اجتماعي او طبيعي چا پېريال کي ځانګړي ا صول او تګلاره لري، نو په دې ډول که يو شاعر د پښتو ژبي د لغاتو او کليماتو په قا موس کي وګوري او د هغې ژبي د سمبنت او بشپړتيا لپاره علمي څېړني او شنني وکړي لومړی بايد شا عر په خپله د هغې ژبي د ادبي او علمي پو هي پوره وړتيا ولري او دده د تحقيق او څېړني د خيال او عقليت دايره بايد کمزورې نه وي، نو په کار ده چي شاعر ددې ژبي د طبيعت او عقليت دوا ړي خواوي وڅاري او د ضرورت په وخت کي د يوه لايق او منلي څېړونکي په توګه په دغه چوکاټ کي خپلي پلټني تـه لاره پيدا کوي چي دلته شاعر نه يوازي د يوه شاعر په شکل، بلکي د يوه پوره معياري څېړونکي او سپنېدونکي په توګه خپله و جيبه سر ته رسوي، نو دلته به وي چي شاعر خپل تحقيقاتي او څېړنيز معلومات د يوه علمي چوکاټ په درشل کي را نغاړي او د سمون چاري يې په شعر کي لټوي چي دا کار د پياوړي او وتلي شاعر عبدالباري جهاني له خوا په پوره اخلاص او صداقت سره سرته رسېدلی دی.

عبدالباري جهاني له کورکلي نه نيولې بيا د ښارونو په سطحه خپلي شعري ټولګي د زړو او ځوانو پښتنو ليکوالو په منځ کي خپله وجداني و ظيفه داسي سر ته رسولې چي د ګران هيواد په لر، بر او ډېرو ليرو نا ا منه جګړيزو سيمو کي له هلمند څخه کند هار، کابل او نورو سيموته سفرونه کړي دي او د ځوانو شاعرانو په منځ کي يې ګډون کړی دی چي په دې ترڅ کي جهاني صاحب په خپله خپل شعرونه هم ويلي او د نورو ځوانانو شعرونه يې هم او رېدلي دي چي دا په خپله د جهاني صاحب مينه د خپل ولس او وطن سره يو ښه ښکاره ثبوت او نمونه ده.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني صاحب هيڅ وخت د دربار او زورورو توپکسالارانو او جګړه مارانو ته ځان نه دی نژدې کړی، بلکي د هغوی د ناوړه عمل د غندني، کرکي او نفرت په باره کي يې څو ځلي د شعر په ژبه خپل پيغام په ډاګه بيان کړی دی. ددې لنډو يادونو نه مو هدف دادی چي جهاني صاحب دا ټولي کړ غېړني ناخوالي په خپلو شعرونو کي رانغاړي او زموږ مخ ته يې د انځور او تصوير په بڼه ږدی.

هو ! جهاني صاحب د خپل ملت هېري شوي کيسې، نکلونه او افسانې را ژوندی کوي چي زموږ په هيواد کي يې دننه د تورو تيارو او وحشت تغر غوړلی و. جهانی صاحب په خپلو شعرونو کي داسي يوه لهجه استعمالوي چي د ټولو پښتنو لپاره د قناعت وړ ده. د جهاني صاحب په شعري ټولګو کي يوازي يو مفهوم ډېر ښه ليدل کېږي چي هغه د افغانستان او افغان ولس درد ، غم او د جنګ ناخوالي پکښي نغښتي دي. جهانی يو ملنګ ولسي شاعر دی چي د هر چا په زړه کي ځا نګړی ځای لري او دهيواد په مختلفو سيمو کي لکه خوست، ننګرهار، کابل، کند هار، هلمند، غزني او نورو ولايتونو، همدا رنګه د هيواد نه بهر په پېښور، کوټه او امريکايي او اروپا يي هيوادونو کي د پرديسو او مهاجرو افغانانو په منځ کي ډېر محبوب شاعر او د قدر او احترام وړ سړی دی، چي ددغو افغانانو د کلتوري او فرهنګي ټولنو لخوا څو واره په ستاينليک او کوروداني سره وياړل شوی دی، دا په خپله دده د شاعرۍ او ليکوالۍ يوه ښه بېلګه ده چي ددې شاعر د ښو اخلاقو او ليا قت د صفاتو ضما نت کوي او د هر چا د شک او ترديد ليد لوري ته د پای ټکی ږدي.

جهاني صاحب يوازينی شاعر دی چي نن موږ ور سره نژدې ږغېږو، هم يې ښکلي شعرونه دده په خپل ږغ کي اورو او هم دی له نژدې وينو. دا د پښتنو لپاره ستر افتخار دی چي خپل دزړه او محبوب شاعر له نژدې ويني او د زړه خواله ور سره کوي، ځکه موږ ډېر وخت د خپلي ژبي وتلي او پيا وړي شاعران تر مرګ وروسته پېژنو او بيا د هغوی په افتخار غونډې جوړوو او ستا ينه يې کوو، خدای دي جهاني صاحب ته اوږد عمر او ښه روغتيا ورکړي. (۲۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر حنیف بکتاش

د سرکښو او مخکښو نوښتونو شاعر جهاني

(د سوما له خمه اخلي نوش په نوش وروستي جامونه)

د جولای د میا شتې پر شپږویشتمه د سویډن هیواد د افغانستا ن د وتلي او نومیالي شاعر عبدالباري جهاني د ویاړلو انجمن و. پلازمېنې ستاکهلم ته د سویډن له بېلا بېلو ښارونو څخه یو شمېر بهر میشتو راغلو افغانانو د یوې درنې غونډې په ترڅ کې د ښاغلي جهاني د ادبي مقام لمانځنه وکړه. د ویاړنې غونډه د سویډن د قلم د کلوب په نوښت جوړه شوې وه چې مشري یې ډاکټر اکرم عثمان کوله.

دې غونډې ته له کاناډا نه لیکوال او څېړونکی ډاکټر صبورالله سیاه سنګ او له برتانیې نه د دغو کرښو لیکونکی هم مېلمانه وه. غواړم چې د دغې بریا لۍ او له محبته ډکې غونډې د جوړېدو په بهانه ددغه نومیالي شاعر هستونو او نوښتونو ته یو ځغلنده نظر واچوم چې له یوې خوا د دغه وتلي او منلي شاعر د لمانځنې ویاړ را په برخه وي او له بلې خوا د قلم د کلوب د تکړه فرهنګپالو نه د هغې مینې په خاطر مننه وکړم چې له ماسره یې په سویډن کې زما د اوسېدو پر وخت ښودلې وه.

ما په غونډه کې هم وویل چې ښاغلی جهاني د ویاړنې او ستاینې پوره شا یستګي او استحقاق لري. دده نوښتګرو هڅو نه یوازې په خپل وار پښتو شعر ته نوی روح ورکړی، بلکې دی یې د یوه مبارز شخصیت په حیث پېلوځی په لاس د تیارې پر ضد د سرجنګۍ د ډګر د سرکښو او مخکښو نوښتونو په یوې داسې څېرې اړولی چې د ډېرو سترګې ور اوړي.

دوی په کوډلوکي وزرونه خلاص کړل

موږ تــه زنـــدان د الـــوتلـــو نـــه و

دوی لـــه نـــري بـــا رانـــه وتښتېدل

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ته سېلاب د ټينګېدلو نه و

موږ د آزادو الوتو په خاطر

دلته قفس کې وزرونه ما ت کړل

چا د زندان پنجرې ماتې کړلې

چا په سوکونو کي لا سونه مات کړل

ما لومړی ځل عبد الباري جهاني د برش کاله وړاندي هغه وخت په کا بل کې ولید چې لا يې په سر کې سپین نه وه لګېدلي. له هغه وخته مې د ده اودده له شعرسره پېژند ګلوي پیل شوه او تراوسه دده له ارزښتناکو هستونو نه خوند اخلم. له هغه وروسته څو کاله پخوا موږ په ګډه د بي بي سي راډیو پښتو خپروني د پېلوځي ادبي مجلې دیوه بحث مېلمانه وو. دابحث ترلې نړی او اد بيات نومول شوی و. دا بحث چې په ترخ کې يې زه د ده د فکرونو او اندازونو له نوو اړخونو اومیدانونو سره اشنا شوم، زموږ تر منځ د اړيکو لاره له سره پرانیستله.

دده د انځورګرې شاعری نړی ډېره پراخه ده.دده په شعر کې ژوري اند ښنني، نوښتګره فضا، پېژندل شوي او نه پېژندل شوي موجونه او تاوونه او يوه داسي موسيقي نغښتې چې د ده شعري تکلونو او هستونو ته ځانګړې روح وربښي.

دده شعر د مضمون له اړخه ډېر پراخ دی. دده په شعر کې تاریخ، فلسفه، طبیعت، مبارزه، ښکلا، مینه، دودونه، افسانې، انګېرنې او ډېر نور څیزونه خپله هنداره پرانيزي.

زما له نظره شعر د ژوند عکاسي ده، د ژوند انځور دی، د ژوند بیا هستونه ده خو په شعر کې دغه ټول څیزونه په هنري ډول ترسره کېږي. په شعر کې واقعیتونه د روح پر پردې کښني، ذ هني حالت غوره کوي، د اخلاقي نورمونو له چاڼ نه وزي، غبرګون را پاروي، د عاطفي نړۍ وږمې پرې کښني او کله هم د نفرت په لمبو سوځي، وزن پيدا کوي، ژبنيزه ښه نيسي او د موسيقۍ پر وږمو انسان ته رسېږي چې د جهاني په شعر کې دا خوځښتونه له ورايه ښکاره دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند مي نصيب نه سوې جنا زې ته دي درځمه
د يـار د وصل خيـا له هـــديرې تـــه دي در ځمه
يــوه تشه وعـــده يې د ځــوانـــۍ په بيـــه غـواړم
سوالګر نه يم ا سمانه چـي کاسې تــه دي درځمه
يـــوه لحــــظه دي مـخ لـــه رقيــبانـــو پټــومه
لمبې خا مـوشه نه سـي تما شـــې تـــه دي درځمه

د جهاني شعر يو مبارز او بغاوتګر شعر دی. دی د بدلون غوښتونکی دی او غـواړي چې ژوند تـه نوي دريځې پرانيزي. د همدې لپاره يې نقد ته کېښي. دی هغـه درواغجنـه او مکـاره فضـا چې ژوند يې په اسارت کې نيولی غندي،دی چې کله ويني هېواد او ورسره يوځای خلک يې د خپلو او پرديو د دامونو ،تزويرونو، غولونو، انګېرنو، فرهنګي انجماد او اطلاعـاتي تـرور قربـانيـان دي د هغـوی پر ضد په مېړانه مبارزې او سرجنګۍ ته را ولاړېږي:

خا لق مي ککرۍ سجدې ته نه ده پيدا کړې
تنـدېه ماتـــوم دي لګومه خـــو دي نـــه
ياغي يم د فريـاد لپـــاره نـــه يمه راغلی
اسمـــانـه کښـوم دي ژړومه خـــو دي نـــه

دی په شعر کې يو ياغي او بې پروا کرکټر دی، خو دی خپلـه ارمـا ني نړۍ د شګو پـر تهـداب نـه جوړوي. دی هڅه کوي چې خپلو فکرونو ته تاريخي او دوديز بنسټ ورکړي. دی د خپلـې سپېڅلې او بې امانه مبارزې اتلان له تاريخي روايتونو او هغو داستا نونو او افسـانو څخه را اخلي چې د پېړيـو پېړيـو پـه لـړ کـې د ده د تـاريخي ټاټوبي د زړورو او غيرتـي خلکـو د اخلا قـي نورمونـو او نرخونو، روحي غوښتنو او ولسي دودونو ښکاره انځورونه او سمبولونه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی په دې ډول غواړي د راتلونکي پر لور داسي دريځې پرانيزي چې ولس يې بې ابهامه ترې د ليدلو او کتلو اراده وکړي. دی د يرغلګرو او ستمګرو پر ضد خلک پاڅون ته رابولي، د هغوی د توري او مېړانې ستا ينه کوي، خو کله چېويني هېواد يې د ځان ځانۍ او کورنۍ جګړې په ډګر اوښتی د ډزو د بندېدو غږ کوي او خلک سولې او ورورولۍ ته رابولي.

د جهاني په شعر کې موسيقي ځانګړی ځای لري.دا موسيقي دده په شاعرانه دوديزو هستونو کې که غزل دی که قصيده او يا چاربيته دومره ژوره او پخه ده چې د هر اورېدونکي او لوستونکي پام ځان ته را اړوي. کله چې دده شعر ته غوږ يې، داسي په خيال درځي چې کومې سندرې ته غوږ يې. دا سندره دي له ځانه سره بيايې او د خيال په تال کې دې زنګوي.

سندريزه فضا د جهاني د شعر فني اړخ نه دی، بلکې زما له نظره دی په خپل طبيعت کې سندرغاړی دی، خو د ده لوی کمال دادی چې دی د سندرې د طبيعت سپېڅلتيا داسي سا تي چې سړی فکر کوي کومې غرنۍ وږمې ته ناست يم.

شپخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي

خم له اوره سره چـوي پياله سوځـي پيمان ســـوځي

د سکروټـو مجمرونه د سيـــنو ګـــرداب ته لوېـــږي

په دوزخ کې پايکو بي ده ځپه سوځي توپـــان سوځي

د جهاني د هڅو بل ډګر منظوم داستا نونه دي چې هم دزاړه او هم د واړه پام ځان ته را اړوي. کله چې زه دده د منظومو داستانونو تماشې ته کېنم وينم چې دی هڅه کوي د يوې انځوريزې او سندريزې فضا په را منځته کولو سره د ډېرو ژورو اجتماعي، تاريخي او کله نا کله فلسفي ارزښتونو څېړنه او ارزونه وکړي او خپله نړۍ له لوستونکي سره ګډه کړي. فکر کوم چې بې ځايه به نه وي چې که دده منظومو داستاني ا ثارو ته د فلم جوړونکو پام را وګرځوو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جها ني د خپل ژوند اوږده کلونه د نورو ژبو په تېره له دري اردو او انګليسي نه پښتو ته د شعرونو ژباړې ته وقف کړي دي. دده دغې هڅې ا رزښت زه په دوو څيزونو کې وينم: يو دی په دې کار سره د نورو قومونو ادبي او هنري ارزښتونو ته د اشنايۍ بې تعصبه لار پرانيزي او له بله پلوه د يوې واحدې رواني فضا په را منځته کولو سره غواړي د خپل ځوربدلي ولس د يووالي اراده ډاګيزه کړي.

دی په خپلو ژباړو کې د مضمون امانت په بشپړ ډول ساتي او سندريزه فضا ترې نه ورانېږي.

لا تر څو به هره ورځ يو بند د عقل زولا نه کـــــي
څه سل کاله څه يوه ورځ يو ژوندي په زما نه کي
تر هغه دمخه راوړه پــه کاسو کي شـــــرابونـــه
چې کوزه سي رانه جوړه د کلال په کار خا نه کي

جها ني تر دې دمه چې دا فغا نستا ن په يوه منلي، وتلي او ښا غلي شاعر بدل شي اوږده لاره وهلې، په لوړو او ژورو برابر شوی، ډېرې تجربې يې کړي او طبيعي ده چې د هر بل شاعر په ډول کارونه به يې بې له ستونزې او نيمګړ تيا هم نه وي. کامل ا نسان وجود نه لري يوازي خدای دی چې کامل دی. د اوس لپاره همدومره بس ده،ده ته د نوو بر يا وو هيله کوم. (۴۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحيم الله ځيرک

عبدالباري جهاني او ادبي هڅې يې

عبدالباري جهاني د پښتو ژبې او ادب هغه پياوړی، خوږ ژبی شاعر، ليکوال او اديب دی، چې د پښتنو د نوي شاعرانه دوران يو ځوان پښتون او په هغو نوميالیو شاعرانو کې راځي، چې په خپلو شعرونو يې دغه شاعرانه بهير ښکلی کړی دی. جهاني د پښتو ژبې هغه شاعر دی، چې د ژوند په هره برخه کې يې شاعري کړې او خپل قلم يې پکې چلولی دی، شعر يې د روان سيند په څېر په نويو زمزمو ورو، ورو بهېږي. په ظاهر کې خاموشي څرګندوي؛ خو په باطن کې يې د توپان غوندې موجونه پراته دي، چې د هر اورېدونکي يا لوستونکي زړه ورکارې او احساسات يې را پاروي.شعر يې روان دی؛ خوځيني داسې شعرونه هم لري، چې سړی ورباندې نه پوهېږي.

که د جهاني پرليکوالۍ، شاعرۍ او پښتونولۍ باندې هرڅومره وغږېږو؛ بيا هم کم دي. ده د پښتو ژبې لپاره ډېرې هلې ځلې کړې دي او خپل قلم يې په کراره نه دی پرېښوولی ، چې غوره بېلګې يې (ورکه مېنه)،(پايکوب)،(د سباوون په تمه)، (شپېلۍ) او داسې نور دي

جهاني په خپله شاعرۍ کې نه يوازې غزلې، قصيدې او آزاد نظمونه ليکلي؛ بلکې دده په شعري بېلګو کې دهغه منظوم داستاني او حکايتي شعرونه هم دپاملرنې وړ دي او هر سړی يې خوښوي. دغه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي،چې د شاعر له نورو شعرونو څخه زيات بدرګه شوي او خلک يې د بيابيا اورېدلو غوښتنه کوي. دغه کيسې د نظم په شکل ليکل شوي، لکه د پيشو توبه، کوه طور او داسې ډېرې نورې يې د نظم په ځولۍ کې رانغاړلې او په ډېر مهارت سره يې لوی لوی پيغامونه پکې ځای کړي دي، لکه:

چې د بل په متو غټ سي يا زمری سي

په هغه ګړي له قام څخه پردی سي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې يې عقل خدای موږک غوندي کوچنی کړي

يـوه ورځ پـر خپـل بادار بانـدي غورځی کړي

یا :

له ازله مو راغلی نصیب خـــوار دی

چې لو ېدلی مو د بل په لاس مهار دی

د جهاني د شعر د فکري او هنري ارزښت له مخې او د هغه له پیاوړتیا سره سره تر یو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه، يوه داسې کليشه غالبه وه، چې د هغه شعري ښکلا ته يې د هنري تنوع پر ځای يوه رنګيني وربښله. دايې په شاعرانه دوران کې يو نوی ګام دی، چې په څلور يز ډوله قالب کې وړاندې کېږي؛ په تېره بيا د حماسې لپاره د وخت ښه انتخاب هم دی.

لکه څنګه چې ګورو په دې وروستيو وختونو کې د شاعر آزاد نظمونه، په تېره بيا غزليزه شاعري يې د ښکلا او پياوړتيا پر لور روانه ده، چې له يوې ټولګې نه بلې ته لا ښکلا مومي، لکه چې وايي:

خمـــــــار مـــــــې نـــــــه مـــــــاتېږي شــــــــرابونه بېګانـــــــه دي

ســـــــاقي راتـــــــه اشـــــــنا دی خـــــــو جامونـــــــه بېګانـــــــه دي

ســـــجدې تـــــه يـــــې د يـــــار کـــــوڅې تـــــه نـــــه يمـــــه بللـــــی

پـــــــردی قاصـــــــد راغلـــــــی پيغامونـــــــه بېګانـــــــه دي

دې ښـــــار کـــــې ربابونـــــه د سنګســـــار پـــــه غېـــــږ کـــــې غـــــواړه

نغمـــــــې ګوتـــــــو کـــــــې ژاړي شـــــــهبازونه بېګانـــــــه دي

چـــــې زمـــــا دلبونـــــو چيغـــــو څـــــواب ورســـــره نســـــته

يـــــا زه يـــــم بـــــدل ســـــوی يـــــا دا غرونـــــه بېګانـــــه دي

ســـــجدې د جهـــــاني پـــــر تنـــــدي مـــــه غـــــواړه زاهـــــده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــــــه دې سرکښــــــــــــه ښــــــــارکې محرابونـــــــــه بېگانــــــــــه دي

د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم ډيادولو وړ ده. دده ډېری شعرونه يو ډول ځانګړې موسيقيت لري؛ خو کله چې د ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) لـه خواږه اواز سره يو ځای شي، نو ښکلا يې لا پسې زياته شي؛ دبېلګې په توګه:

زاهده تا مې د تقوا په نوم نشې ماتې کړې

ما دې دحورو د خوبونو سلسلې ماتې کړې

يا هم:

ګوره ښايستې نجلۍ پښېمانه به سې

خوله تر قيامته ځوک خولګۍ نه بولي

دا بـې انصافــه دا هېرجــن خريــدار

پرونــۍ ښکلې ناوکــۍ نــه بــولــي

د يوې بلې خبرې يادول هم اړين بولم او هغه دا چې د جهاني د شعر و شاعرۍ د ګرانښت يو لامل دا هم کېدای شي چې دده شاعري لـه پيلـه تر اوسه پورې لـه يو ډول مستـۍ، ياغيتوب او مستانه سرکښۍ سره ملګرې ده.

جهاني پښتو شعر جهاني کړ او جهاني شعر يې پښتو کړ؛ ده د نړۍ د بېلابېلو شاعرانو شعرونه په پښتو را وژباړل ؛ پښتانه يې له نړيوال شعري بهير سره اشناکړل او د نړيوال شعر په خصوصياتو يې پوه کړل، چې دا کار او هڅه يې د خورا ډېرې ستاينې وړ ده. په پای کې بايد ووايم، چې ښاغلی جهاني د پښتو ژبې نوميالی او مخکښ شاعر دی او خدای دې يې تل په خپلو هڅو کې همداسې بريالی لري. (۲۷)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالغفور لېوال

د ښاغلي جهاني منظومې کيسې

په ادبي قالبونو کې منظومې کيسې هومره زړې دي چې د پيدا ايښت تاريخ يې لا نه دی څرګند ، ځکه ګڼې زړې افسانې «اساطير» مذهبي روايات، حماسې او تاريخي پېښې د نظم په مرسته خوندي شوي دي.

د زاړه بابل «نني عراق» مصر ، هند ، چين، آريانا ، يونان او روم ګڼ روايات د منظومو کيسو په بڼه را پاتې دي چې لويه برخه يې په شفاهي بڼه له يوه نسله بل ته لېږد بدلي دي، تر ټولو زړه شفاهي منظومه کيسه لا نه ده پېژندل شوې، خو ليکلې هغه د نړۍ تر ټولو زړه حماسه يعنې ګېل ګمش ده چې د ځينو روايتونو له مخې يې لرغونتوب له څلورو زرو کلونو څخه اوړي. دا چې دا کيسې ولې په نظم اړول شوي دليل يې دا دی چې تر ليک مخکې پېر کې، حافظو ته د سپارلو يوازينۍ لار ګڼل کېده.

تر منځنيو پېړيو وروسته اروپا يو ځل بيا د منظومو کيسو او ډرامو شاهده وه چې په نوي بڼه او له ښکليو هنري انځورونو سره را منځ ته شوې له دانتې يې را ونيسه تر شکسپير او ګويټې پورې ډېرو لويو شاعرانو منظومې کيسې او ډرامې راوپنځولې. د منظومو کيسو پر اهميت به له تاريخي پلوه ډېر نه ګړېږو ، خو مخکې تر دې چې د ښاغلي عبدالباري جهاني کيسو ته راشو ښايي يوې بلې ځانګړنې ته هم پام وکړو چې هغه له پخوانيو زمانو څخه د يو شمېر ديداکتيکو منظومو موجوديت دی.

په زاړه هند کې «بيدپا» فيلسوف د «کرينکا دمنکا» کيسې را منځ ته کړې چې وروسته په نظم او نثر د دنيا ډېرو ژبو ته وژباړل شوې او زموږ په فرهنګي حوزه کې «د کليله ودمنه» په نوم شهرت لري. دا د ګيدړې او شغال هغه کيسې دي چې د ټولنې د بيلا بيلو حالاتو تمثيل کوي او په خپل ډول کې د ادبياتو يو غوره ميراث دی. د داسې ديداکتيکو نظمونو يو توپير له فورماليستي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعري کیسو او ډرامو سره دادی چې ناظم د کیسې انځوریز او ښکلاییز اړخ ته د پام پر ځای د کیسې محتوایي بشپړتیا ته ډېر پام ساتي او ټول زور پر منځپانګه اچوي.

په پښتو معاصرو ادبیاتو کې د داسې کیسو یوه غوښنه برخه زموږ هم مهالي شاعر ښاغلي عبدالباري جهاني رامنځ ته کړې ده. له ده پرته ما د داسې منظومو کیسو ځینې بیلګې د ارواښاد اسحق ننګیال او درویش دراني په کتابونو کې هم لوستي دي. زه باور لرم چې زموږ نورو پیاوړیو معاصرو شاعرانو به هم پنځولې وي چې دلته یې له نوم یادولو څخه ځکه ډډه کوم چې ثبوت رانه پاتې نه شي.

ښاغلي عبدالباري جهاني د خپلو ځینو کیسو طرحه په ولس کې له موجودو شفاهي کیسو څخه اخیستې او داسې ښکاري چې ځینې یې پخپله طرح کړي دي، دواړه ډوله یې په زړه پورې دي، کیسې دیداکتیک جوړښت لري، مانا دا چې د شاعرانه او هنري سینګار پر ځای د موضوع تمثیل ته اهمیت ورکړل شوی دی. د نظمونو ژبه خوږه ده، طنز په کې د مالګې په څېر په اندازه ګډ شوی دی او د ښاغلي جهاني جرئت او د بې ځایه دودونو پر ضد یې د پروتست اراده ورڅخه له ورایه څرګندېږي. د داسې منظومو کیسو لیکل دغه ادبي ارزښتونه لري:

۱- د فولکوري کیسو یوه زېرمه له ورکېدو څخه ژغورل کېدای شي.

۲- د ټولنیزې اصلاح لپاره په زړه پورې مواد لري، موږ خپلو اجتماعي، فردي، دودیزو او اروایي کمزوریو، عیبونو او نیمګړتیا وو ته متوجه کوي.

۳- پر ادبي زېرمه یوه خوږه اضافه ده.

۴- له پښتو ادبیاتو څخه نړیوالو ژبو ته د ژباړې په زړه پورې مواد دي.

۵- د ځوانو شاعرانو لپاره د شکل او محتوا په زړه پورې مواد را منځ ته کوي.

خو راځئ د ادبي جوړښت د سبک له پلوه د ښاغلي جهاني د منظومو کیسو ځینې ځانګړتیاوې وشېمرو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ شاعر د خپلو کیسو کرکټرونه داسې ټاکي چې په بریالیتوب خپل رول لوبوي، په نظم کې د یوه پرسوناژ حالت، د چاپېریال تمثیل او حتی د څېرې تمثیل د نثر په څېر اسانه نه دی، خو ښاغلی جهاني په پوره بریالیتوب دا کار په نظم کې کړی، وګورئ!

سره غرمه سوځند لمر و سور بیابان
کمکۍ اوښه وه په پای کې د کاروان
درونډ یې بار ورباندې ایښی د سامان و
غوټه کړی یې په مور پسې پیزوان و

یا

په قدم قدم نقاش راغی نژدې سو
په ځیر ځیر په ننداره د منظرې سو
په څېره یې د حیرت نښه ښکاره سوه
پر شونډانو یې نرۍ مسکا خپره سوه
ویل ښېښکه د لکونو منظره ده
خو افسوس چې ځړېدلې سرچپه ده

په لومړۍ بېلګه کې د هغه چاپېریال تمثیل چې کاروان په کې روان دی او په دوهمه بېلګه کې د نقاش د څېرې حرکاتو او حالت بشپړ بیان هغه هم په نظم کې د شاعر د ځواکمنې قریحې ښکارندوی دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منځپانګې له نظره کیسې داسې انتخاب شوي چې زموږ له معاصرو ستونزو او ژوند سره نږدې اړیکې لري، یعنې له تاریخي پلوه د مکان او زمان په پام کې نیولو سره زموږ نیمګړتیاوو ته داسې ګوته نیسي لکه څوک چې ترخه دارو د شاتو په ګوله کې وپېچي، بله بېلګه وګورئ!

د پښتون قام دی کهول د جـاهـلانو
پکښې غوړې دي مېلې د درویشانو
پکښې تل ګرځي فوجـونه د پیرانـو
کچکول نه پرېږدي خالي د ملنګانو

(تر پایه د شیخ نصرالدین کیسه)

د جهاني کیسې هغو ترخو واقعیتونو
ته ګوته نیسي چې زموږ ټولې فردي او ټولنیزې بدمرغۍ ورڅخه را زېږي. هو موږ افغانان، همدا اوس له داسې ستونزو سره مخامخ یو چې جهاني یې په یوه ځنګل، په کوم کلي یا د تاریخ په کومه ورکه برخه کې د زمري، خره، ګیدړ، شغال، درویش، شیخ، پیر، شیطان او... کرکټرونو په مرسته تمثیلوي.

که څه هم د کلاسیکو موعظو په څېر کله کله د قافیوي ضرورت یا هم د مېسرو د وزني بشپړتیا لپاره زایدې کلېمې کارول شوي دی لکه:

دې کیسې ته مې غوږ نیسئ هوښیارانو
له ځـوانۍ مـې اوربـدلـې لـه پوهـانو

خو په مجموع کې د جهاني ژبه خوږه او پسته ده. په یو شمېر هغو منظومو کیسو کې چې شاعر له بهرنیو سرچینو څخه اخیستي دي، له خپل ناشنا چاپېریال او د یو څه نابلدو کرکټرونو له

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودیت سره سره د کیسو جوړښت داسې دی چې هر پښتون لوستونکی یې په پیغام پوهېږي. په ټولیز ډول دغه کیسې د پیغام لرونکې دي، یعنې د ښاغلي جهاني منظومې کیسې د پیغام، طنز او پند ښکلې مجموعې دي، په او سمهالي شعري بهیر کې د ښاغلي جهاني دغه کیسې داسې په زړه پورې اضافه ګڼلی شو چې راتلونکي نسلونه او زلمي شاعران به ورڅخه د غوره موډلونو په توګه ښه ګټه پورته کړي. (۲۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصمت الله زهير، پښين

پښتو کيسه ايز ادب او" قوماندان " ناول

د پښتو کيسه ايز ادب ياني د لنډي کيسې تل پاتي هغه بڼه ده چي پکي منثور او منظوم داستان، حکايت، ناول، ډرامه او نوې لنډه کيسه هم ورپکي هغه ټول عناصر موجود دي چي په تخليق کي يې د افسانه نګارۍ د هنر لاس وي.

په دې لړ کي يو شمېر خو داسي نومونه هم لرو چي هيڅ له پروپاګنډې سره بلد نه دي او چي کله پروپاګند پيل کړي نو سمدلاسه يې پروپاګنډه څرګنده سي، زما په ګومان داسي کانه له فاروق سرور سره په "سګروټې" نوم لنډه کيسه کي هم وسوه چي بيا همدا غميزه کټ مټ سعدالدين شپون د " سمڅي ياران " ناول کي تکرار کړه، د سمڅي ياران د شپون صاحب د " شين ټاغي " په څېر ځانګړې مسلکي فکري ناول دی چي پر يو لړ تضاداتو سربېره پکي سيمه ييز توپيري تضاد يې تر نورو تضاداتو جوت ښکاري، په " سمڅي ياران " کي د خود کلامۍ له لاري که څه هم د فلسفيانه انداز شعوري هڅي سوي دي مګر تلوسه او د ليکونکي نظرياتي پيچومی په پلو کي نور څه نغاړي خو په " قوماندان " کي جهاني صاحب د نړېدلي ټولني د رنګ د بوال ليدلو ته خلک رابولي او په خلکو کي هغه ولولې راويښوي چي د خلکو د روڼ سباوون پيلامه ګرځېدلای سي، نو په دې دليل " قوماندان " په پښتو کيسه ييز ادب کي په هنري صفاتو پسوللی ناول بللای سو.

ناول چي د لوېديځ ادب ژانر دی، د ناول ليکني چي څه لوازمات دي لکه فضا رغونه، د کيسې منطقي ربط، د واقعاتو منطقي تسلسل، د کيسې ډرامايي نشيب او فراز او تر ټولو مهمه دا چي کردارنګاري هم له همدې هنرسره راټوکېدلې او غوړېدلې ده.

د پښتو تر لومړي ناول (افسانه عشق) وروسته دا لړۍ لکه څومره چي په کار وه، دومره غوړېدلې نه ښکاري. راحت زاخيلي د پښتو لومړی ناول ليکونکی هم د پښتو لومړۍ لنډه کيسه ليکونکی دی چي په اساسي توګه ناول ليکونکی ښکاري، د خپلو اصلاحي نظرياتو د اظهار د ښې وسيلې په توګه يې دا ژانر غوره کړی و، ځکه يې عصري پښتو کيسه ايز ادب د اوږدو طلسماتي او ډاروونکو داستانونو پرته د مغربي طرز ناول او لنډې کيسې سره بلد کړ، پښتو کيسه ايز ادب يې د سپينو او تورو ديوانو او شاپېريانو د کيسو پرته د ژوند د حقيقتونو ترجمان

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرځاوه.

وروسته سید رسول رسا پښتو ادب ته ښېخي ارزښتناک هنري ناولونه ډالۍ کړه، په همدې پیر کي د تاج سعید خټک ناول "پیتهی" هم د یادوني وړ دی، د رسا صاحب وړاندي کیسه لیکل یا د کوم ځانګړي احساس ترجماني کول یې موخه نه بریښي، بلکي د یوې لوړي ماډرن سوسائټۍ لکه څنګه چي دده په "مامونۍ" ناول کي د رنګونو پټ پټونی تاوېږي راتاوېږي، داسي ښکاري چي د ناول ژانر یې هم د دغه سوسائټۍ د ترجمانۍ لپاره غوره کړی وي، خو د ژبي ماهر د مکالمې او کردار نګارۍ بادشاه دی د "رسا" په څېر په ناول لیکنه کي "نورمحمد تره کي" هغه پړاوونه غوڅ نه کړل چي د ناول لیکني پر هنري تقاضو تکیه کوي. د ښاغلي "تره کي" د ناول لیکني هنري ارزښت هم دا دی چي کیسه ګویي یې د غیر فطري او غیرحقیقي کردارونو څخه لمن ځنډي. ښاغلي تره کي چي په کوم پیر کي خپل ناولونه بشپړ کول هغه مهال هم افغاني ټولنه د تاریخ په یوه نازک اړخ ځنګېدله ،خوار ځپلي خلک ورځ تر بله د رنځونو او کړاوونو سره لاس او ګرېوان کېدل.

د اوږدې ترپل سوي جګړې، جلاوطنۍ، ځان ځانۍ، شخصي واکمنۍ او بدګمانۍ فشار د کندهار ادبي فکري مکتب ته د کیسه ایز ادب اړتیا ور په ګوته کړه، خصوصاً د ناول او لنډې کیسې په اړه خو په دې بڼ کي هم لکه په کوټه او پښین کي ښېخي ژړي پاڼي باد بدلې. د پښین کمی پروفیسر راز محمد راز پخپلو ځانګړو ناولونو پوره کړه، کندهار بختور سو چي دا غشی ښاغلي عبدالباري جهاني له لیندۍ څخه خطا کړ.

زما په فکر د "قوماندان" د مقبولیت راز هم دا دی چي په لومړي پلا د کندهار ادبي فکري مکتب ته یې د ناول لیکني هنري تیکنیک ور رکړ. "قوماندان" اصلاحي او که تبلیغي بڼه لري، خو ناول لیکونکی د کوم ځانګړي مسلکي فکر رهبري نه کوي. موږ "قوماندان" ته ورته موضوع د پښتو په دوو نورو ناولونو د(میني ډالۍ) او (شین ټاغی) کي هم لیدلای سو، خو اساسي توپیر یې دا دی چي د قوماندان د لوستلو پرمهال په روڼو سترګو پټ پټونی پیل سي، د کیسې خوند په تلوسه واوړي، د مسلکي فکر د نظریاتو په ترپا کي پلاټ ضمني غوندي وګرځي، په شین ټاغي کي د متل او مکالمې برعکس جهاني د کردار نګارۍ داسي پړاوونه غوڅ کړي دي چي په اصطلاح لوستونکي وازه خوله پاته سي، ځکه چي قوماندان په پښتو کیسه ایز ادب کي په هنري صفاتو پسوللی یو ځانګړی ناول دی.

د پښتو ژبي ډېر ناول لیکونکي تر اوس مهاله لاد فولکلوریکو کیسو پر کرښو ټپراند دي، خو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندان د تخنيکي لوازماتو له رويه ځانګړی برېښي او د پښتو د څو ګوټو په شمېر ناولونو کي له ورايه هسک ښکاري.
د نوي ناول ليکني په اړتيا کي قوماندان په اصطلاح د زوی زېږی دی او د ناول ليکني ډګر ته د " جهاني" راتلل به يو خو د کندهار په ادبي فکري مکتب کي د نوي زاويې او نوي سوچ لار راوښيي، د ناول ليکني نوي هنري نثر او د زېږون پيلامه به وګرځي او بل به د ناول لوستني رجحان هم سمسور سي.
" جهاني" په قوماندان کي د جهادي قوماندانانو هغه خلوتونو ته ورکتلي او د هغوی له مخ څخه يې پلو پورته کړی چي زموږ د روغ چاپېريال زاړه او ځوانان يې په جنسي لوږه اخته کړي دي، خو دلته يې د " حيات آباد " موضوع د يو نامعلوم مصلحت لپاره له پامه اچولې وه، ځکه په ناول ليکنه کي چي ژوند دکوم ګډ اشتراک څخه الهام اخلي ورپکي د ښځي وجود يو جوت او ارزښتناک رول لري.
د " قوماندان " سبک د جرمني د " هاهزش بول " و ناول " دکهتيابلوم بايللي ابرو " ته ښېخي ورته دی چي د نوي انداز د ناول ليکني په زمره کي راځي.
" قوماندان " د يوه ځپلي او لوټ سوي ملت سمبول دی، ځکه خو جهاني صاحب ځيني پټي خبري په غير جذباتي انداز لوڅوي چي د نوي مقاومتي (مزاحمتي) ادب پيلامه ګرځېدلی او د کندهار ادبي فکري مکتب د ذهني بدلون سره مخ په مخه ودرول سي. په " قوماندان " کي واقعات په منطقي تسلسل په يوه او بل پسي ځان راکاږي، ځکه خو جذبات نګاري ورپکي نه جوتېږي او رنګ او خوند ترخه په خوږو ځنګوي. (۲۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد قابل همدرد

د عبدالباري جهاني شاعري

ښاغلی عبدالباري جهاني د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې د هغو شاعرانو په ټولۍ کې راځي چې په خپلو اشعارو یې شاعرانه ډګر رنګین کړی او پښتو شعر ته یې یوه هنري جامه وراغوستې ده او په خپلو اشعارو یې پښتو شعر ته یوه نوې خوشبويي وربخښلې ده. ده په خپلو اشعارو کې فولکلوریک مسایل خورا په ښه ډول خېړلي او که چېري دده پر شعر باندې هغه د لطیف بهاند غوندې کره کتنه وکړې سړی به جهاني صاحب د افساني یا استورې جوړونکی شاعر په نوم ونوموي. جهاني د تېرو او اوسني مذهبي، ملي او تاریخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساری لاس لري.

آدم او درخانۍ، شیرینۍ او فرهاد، ملوک او بدرۍ جماله، لیلا او مجنون، نمرود او ابراهیم(ع)، یعقوب او یوسف(ع)، خضر، سکندر، جام او جم... داهغه څه دي چې د جهاني شاعري رنګینه کوي. د جهاني د شعر ځانګړتیا داهم ده چې په کلاسیک او لرغوني شعر باندې پوهېږي او د هغه شاعر شاعرانه تخیل ښه ورمعلوم دی او بل دا چې دده په شاعرۍ کې د افغانستان د مقاومت ډېرې سترې بیلګې خوندي دي او همدارنګه دی د شوروي یرغل او د کمونیزم پر وړاندې مقاومت هم په خپلو اشعارو کې ځای کړی دی، یوازینی علت چې دی یې ډېر ځورولی همدغه تاریخي پېښې او حالات وګورئ، دغه موضوع یې په څومره ښه شاعرانه انداز کې بیان کړې ده، دی خپلې مورته خطاب کوي:

که د غلیم په وینو سره توره مې رانه وړله
موري د ورور په وینو سره لاسونه نه لرمه
که مې دښمن ته جنتونه سره تبۍ نه کړله
د خپل بابا په هدیره کې لمبې نه کرمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د جهاني شعر ته وکتل شي نو په دغه برخه کې بيخی زيات اشعار لري، خو لکه مخکې موچې اشاره وکړه فولکلوريک اشعار يې هم زيات ويلي دي، خصوصا ګومل برخه يې زياته خېړلې ده، لاندې بيت يې د نمونې په ډول وګورئ !

پردی خر شل منه بار سي پر شا وړلای

پردی خر په خوړېدلو نه پو هېږي.

جهاني که له يوې خوا انقلابي څپو زيات تر تاثير لاندي راوستلی خوله بله پلوه همدغه د سنګر خلکو ته خپله لمن او ځولۍ غوړوي او خطاب ورته کوي چې د سنګر نه راکوز شي، وګورئ څومره ښه يې ويلی دي:

ځوانه دا څوک يې چي ګولۍ اوروي؟

دخپل نيکه او خپل آبا پر کلي

دي هديره کي دي خپلوان پراته دي

څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي

يو بل مهم خصوصيت چې دده شعر يې زيات مشهور کړی هغه د شعر سندريز آهنګ دی چې مشهورو او تکړه سندرغاړو دده شعرونو ته نوره ښکلا ورکړې ده، له دې جملې څخه ناشناس يادولای شو چې وايي:

خمار مي نه ماتېږی شرابونه بېګانه دي

ساقي راته اشنادي خو جامونه بېګانه دي

سجدې ته يې د يار کوڅې ته نه يمه بللی

پردی قاصد راغلی پيغامونه بېګانه دي

دې ښارکې ربابونه د سنګسار په غبرګ کي غواړه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نغمـــــــــې ګوتـــــــــو كـــــــــې ژاړي شـــــــــهبازونه بېګانـــــــــه دي
چـــــــې زمـــــــاد ليونـــــــو چيغـــــــو جـــــــواب ورســـــــره نســـــــته
يـــــــازه يـــــــم بـــــــدل ســـــــوى يـــــــا دا غرونـــــــه بېګانـــــــه دي
ســـــــجدې د جهـــــــاني پـــــــر تنـــــــدي مـــــــه غـــــــواړه زاهـــــــده
پـــــــه دې سركښـــــــه ښـــــــار كـــــــې محرابونـــــــه بېګانـــــــه دي

جهاني د پښتنو د او سنيو شاعرانو له نوميالیو شاعرانو له جملې څخه دی چې د افغان ولس ژوند په ډېر غمګين پړاو کې بيانوي او ډېر پرتمين شعرونه يې زمزمه کړي اولا به يې زمزمه کړي. (۳۰)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقدیم پتیال

په څېړنه کې د ښاغلي جهاني انتقادي روش

د سر خبرې:

څو روځې تر مخه یو چا دا پوښتنه مطرح کړه، چې ښاغلي جهاني ته موږ د ډېر ښه شاعر ویلای سو او که د ډېر تکړه لیکوال او مورخ؟ په رښتیا سره پر ټول مجلس خاموشي خپره سوه، ځکه دې پوښتني ته جواب ویل، یو څه ګران کار په دې دئ، چې نه خو تر اوسه د ښاغلي جهاني د شعر او شاعرۍ په باب کومې خاصې څېړني او لیکني سوې دي او نه هم د دوی پر څېړنیزو او تاریخي لیکونو کوم چا تر اوسه د یوې عادي یادوني زحمت پر ځان قبول کړی دئ، ځکه به نو په ډېر سطحي ډول سره پرېکړه کول لږ نوکی ګران کار وي، خو د ټولو لوستو او نالوستو پښتنو په یوه سلا دا نظر دئ چې جهاني صاحب ډېر لوی شاعر دئ او کله چې هر څوک د ښاغلي جهاني نوم اروي، نو په ذهن کې یې د شعر او شاعر الفاظ تداعي کېږي او که له حقیقته سترګې پټې نه سي، نو په دا اوس زمانه کې چې د جهان په هر کونج کې د ټولو پښتنو په منځ کې کوم پراخ او هر اړخیز شهرت او نوم د ښاغلي جهاني په برخه دئ، هغه د همدغې عالي او مبتکري شاعرۍ په وجه دئ، نه د دوی د تاریخي او ادبي څېړنو له خاطره.

نن روځ چې د پښتنو په تقریباً هر کور کې د ښاغلي جهاني یوه یا زیاتي شعري مجموعې د لوستلو لپاره پرتې دي، د دې ګواهي ور کوي چې جهاني د شاعر په حیث پېژندل کېږي او په مجموع کې زیاتره پښتانه کورنۍ د دوی له تحقیقي او تاریخي آثارو څخه ناخبره دي، مګر په داسې حال کې چې ښاغلی جهاني د څو ګوتو په شمار محققینو او مورخینو څخه ګڼل کېږي، چې په څېړنه کې د خاص روش خاوند دئ او د تاریخي او ادبي تحقیقاتو په ډګر کې د یو بېل انتقادي نظر درلودونکی دئ، چې وخت نا وخته یې خپلې دغه څېړنیزې لیکني یا په مستقل ډول او یا په خواره واره شکل سره پښتنو ته وړاندې کړې دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي جهاني تر دې دمه د ادبي او تاريخي څېړنو په لړ کې په مستقل ډول يوازې دوه کتابونه (هرات، پښتانه او ستره لوبه) او (د مشکو کاروان) خپاره کړې دي او په متفرقه توګه يې په پښتو خپرونو کې ډېرې مقالې چاپ سوې دي او له دوی سره د ځينو مرکو له مخې ځرګندېږي، چې د څېړنې او تاريخ په برخه کې څو نور مستقل آثار هم لري، چې لا تر اوسه چاپ ته نه دي اماده سوي.

زه به دلته په دغه وړه مقاله کې په مشخصه توګه د دوی پر يوه يا دوو آثارو نه ږغېږم، بلکې په کلي توګه د دوی د څېړنې پر انتقادي روش يو ځغلند نظر کوم:

څېړنه په بېلابېلو ډولونو د نړۍ د بېلابېلو پوهانو له لوري تعريف سوې ده او هر يوه د خپل ليد لوري له زاويې څخه خاص تعريف ور ته ټاکلی دئ، مګر په دې ټولو تعريفونو کې يو مشترک ټکی سته. جان بيسټ څېړنه د علمي ميتود له تحليل څخه په صوري سيتماتيک ډول استفاده کول بولي. د (في دلتا کپا) په يوه تعريف کې ويل سوي دي، چې څېړنه د يوې ټاکلې موضوع په باب رښتينې ژوره او عالمانه پلټنه ده چې په هغه کې واقعيتونه، معناوې او تطبيقي موارد هم تر ازموينې لاندې نيول کېږي. (۱)

په پښتو ژبه او ادب کې د تخليقي بُعد پر خلاف، تحقيقي اړخ ډېر کمزوری او پروسه يې ډېره ورو ګټله کېږي. د دې خبرې به مو دا معنا نه وي چې ګواکې موږ به د پښتو اوسني تخليقي اړخ ته برائت ور کوو او پر معيار، اصولو، ټولو هنري او تخنيکي نورمونو او د وخت پر غوښتنو او تقاضاوو به يې برابر ګڼو، بلکې د کميت په لحاظ د پښتو معاصر ادب په اوسني پړاو کې تر تحقيق زيات و تخليق ته توجه اوښتې ده او خصوصاً ځوان پښت په دغه برخه کې ډېر پُرکاره ګڼل کېږي، خو له بده مرغه په پښتو ادب او تاريخ کې موږ ډېرې کمې څېړنې لرو، چې د علمي تحقيق په تول دې پوره وخېژي او بکر او نوي موضوعات دې را وسپړي. په دغه برخه کې خو زما د شخصي معلوماتو له مخه، ځوان ليکوال کورټ توجه لا نه کوي، نه خو د پوهنتون يو ځوان فارغ التحصيل او نه هم کوم بل ځوان ليکوال په دې ځان سترى کوي، چې يو ادبي يا تاريخي موضوع را وسپړي او د لوستونکو په وړاندې نوي معلومات کښېږدي، بلکې کله نا کله کومه ادبي يا تاريخي څېړنه کېږي، نو يوازې او يوازې د پخوانيو څېړنو جملې او پراګرافونه بدلېږي او نور نو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتې مټ هماغه زړې ژاولي ژوول کېږي. کاندید اکاډیمیسن استاد روهي ډېره پر ځای خبره کړې وه، چې زموږ د اکثرو لیکوالو څېړني د ملنګانو هغه (کند) ګوډړي ته ورته دي چې تقریباً ټولې ټوټې یې د ګدایي له لارې پیدا کړي او یوه ټوټه یې له بلې سره تناسب نه لري او یا د خپل دغه بحث په ترځ کې د یو بل چا خبره را نقلوي چې وایي، زموږ اکثره څېړني له کتابو شروع کېږي او پر کتابو ختمېږي (۲).

زه د یوه تحقیقي موضوع شاهد یم، چې د ارواښاد علامه حبیبي په اړه یو روڼنی سیمینار ترتیب سوی و او په هغه کي پرته له دوو یا درو مقالو څخه نوري ټولي مقالې سره ورته او ټولي هغه خبري وې چې کلونه-کلونه تر مخه موږ په مجلو او تذکرو کي لوستي وې، مثلاً په دغه سیمینار کي زیاتره مقالې داسي وې، چې علامه حبیبي د ملا عبد الحق اخوند زوی، د کندهار د ځلورمي ناحیې د بامیزو په کوڅه کي زېږېدلی او پلانی پلانی دندې یې سر ته رسولي او داسي نوري تکراري خبري. جالبه خو لا دا وه، چې د مقالې سرلیک به خورا غټ ور ته ټاکل سوی و، مګر محتوا به د ده ژوندلیک و، دې ته ورته څېړني؟؟؟ په خورا پېخر سره په پښتو ژبه کي پرتې دي، چې یو وخت بویه تر یوه غلبېل وایستل سي.

په تاریخي لحاظ پښتو ژبه او تاریخ تر بل هر څه زیات، د څېړني محتاج دي، ځکه په دغه برخه کي فقط یو څو کمو لیکوالو کار کړی دئ او د پښتو ادب او تاریخ په باب یې څېړني- پلټني کړي دي، خو دا کار د دې معنا نه لري، چې ګواکي نوره نو دغه لړۍ ودرېده او یا یې اړتیا نسته، بلکي د تحقیق د غوښتنو له مخي هیڅکله نه سي کېدای، چې یوه خبره دي خپل نهایي حد ته ورسېږي او د کاڼي کرښه دي ور ته وویله سي.

زموږ ځینو مشرانو پوهانو هر وخت په تکرار سره دا خبره کړې ده، چې پښتو ژبه تر هر څه زیات و تحقیق ته اړتیا لري، بویه چې پښتانه لیکوال دغه اړخ ته ډېره توجه وکړي، خوله بده مرغه داسي څه تر اوسه په عامه توګه نه دي محسوس سوي، چې پښتانه لیکوال دي د زړه له اخلاصه پر یوه ادبي یا تاریخي موضوع د نړیوالو نظریو او پرمختللو روشونو په نظر کي نیولو سره، تحقیق او څېړنه وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی استاد علامه حبیبي (رح)، چې د پښتو ژبې د معاصرو ادبیاتو سرلاری ګڼل کېږي، د خپل وخت له امکاناتو او صلاحیتونو څخه په استفاده د پښتو ژبې د ادب او هیواد د تاریخ په باب ډېري څېړني او پلټني وکړې او د لومړي ځل لپاره یې دې ولس ته نوي موضوعات او معلومات وړاندي کړل، خو د خپلي هري څېړني په ترڅ کي یې هرومرو دا یادونه کوله، چې تر دې دمه خو زما دغونه امکانات او معلومات ول، راتلونکي پلټني په آینده ګانو پوري اړه لري، خو دا ارمان یې پوره نه سو او خپله دغه خواشیني یې د پښتو ادبیاتو د تاریخ په دوهم چاپ کي څرګنده کړې ده، چي پس له ډېرشو کالو، بیا هم دغه تاریخ چاپېږي او د ادبیاتو نوی تاریخ نه دئ لیکل سوی. یوازي د ګوتو په شمار لیکوال د څېړني دغي خوا ته متوجه ول او دي، نور نو په هغه اندازه چي توقع کېږي، په دغه برخه کي چنداني کار نه کېږي.

څېړنه په واقعیت سره د زړه ویني څښل او ډېر ستوخ کار دئ، خو هغه څېړنه چي نوي څه لوستونکو ته وړاندي کړي او یا هم د یوه موضوع د رد یا تایید لپاره له علمي میتود او پراخ تحلیل او څېړني څخه کار اخیستل سوی وي، نو به په رښتینې توګه سره پر اصولو ولاړه څېړنه ورته وویلای سو، چي د همدغه اصل په مراعتولو سره ښاغلي جهاني هم په ادبي او هم تاریخي څېړنه کي کار کړی دئ.

په څېړنه کي د جهاني صاحب انتقادي روش:

الف: تاریخي څېړني

زه غواړم تر دغه سرلیک لاندي په ډېره لنډه توګه د ښاغلي عبدالباري جهاني د هغو څېړنو او سپړنو یادونه وکړم، چي هلته یې زاړه او نوي موضوعات تر څېړني لاندي نیولي او په هغه کي یې له انتقادي روش څخه کار اخیستی دی.

لکه مخکي چي مو یادونه وکړه، زموږ بعضي څېړونکي د څېړني په نامه ځیني شیان سره پټلېس کړي او د یوه موضوع پېینه او پاره ور ونیسي او د تحقیق نوم ور کړي. پر رحمن بابا تر څو محدود

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځېړنو ها خوا ته، نوري ټولي ځېړني داسي دي، چي هغه زړې خبري يې را اخيستي وي او يوازي يې پراګرافونه او جملې ور اړولي را اړولي وي، نور نو نه د ده د شعري سبک په باب کومه نوې خبره وي او نه هم د ده د کلام پر ابعادو رڼا غوړېدلي وي. هماغه زاړه شراب په نوي جام کي او هماغه زړې خبري وي، چي رحمن بابا د پلاني زوی او په پلاني ځای کي زو کړی او په اشعارو کي يې تصوفي، اخلاقي، اجتماعي او... رنګونه ليدل کېږي.

خو ښاغلي جهاني په دغه برخه کي د يوه مبتکر ذهن خاوند او د يوه انتقادي نظر تښتن دئ، چي اول خو يې د هرې موضوع انجو بوری پلټلي او بيا يې په ډېر انتقادي نظر بحث پر کړی دی، چي دا په ذات کي د ځېړني يو خاص روش بلل کېږي او په پښتو ژبه کي زموږ د غسي ځېړونکي د ګوتو په شمېر دي، چي د خپل معقول تحليل په رڼا کي دي يې هر څه هم ځېړلي او هم په انتقادي نظر تشريح کړي وي.

هر کله چي د ښاغلي جهاني د انتقادي نظر خبره کېږي، نو ور سره سم دا په ذهن کي تداعي کېږي، چي دوی په زياتره مسايلو کي له پوره جرئت څخه کار اخلي او د هغو محافظه کارو پر لاره نه ځي، چي سپيني شيدې ويني، مګر د نورو په وينا يې توري بولي. خصوصاً په دغه ډګر کي موږ د جهاني صاحب په ځينو تاريخي ځېړنو کي دغه موضوع ډېره وينو، چي په کامل جرئت او علمي صلاحيت يې هغه بتان مات کړي، چي پېړی- پېړی د مختلفو محققينو لخوا تراشل سوي او درېدلي دي. په دغه اړه موږ د ښاغلي جهاني (هرات، پښتانه او ستره لوبه) تاريخي اثر يادولای سو، چي يو خو يې د ځينو تاريخي موضوعاتو په اړه له خپل علمي تحليل څخه کار اخيستی او د تاريخ ليکني په ډګر کي يې د يو مبتکرانه ميتود په رڼا کي يو نوی فصل پرانيستی او بل يې هغه حقايق په پوره تفصيل سره بيان کړي، چي ځيني نور مورخين او ځېړونکي يې حتی له تشي يادوني څخه لا ډېرېږي. اکثره اوقات پر ځينو تاريخي حقيقتونو زياتره ځېړونکي ځکه سترګي پټوي، چي د مضر احتياط له وجي دا فکر کوي، چي نه ګانه يا په کوم قومي يا قبيلوي جنجالونو کي را ګير سي او يا د خلکو د انتقادونو له وجي تير باران نه سي. په ځانګړې توګه دغه ستونزه زموږ په سنتي ټولنه کي ډېره محسوسه ده او عامه ذهنيت دا دئ، چي هغه کسان، چي په تاريخ کي يې نوم په زرينو تورو کښل سوی وي، د هغو په اړه چي کومي مثبتي ځېړني سوي وي، بس هغه د کاڼي کرښي دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که کوم زړه ور پیدا سي او په اړه یې هغه ټکي هم روښانه کړي چي مستقیماً د دوی پر شخصیت یو تور داغ وي، نو بیا دا خبره کېږي چي خیر دئ، خپله لمنه باید پر سر پورته نه کړه سي او ټول منفي نقاط باید همدا سي پټ پاته سي، خو جهاني صاحب په دغه سلسله کي نه د خپلي ټولني په سنتي عقایدو پسي تللی او نه یې هم د دغه ټولني د وګړو له تېرو منګولو څخه څه وهم په زړه کي پیدا کړی دئ. ښاغلي جهاني په خپل دغه تاریخي اثر کي هغه حقایق د تاریخونو او اسنادو او شواهدو په رڼا کي بیان کړي دي، چي بالاخره یې د یو وخت حاکم نظام دې ته اړ کړ، چي پر دغه کتاب د خپراوي بندیز ولګوي او د هغه وخت په پلازمېنه کندهار کي خو یې حتی لوستل یو ډېر ستر جرم ګڼل کېده، ځکه چي په دغه اثر کي هغه رښتیا ویل سوي ول، چي نور یې آن په لوستلو لا بېرېږي. پر دغه اثر ما یوه مقاله کښلې او دلته د موضوع د اوږدوالی په توسن نه غواړم چي په دې اړه بحث وکړم، خو دا یادونه ضرور غواړم چي په هرات او پښتانه او ستره لوبه نومي اثر کي چي خصوصاً د غزنویانو د دورې په باب کوم څه لیکل سوي او خپرل سوي دي، هغه تشي د ګپډې خبري نه دي، بلکي په دغه اړه، پر نورو تاریخي متونو او سندونو سربېره پخپله د غزنوي دربار مورخ (ابو الفضل بیهقي) هم اعتراف کوي او د سلطان محمود او سلطان مسعود د عیش او نوش خبري په ډېر صراحت سره کوي.

د ښاغلي جهاني دغه تاریخي څېړنه او په هغه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش دغه اثر ته جلا رنګ ور بخښي او له ټولو هغو تاریخي څېړنو څخه فوق العاده ګي پیدا کوي، چي فقط خوله پر خوله یې د یو چا په اړه مثبت روایات را نقل کړي او د موضوع یو اړخ یې څېړلی وي. مثلاً مونږ او تاسي ښایي په ندرت سره له ځینو تاریخي څېړنو سره مخامخ سو، چي په هغه کي دي د سلطان محمود د (مال پرستۍ) او یا د ده د زوی د عیش او نوش خبري سوي وي، نور نو که ټول تاریخي آثار را وپلټو، ښایي دغه موضوع ته کوږ اشاره لا نه وي سوې. په ځانګړې توګه د پښتو معاصرو تاریخي څېړنو او سپېنو په لیست کي دغه موضوع یا د محافظه کارۍ او یا هم د مضر احتیاط له وجي او یا هم ښایي د ځینو مصلحتونو پر بنا په پوره تشریح او تصریح سره نه ده یاده سوې، خو ښاغلی جهاني په ډېر وضاحت سره وایي چي: (غزنوي پاچهانو د هرات، بست، زمینداور، کابل او نیشاپور په شان ابادو ښارونو څخه ظالمانه مالیات ټولول، د هند خزاني یې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوټلې او لاسته راغلي پيسې او مالونه يې په عيش او نوش او اخلاقي انحرافاتو لګولې. ځيني مورخين په دې عقيده دي چې سلطان محمود خپل وزير ابوالعباس فضل بن احمد الاسفرايني، چې د ده د پلار سبکتګين د زمانې څخه يې د دوی خدمت کړی و او لس کاله د ده د ماليې وزير و، د يوه ښايسته پی مخي غلام پر سر وواژه. اسفرايني د ښايستو او پی مخو غلامانو ډېر سخت شوقي و او نورو ملګرو يې طبعاً د ده لاره تعقيبوله. په دې لړ کې وزير اسفرايني ته يو وخت احوال ورسېده چې په ترکستان کې يو غلام اوسېږي، چې د پري په شان ښايسته دی. وزير سمدستي خپل يو معتمد هغې سيمې ته واستاوه، غلام يې رانيوئ او د ښځو په جامو کې يې غزني ته ورساوه. سلطان څه وخت وروسته له دې کيسې څخه خبر سو او د اسفرايني څخه يې د دغه پی مخي غلام په باره کې پوښتنه وکړه، خو وزير منکر سو. يوه ورځ سلطان ناڅاپه د اسفرايني کور ته ورغی او هلته يې دغه پی مخی غلام، چې د مشتري د ستوري په شان ځلېده وليد، نو هغه و چې پر اسفرايني يې خوله را خلاصه کړه او هغه يې په خيانت او غبن کولو تورن کړ، سمدستي يې زندان ته واستاوه او په شکنجو يې وواژه). (۳)

دغه راز د سلطان مسعود عيش او نوش او اخلاقي انحرافاتو په بحث کې وايي:

(مسعود د خپل پلار سلطان محمود په وخت کې د هرات حاکم و. د پلار په پټه يې شراب چښل او په خپل قصر کې يې د ټولو له نظره پټ يو اتاق جوړ کړی و، چې د ېوالونه او چت يې ټول د ښځو او نارينه وو په بې حيا تصويرونو رنګ سوی و او ښځې او نارينه يې بې پردې په مختلفو حالاتو کې ښودل. دلته به هغه شراب چښل او د ده غلامانو به د پټو لارو ده ته نارينه او ښځې مطرباني ور وستلې....). (۴)

همدا ډول دوی د خپل بحث په لړ کې دا هم وايي چې: (کله چې سړی د غزنويانو تاريخ ته ګوري، نوويني، چې هغوی ببله جنګونو، چې هغه هم صرف د حاکميت تر لاسه کولو او خزانو د چورولو په نيت کېدل، بل کار نه درلود. هغوی چې به جنګ نه کاوه، نو بيا به يې شراب چښل او د نڅاوو ننداره به يې کوله، د شاعرانو قصيدو ته به يې، چې د دوی د دربارونو د عظمت او د دوی د پی مخو ساقيانو په ستاينه کې به يې ويلې، غوږ نيولی و).

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه اثر کي چي هر څه راغلي، هغه د معتبرو ماخذونو په حواله او د مختلفو تاریخونو د پرتلې او تجزیې په رڼا کي ویل سوي او د معاصرو پښتو تاریخي ښېړنو په چوکاټ کي یې یو نوی انتقادي باب پرانیستلی دئ، چي بویه د ښاغلي جهاني له جرئته ډک دغه انتقادي روش، زموږ ښېړونکي تحلیل او په اړه یې لیکني وکړي (چي له بده مرغه د مختلفو وجوهاتو او بېځایه ملاحظاتو له مخي دا کار تر اوسه سوی نه دئ).

په دغه تاریخي ښېړنه کي ښاغلي جهاني د هغو متعصبو مورخینو (چي البته دا پدیده په ځینو ایراني لیکوالو کي موجوده ده)، په باب د ډېرو تاریخي ماخذونو په رڼا کي نوي ښېړني او پلټني کړي دي، چي د هغو تاریخي تېروتني او تېر ایستني یې په پوره وضاحت سره ښکاره کړي او د هغو مورخینو او محققینو لپاره یې د ګمراهۍ دروازه تړلې، چي په پټو سترګو پر هره ښېړنه د تایید ټاپه وهي او بېله (چون و چرا) یې پر سر او سترګو مني. زما په ګومان پر دغه موضوع، زموږ بحث دونه اوږد ېږي، چي نه به یې په دغه مقاله کي د دونه اوږدوالي ګنجایش وي او نه به هم په لوستونکو کي دونه حوصله وي.

دغه راز ښاغلي جهاني په ځینو متفرقه تاریخي ښېړنو او لیکنو کي هم له یوه خاص انتقادي طرز او روش څخه کار اخیستی دئ، چي په هغه کي ځیني داسي موضوعاتو ته په انتقادي نظر اشارې کړي دي، چي سړي ته نوي موضوعات په لاس ورکوي.

ب: ادبي ښېړني

زیاتره پوهان پر دې موافق دي، چي ادبپوهنه درې عمده څانګي لري، چي لومړۍ یې ادبي تیوري، دوهمه یې ادبي کره کتنه او دریمه یې ادبي تاریخ دئ خو نوي نړیوالي نظریې دا هم وايي، چي ادبپوهنه پر دغو پورته درو څانګو سربېره ځیني نوري څانګي هم لري، چي په هغو کي د ادب تاریخ لیکنه، متن پېژندنه، سبک پېژندنه او بیبلوګرافي هم راځي، چي بیا نو دغه هره څانګه خاص میتودونه او روشونه لري، چي موږ یې په دغه بحث کي نه څېړو، خو ښاغلی عبدالباري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني هغه څوک دئ، چې د ادب په ډېرو څانګو کې يې ليکنې کړې دي، مګر په دغو ليکنو کې د ده انتقادي روش د ده د ليکنې سبک ته يو خاص رنګ ورکوي.

ښاغلی عبدالباري جهاني که د سبک پېژندنې په برخه کې، يا د ادبي تيورۍ په عرصه کې او يا هم د ادبپوهنې په نورو څانګو کې څه کښلي دي، نو په دغو ټولو ليکنو کې يې د ادبي کره کتنې مالګه هم ورګډه کړې ده، چې دغه راز ليکنې د ده د يوه ځانګړي روش نمايندګي کوي. خصوصاً د سبک پېژندنې په برخه کې د ده زياتې ليکنې له خاصو انتقادي نظرياتو او افکارو څخه ډکې دي.

ښاغلی جهاني په عمومي توګه د پښتو ادبياتو او په هغه کې د کلاسيکې دورې، منځنۍ دورې او معاصرې هغې په اړه همېشه له ډېر محتاط تحليل او څېړنې څخه کار اخلي او خصوصاً په دغه برخه کې د لرغونو شاعرانو او د هغو د سبک او اشعارو په باب ډېر نوي نظرونه او مفکورې وړاندې کوي، چې زما په ګومان دا کار د دوی پر ادبي تاريخپوهنې او سبک پېژندنې ډېر ښه دلالت کوي، چې يو خو د پښتو ادب د مختلفو دورو په اړه ډېره ژوره څېړنه کوي او بل بيا د هرې دورې او مرحلې د شاعرانو په باب بېلابېل انتقادي نظريات لري او په ځانګړې توګه زياتره وخت پر هغو ادبي مورخينو نيوکه کوي، چې د يو شاعر په څېړلو کې له تلوار څخه کار اخلي او هسې په پټو سترګو د يوه او بل خبره را نقلوي او ځان نه ستړی کوي، چې څېړنې او پلټنې وکړي او نوي موضوعات را وسپړي. د بولګې (بېلګې) په ډول ښاغلی جهاني چې د لوی احمد شاه بابا په باره کې کوم نظر او نوې څېړنه لوستونکو ته وړاندې کوي، هغه په رښتيا سره ډېر نوي موضوعات دي، لکه په خپله يوه مقاله کې چې په دغه اړه وايي: (د پښتو ژبې د شاعرانو پر ديوانونو باندې د مقدمو په ليکلو کې عنعنه داسې راغلې وه، چې يو شاعر به خامخا د خوشال خټک او يا د رحمان بابا پلوی بلل کېدئ او که به د دواړو پلوی نه و، نو بيا به د هندي سبک او په هندي سبک کې د بېدل پيرو بلل کېدئ.

په دې حساب احمد شاه بابا هم ځينو منقدينو د خوشال خان او ځينو د رحمان بابا پيرو بللی، په داسې حال کې چې د دې خبرې د اثبات د پاره چنداني دليل او برهان نه راوړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي يې ځوک د خوشال خان خټک پيرو بولي، نو صرف د هغه يو څو حماسي بيتونه د مثال په توګه راوړي او کله چي يې د رحمن بابا د سبک شاګرد بولي، نو د هغه د ساده ژبي او تصوفي کلماتو په يادولو اکتفا کوي....).

بل ځای زياتوي: په داسي حال کي چي زما په عقيده احمد شاه بابا په شعر کي د دغو دوو لويو پښتنو شاعرانو څخه د يوه تقليد هم نه دئ کړی او خپل ځانته خپله بېله لار لري او شعر يې، خصوصاً د مضمون او کلماتو د انتخاب له پلوه، د دواړو سره توپير لري (۵).

په پورتنۍ مقاله کي ښاغلي جهاني په مختلفو دلايلو سره دا ثابته کړې چي لوی احمد شاه بابا ځانته خپله شعري طريقه او لاره درلوده چي نه د رحمن بابا او نه هم د خوشال خان د سبک پيرو و.

زموږ د پښتو ادب ځيني مورخين (بېله ځو ګوتو په شمار ليکوالو څخه) دا قاعده لري، چي کټ مټ د يوه شاعر په اړه هغه خبري را نقلوي، چي په نورو ادبي تاريخونو کي بحث پر سوی وي. زه به تاسي ته د بېلګي په توګه يادونه وکړم، چي په زياتره ادبي تاريخونو او تذکرو او يا نورو ليکنو کي همېشه د ميرزا حنان بارکزي په اړه يو ډول خبره په ډېر تکرار سره کېږي، چي ميرزا د حميد مومند د سبک پيروي کړې او بيا د خپلو خبرو د پوخوالي لپاره څېړونکی د ميرزا حنان څو بيتونه راوړي، چي په هغه کي يې د حميد يادونه او ستاينه کړې وي، يا که نوکی غواړي چي خپله څېړنه نوره هم پخه وايسوي، نو ور سره دا هم يادوي، چي دی د کندهار په ادبستان کي د هندي سبک پيرو دئ. مګر دا نه وايي، چي د کندهار ادبستان څه دئ او په کوم دليل دی د ادبستان پيرو دئ.(۶) زه اوس دلته پر دې نه رغېږم چي ميرزا حنان د چا پيرو دئ يا نه دئ، خو فقط دا يادونه کوم، چي په زياتره وختونو کي زموږ په څېړنو کي ډېره خواري نه کښل کېږي او په دې باره کي زياتره محققين ځان نه ستړی کوي، چي يو موضوع په نوي ډول سره وڅېړي، يا همداسي در واخلئ، د رحمان بابا د شعر په اړه هم تقريباً تر ډېره همدا خبري کېږي، چي دی صوفي شاعر و او بيا د خبري د تاييد لپاره د دوی يو يا دوه بيتونه راوړي، په داسي حال کي چي په دې باره کي ښاغلی جهاني يو بېل انتقادي نظر لري، دوی ذکر کوي چي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دا چي ولي رحمان بابا د پښتو ژبي په شاعرانو کي صوفي شاعر بلل سوی دی او ولي تقريباً ټول منقدين په دغه برخه کي په يوه عقيده دي او هيڅا هغه ته پرته له صوفي بل څه نه دي ويلي، يو علت يې ښايي صرف عامه افکار وي. رحمان بابا يو نېستمن سړی و او دا نېستي او غريبي يې له هغه غزل څخه ځرګنده ده چي وايي زه په کور کي نه درهم او نه دينار لرم خو خلک مي دنيا دار بولي. د داسي يوه سړي په برخه کي چي په کور کي درهم او دينار نه لري طبيعي خبره ده چي د واده کولو او کور جوړولو توان به يې هم نه وي پيدا کړی او بيا په خپله قلندري د ډهلي له پاچاهانو سره سيالي کوي، خلک پرته له بزرګ او ولي څخه بل فکر کولای نه سي. هغه په داسي محيط کي په خواره جامه کي شاعري کوله چي تقريباً ټولو خلکو شعر د غيبي الهام محصول باله او ټول خلک په دې عقيده وه چي تر څو پوري چا پېغمبر په خوب کي ليدلی نه وي هغه شاعر کېدلای نه سي. د بلي خوا هغه ټول شعرونه دونه ساده او په ضمن کي ښايسته ليکلي دي چي هر دردمن د خپلو مشکلاتو لاره پکښي لټولای او په ژبه يې پوهېدلای سي. هغه د خپل محيط د انسانانو په روحياتو دونه ژور پوهېدلی دی او د انسان، په تېره بيا د خپل شا و خوا د اوسېدونکو دونه کمزورۍ ور ته معلومي دي چي اشعار يې هر چا ته د آييني حيثيت لري. ځکه نو خلکو فکر کاوه چي هغه به ولي او د خدای (ج) دوست وي او چي څه يې ليکلي هغه الهام ور ته سوی دی).

ښاغلی جهاني پسې زياتوي: (حتی راوړتي خو وايي چي رحمن بابا له خلکو ګوښه په غرونو او دښتو کي ګرځېدئ او دونه زيات به يې ژړل چي مخ به يې په اوښکو زخمي زخمي سو يا په اصطلاح په مخ کي به يې اوښکو لاري جوړي کړې. راوړتي ليکي چي د هغه دغي ګوښه ګيرۍ او د دنيايي چارو سره بې علاقه ګۍ، د سيمي ملايان له هغه سره مخالف کړل او ځينو يې پر هغه باندي د کفر فتوا هم ولګول. دا چي راوړتي به دغه معلومات او د رحمن بابا د ژوند په برخه کي دونه دقيق اطلاعات له کومه کړي وي، هغه څه نه وايي خو کله چي د رحمن بابا په شان يوه سړي د ژوند حالات دونه په تاريکۍ کي پټ وي، چي تقريباً هېڅ پته يې هيچا ته نه لګېږي، نو بيا د دغه راز تياري په باب هر څوک ځانته د هر څه ويلو جرائت ور کوي، خو کله چي د رحمن بابا خپل ديوان ولټوو نو د داسي کلماتو سره چنداني نه مخامخ کېږو چي پر هغو باندي د تصوفي ادبياتو او يا لږ تر لږه بشپړه تصوفي ادبياتو نوم کښېښودل سي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښايست زما د يار نه دي خبر څوک

که خبر شي پرې به نه ږدي دغه در څوک

د دنيا چاري همه واړه فاني دي

بر ناحقه خاوري لوني پر خپل سر څوک

چي قبول شي په درگاه د مهرويانو

د هغه په څېر به نه وي بختور څوک...الخ

د دې غزل څخه هغه کسان چي رحمن بابا يو متصوف شاعر بولي، دا نتيجه اخلي چي هغه د سيم و زر نه پرهېز کول غواړي. د يار په غم کي د قلندرۍ توصيه کوي. دنيا فاني بولي او خبره لا دا ده چي د عشق پر لاره بې رهبره سفر کول ناجايز بولي، نو گواکي رحمن بابا يو صوفي شاعر دی، ځکه چي دنيا ته شا کول او د عشق په لاره کي رهبر پيدا کول د صوفيانو کار دئ او د دې غزل څخه بېله حقيقي عشق څخه بل مطلب نه سي اخيستل کېدای. په داسي حال کي چي نه يوازي صرف د رحمن بابا په دې غزل کي صوفيانه افکاره نه ليدل کېږي، بلکې په بېخي لرو غزلونو کي يې د تصوف د افکارو څرک موندلای سو او په دې پېمانه تصوفي کلمات د پښتو ژبي د تقريباً هر پخواني شاعر په کلام کي ميندل کېږي.(۷).

دې ته ور ته نوري څېړني هم ښاغلي عبد الباري جهاني د مختلفو شاعرانو او خصوصاً د کلاسيکو هغو په باب کړي دي او هغه نظرونه يې په کامل دقت او دليل او برهان رد کړي دي، چي پکښي له ډېري ببړي او تازيلي کار اخيستل سوی و او يوازي يو له بله نقل قولونه را اخيستل سوي وي. د رحمان بابا او يا نورو پخوانيو او نوو شاعرانو په باب چي ښاغلي جهاني کومي څېړني کړي، هغه په ځانگړې توگه د ځوانو څېړونکو لپاره يو ډېر ښه لارښود گڼل کېدای سي، چي د هغه انتقادي نظرونو په رڼا کي د پښتنو شاعرانو او د پښتو شعر د شکل او مضمون په باب پوره - پوره څېړني وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپله د پښتو شعر د محتوا او د مختلفو الفاظو او ترکیباتو په باب هم ښاغلی جهاني یو جالب انتقادي نظر لري او وخت نا وخته یې په بېلابېلو لیکنو کې له خپل دغه انتقادي روش څخه کار اخیستی دئ. دوی خصوصاً په اوسني پښتو شعر کې د ټول هنریت او شعریت تر څنګ - څنګ دا خبره همېشه په ډېر تکرار کوي، چې هیڅکله باید داسې و نه کړو چې لوستونکي یوازې د الفاظو او کلماتو په دام کې را ګیر او پیغام او هدف ته مو هیڅ پام نه وي کړی. دوی د (خاوري بنده) پر شعري مجموعه د سریزې په ترڅ کې دا خبره په ډېر صراحت کړې ده، چې لوستونکي باید داسې نه کړو چې یوازې د حیرت ګوته په غاښ ونیسي او په پیغام پوه نه سي. د پښتو شعر د تیوری او اساساتو په باب د دوی ځیني لیکني او نظریات له نوو معاصرو شاعرانو سره پوره مرسته کولای سي.

دغه راز د پښتو داستاني اثارو او د هغو پر چوکاټونو، شکلونو او موضوعاتو هم د ښاغلي جهاني ځیني انتقادي څېړني د ډېر غور او فکر وړ دي، چې دوی د نړیوالي داستان لیکني او جهاني داستان لیکوالو د نثر پر ډول، د موضوعاتو پر انتخاب، د داستانو پر چوکاټونو او اسلوبونو پوره رڼا اچوي او د خپل خاص تحلیل په نتیجه کې د پښتو پر داستانونو په زړه پوري انتقادي نظریات او پیشنهادات وړاندي کوي.

په همدې ترتیب سره ښاغلی جهاني د پښتو فوکلور او په هغه کې د مختلفو اصنافو او ژانرونو په باب هم ډېري انتقادي لیکني لري او په دغه برخه کې یې د فوکلور د یو خاص ژانر (نکلونو) په اړه ډېري انتقادي څېړني کړي دي، په مشخصه توګه د (ملي هینداري) نکلونه یادولای سو، چې پر هر نکل یې ډېره تفصیلي، تشریحي او انتقادي څېړنه کړې ده. زما په خپل شخصي قضاوت سره دا څېړنه په واقعیت کې د پښتو فوکلوري نکلونو د پېژندني لپاره د سا حیثیت لري، ځکه چې ښاغلي جهاني دغه نکلونه په خورا پراخ ډول څېړلي، د هر نکل پر تاریخي پس منظر، اجتماعي اړخ، سیاسي او مذهبي حالتونو، داستاني او هنري ابعادو او په مجموع کې یې پر ټولو منطقي او شفاهي شکلونو په ډېر وضاحت او صراحت بحث کړی دئ. په دغه برخه کې د دوی هغه انتقادي نظریات هیڅکله د هېرېدو نه دي، چې د دغو نکلونو په باب یې لوستونکو ته وړاندي کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلاصې په توګه ویلای سو، چي ښاغلی عبدالباري جهاني د اوسنیو پښتنو څېړونکو او مورخینو په ډله کي د خاص نوم او مقام خاوند او په دغه برخه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش هغه څېرکی دئ، چي ډېر کم لیکوال له دغه راز خلاقیت او صلاحیت څخه برخمن دي.(۳۱)

لمنلیکونه:

۱:- د څېړني لاربښود، استاد سرمحقق محمد صدیق روهي، ۴۹ مخ، د کابل چاپ.

۲:- هماغه اثر، ۴۸ مخ.

۳:- هرات، پښتانه او ستره لوبه، عبدالباري جهاني، ۳۹ - ۳۱ مخونه، لومړی چاپ، پېښور.

۴:- هماغه اثر، هماغه مخ.

۵:- احمدشاه بابا د توري تر څنګ د قلم په میدان کي، د جهاني مقاله.

۶:- په دغه برخه کي د پښتو ژبي وتلي او پیاوړي محقق استاد محمد معصوم هوتک د ځینو نورو لیکوالو تر څنګ ډېري څېړني کړي دي. دوی د میرزا حنان بارکزي د دېوان په سریزه کي (دغه دېوان د دوی په سریزه، لمنلیکونو او مقابله چاپ سوی دئ) د میرزا حنان د شعر او شاعرۍ په باب ډېر په زړه پوري معلومات لوستونکو ته وړاندي کوي. دغه راز لوی استاد حضرت علامه حبیبي (رح) د کندهار د ادبستان د بحث په ترڅ کي د میرزا حنان د شعر او سبک په باب نوي او بکر موضوعات را سپړلي دي، چي زما په ګومان هر کله چي، موږ د میرزا حنان په باب لیکنه کوو، نو د حضرت استاد د دغي لیکني لوستنه حتمي ده، چي په دې سره به موږ ته هغه لاري هواري او هغه تیارې روښانه سوي وي، چي د میرزا حنان د شعري سبک او شاعرۍ په باب په مخ کي راته پرتې دي.

۷:- د مشکو کاروان، د عبدالباري جهاني اثر، ۲۰-۲۱-۲۳ مخونه، ۱۳۸۴ لمریز کال، د کوټي چاپ.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- په دغه کوچنۍ مقاله کي يوازي او يوازي دا هڅه سوې ده، چي د بناغلي جهاني د څېړني انتقادي روش ته اشاره وسي، نه دا چي د دغه خاص روش په باب څېړنه وسي، ځکه د دوی پر څېړنيزو انتقادونو او روشونو، څېړنه يو بېل تحقيق دئ، چي بويه دغه اړخ ته پاملرنه وسي. دا وړه ليکنه په دې نيامت سوې ده، چي ګواکي په دې يادونه سره به مو د محترمو ليکوالو پام دغي برخي ته را اړولی وي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقديم پتيال

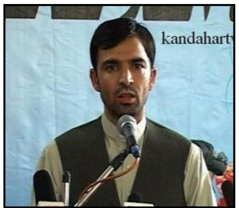

د خيام سُرونه د پښتو په تال کي

دا لاندي ليکنه د ښاغلي جهاني صاحب د (خيام سُرونه د پښتو په تال کي) نومي کتاب پر لومړي چاپ(۱۳۸۴ هـ ش) ليکل سوې وه چي دا دئ، اوس يې له ځينو زياتوونو، کموونو، اصلاحاتو او نوو کتنو سره يو ځای ښاغلو لوستونکو ته وړاندي کوم. (پتيال)

زه بې مـــيو بې مستيو ژوندون نه سمه کـولای

درانه پېتي د ژوندون مي بې شرابو نه سم وړلای

زه به بند د هغه آن يم چي ســاقي مي راته وايي

دا يو جـام که پر سر پورته زه يې نه سمه چنبلای

د سر خبري:

پښتو ژبه په مجموع کي د ژباړي له پلوه ډېره نېستمنه ده او په دغه ترڅ کي خو د منظومو ترجمو په برخه کي وروسته ښکاري. که څه هم د يوې ژبې د پراختيا او پرمختيا په لاره کي ترجمه خاص اهميت لري، خو پـه پښـتو کـي د ژبـاړي برخه کمزورې ښـکاري او هغـه د علامـه رشـاد (رح) خبره پښتو لا تر اوسه د ژباړي له نعمته بې برخي ده. که څه هم د پښتو ژباړي تاريخ تقريباً يوولس سوو کالو ته رسيږي، خو بيا هم دغه بهير ډېر تر شا پاته دئ. د پښتو ژبې لومړنۍ او څرګنده ژباړه د ابو محمد هاشم سرواني ده، چي تر دغـي ژبـاړي وړانـدي مـوږ د پښـتو بلـه ژبـاړه پـه لاس کـي نـه لـرو، ښايي وړاندي به نوري ژباړي هم سوي وي خو څرنګه، چي تر موږ پوري نه دي رارسېدلي، نو ځکه د ابو هاشم ژباړه موږ د پښـتو پـه تـاريخ کـي لـومړنۍ څرګنده ژبـاړه بللای سـو. ابـو محمد هاشم د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلمند په سروان کي په کال **223** هـ ق کي زېږېدلی او په **297** هـ ق کي په بست کي وفات سوی دئ.
ابو محمد هاشم د خپل استاد ابن خلاد يو عربي شعر په پښتو داسي ژباړلی دئ:

ژبه هم ښه وينا کاندي چي يې وينه
د خاوند په لاس کي زر او درهمونه
ژبور ور لـــه ورځي ويـنا يې اوري
د درهم خاوندان تل وي په ويـاړونه

په دې ډول نو پښتو ته د نورو آثارو د را ژباړلو لړۍ په لومړي ځل له شعره پيل سوې او پښتو ته د لومړي ځل له پاره شعر را ژباړل سوی دئ. همدا ډول د ابو هاشم تر ژباړي وروسته موږ بله د پښتو داسي کره او پخه ژباړه نه لرو، چي له هري خوا دي په تول پوره وي، خو سوونه کلونه وروسته موږ ته د زرغوني کاکړي د "بوستان" د پښتو ژباړي بولگه د پټې خزانې په برکت رارسېږي، چي له بولگې څخه يې دا اټکل کولای سو، چي ډېره پخه او په تول پوره ژباړه ده.

زرغوني کاکړي د شيخ مصلح الدين سعدي بوستان نومی کتاب په پښتو نظم ژباړلی او نوم يې "بوستان د پښتو " پر ايښی دئ او په کال **903** هـ ق کي يې بشپړ کړی دئ، د دغه کتاب يوه نمونه د پټې خزانې ليکوال په خپله ادبي تذکره کي راوړې ده چي څو بيتونه يې داسي دي:

اوربـــــــــــــدلي مـــــــــــــي قصـــــــــــــه ده
چــــــــي لــــــــه شـــــــاتو هــــــــم خــــــــوږه ده
د اخــــــــــــتر پــــــــــــه ورځ ســــــــــــهار
بايــــــــــــزيد چــــــــــــي و رويــــــــــــدار
لــــــــــــه حــــــــــــمامه را وتــــــــــــلی
پــــــــــــه کوڅــــــــــــه کــــــــــــي تېرېــــــــــــدلی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایري خاوري چا له بامه
راچپه کړلې ناپامه
مخ او سر یې سو ککړ
په ایرو په خاورو خړ

دا ډول تر دغې ژباړې وروسته د اخوند درویزه ننګرهاري (**1048** هـ ق مړ) او د ده د پیروانو منظومې ژباړې په پښتو ادب کې خورا ارزښت لري چې د قصیدهٔ امالي پښتو ژباړه، د قصیدهٔ برده پښتو ژباړه، خلاصه کیداني او داسې نورې پښتو ژباړې دي.

د پیر روښان او د هغه پیروانو هم لږ څه پښتو منظومې ژباړې کړې دي، همدا ډول حضرت خوشحال خټک او د ده کورنۍ او پیروانو هم ځینې پښتو ژباړې کړې دي، خو که په عمومي ډول ووایو نو پښتو ژبه د منظومې ژباړې په برخه کې ډېره نښستمنه ده.

موږ که د پښتو ادب لرغونې، منځنۍ او اوسنۍ دوره مطالعه کړو نو ښایي چې ډېر لږ منظومې ژباړې پکښې پیدا کړو، که څه هم د پښتو لومړنۍ څرګنده ژباړه له نظم څخه را پیلېږي، مګر زما خبره په دا معنا نه لري چې په پښتو کې منظومې ژباړې نه دي سوې، یوازې که د قرآن کریم د پښتو تفسیر منظومه ژباړه وګورو، نو ښایي د کمیت په لحاظ موږ ډېره پښتو منظومه ترجمه ولرو.

دغه راز د حمید ماشوخېل د (نیرنګ عشق) منظومه ترجمه هم د یوه ځانګړې هنري او شعري مزایاوو درلودونکې ده او زموږ زیاتره پوهان په دې باور دي، چې د دغې ترجمې ساری د پښتو ژبې په هنري منظومو ترجمو کې ډېر کم پیدا کېدای سي. همدا ډول په دیارلسمې او څوارلسمې هجري پېړیو کې هم ډېرې پښتو منظومې ژباړې وسوې، چې په هغه کې داستاني او دیني موضوعات ډېر ول، چې دلته یې یادول او خېړل موږ له موضوع څخه لېرې کوي.

د پښتو ادب په معاصره دوره کې د تخلیقي ادب په برخه کې پښتو ته څه ناڅه اثار را ژباړل سوي دي، خو د نظم برخه یې ښخې لږ تر سترګو کېږي. ځینې د ګوتو په شمار نظمونه او شعرونه پښتو ژبې ته را وژباړل سول، خو په هغو کې یې ځینې د انتخاب له ستونزو او ځینې نور بیا د ژباړونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نه مهارت سره مخ ول. په ځينو خارجي شعرونو کي سمه تاکنه سوې نه وه او يا که به تاکنه سمه سوې وه هغه بيا په پوره کمال سره ترجمه سوي نه ول. البته د پښتو ادب په معاصره دوره کي په افغانستان کي اروانباد استاد بېنوا (۱۳۲۳ هـ ش مړ) ځيني منظومي ژباړي کړي دي او همدا راز ښاغلي محمدصديق پسرلي او مفتاح الدين صافي او ځينو نورو شاعرانو هم د شعر په برخه کي ترجمې کړي دي.

د ښاغلي جهاني منظومي ترجمې:

پښتو ژبي ته د منظومو ترجمو په بحث کي له يوه داسي شاعر او مترجم سره هم مخامخ کېږو، چي ژباړي يې هم د کميت او هم د کيفيت له مخي داسي منظومي ژباړي دي، چي په خپل دغه عالي کار سره يې پر پښتو ژبه او ادب باندي ډېر لوی احسان کړی دئ. دغه لوی نوم (عبدالباري جهاني) دئ. ښاغلي جهاني د شعر په انتخاب کي له احتياطه او په ژباړه کي يې له پوره کمال او هنر څخه کار اخيستی دئ.

ښاغلی جهاني يو هنرمند او شاعر دئ نو ژباړه به يې هم خامخا شاعرانه او په تول پوره وي او د شعر انتخاب به يې هم حتماً شعر وي، نه دا چي په نامه شعر وي.

زه ښه ډېر کلونه تر مخه د ښاغلي جهاني په شعري مجموعه (پايکوب) کي د دوی له يوې منظومي ترجمې سره مخامخ سوم، چي د مشهوري شاعري (مايا انجيلو) شعر يې پښتو ته را ترجمه کړی و، له هغه وخته مي نو د ښاغلي جهاني له ژباړو سره خاصه علاقه پيدا سوه. وروسته - وروسته بيا د دوی په نورو شعري ټولګو کي هم ځيني ژباړي راغلې او بيا به مي کله - کله په راډيو کي د دوی دانه مانه منظومه ترجمه اورېدله، خو څه وخت تر مخه بيا داسي هم پېښه سوه، چي ښاغلي جهاني پر يوه ځای دوه منظوم ژباړل سوي آثار خپرول او په دغو دوو اثارو کي يې پر دغه کتاب (د خيام سُرونه د پښتو په تال کي) ما ته هم د يوې لنډکۍ سريزي د کښلو وياړ را په برخه سوی دئ، چي د دې سريزي په پلمه دا دئ، د دوی پر نورو ترجمو هم د لږ بحث کولو موقع راته ميسره سوې ده او دوهم کتاب يې (بګهت ګبير د پښتو په بڼ) کي نومېږي، چي له بده مرغه پر هغه هم زموږ د ليکوالو له لوري څه نه دي کښل سوي، په داسي حال کي چي يو خو د يوه شاعر درست اثر د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفليسي او بېوزلي پښتو په نصيب سو او بل بيا پر تصوفي اړخ خو يې زما په ګومان بل پوره اثر ليکل کېدای سي.

سربېره پر دې چې ښاغلی جهاني د پښتو يو پياوړی، مبتکر او لوی شاعر دئ او د پښتو ادب پر خزانه يې يوه ستره او نه هېرېدونکې اضافه کړې ده، د منظومو ترجمو په ډګر کې يې هم ځان د يوه بريالي او مخکښه اتل په حيث را پېژندلی دئ.

د نورو ژبو له ادبياتو سره اشنا کېدل او په تېره بيا د هغوی تخليقي آثار لوستل د يوه شاعر او د پښوريانو په اصطلاح د يوه فنکار پر تخليقي اړخ ډېره ښه اضافه را وستلای سي، هلته سړی پوهېږي چې نور شاعران کومو موضوعاتو ته اشاره کوي، څرنګه ترکيبات، کلمات او الفاظ راوړي او يو موضوع په څه ډول طرحه کوي.

که څه هم موږ په پښتو ژبه کې د ښاغلي جهاني تر منظومو ترجمو مخکې نوري ژباړې هم لرو، چې د مختلفو ليکوالو او شعراوو له خوا ترجمه سوي دي، چې هغه په خپل ځای کې د خپل خاص بحث وړ دي او ضمناً د مقايسې په تاله کې هم له نورو ترجمو سره د تللو اړتيا ور ته سته. خو زه دلته په دغه سريزه ډوله ليکنه کې غواړم په لنډه توګه د ښاغلي جهاني پر متفرقه او مستقلو منظومو ترجمو يو لنډ بحث ولرم:

زه په لومړي ځل د ښاغلي جهاني د (پايکوب) او وروسته (د سباوون په تمه) نومي شعري مجموعو په ترڅ کې پر ځينو ترجمو پېښ سوی يم، چې په هغه کې يې ځيني انګرېزي اشعار (غوره اشعار) پښتو ژبې ته را اړولي دي، لکه پسرلی سړکال وځنډېدئ، د زړه ماتو مهمانخانه، د ښځي ياغي چيغه، رښتونې مينه، زما لار، بېګانه په نيمه شپه کې، امريکا دي آباده وي، د بنګلو نجلۍ او د سحر وړمې هغه انګرېزي اشعار دي، چې ښاغلي جهاني په ډېر شاعرانه ډول سره پښتو کړي او د دغو اشعارو په ښه ترجمه کې له ښاغلي جهاني سره په انګرېزي ژبه د دوی پوهېدني او خپله د شعر په ډګر کې د دوی پراخي مطالعې، مشاهدې او تجربې دا مرسته کړې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، چي په پوره صداقت، امانت او هنريت سره له يوې بلي ژبې ښخه منظومه ترجمه وکړي. دلته د خپلي خبري د مصداق لپاره يوه لنډه بولګه ښاغلو لوستونکو ته وړاندي کوم:

د اورګـــــــادي لــــــــه پټلــــــــۍ ســــــــره ولاړ يــــــــم
تېــــــــروم د انتظــــــــار ترخــــــــه وختونــــــــه
وايــــــم ګونــــــدي کــــــه تــــــاتوبي مــــــي بــــــدل ســــــي
نــــــو ســــــينه کــــــي بــــــه آرام وکــــــړم دردونــــــه
مــــــا دا ټولــــــه ســــــره شــــــپه کــــــړه دلتــــــه روڼــــــه
نڅېــــــدل مــــــي راتــــــه مخــــــي تــــــه خيالونــــــه
پکښــــــي خيــــــال بــــــه راتــــــه ســــــتا د بېلتــــــون راغــــــی
تصــــــور بــــــه مــــــي ژونــــــدي کــــــړل مــــــړه زخمونــــــه

(د سباوون په تمه، ۲۵۷ مخ)

د ترجمې د فن او اصولو د مطالعې په مبحث کي مورږ دې خبري ته رسېدلی سو، چي د تخليقي اثارو ترجمه ګرانه ده او په دغه برخه کي خو کله- کله ځيني منثور ادبي اثار او لوړ اشعار داسي وي، چي کله بلي ژبي ته د ترجمې په پروسه کي انتقالېږي، نو د خپلي ژبې هغه اصلي خوند او رنګ يې هم ور سره پيکه کېږي او په تېره بيا هغه اثار، چي منظوم وي او په منظوم ډول بلي ژبي ته وژباړل سي، خو مورږ د ښاغلي جهاني د منظومو ترجمو تر دقيقي کتني او هراړخيزي سپړني وروسته په جرئت سره دا قضاوت کولای سو، چي دا به سمه وي، چي هغه اشعار چي ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، په هغه خپله اصلي ژبه کي به خاص خوند او رنګ لري، چي ممکن د ترجمې په مراحلو کي به يې هغه اصلي روح له خپل کالبوته لږ و ډېر بېځايه سوی وي او هغه هم د يوې خاصي ژبنۍ اړتيا پر اساس، خو کله چي په پښتو کي دغه منظومي ترجمې وړاندي سوي دي، نو که له انصافه کار واخلو، ويلای سو، چي په دغو ژباړو کي له ډېر هنرمندانه او شاعرانه کمال ښخه کار اخيستل سوی دئ او څنګه چي د يوه منظوم اثر د ترجمې قوانين دي، هغه ټول په نظر کي نيول سوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ښاغلي جهاني ځيني اشعار له اردو څخه هم ژباړلي دي، چي هغه يې هم کټ مټ هغسي ترجمه کړي لکه له انګرېزي څخه چي يې ژباړلي دي. د مشهور پاکستاني شاعر فيض احمد فيض (چي زما درد لره ژبه پيدا سي) په نوم نظم يې تاسو وګورئ:

زمـــــا درد يو بـــې آوازه شـان نغمه ده

زمـــــا ذات يوه بـــې نومه شان ذره ده

چي زمـــــا درد ته کله ژبه ور پيدا ســـي

نو به خـــــپل نوم او نښان را برملا سي

چي هستي مي د خپل ذات راته مفهوم سي

راز د نظم د جـــــهان راته مــــعلوم سي

چي خـــــبر ســـم د دې پټ پوښلي رازه

ســـــم بادار د کايناتو د ملـــــکونو

پـــا چاهـــــي کوم د دواړو جــــــهانونو

(پايکوب، **138** مخ)

فيض مرحوم خو د اردو ژبي لوی شاعر دئ او په دغه ژبه کي يې د شعر په حواله ځانته ډېر اوچت مقام حاصل کړی دئ، خو دا چي په پښتو شاعرۍ کي ښاغلی جهاني هم د يوه لوړ مقام لرونکی دئ، چي په ډېر زيار، خاص استعداد او پرله پسې رياضت سره يې دغه ځای ترلاسه کړی دئ، نو کله چي د اردو د دغسي منلي شاعر او د پښتو د دغسي وتلي شاعر نومونه د (تخليق او ترجمې) په چوکاټونو کي سره را يوځای سي، په واقعيت سره دغسي شهکار ځني جوړ سي. زه خپله مخکنۍ خبره دلته بيا لږ نوکی تکراروم، چي هر هنري اثر په خپله ژبه کي ځانته بېل رنګ او خوند لري او د ترجمې په صورت کي حتماً تغير پيدا کوي، خو که دا ترجمه د ښه شاعر او مترجم له خوا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي، نو د هغه لومړي اثر خوند نه ورسره ځي، چي په پورتني شعر کي هم دغه موضوع زموږ دغه خبره په اثبات رسوي، چي دا سمه ده، چي د فیض صاحب شعر به په خپله ژبه کي خاص خوند لري، خو د ښاغلي جهاني د ترجمې رنګ بیا په پښتو کي د دغه شعر اصلي روح ته صدمه نه ده رسولې.

کله - کله ځيني کسان د ژباړي په وخت کي دونه د هغې ژبي تر اغېزي لاندي راسي، چي ځيني ترکیبونه، جملې او کلمات یې بالکل په خپله ژبه کي خلکو ته ناآشنا وي او په اصطلاح یوه پردۍ ژباړه رامنځته کړي، خو ښاغلي جهاني دغه ټول شیان په نظر کي نیولي او یوه بریالۍ هڅه یې کړې ده چي پر ژباړه یې د پردیو ژبو اغېز نه وي.

ښاغلي جهاني د (غرب تر آسمان لاندي) د نادر نادرپور شعر، چي په غالب ګومان له فارسي څخه په ترجمه سوی وي، د آزاد شعر په فورم کي په دې ډول ژباړلی دی:

د خاطراتو له کوڅو څخه مي

ستا د ګامونو آوازونه راځي

آه زما د لیري ولاتونو دوسته

لکه چي زما د پردېسۍ ښار ته دي لار کړې ده

دلته زما زړه کي د سهار مرغکۍ

د دې شریر جهان فضا کي راته

د وزرو د خلاصولو آرزو وپاروي

خو چي د شپې تیاره وزر خپروي

بیا د بوالونه زما د پټ زندان خبري کوي...

په دې ډول نو موږ ښاغلی جهاني د پښتو ادب په معاصره دوره کي هغه شاعر او مترجم بولو، چي په ډېر ځیراکت سره یې هم له انګرېزي، هم له اردو او هم له فارسي څخه په آزاد او مقفی ډول ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار پښتو ته په شاعرانه ډول را ژباړلي دي او د پښتو ادب د شعري ژباړي تشه لمن يې په خپلو ژباړو سره څه ناڅه ورډکه کړې ده.

د خيام سُرونه د پښتو په تال کي:

يوه بله د خوښۍ خبره دا ده چي پر دغو ژباړو سربېره ښاغلي جهاني د پښتو منظومو ترجمو په سلسله کي يو بل لوی کار کړی دئ او د دوی د هغه کار پايله د خيام د فارسي څلوريځو ژباړي دي، چي اوس يې موږ په کتابي بڼه لولو. موږ که چېري په مفصله توګه د ښاغلي جهاني پر شعري ژباړو څېړنه کوو، نو د خيام د فارسي څلوريځو ژباړه به يې يو ډېر لوی څپرکی وي.

موږ په پښتو کي په تول پوره او د کيفيت په لحاظ بشپړه د خمريه اشعارو نمونه په لومړي ځل د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په (ساقي نامه) کي وينو، چي په ډېر استادانه ډول يې پښتو ادب ته يوه بشپړه پښتو ساقي نامه وبخښله. که څه هم ساقي نامې يا خمريه اشعار لومړی وار د عربو له خوا ويل سوي دي او عجمو، په تېره د فارسي ژبي شاعرانو له دوی څخه تقليد کړی دئ، خو وروسته ـ وروسته د ځينو پخو شاعرانو له خوا په فارسي ژبه کي په ډېر استادانه ډول ساقي نامې وويل سوې، چي په دغه ډله کي نظامي ګنجوي، ظهوري تهراني (**1025** هـ ق مړ) او خواجه حافظ (**791** هـ ق مړ) هغه شاعران دي، چي نسبتاً نورو شاعرانو ته يې ډيري پخې ساقي نامې ويلي دي او ځانونه يې په دغو ساقي نامو کي داسي مست او خراب ښوولي چي ګواکي له دين او دنيا څخه بې خبره دي. خواجه حافظ شېرازي خپله ساقي نامه داسي پيلوي:

بيــــــــا ســــــــــا قي آن آتــــــــــش تابنــــــــــاک
کـــــــه زردشـــــــت ميجويـــــــد ش زيــــــــر خـــــــاک
بمــــــــن ده کـــــــــه در کــــــــيش رنـــــــدان مســــــت
چـــــــه آتـــــــش پرســــــت و چــــــه دنيــــــا پرســــــت
بيـــــــار ســــــــاقي آن بکـــــــــر مســــــــتور مســـــــت
کــــــه انــــــــدر خرابــــــــات دارد نشســـــــــــت
بمــــــــن ده کـــــــه بــــــــدانام خـــــــواهم شــــــدن

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خـــــراب مـــــــــی و جـــــــــام خــــــــــــواهم شــــــــدن

(د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، د علامه حبیبي، **185** مخ).

په همدې ترتیب سره خواجوی کرماني (**753** هـ ق مړ)، مولانا عبدالله هاتفي هروي (**927** هـ مړ)، حکیم پرتوی (**941** هـ ق مړ)، ملا ظهوري (**999**هـ ق شا وخوا)، میر سنجر کاشاني (**1023** هـ مړ)، نورالدین ظهوري (**1024** هـ ق مړ) او... په فارسي ادب کې د خمریه اشعارو بېلابېلې نمونې پرې ایښي دي.

خو عمر خیام په خپلو څلوریځو کې د خمریه اشعارو یوه ډېره ښه او پخه بولګه دنیا ته پرېږدي او په خمریه اشعارو کې یو خاص سبک او رنګ خپلوي، چې بیا تر خیام وروسته د غه خمریه اشعار د مثنوي په فورم کې یو بل رنګ پیدا کوي.

خو که په عمومي ډول ووایو، نو پښتو ژبه هغونه ساقي نامې او خمریه اشعار نه لري، لکه فارسي ژبې چې درلودل او یا یې لري.

ما وړاندې هم وویل، چې موږ په پښتو کې بشپړه پښتو ساقي نامه په نهمه هجري پېړۍ کې د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په برکت پیدا کوو، زرغون خان خپله ساقي نامه داسې را پیلوي:

ســــــــــاقي پاخــــــــــــــه پیالــــــــــــه راکــــــــــــړه
مــــــــــرور یــــــــــار مــــــــــي پخــــــــــلا کــــــــــړه
اوبــــــــــه تــــــــــویي پــــــــــه لمبــــــــــو کــــــــــړه
اور مــــــــــي مــــــــــړ پــــــــــه دې اوبــــــــــو کــــــــــړه
پســــــــــرلی ســــــــــو غنچــــــــــه ګــــــــــل کــــــــــا
زلفــــــــــي تــــــــــاوي د ســــــــــنبل کــــــــــا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلـــــــبلان شـــــــــور و فغــــــــان کــــــا
کړېــــــدن پـــــــه ګلســـــتان کـــــا
زاهــــــــد وزي صـــــــــومعې ځخـــــــه
شـــــــراب پيــــــري ميخـــــــاني ځخـــــــه
هـــــر ســــــــړی پــــــه ميـــــو مســـــــت دی
دې بهـــــــار کــــــــي ګلپرســـــــت دی
(د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، د علامه حبيبي ـ **182** مخ).

خو لکه ځنګه چې ښايېدل، تر زرغون خان نورزي وروسته په پښتو ژبه کي ساقي نامو او خمريه اشعارو ته توجه نه وسوه او په مجموعي ډول د کوم شاعر له خوا نه و ويل سوې. اصلاً که مورږ د پښتو ادب د لرغوني دورې او منځنۍ دورې د شاعرانو په باب ځېړنه کوو، نو داسي شاعر نه لرو چي په پراخه پېمانه دي يې خمريه اشعار ويلي وي او يو درست دېوان دي يې له خمري اشعارو ځخه پرې ايښې وي (البته د هر شاعر له لوري به خمريه اشعار ويل سوي وي، خو داسي ساقي نامې يا خمريه اشعار يې نه دي ويلي چي په زرو بيتونه دي ور ته ځانګړي سوي وي).

د پښتو ادب په معاصره دوره کي ارواښاد غني خان، ارواښاد بېنوا او ځينو نورو شاعرانو خمريه اشعار ليکلي دي، چي د خمريه اشعارو په ځېړنه کي پوره بحث پر کېدلای سي، خو په اوسنۍ دوره کي ښاغلی جهاني هغه شاعر دئ، چي تر اکثرو شاعرانو يې ډېر خمريه اشعار ويلي او په دغه برخه کي يې ځانله يو ښېل مقام تر لاسه کړی دئ. تاسو د دوی د خمريه اشعارو دغه وړه نمونه وګورئ:

زه دين او دنيا دواړه په يو جام سودا کومه
ساقي داسي حريف دي بل ليدلی دی که نه
ګرداب کي د مستيو مي مذهب را ځخه ورک سو
تا ځان داسي معراج ته رسولی دی که نه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خير دا خو بېل بحث دئ او په دغه باب بايد بېله ليکنه وسي، خو له دې نسبتاً اوږدې يادوني څخه مې هدف دا و، چې ښاغلی جهاني په اوسني وخت کي هغه شاعر دئ، چې ډېر خمري اشعار يې ويلي دي، مګر د عمر خيام د څلوريځو په ژباړو سره يې پښتو ژبي ته د خمريه اشعارو داسي بېلګه وړاندي کړه، چې د علاقه مندانو ذوقونه يې ور خړوب او د پښتو ژبې د منظومې ترجمې برخه يې ور پياوړې کړه.

په پښتو ژبه کي د خيام د رباعياتو سلسله تر ښاغلي جهاني مخکي نورو ښاغلو شاعرانو او پوهانو را شروع کړې ده، چي په دغه لړ کي د خيام د رباعياتو پښتو ترجمه په لومړي وار د مرحوم کاکاجي صنوبرحسين ده، چي د ښاغلي حنيف خليل په قول، مرحوم کاکاجي (۳۲۲) څلوريځي ترجمه کړي دي، چي د پروفېسور سيال کاکړ په وينا ځيني يې د پېښور په يوه مجله کي هم خپرې سوي دي. د ښاغلي حنيف خليل له قوله، د مرحوم کاکاجي (۳۰۰) څلوريځي موجودي دي او پاته يې له منځه تللي او ورکي سوي دي، خو دا باقي يې هم تر اوسه غير مطبوع دي. د کاکاجي صنوبر حسين رباعيات تر اوسه په کتابي شکل سره د لوستونکو لاسو ته رسېدلي نه دي او دلته يې زه يوه نمونه د تبرک په ډول راوړم:

زه د يار سره په جام د شراب خوښ يم

که له سترګو نه مي د رومي خوناب خوښ يم

هيڅ وفا را سره دې جهان و نه کړه

په دې وران جهان کي مست و خراب خوښ يم

دغه راز مولوي احسان الله خټک د خيام (۱۸۲) څلوريځي په کتابي شکل سره د ۱۹۲۴ م کال په اواخرو کي په پېښور کي چاپ کړي دي، چي د بولګې په ډول يې پر دغه يوه څلوريځه اکتفا کوو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شراب شته نه رباب زړه مې نالان دی

د رندانو مجلس وران لکه خزان دی

می پرستو خو مې پرېښول اوس یواځې

محتسب دی چې تل مست او په لرزان دی

په همدې ترتیب سره ابو الخیر څلاند د خیام رباعیات ترجمه کړي دي، چې د (عمر خیام څلوریځي) په نامه یې دغه څلوریځي په کتابي بڼه په ۱۹۸۴ م کې د کوټې د پښتو اکاډیمۍ لخوا چاپ سوی دئ. دغه یې د منظومې رباعي د ترجمې یوه نمونه ده:

که زه مړ سوم په شرابو غسل راکړئ

زکندن کې د شراب ذکر بیا بیا کړئ

په میدان د قیامت کې که ما غواړئ

احاطه د میکده کې مې پیدا کړئ

ښاغلي نجم الرحمن مواج هم په ۱۳۸۲ هـ ش کې د خیام (۹۲) رباعیات په پښتو ژبه ترجمه کړي او د کتاب په شکل یې چاپ کړي دي. پر دغه کتاب د ښاغلي استاد صمیم د سریزي په ترڅ کې دا خبره هم اروو، چې انجنیر سلطان جان کلیوال هم د خیام ځینې څلوریځي ترجمه کړي دي. دلته د بولګې په توګه د ښاغلي مواج له ترجمه سوو رباعیاتو څخه یوه څلوریځه راوړو:

کوم اسرار چې د جهان دي زموږ د وتر کې

ویلی نه شو، شې ګناه یې زموږ سر کې

یو مل نه لري چې دغه پوه وکړي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو ویلی کوم چې شته زموږ خاطر کې

(د زیاتو معلوماتو لپاره وګ: ګنجینۀ ادب پارسي، د پروفېسور سیال کاکړ، ۲۰۰۷ ع کال چاپ).

دغه راز د اروېدو له قراره، استاد محمدصدیق پسرلي هم د خیام ځیني رباعیات ترجمه کړي دي، چې لا تر اوسه په کتابي شکل چاپ سوي نه دي (والله اعلم بالصواب).

تر پورتنیو نېټو وروسته د ښاغلي جهاني له خوا ترجمه سوي رباعیات چاپ سوي دي او دا دئ اوس په کتابي شکل سره خپرېږي (۱۳۸۴ هـ ش).

د کومو پورتنیو څلوریځو یادونه چې موږ پورته وکړه، چې د نورو ښاغلو شاعرانو لخوا ژباړل سوي دي، هره ژباړه یې پر خپل ځای ارزښت او قدر لري. خو بیا هم د دغو ترجمو په لړ کې ځیني ژباړي داسي سته، چې له هنري او ژبني اړخه د مقایسې په صورت کې د ښاغلي جهاني له ژباړو سره برابري راتلای نه سي او خپل هنري مقام له لاسه ورکوي، خو په عمومي صورت دغه ټولي ژباړي د پښتو ژبې د غنا او ارتقا په لاره کې خپل خاص اهمیت او موقعیت لري.

دا چې زموږ موضوع په مشخصه توګه د عمر خیام د رباعیاتو د ترجمو په باب ده، چې ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، نو دلته په لنډه توګه پر دغو ترجمو یو لنډ بحث کوو:

ښاغلي جهاني که له یوې خوا پښتو ته د څلوریځو یوه درنه ذخیره راوړله، نو له بله پلوه یې د پر پښتانه په دغو ژباړو سره د خیام له شاعرۍ سره په داسي تصویري ډول بلد کړل، چې ځانونه له هغه سره په مستیو او رندیو کې شریک ورته ایسي.

یوه بله د یادوني وړ خبره دا ده، چې ښاغلي جهاني ته په منظومو ژباړو کې خدای ښه استعداد او کمال ورکړی دئ. دوی که په متفرق ډول پښتو ته ځیني اشعار را وژباړل، خو د (بګهت کبیر د پښتو په بڼ کي) د اشعارو ترجمه یې پښتو ته داسي اهدا ده، چې تر عمرونو ـ عمرونو به پسوللې په ښکاري، مګر د خیام د څلوریځو ژباړه یې بله داسي ستره پېرزوینه ده، چې هم پښتو او هم پښتانه د شرقي شاعرۍ د یوې خاصي برخي د یوه خاص شاعر له شعرونو سره بلد سول.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسي ته به زه د بېلګې په ډول لومړی د عمر خيام فارسي څلوريځي او بيا د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه راوړم، چي په دې ډول د ښاغلي جهاني د منظومي ترجمې ځواک راته معلوم سوی وي:

صبحي خوش چه مست خيز ای ساقی

در شيشه کــن آن شراب از شب باقی

جـــــام می بمن آور و غنيمت ميدان

اين يــکدمه نــقد را و فـــــردا باقی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

ســاقي پورته ســه سهـار دی څـه تـازه نسيم چلېږي

چي د شپې دي در ته پـاته هغه می ته مي زړه کيږي

را ته ډکــــــه مي پيالـه کــــه دغه دم غنيمت بولـه

دا يوه شېبه ده نـــغده ســـــبا هر څه چي پېښيږي

بله نمونه:

از دير بــــرون آمـــــد ناپـاک تنی

وز دود جـــهنم بتنش پيرهـــــــــــنی

بســـکشت صراحيم که عمرش کم باد

وانګه چی می لطيف و مردی چو منی

دا هم د ښاغلي جهاني ژباړه:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـــــه خلوته را وتلی کـــــــــرغېږن لړلی ځان و
دوږخي جــامې اغوستي په زړه تور لکه شيطان و
صـراحي يې کړه را ماته خدايه عمر يې ور لنډ کې
هغه څه ښايسته شراب وه دلته ما غوندي انسان و

پـورتنۍ ژباړي پـه پـوره ډول د ټولـو هنري او شعري مزاياوو درلـودونکي دي او د خيـام د خـاص شعري او هنري روح او ځانګړي ادبي سبک تصوير لوستونکو تـه پکښـي وړانـدي کېږي او همـدا ډول که د دې ژباړي تخنيکي اړخ ته لږ پام وکړو، نو دا به را ته څرګنده سي چي ترجمه پـه ډېر قـوت سره سوې ده او د فارسي هيڅ اغېز نه دی پر سوی، داسي ژبـاړه نـه ده سوې لکه هغـه د لـوی اسـتاد علامه حبيبي(رح) خبره چي "يک سلسله معلومات، يک سلسله کتابها "يې په "يو لړ معلومـاتو، يو لړ کتابونو او... "ژباړلي وي، يا لکه "تصميم ګرفت"يې په "تصميم ونيوئ" ژباړلی وي.

نننۍ پښتو له دغسي اصطلاحاتو سره لاس او ګرېوان ده او په تېره بيا د ځينـو کسـانو لـه خوا چي ځيني ترجمې کيږي، نو دغسي پردي اصطلاحات په پېخرور سره راوړي او په زياته بيا که څه نا څه منظومي ژباړي کېږي، نو دغه تر ټولو، لوی مشکل وي، مګر ښاغلي جهاني خو اول په خپلو ټولـو منظومو ژباړو کي خپله طبيعي ژبه کارولې ده او بل يې په ډېر صداقت سره هغـه شـعري الفـاظ او کلمات ژباړلي دي او په اصطلاح آزاده ژبـاړه يې نـه ده کړې چي يـوازي دي يـې د هغـه د خيـال يـو څرک را نقل کړی وي.

زه به د خپلي خبري د اثبات لپاره لا يوه دريمه بولګه هم وړاندي کړم، چي پرېکړه را سره منل سوې وي:

هــــــان تان بر مستان بدرشتی نشوی
يــا از در نيـــکوان بـزشـــتی نشـوی
می خور کی بخوردن و بنا خوردن می

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

گـــــــر آنست دوزخی بهشتی نشوی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

پام چـــي زړونه آزار نه کـــړې د مستانو د رندانو
نه په تونده ژبه ستون سـې لـه چارچوبه د نېکانو
په پرهېز او په چـــــــښلو د سرو میو نه بدلیږي
نه ازل د دوږخـــــــیانو نه نصیب د جنـــــتیانو

په لنډ ډول که ووایم نو ښاغلي جهاني د خیام د څلوریځو په ژباړه سره د پښتو شعر تله خورا درنه کړې ده او د ادب تږي به د دوی دغه ستر احسان تل تر تله مني او دوی ته به د دغه ابتکاري کار کورودانی وایي.

زما خو دغونه وس و، چي د ښاغلي جهاني پر دغو ژباړو مي یو کوچنوټی نظر څرګند کړ او هیله لرم چي درانه پوهان به پر دغه کار نوري ډېري څېړني وکړي. په پای کي زه د ښاغلي جهاني د یوه کشر شاګرد په حیث دوی ته د دغه نوښتګر کار مبارکي وایم او دوی ته د اوږده او سوکاله ژوند دعا کوم. (۳۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر اصغر خېل منګل

د خیام سُرونه د پښتو په تال کې

دا د هغه کتاب نوم دی چې څه موده د مخه د نارنج خپرندویې ټولنې لخوا چاپ شوی دی. کتاب د خیام رباعیات دي چې ښاغلي عبدالباري جهاني په پښتو ژباړلي دي.

حکیم عمر خیام د ختیځ لوی شاعر، فیلسوف او د فارسي ژبې هغه مستانه شاعر دی چې رباعیات یې د نړۍ په ګڼ شمېر ژبو ژباړل شوي دي.

زه نه غواړم د «خیام» په اړه څه ولیکم، ځکه له یوې خوا د دې توان نه لرم او له بلې خوا باور لرم چې زیاتو لوستونکو به د هغه رباعیات څو څو ځله لوستلي او خوند به یې ترې اخیستی وي، یوازې غواړم د پښتو د خوږژبي شاعر عبدالباري جهاني د نوښت په اړه څو کرښې ولیکم.

جهاني صاحب زموږ د هغو پیاوړو او نامتو شاعرانو له جملې څخه دی چې په شعر کې ځانګړی سبک لري. د هغه زیات شعرونه ملي او ولسي بڼه لري او اصلي مضمون یې ښکلا، تفکر، نوښت او یاغیتوب دی.

جهاني صاحب په دې وروستیو وختونو کې د شاعر او هنرمند په توګه په ډېر لوی ابتکار او نوښت لاس پورې کړی چې له دې لارې یې پښتو ژبې او ادب ته لوی خدمت کړی دی. هغه د لوی خیام رباعیات له فارسي څخه پښتو ته ژباړلي چې دا کتاب یې په ۲۰۹ مخونو کې په کندهار کې له نارنج خپروندویې ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

باید وویل شي چې د پښتو ادب په اوسني پړاو کې نورو لیکوالو او ادبپوهانو هم ځینې نظمونه ژباړلي چې ډېر د قدر وړ دي او باید دا لړۍ جاري وساتل شي، خو هغه ژباړه چې جهاني صاحب په شعري ښکلا او هنري استعداد ترسره کړې، بې ساري ده. ژباړه هغه وخت پوره بلل کېږي چې د کمیت او کیفیت په لحاظ په بشپړه توګه شوي وي. دا خبره په خاص ډول د شعر په ژباړه کې ډېر رول لري، ځکه چې د شعر په ژباړه کې تر هر څه لومړی په هغه ښه پوهېدل، لوړ هنري استعداد او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه ذوق درلودل اساسي عناصر ګڼل کېږي چې خدای (ج) دا درې واړه نعمتونه د جهاني صاحب په برخه کړي دي. همدا وجه ده چې هغه د خیام رباعیات د شاعر او هنرمند په توګه په داسي روانه پښتو اړولي چې نه یوازي سړی په هغو ښه پوهېدای شي، بلکې زیات خوند هم ترې اخیستلی شي.

که څوک د خیام رباعیات په فارسي ولولي او بیا د هغه پښتو ژباړه چې ښاغلي جهاني کړې ده په دقت سره ولولي، نو فکر به ونه کړي چې دا دي ژباړه وي، ځکه چې د هغه ژباړه د کیفیت له پلوه داسي ترسره شوې چې یوازي ترجمه نه، بلکې شعري او هنري استعداد یې له ورایه څرګند دی او همدا وجه ده چې د اصلي شعر او ژباړې تر منځ توپیر چندان نه معلومېږي. راځئ د بېلګې په توګه د غه څلوریځه او بیا د جهاني پښتو ژباړه وګورو:

صبحی خوش چه مست خیز ای ساقی

در شیشه کن آن شراب از شب باقی

جام می بمن آور و غنیمت میدان

این یکدمه نقد را و فردا باقی

پښتو ژباړه:

ساقي پورته سه سهار دی ښه تازه نسیم چلېږي

چې د شپې دي درته پاته هغه می ته مي زړه کېږي

راته ډکه مي پیاله که دغه دم غنیمت بوله

دا یوه شیبه ده نغده سبا هر څه چې پېښېږي

او یا دا څلوریځه:

ای بس نباشیم و جهان خواهد بود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه نام زمانـه و نه نشان خواهد بود

زين پيش نبوديم و نبـود هيچ خلـل

زين پس چو نباشيم همان خواهد بود

پښتو ژباړه:

موږ به نـه يو پر دې مځکه، دا نـړۍ دا به جهان وي

نه به موږ دلته او سېـږو ، نه به زموږ نوم او نښان وي

پخوا هم پر دنيا نه وو ، دغه شپــې وې دغــه ورځـي

او چې ولاړ سو له دې سرايه، دا زمان دا به مکان وي

دلته په ډاګه څرګند ېږي چې شاعر په ژباړه کې څومره له اسانتيا کار اخيستی دی، څلوريځې نه يوازي دا چې په روانه پښتو اوښتې، بلکې شاعر هغو ته د پښتو رنګ او ښکلا هم ورکړې ده، له دې ښکاري چې ژباړه په ډېر قوت او کمال ترسره شوې ده. دلته ښکاري چې ژباړونکی نه يوازي په پښتو ادبياتو کې لوړ لاس لري، بلکې د فارسي ادب له ژوروالي، خوند او رنګ سره هم خورا زياته اشنايي لري، خو له دې سره سره په ژباړه کې د فارسي اغيز نه ليدل کېږي چې دا د ژباړې اصيل توب او تخنيکي اړخ ته پام کول دي.

د ژباړې هنر همدا دی چې په پښتو کې ورته سوچه پښتو کلمات غوره شي او جهاني صاحب دا کار په بې ساري قوت او نوښت سره کړی دی چې په دې توګه يې يو ځل بيا د پښتو د شعري ژباړې نيستمنه لمن په خپلو برياليو ژباړو څه نا څه ورډکه کړې ده. که څه هم د پښتو ژباړې تاريخ ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږد دی، خو پښتو ژبه تر هر څه زیات ژباړې ته اړتیا لري چې دلته د علامه رشاد بابا خبره رایادوم چې ویلي یې و:

«پښتو لا تر اوسه د ژباړي له نعمته بې برخې ده» خدای (ج) دي وکړي چې زموږ ادیبان، شاعران، عالمان او پوهان پښتو ته نه یوازي د شعرونو په برخه کې، بلکې د نورو علومو څخه ژباړي وکړي تر څو پښتو ژبه د نړۍ د نورو ژبو تر څنګ د علم او تخنیک په ټولو برخو کې نوره هم غني او بډایه شي.

ما د خیام د ځینو رباعیاتو انګلیسي او روسي ژباړې هم لیدلي دي، خو د مضمون، مفهوم او خوند اصلي کیفیت ته دومره نژدې والی چې په پښتو ژباړه کې مې ولید، په انګلیسي ژباړو کې یې نه و. کېدای شي یو دلیل یې دا وي چې هلته د می، ساقي، جام، پیاله، زاهد، جنت، دوزخ، ژوندون او نور کلمات په هغه شاعرانه انداز چې په فارسي او پښتو کې کارول شوي، هلته نه وي کارول شوي.

ما د جهاني صاحب له شعرونو سره د مینې له مخې د هغه په دې نوښت څو کرښې ولیکلې، باور لرم چې درانه پوهان، ادیبان او د نظر خاوندان به د جهاني صاحب پر دغه ابتکار او نوښت ډېرې خبرې او لیکنې وکړي. زه په داسې حال کې چې جهاني صاحب ته د دغه ستر کار مبارکي وایم، د پښتو ژبې د خدمت په لاره کې ورته د زیاتو بریالیتوبونو هیله کوم. (۳۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالنافع ثناء

د جهاني صاحب شعري ترجمې

په دې مقاله کې هڅه سوې چې د جهاني صاحب د منظومو شعري ژباړو په تړاو دوې عمومي ساحې تر لنډ بحث لاندې ونيول سي چې لومړۍ برخه يې د شعر د منظومې ژباړې پر څرنګوالي او هنريت او دوهمه برخه يې په پښتو ادب کې د جهاني صاحب د شعري ژباړو پر اهميت باندې تبصره ده.

په افغانستان کې د جهاني صاحب شاعري يو له هغو برياليو شاعريو څخه ده چې د زړونو کورونه ستر نه ځني لري او بې اجازې لاره ورته کوي، په تېره بيا هغه مهال چې د رزميه او حماسي شاعرۍ خبره کوو، نو جهاني صاحب د دې ډګر هغه نوميالی دی چې له دې مضمون سره يې هنريت په ډېر نادر او مبتکر انداز جوړه کړې دی. (داسي کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي)، (دغسي سينې چې فلکي سېلاب راګرځوي)، (دغسي ناره چې اسرافيل ورڅخه وربړدي)، (دغسي قيامت چې دوږخونه خوري او اورونه خوري) او (د غليم په بنګلو کې هلته بل ميوند جوړېږي).هغه نارې دي چې زما د ذهن په محلونو کې د هري هيوادنۍ جذبې د پارېدنې پر مهال بې اختياره ازانګه کوي. په سوک د ټانک اوبه کول، په سينه د سېلاب راګرځول، له انساني نارې څخه د اسرافيل رېږدېدل، د قيامت لخوا د دوږخونو خوړل کېدل او په بنګله کې د ميوند جوړېدل ډېر هيجان پاروونکي او په عين حال کې ډېر نادر هنري ترکيبونه دي. له دې سره جوخت په ټولنيزو، عشقيه او خمريه مضمونونو کې هم هغه د اوسني پېر په سالارو کې دي. د متلونو په منظومو (چې په خپل ځان کې د متلونو د شرحې تومنه لري)، اسطورو، داستانونو او ازادو شعرونو کې د هغه تجربې بريالۍ او سرلاري دي. د جهاني صاحب غزليات او نظمونه د موسيقۍ د هر مقام محبوب مېلمانه دي او که د هر راګ دروازه ور وټکوي، نو هغوی به پر سر او سترګو ځای ورکړي. هغه يوازې د همقافيه الفاظو د پيدا کولو ماهر نه، بلکې يو جهانبين، مجرب، عالم، زړور، سخن سنج، سخن شناس او سخن چين شاعر دی. هغه که د نظم د ډګر شاغلی دی نو په نثر کې هم د خپل عصر د غښتلو په ډله کې دی. علامه رشاد بابا د جهاني صاحب په هکله ويلي وه چې د احتساب وېره يې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

له زړه وتلې ده. دا خبره یوازې د جهاني صاحب په شعرونو کې صدق نه کوي، بلکې په نثر کې هم د بشپړ اثبات ځواک لري. ښه بېلګه یې (هرات، پښتانه او ستره لوبه) کتاب دی چې پکښې یې د احتساب څخه د وېرې د هغه کرغېړن طلسم د ماتولو جرئت کړی دی چې په پښتنو کې نسبت نورو ته ډېر محسوس دی. دا احتساب که د حکومت او یا حاکم طبقاتي قشر وي او یا هم د عقایدو، خواخوږیو، کرکو او یا سلیقو وي. د جهاني صاحب یو لوی خدمت چې لر او بر پښتنو ته یې وکړ، د لوېدیځ ادب ژباړل او وربېژندل دي چې دا کار یې د خپلو هغو پیاوړو او له هرې زاوېې په تول پوره شعري ترجمو په مټ وکړ چې پښتو یې تر اوسه د کیفیت او کمیت له اړخه ارمانجنه وه. زه شخصاً په دې باور یم چې که چیرې د جهاني صاحب نور ټول درانه او مغتنم خدمتونه یوې خوا ته کړو، یوازې د هغه شعري ترجمې دومره ځواکمنې دي چې د پښتو په خادمانو کې جهاني صاحب ته خپل ځانګړی مقام ور په ګوته کوي. اوس د جهاني صاحب د شعري ترجمو په اړه څو لنډې یادونې کوو:

شعر په کومه کچه د ژباړې تومنه لري؟

ژباړه د یوې ښځې په څېر ده. که ښایسته وي نو وفاداره نه ده او که وفاداره وي نو په یقین سره چې ښایسته نه ده. دا د یفګیني یفتوشینکو قضاوت دی چې په ټولیزه توګه یې د ژباړې په اړه کړی دی. هغه که د ساینسي مضامینو ژباړه وي او یا د ټولنیزو او نورو ساحو خو دا خبره هغه مهال ځان ته لا جدي او بېل رنګ اخلي کله چې خبره د ادبي توکو د ژباړو راسي. مشهور امریکایي شاعر رابرټ فراسټ **(Robert Frost)** په دې اند دی چې شاعري هغه څه ده چې د ژباړې پر مهال یې له لاسه ورکوو، یعني بلې ژبې ته د شعر د ژباړې پر مهال د هغه خوند، کیف او روح له منځه ځي. د دې لپاره چې په موضوع کې د بحث د پرمختګ لاره پرانیزو، یوه شېبه به تم سو او د ژبې د دندو په اړه به د مشهور ادبي تیوریسټ لارنس پیراین نظر را واخلو. هغه په خپل کتاب (د شعر عناصر) کې لیکي چې د ژبې تر ټولو عام استعمال د معلوماتو د لېږدولو لپاره کیږي لکه وایو: اوس د سهار اته بجې دي. د ژبې دې ډول کارېدنې ته د ژبې د عملي دندې سرلیک هم ورکول کېږي. د ژبې یو بله دنده د هڅوني هغه ده چې عموماً په تبلیغاتي ویناوو او خطابو کې کار ورڅخه اخیستل کیږي او دریمه دنده یې د تجربو لېږدول دي چې د ادبیاتو ژبه هم ورته ویلای سو. اوس نو دې ته په پام سره چې تجربه د احساساتو، جذباتو، عواطفو، خیالاتو او عقایدو یوه ټولګه ده، دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلای سو چي د ادبي توکو ژباړه رشتيا هم نسبت د نورو برخو ژباړو ته د يوه درانه پيتي لېږدول دي. د يو ساينسي مطلب د ژباړي پر مهال يوازي خبر يا معلومات انتقالوو خو د ادبي تخليقاتو د ژباړي پر مهال د متعددو توکو لکه احساساتو ، جذباتو ، عواطفو ، خيالاتو او عقايدو د لېږدولو يو دروند پېټی رادغاړي کېږي. که بيرته د رابرټ فراسټ خبري ته وروګرځو ، د سوال ځای دا دی چي ايا په يوه ادبي اثر کي ځای پر ځای سوي احساسات، جذبات او عواطف د ژباړي وړ دي او که نه؟ ډېری خلک دې پوښتني ته منفي ځواب لري لکه جوناتان ميلر چي وايي: ((د ادبياتو په اړه په زړه پوري خبره دا ده چي ادبي توکي د ژباړي له چينل څخه ژوندي نه سي تېرېدلای.)) خو د هر نظر په څېر دا نظر هم خپل مخالفين لري مګر له خپلو ځانګړو توجيهاتو سره چي په راتلونکو ليکو کي اشاره ورته سوې ده. لومړی خو ټول پر دې خبره هم په يوه خوله نه دي چي ګواکي ريښتينې شاعري دي کوم څه د مفهوم او يا مطلب په نامه ولري څو په بله ژبه کي د ترجمې په نامه وليکل سي لکه امريکايي کمپوز جوړوونکی جان کيج چي وايي: ((زه د ويلو لپاره څه نه لرم مګر بيا هم خبري کوم. همدغه شاعري ده)) او يا د برتانوي شاعر هوزمين خبره: ((حتی که شاعري مانا ولري هم، چي اکثره وخت يې لري، ښه به وي چي مانا يې ونه ايستل سي، ځکه د بشپړ مفهوم اخيستنه به ځيني وختونه خوند له منځه يوسي.)) همدې تشويش ته ځينو نورو په دې شکل ځواب ويلی دی: ((ژباړه په شاعرۍ او هم په ژبه کي د راښکېلېدلو يو په زړه پوري متبادل دی چي زما د ژوند د ډېري برخي بوختوونکی او سېدلی دی. زه فکر کوم چي دوی يو بل ته غذا ورکوي.)) دا د ميريلين هيکر نظر دی او په ډېر ښه ډول مورږ ته د شاعرۍ او په عموم کي د ادبي توکو د ژباړي لپاره د يوه دريځ نيولو ځرک او جواز په لاس راکوي. هغه په دې شکل چي که څوک کوم شعر ژباړي نو دي يوازي د الفاظو پر عمومي مانااوو بسنه نه کوي، بلکي وظيفه يې تر دې آخوا نور اړخونه هم د ځان کوي چي هغه په شعر کي پټ د الفاظو د اوډون، موسيقيت، وزن، څو اړخيزي مانا ، تصوير او نورو لوازماتو د جادوګر ترتيب روح ته ننوتل دی. په ټوليز ډول ژباړن دوه عمده مسئوليتونه لري. په اصلي متن ځان پوه کول او په مطلوبه ژبه باندي د هغه ثبتول. د شعر د ژباړي پر مهال د لومړي ذکر سوي مسئوليت تر عهدې وتل د دوهم په پرتله ډېر حياتي ارزښت لري که څه هم دوهم مسئوليت پر خپل ځای اهميت لري او په راتلونکو ليکو کي به اشاره ورته وسي. په شعري متن باندي د پوهېدلو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره د ساينسي او نورو مواردو پر خلاف د ذوق، شوق او له ذهن سره سره د عاطفي او روحي ښکېلتيا اړتيا هم وي ځکه شعر يوازي په يوه موضوع د خبرېدلو وسيله نه، بلکي د خوند اخيستلو، جذباتي پارېدني او د احساساتو د بوختولو وسيله هم ده. دلته ويلای سو چي د يوه عام ژباړن په پرتله د شعري ژباړي لپاره يو شاعر ژباړن ډېر مناسب وي او په خپله چاره کي يې تر مخکني هغه د برياليتوب چانسونه ډېر وي. شاعر کولای سي د خپل ذوق، شوق، د شعر په عرصه کي د تجربې او شعري سمبولونو، اصطلاحاتو، کناياتو او نورو افزارو سره د بلدتيا په مټ له شعر څخه نسبتاً جامع، دقيق او صحيح مفهوم واخلي. تر دې ګام د برياليتوب لپاره سم د مسئوليت دوهم پړاو راځي چي د شعر ژباړه او يا په مطلوبه ژبه ثبتول دي. که چيري د شعر ژباړه په نثر ترسره کېږي يعني يوازي موخه د هدف انتقالول وي، په دې صورت کي دا کار د خپل ضمني اهميت او مسئوليت سره سره د منظومي ترجمې په پرتله آسانه او لږو خولو تويولو ته اړتيا لري. که چيري ژباړه په منظوم ډول ثبتېږي نو موضوع هم جديت پيدا کوي او د دقت د اړتيا د ډېرېدلو تر څنګ د زياتو خولو تويولو ايجاب کوي. هغه په دې ډول چي نه يوازي دا چي مفهوم بايد را انتقال سي، ورسره په څنګ کي د شعر د اصلي متن د لفظي انتخاب، موسيقيت، سبک او انداز خيال هم بايد وساتل سي او تر وسه په اصولي بڼه په ژباړل سوي متن کي ثبت سي خو دا کار بې له هغه چا چي په شعري لوازماتو کي پوره تجربه، معلومات او برلاسی لري، شونی نه دی. که خبره په بله بڼه وکړو، نو داسي به وايو چي په دې مرحله کي ژباړن هم د يوه شاعر وظيفه اجرا کوي او هم د يوه مترجم. ژباړن د شعر روح ته ځان اچوي، ځان ته په ذهني لحاظ د شاعر جامه اغوندي او د احساساتو، جذباتو، خيالي پروازونو او عواطفو څخه جوړه تجربه له ترتيب او انتخاب سره يو ځای ثبتوي. په دې ځای کي د الفاظو اوډنه، د هغوی د وزن او موسيقيت تامينول، د سليسو الفاظو انتخاب او نوري دا ډول دندي هم د ژباړن له وظايفو څخه وي. همدغه ځای دی چي د شعر د ژباړي لپاره د جواز لاره هوارېږي. خو دا د دې مانا نه لري چي ژباړل سوی متن دي کټ مټ همغه کيف ولري چي د شعر متن په خپله لومړنۍ ژبه کي درلود. کېدای سي په يادو سوو شرايطو پوره کول يو ژباړن خپل کار په دونه برياليتوب سره ترسره کړي چي ژباړل سوی متن به تر آر متن ډېر خوندور او له کيفه ډک وي او کېدای سي يو ژباړن ونه توانېږي خپله منظومه ژباړه په تول پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

راولي. د دې خبري ثبوت چي د شعر ژباړه د اصل متن کیف انتقالولای سي، د هند د مشهور اديب رابندرنات ټاګور د ګيت آنجلي شعري ټولګه يادولای سو چي لومړی په بنګالي ژبه ليکل سوې وه خو وروسته کله چي دده له خوا په انګريزي و ژباړل سوه، نو بيا يې هم په ځان کي همغه کيف او توان ساتلی و چي په پايله کي يې په ۱۹۱۳ کي د نوبل نړيوال جايزه وګټله.

د جهاني صاحب شعري ژباړي او د هنريت موضوع:

پورتنی بحث ايله د دې اجازه راکوي چي د جهاني صاحب پر شعري ژباړو لنډ ورغبړو. دلته دا اړينه ده چي د دې ليکني د سرليک د انتخاب تر شا پروت دليل روښانه کړو. د شعرونو د ژباړي په اړه د پورتني مجمل بحث په ترڅ کي دې ټکي ته ودرېدو چي د شعر د ژباړي لپاره هغه وخت ښه مجوز په لاس راوړو کله چي ژباړن په عين حال کي هم د شاعر او هم د ژباړن وظيفه پر غاړه واخلي، يعني په خپله ژباړه کي ټول شعري لوازم په پام کي ونيسي او په ژباړل سوي متن کي شعري روح وځلوي. که څه هم دې نتيجې ته رسېدنه تر ډېره ځايه زما شخصي دريځ دی چي پر يو شمېر پورته يادو سوو نقل قولونو تکيه کوي او مشخص پر همدې نظر ولاړ کوم څه د ماخذ په توګه نه دی رامعلوم چي د مفصلي لوستني لپاره يې حواله ورکړم. خو دا هم بايد په فکر کي ولرو چي هر څوک د دې ډول ورتيا او استعداد څخه نه وي برخمن، بلکي تجربه، علاقه او خدای ورکړی استعداد هغه څه دي چي دې ځانګړني ته د کانديدېدلو لپاره اړين شرايط دي. يو خو په عمومي ډول داسي بريالۍ شعري ژباړي نسبتاً په لړه اندازه ترګوتو کولای سو خو په پښتو کي يې بيا بيخي کمی محسوس دی. يوازي د ګوتو په شمارد شعرونو ژباړي يادولای سو چي په ژباړه کي دي هم د شعري خوند د محسوسولو فرصت راکوي او هم دي د شعر د آر متن د را انتقالولو رسالت په امانتدارۍ ترسره کوي. په دې برخه کي د خدای بخښلي فاضل استاد عبدالرؤف بېنوا لخوا پښتو ته د رابندرنات ټاګور د ګيت آنجلي ژباړه (البته د هغې له اردو ژباړي څخه) د نمونې په ډول يادولای سو. خو دلته بايد يوه بل مهم ټکي ته ځير سو او هغه دا چي که څه هم استاد بېنوا د ګيت آنجلي په پښتو ژباړه کي هم شعريت ځلولی او ځيني خو يې ان د شعري تندي د ماتولو له لحاظه تر خپل آر متن هم خوندور بولي، خو دا ژباړه بيا هم منظومه نه، بلکي منثوره ده. که خبره د جهاني صاحب د ژباړو کوو نو پر دې به اعتراف کولو ته اړ سو چي د ده لخوا ژباړل سوي متون هم د هنريت په تاله پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعرونه دي او هم د شعرونو ژباړي. یاني دا ژباړي هم په منظوم چوکاټ کي چي د شعر دایمي ځانګړنه ده بشپړ شعریت راباندي څکي او په همدې حالت کي د آر متن چي په انګریزي، اردو او یا فارسي کي دي، بشپړ مفهوم په امانتداری مخ ته راته ږدي. د دې لپاره چي خپله یاده سوې ادعا په دلایلو ثابته کړو ، په لاندي کرښو کي د جهاني صاحب د شعري ژباړو د ځانګړتیاوو تر سرلیک لاندي بحث کوو. همدغه ځای دی چي د دې مقالې لپاره سرلیک د (جهاني صاحب شعري ژباړي) غوره کړل سو.

باید یادونه وکړو چي کله موږ وایو جهاني صاحب د شعرونو په ترجمو کي د هنریت جوهر ځلولی دی، تر هغه لومړی باید دې ته ځیر سو چي هغه د ترجمې لپاره د شعرونو د انتخاب پر مهال د خپلي سخن شناسۍ ډېر ښه ثبوت وړاندي کړی دی. هغه شعرونه چي جهاني صاحب په انګریزي، اردو او یا فارسي کي د ترجمې لپاره انتخاب کړي، پر خپل ځای د ژور هنریت څخه برخمن شعرونه دي.

لاندي د جهاني صاحب د شعري ترجمې د ځینو هنري برلاسیو ډېره لنډه یادونه کوو:

دا څرګنده خبره ده چي د یوې ژبې اصطلاحات او شعري سمبولونه نسبت بلي ژبي ته توپیر کوي. همدا راز په یوه ژبه کي داسي الفاظ وي چي په یوه وخت کي د څو بېلابېلو مواردو لپاره په کار لوېدلای سي او په بله ژبه کي بیا همدا لفظ یوازي د یوه مورد لپاره د کارېدلو جوګه وي. همدلته ژباړن رسالت لري چي اصطلاحات، سمبولونه او د الفاظو موقعیتونه د مطلوبي ژبي له تقاضاوو سره سم انتخاب او ترتیب کړي. جهاني صاحب دا رسالت په خورا ښه ډول ترسره کړی دی. د بېلګي په ډول به لاندینی مورد وړاندي کړو:

په شرقي لمني او غربي ګلونه ټولګه کي د (زما ښایسته سور ګلاب دی) تر سرلیک لاندي د رابرټ برنس په شعر کي: **O' my love's like a red, red rose- That's newly sprung in June**

ترجمه: زما ښایسته داسي نازکه لکه سور ګلاب ښکارېږي- په جوزا کي غوړېدلې پر ملا غبرګه ورګه کېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ځای کې که د آر متن سره سم په ترجمه کې هم د جون لفظ کارول سوی وای، نو خوند هومره ډېر نه راته لکه چې دا لفظ په ډېر ماهرانه انداز و جوزا ته اړول سوی دی. همدا راز په همدې ټولګه کې د راکیل سمر د ملایکې تر سرلیک لاندې شعر کې:

The Angel's appearance was so sudden-Face framed by a "streetlight halo"

ترجمه: یو ناڅاپه مې په لار کې ملایکه زرغونه سوه- ښایسته مخ یې له نوره، ترې روښانه توره شپه سوه.

دلته که د **Streetlight halo** لفظ کټ مټ ژباړل سوی وای، نو بد خوندي به یې هر چا حس کړې وای. د دې تر څنګ په دې ځای کې د زرغونه سوه اصطلاح یوه پښتني اصطلاح ده چې د خبرې ښکلا یې نوره هم ډېره کړې ده. په همدې ټولګه کې د (زما ماشوم) تر سرلیک لاندې د جان پیرپونټ په شعر کې لولو:

Is ever-bounding around my study chair- هر ګړی مې پر زړګي باندې اوریږي.

په دې ځاي کې د **ever-bounding around my study chair** لغوي مانا به وي چې (هر ګړی زما د مطالعې د چوکۍ شاوخوا ټوپونه وهي) مګر په هغه انداز چې دا مفهوم جهاني صاحب د پښتني اصطلاح یعني (پر زړګي باندي اوریږي) قالب ته اچولې ده، د قدر وړ دی.

موسیقیت یوه بله غوره ځانګړنه ده چې په دې ترجمو کې محسوسیږي. د بېلګې په توګه دا یو بیت: را ته وایي چې لاسونه تر سپوږمۍ سې غزولای- له اسمان څخه سپوږمۍ سې دلته مځکې ته راوړلای.* په دې ځای کې د (س، ږ، ځ، ځ او ز) د الفاظو امتزاج اوډون او تکرار د موسیقیت ښه نمونه ده.

په دې ترجمو کې د هنري روح څرک په هر بیت کې جلا جلا موندلای سو. د بېلګې په ډول: ما حساب د هري لاري دی نیولی- هر قدم مې په احتیاط پکښې اوډلی.** په داسې حال کې چې انګریزي متن یې وایي: **I planned each charted course-Each careful step along the way**. دلته د حساب نیول او بیا د قدمونو اوډل یو ډول هغه شعري ښکلا ده چې د جهاني صاحب

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ابتکار دی ځکه په انګریزي متن کی پر لاره د محتاط قدم اخیستلو خبره ده نه د (اوډلو) لفظ. د یوه جنجال (معما) د حل لپاره لو مړی خانو ته حساب کېږي او بیا مهرې اوډل کېږي چې په دې توګه یاد سوی بیت یو ډول تصویر وړاندي کوي خو خوند یې لا هغه وخت ډېرېږي کله چې د قدمونو د اوډلو ترکیب ته ځیر کېږو. د دې تر څنګ پورتنی ابتکار د یوې بیلګي په توګه د هغو هځو یوه نمونه ده چې په دې ترجمو کي د پښتني ذوق د خیال ساتلو په برخه کي سوې ده. جهاني صاحب یوازي دا هڅه نه ده کړې چې مفهوم را انتقال کړي او یوازي خلک په یو شي خبر کړي، بلکي دا کوښښ کوي چې د مفهوم سره سره شعري خوند هم وړاندي کړي څو خلک نه یوازي آګاهي ترلاسه کړي، بلکي ورسره په څنګ کي ذوق هم خړوب کړي او له خوند اخیستلو څخه برخمن سي. د دې خبرو په څنګ کي یو مهم د غور وړ ټکی دا دی چې جهاني صاحب په دې ترجمو کي خپل د شاعرۍ ځانګړی طرز هم نه دی ورک کړی، بلکي که هر هغه څوک چې د شاعرانو د انداز د درک ځواک ولري، د جهاني صاحب ترجمې بې له دې یادوني چې ګواکي ترجمه ده، ولولي نو ارومرو دې پرېکړې ته رسېږي چې دا د جهاني صاحب خپل یو شعر دی او یا یې هم د طرز د کوم پیرو شعر دی. دا خبره پر دې دلالت کوي چې هغه د ترجمو د دې ثقیلي چارې په مقابل کي د یوه برلاسي او غالب فاعل په توګه برخورد درلودلی دی ځکه یې نو د ترجمو دې ابتکار ته بریالی ابتکار ویلای سو.

اهمیت:

په پښتو ژبه کي د اشعارو د ترجمې سابقه د نثر تر هغې لومړۍ ده*** خو له دې سره سره د نثر په نسبت لږ او بې کیفیته پاته سوې ده چې لامل یې تر ډېره ځایه د شعر د ژباړې ثقلت دی چې مخکي بحث ورباندي وسو. که څه هم ژباړه په هر زمان کي د هري ژبې له خورا مهمو اړتیاوو څخه وي ځکه د بشر د علمي تکامل پړاو نه ختمېدونکی او هره ورځ پر مخ تلونکی دی او په دې کار کي یوازي د یوې ژبې خلک کار نه کوي، بلکي د نړۍ د هر کونج خلک خپله ونډه پکښي اخلي، نو د دې لپاره چې د یو بل لاسته راوړني حمایه کړي او ګډ بشري علمي میراث ته متوازنه او بې الایشه وده ورکړي، اړینه ده علمي آثار د یو بل په ژبه سره وژباړل سي. کله چې خبره پښتو ته دربېږي، نو دلته دا اړتیا ډېره په دې خاطر محسوسېږي چې د دې ژبې علمي غنا نسبت د نړۍ نورو بډایه ژبو ته لږ ده نو مجبوره ده چې نه یوازي د علمي راکړي ورکړي په موخه، بلکي د کمیت په نظر کي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولو سره ډېري ژباړي ورته وسي. په عین حال کي دا خبره مهمه ده چي ژباړه باید متوازنه وسي یعني ټولي ساحې په بر کي ونیسي، هغه که ادبیات ، فلسفه ، ساینس او یا بل څه وي.

په معاصره دوره کي د اشعارو د ژباړي په برخه کي یو شمېر هڅي سوي دي چي له کمي لحاظه یې باید د یو نېک فال په توګه ومنو او د کیفي لحاظه د تکامل په پړاو کي د یوې کړۍ په سترګه ورته کتل به د مصلحت وړ وي. دلته اړینه نه ده چي د دې ترجمو تفصیلي یادونه وسي. بحث پر دې دی چي د جهاني صاحب ترجمې د پښتو لپاره څه اهمیت لري؟ لومړی خو باید دا حقیقت ومنو چي پښتانه له نوري نړۍ په تېره بیا غرب څخه نهایت بې خبره پاته دي. ډېرو ته خو آن دا چي غربي لیکوالان او شاعران په تېر بیا کلاسیک هغه یې افسانوي خلک ښکاري. جهاني صاحب چي د انتخاب د ځواکمن استعداد په مټ یې هم د کلاسیکو او هم د معاصرو غربي شاعرانو شعرونه ترجمه کړل، دې اندېښني ته ځواب ووایه او په عین حال کي یې پښتنو ته د غوره آثارو د مطالعې فرصت په لاس ورکړ. په بله اصطلاح، جهاني صاحب د دې ترجمو له لاري پښتنو ته د غربي ادبیاتو د دروازې یوه بله غټه پله پرانیستله. دوهم اهمیت په دې خبره کي نغښتی دی چي جهاني صاحب په معاصر وخت کي د لومړي ځل لپاره باکیفیته هنري شعري ژباړه را وپېژندله او د نورو کسانو له لوري د سوو ژباړو د یوه غوره متبادل طرز څرک یې په لاس راکړ. په دې برخه کي د هنري ژباړي نمونه وړاندي کول د ځوان کهول لپاره یو غوره سرمشق دی. کله چي د سر مشق خبره کوو ، نو دا خبره هم د غور وړ ده چي د جهاني صاحب انتخاب که د یوه ایډیال په توګه ومنو ، نو باید سنجول سوي او قصدي هڅي پیل کړو څو د غوره شاعرانو د غوره آثارو د ترجمې یو کمپاین را پیل کړو. یوازي همداسي کمپاینونه او منظمې او همږغي هڅي کولای سي د یوه محسوس بدلون لمر راوخېژوي او دا کمپاینونه باید نه یوازي په شعري ساحه کي، بلکي په نورو ساحو لکه ساینس، سیاست، اقتصاد او نورو کي هم راپیل سي. دا مقاله په هیڅ وجه نه خو د کمي او نه هم د کیفي لحاظه د جهاني صاحب د ترجمو د څېړني او پېژندني تر عهدې وتلای سي، ځکه نو دا وړاندیز مهم بولم چي د جهاني صاحب د شعري ترجمو د څېړني لپاره یو علیحده سیمینار راوبلل سي تر څو نه یوازي دا ژباړې و ارزوي او و یې څېړي، بلکي د شعري ژباړو په برخه کي اساسي ننګوني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعریف او د وړاندي تګ لپاره د واضح خط سیر د ټاکلو په موخه وړاندیزونه را جلب کړل سي. (۳۴)

لمنلیکونه:

* سپوږمۍ راکش که، Jess Brown/Jim Denton، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندو شرنګ.

** زما لاره، فرانک سیناترا، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ.

*** د ابو محمد هاشم سرواني ۲۹۷-۲۲۳ ل س) لخوا د ابن خلاد د شعر ژباړه

ماخذونه:

۱- Encarta Encyclopedia-2009 Edition

۲- غربي ګلونه-شرقي لمني، له انګلیسي ادبیاتو څخه منظومي ترجمې، عبدالباري جهاني، ۱۳۸۵

۳- د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ، له انګلیسي ادبیاتو څخه د عبدالباري جهاني ترجمې، ۱۳۸۲

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱- د سباوون په تمه شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۲- ورکه مېنه نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۳- پایکوب نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۴- د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، ۱۲۵- ۱۳۷ مخونه، کاندید اکاډمیسین سرمحقق محمد صدیق روهي، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، ۱۳۸۴ ش
۵- ورکه مېنه
۶- د لیکوال ناچاپ اثر
۷- کوه طور نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۸- پایکوب
۹- د سباوون په تمه
۱۰- جهاني انلاین ویبپاڼه **www.jahanionline.com**
۱۱- د شعر درناوی، ۱۳۵-۱۷۷ مخونه ۱۳۸۸ ش کال، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور
۱۲- ورکه مېنه
۱۳- د لیکوال ناچاپه نسخه
۱۴- پایکوب
۱۵- د لیکوال ناچاپ اثر
۱۶- لراو بر ویبپاڼه www.larawbar.com
۱۷- پایکوب
۱۸- شپېلۍ نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۱۹- لراو بر ویبپاڼه www.larawbar.com
۲۰- د لیکوال ناچاپ اثر
۲۱- تاند ویبپاڼه www.taand.com
۲۲- ټول افغان ویبپاڼه www.tolafghan.com
۲۳- ننگرهار ویبپاڼه www.nengrahar.com
۲۴- د لیکوال ناچاپ اثر
۲۵- ټول افغان ویبپاڼه www.tolafghan.com

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶- کابل نات ویبپاڼه www.kabulnath.de
۲۷- لوی غر ویبلاګ
۲۸- د لیکوال ناچاپ اثر
۲۹- پالنه دوه میاشتنۍ مجله، پنځمه ګڼه، اپریل – مې میاشت، ۲۰۰۳ م کال، کوټه
۳۰- د افغان ادبي بهیر ویب پاڼه www.baheer.com
۳۱- د پتیال ناچاپ اثر
۳۲- د خیام سُرونه د پښتو په تال کي، د عبدالباري جهاني شعري ترجمې
۳۳- پیام وطن ویب پاڼه www.payamewatan.com
۳۴- د لیکوال ناچاپ اثر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدا اثر د ټولوونکي ژوندليک

عبدالنافع همت د حاجي عبدالکريم خان زوی د (۱۳۵۰) لمريز کال د ليندۍ د مياشتي پر څوارلسمه نېټه د کندهار ولايت، ارغنداب ولسوالۍ د ناګان په کلي کي زېږېدلی دی. تر دوولسم ټولګي پوري يې په کندهار کې زده کړي کړي او اوس د کابل د تعليم او تربيې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د څلورم کال محصل دی.

په څو نادولتي ټولنو کي پر کار سربېره يې په بېلابېلو ښوونځيو کي د ښوونکي په توګه هم کار کړی دی. په (۱۳۷۸) لمريز کال يې په کوټه کي د ميوند کلتوري ټولني بنسټ کښېښود او په (۱۳۸۱) لمريز کال يې د (ميوند) په نوم د يوې کلتوري او ټولنيزي مجلې خپرول پيل کړه او څلور کاله يې وچلوله. پر دې سربېره يې په څو ښوونځيو کي معلم هم پاته سوی دی.

له (۲۰۰۰) ميلادي کال راهيسي د بي بي سي راډيو په تعليمي پروژو کي د ليکوال او پروډيوسر، ډرامې ليکوال، ايډېټر او خبريال په توګه کار کړی چي اوس په همدې راډيو کي د ترېنر ژورناليست په توګه کار کوي. ده شعرونه، لنډې کيسې، طنزونه، ډرامې او مقالې ليکلي، خو تر ډېره بريده د طنزي ليکوال په نوم شهرت لري.

چاپ سوي اثار:

۱: سپي خنګه مړالونه وګټل؟ طنزي مجموعه.

۲: سياسي عينکې، طنزي مجموعه.

۳: د جهاني جهان، د عبدالباري جهاني په باب د مقالو مجموعه.

۴: خپل وطنه، ګل وطنه. (د متلونو کيسې).

ناچاپ اثار:

۱: اتڼ په پارلمان کي (طنزي ډرامه)

۲: طنزي تعريفات (طنزونه)

۳: د کندهار مېله ځايونه (رساله)

۴: (خبري ببري) طنزي کالم چي په خدمتګار ورځپاڼه او تاند ويب پاڼه کي خپور سوی دی.

۵: متفرق طنزونه چي په بېلابېلو ويبپاڼو کي راغلي، خو تر اوسه نه دي چاپ سوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لراوبر برېښنايي كتابتون

قدرمنو لوستونكو !

تاسو كولاۍ سئ د لراوبر ويبپاڼي په برېښنايي كتابتون كي زيات شمېر ارزښتناک او په زړه پوري آثار په خپل تفريحي وخت كي مطالعه كړئ .

د لراوبر انلاين كتابتون ستاسو لپاره د لاندينيو موضوعګانو اړوند آثار پر ليكه كوي :

- **اسلام او مذهب**
- **ساينس او تخنيک**
- **سپورټ او روغتيا**
- **تاريخ او سياست**
- **هنر او ادبيات**
- **دماشومانو لپاره**
- **بېلابېل آثار**

www.Larawbar.net/library

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library